

קובץ גליונות

פרשת ויגש

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח-
- דרכי החיזוק-
- ממגד גרש ירחים-
- פניני חשוקי חמד-
- תורת רבותינו-
- עומק דעת-
- הארה מוסרית-
- רשימות תלמידים-
- מים חיים-
- שואלין ודורשיין-
- מסביב לשולחן-
- הפרשה המהנכת-
- נשיח בחוקיך-
- גאון יעקב-
- פנינים משולחן רבינו-
- דחזיתיה-
- תיקוני עירובין-
- וידבר משה-
- מתורתם של בונים-
- אוצר הספרים-

נוסח המצבה: פ"נ הרב הגדול בתורה, מרביץ תורה ברבים, יקר הרוח והמדות, הר"ר אליהו פנחס ב"ר זאב הכהן מורנו זצלנביום חטבת תרפ"ג, תנצב"ה

במלאת 97 שנים להסתלקותו, זכינו ב"ה למצוא את מקום קבורתו של מחבר הספר הנודע "חסד לאלפים" בעיני ברכת כהנים בהר הזיתים שבירושלים, וכן עלה בידינו בסייעתא דשמיא גדולה לשפץ את מצבתו.

ע"פ מה שבררנו הנפטר לא השאיר אחריו זשי"ק, וע"כ כל היכול ללמוד ולהתפלל לע"נ תבוא עליו הברכה ואי"ה יהיה למליץ יושר בעבורו.

בזאת תבחנו

לרגל סיום הש"ס - שאלות מרתקות

על כל הש"ס ממרן הגאון

רבי חיים פיינשטיין שליט"א

שהשמה במעונם

הר"ר יעקב רזנשטיין

לשמחת נישואי הבת

הקבצים הבאים

י"ד טבת	ויחי	כ"ט אייר	במדבר
כ"א טבת	שמות	ז' סיון	חג השבועות- נשא
כ"ח טבת	ו' שבט	י"ד סיון	בהעלותך
ו' שבט	בא	כ"א סיון	שלח
י"ג שבט	בשלח	כ"ח סיון	קרח
כ' שבט	יתרו	ה' תמוז	חוקת
כ"ז שבט	משפטים	י"ב תמוז	בלק
ד' אדר	תרומה	י"ט תמוז	פינחס
י"א אדר	תצוה	כ"ו תמוז	מטות מסעי
י"ח אדר	כי תשא	ד' אב	דברים
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ט' אלול	כי תצא
ג' ניסן	ויקרא	ט"ז אלול	כי תבוא
א' אייר	תזריע מצורע	כ"ג אלול	נציבים וילך
ח' אייר	אחרי מות- קדושים	א' תשרי	ראש השנה
ט"ו אייר	אמור	ח' תשרי	האזינו- שבת שובה
כ"ב אייר	בהר בחוקותי	ט"ו תשרי	יג"כ - חג הסוכות

אוצר הספרים

מחבר ספר?

חדש! מערכת 'קובץ גליונות' מבשרת
למחברי הספרים בכל מקצועות התורה
על פתיחת מדור חדש 'אוצר הספרים'

במדור תנתן סקירה מקיפה
על ספרים וסופרים.

לפרטים נוספים -

פנה למערכת 'קובץ גליונות'

הציבור נקרא

לעורר רחמי שמים מרובים

עבור הילדים:

יהונתן בן רבקה

חיים ידידיה יהודה בן ענת

אברהם בן גילה

בתושח"י

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

עלי הדף"ח

כל השונה הלכות

שלהי נדה תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות. צ"ב היכן מרומז בפסוק דזה דוקא אם שונה הלכות בכל יום, ושמעתי מאמור"ר זללה"ה לבאר דעולם פירושו תמיד והיינו בכל יום ששונה הלכות בכל יום ועולם מתפרש גם עוה"ב דהיינו שמי שעושה כן מובטח לו שהוא בן עוה"ב ומקרא נדרש לפניו ולאחריו, ועי' בתוס' ב"מ ס"א א' (ד"ה קרי ביה) שדנו בהרבה מקראות שנדרשין לפניו ולאחריו עי"ש.

(טעמא דקרא תרי עשר עמ' שע"ד)

גמרה של תורה

כתיב במלכים א' (ג' ט"ו) ויקץ שלמה והנה חלום וגו' ויעש משתה לכל עבדיו. ובריש קה"ר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה, וקשה מה ענין זה לגמרה של תורה וי"ל דגמרה של תורה היינו בש"ת כשגומרין הקריאה של התורה [וכמ"ש הרמ"א בא"ח סי' תרס"ט דיו"ט האחרון של סוכות קורין שמח"ת לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה], ולכאורה היה אפ"ל שאי"ז גמרה של תורה כלל כיון שעדיין לא למד גם התושבע"פ כולה שהיא פירושה של תורה שבכתב אך ממה שעשה שלמה המלך סעודה כשנתבשר על החכמה אע"פ שבדאי עדיין היה צריך ללמוד ולעסוק בתורה מוכח דעושין סעודה גם כשלא החכים בפועל כל הצורך רק בכח, וה"נ בגמרה של תורה שבכתב החכים בכח שיהא יכול לעסוק בתושבע"פ דליכא מידי דלא רמיזא בתורה שבכתב ואם יזכה ימצא.

(טעמא דקרא מלכים א' עמ' עד"מ)

פנינים על הפרשה

ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך" (מז, ח)

סיפר הגרא"ל שטיינמן ז"ע מה ששמע מיהודי בכפר סבא שבדידה הוי עובדא: החפץ חיים נסע פ"א בדרך, ובחול"ל בצדי הדרכים היו מדי פעם "צלמים" של הגויים, הח"ח נרדם וכל הזמן היה מרים ראשו ומורידו. היהודי הנ"ל חשש שיהיה חילול ה' אם יעברו ע"י הטומאה ובדיוק אז הח"ח יוריד ראשו ויהיה נראה ח"ו כמשתחוה לצלם, כי כך היה דרך הגויים להשתחוות לפני כל צלם שעברו לפניו, ולכן הכין בגד גדול שיכסה בו את הח"ח ליד כל מקום שיש בו צלם. והנה עברו דרך עשרות צלמים, ותמיד כשהגיעו לצלם היה הח"ח באמצע השינה מרים וזוקף ראשו, והיהודי לא השתמש כלל בבגד שהכין.

והוסיף רבינו שליט"א, שיש חז"ל במדרש מה שפרעה שאל ליעקב "כמה ימי שני חיך", משום שזקינו אברהם אבינו בא לפרעה, ואצלו היה המשקוף נמוך משום שהיה כנגדו ע"ז, כך שכל מי שנכנס ישתחוה לו, וכשבא אברהם אבינו מיד המשקוף נתרומם, וכך היה אצל יעקב, ולכן טעה שהוא אברהם אבינו.

בזה אמר רבינו לבאר מה שאמר לפרעה "מעט ורעים היו ימי שני חיך" וגו', ומי שאלו זאת אם היו שנותיו טובים או רעים, וכי דרך ארץ הוא לענות על מה שלא נשאל? אכן לפי זה שחשב פרעה כי הוא אברהם אבינו והתפלל על כל כי כל כך זקן הוא, על זה השיב שאינו כ"כ זקן רק מעט ורעים ימי שני חיך.

(דרך שיחה)

עלי שי"ח

רשימות אישיות מפנקסיו של תלמיד רבינו הגאון רבי יצחק שלמה בן שמואל קרלכך זצ"ל, ממה שזכה לראות, לשאול ולשמוע במחיצת רבינו מרן שליט"א (תודתנו נתונה לאחיו הגאון רבי יחיאל שליט"א על מסירת הדברים לע"נ)

פרק ו'

שאלו את מו"ר, מי שראה את מרן הגריש"א מאחוריו האם יכול לברך שחלק מחכמתו גם שלא ראה פניו.

ת. מסתבר שכן סו"כ ראה - גם להקביל פני רבו מקיים בזה, הרואה קוף ופיל מברך משנה הבריות לא צריך לראות פניהם, הרואה קברי ישראל לא צריך לראות את כל הקבר, כן הנ"ל.

סיפר הגר"י, פעם הגיעה אשה מאיטליה שהיא יהודיה עם תעודה לפני מרן הגריש"א ושלה לברך אצל הרב פואט, הרב באיטליה, ואחר ברורים בספרים, פסק שלא יהודיה שאל הגר"י למרן הגריש"א מאיפה הוא ידע והשיב שכל התעודה היתה כתובה בשחור חוץ מהמילה יהודיה שהיה כתוב באדום...

שאלו למנהג החסידים המתפללים על אתרוג בט"ו בשבט גם שחל בשבת, האם לסוחר אתרוגים יהיה אסור להתפלל שאצלו זה מסחר... והגיב רבינו - הכל טעות! אין נידונים על האתרוגים בט"ו בשבט אלא בעצרת נידונים על הפירות.

שאלה: א"כ בעצרת, השאלה הנ"ל, האם זה נכון? והסכים רבינו.

הגר"י זילברשטיין שליט"א שאל שבהודו שורפים את המתים ושופכים את האפר לנהר גינים האם מותר לשתות מהנהר הזה [כששורפים את המתים אומרים שריפה לשם ע"ז] והאם מותר לאכול מהירקות שגדלו מהשקיה מהנהר הנ"ל. וענה רבינו שמוותר.

כמה שאלות ששאל אותם הגר"א דינר מלונדון: האם הורש מניות צריך להפריש מעשר. מו"ר ענה: לכאן כן.

עוד שאל, בישיבה מתקיימת ברית, והזמינו ראש ישיבה גדול לשמש כסנדקאות, והגר"י מאחר האם צריך לחכות לו, כי יש ביטול תורה של התלמידים או לא. מו"ר ענה, לא צריך (א"ה, כמובן הכל לפי הענין בזה).

שאל מדוע בברכת 'מי שברך' לא מזכירים בברכה את האברים שאין בהם עצם, כמו לב לשון טחול גיד... והגר"י זילברשטיין רצה להשיב כי כשמברכים את כל הגוף כוללים גם את זה, אבל מו"ר ענה, 'הם העיקרים, לכן לא צריך להזכירם'.

עוד שאל, ב' חבורה' של אפית מצות, והגיע זמן מנחה, והנה אם יתפללו לא יהיה להם אחרי זה עוד שעות לאפות וממילא יחסר להם מצות לשאר הימים בפסח, האם העוסק במצוה פטור ממצוה נאמר גם על מצוה קיומית? והגר"י זילברשטיין רצה לטעון שיש כאן עוד מצוה של שמחת יו"ט שיהיה לו שפע של מצות. ומו"ר לא קיבל את דבריו והראה את לשון הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הט"ז ה"ו בכלל שמחת יו"ט.

הסיומים של רבינו שליט"א

זכיתי בחסדי ה' לשהות במחיצת רבינו כמה פעמים כשעשה את הסיום על הרמב"ם, וראיתי שרבינו משלים בסוף לימוד הרמב"ם את מה שהשמיטו הצנזורה [וכיון נדפס גם ברמב"ם את מה שהשמיטו הצנזורה] [וכיום נדפס גם ברמב"ם מהדור' הר"ש פרנקל].

סיום השו"ע

סיים רבינו השו"ע, ושתה קצת יין ואמר הדרן, ואמר שזה אומר על כל חלקי השו"ע שלמדם כל השנה, ומחזור הבא יתחיל בפסח, אבל משנה ברורה ממשיך ללמוד כסדר, שכיזוע רבינו מסיים בכל שנה עד ערב פסח: ש"ס בבלי, ירושלמי, רמב"ם שו"ע, מכילתא, תו"כ, ספרי וכו' ועוד. [וכל זה מלבד כתיבת ספריו וחידושו שיעוסק בהם באותה עת בעיון, וכן השבת תשובות לעשרות המכתבים המגיעים אליו מידי יום ביומו ועוד כידוע].

היה פעם שסיים רבינו שו"ע אהע"ז, וביקש שיביאו לו שו"ע חו"מ וקרא קצת, וביאר שעושה כן משום שהוא כמו סיום מסכת שמתחילים קצת את המסכת הבאה.

רבינו סיים שו"ע יו"ד בערב תשעה באב לאחר חצות, וביקש שיביאו לו שו"ע אהע"ז, ואמר דמכיון שמותר מעיקר הדין ללמוד תורה באותה שעה לפיכך יתחיל קצת שו"ע אהע"ז כדרך שנוהגים בסיום הגמ'.
סיום בילדותו של רבינו

סיפר רבינו: כבר בגיל עשר סיימתי מסכת קידושין בישיבה קטנה 'תפארת ציון', ועשו סיום וכיבדו אותי לומר דרשה. ואבא זצ"ל הכין לי להדרן את השאלה הידועה, מה היה דינם של האבות כישראל או כבן נח, וכיצד נהגו בשבת הרי מצד אחד גוי ששבת חייב מיתה, ואם דינם כישראל אסורים לחלל שבת. אלא מתרץ הפרשת דרכים שלבשו ציצית, ואז ממה נפשך, אם דינם כישראל אתי שפיר, ואם דינם כב"נ נחשב משוי ולא שמרו שבת.

סיום בארץ ישראל

סיפר רבינו שכשעלה עם אביו זצ"ל לארץ ישראל אחז בלימוד עם אביו בסוף חומש שמות, ואמר אביו להשאיר קצת בשביל הסיום לארץ ישראל, כי רצה לעשות הסיום בארץ ישראל.

סיום אחר תחיית המתים

סיפר רבינו: למדתי חברותא עם הגאון ר' משה סולובייצ'ק זצ"ל מסכת תמורה, ולא סיימנו, וכשנסע להתחתן אמר שעוד נגמור, ובינתיים כבר נפטר, ואמר רבינו אולי נשלים אחר תחיית המתים. ופעם שמעתי מרבינו הגרא"ל שטינמן זצוק"ל שהגרא"מ סולובייצ'ק זצ"ל היה חבר חדר בישיבת פ"ת במשך חצי שנה עם יבלחט"א רבינו שליט"א [טרם שדר עם הגאון ר' חיים שאול קרליץ זצ"ל], ואז אמר הגרא"מ סולובייצ'ק תראה שאנשים עוד ירצו אחריו לקבל ברכות, כפי שאכן היה לבסוף [והוסיף רבינו הוא ביקש ממני להיות עמו בחדר].

שתיית יין בסיום

אמר רבינו שרק אחר כל המסכתות הקטנות שותה יין בסיום. אבל אחר מסכת אבות דר' נתן בלבד לדוגמא אינו שותה יין בסיום, כיון דאינו מסכת רק ברייתא.

אינו כבוד למסכת להתחילה ולא לסיימה

סח פעם רבינו: כשאבא זצ"ל היה מלמד בישיבה [כשהיה ראש ישיבה בישיבת 'בית יוסף'] לא היו לומדים את כל המסכת אלא רק את רובה, ולכן היה משלים השאר לבד, הסביר שאינו כבוד למסכת להתחילה ולא לסיימה.

מהו 'גמר' אצל רבינו

אחד ביקש ברכה מרבינו שבנו ימצא דירה, ולאחר שמצא הגיע לבשר לרבינו התבטא 'גמרתי עם הדירה', ואמר לו רבינו חשבת שגמרת מסכת בגמ'.

שמחת התורה - סיומים

שמעתי מהרה"ג ר' מאיר מונק שליט"א, שסיפר ר' אפרים פוטלסקי ז"ל שהיה נוכח כאשר הגיעה משפ' קרליץ לארץ ישראל, וראה את רבינו שהיה אז כבן חמש, מתרפק על דודו [מנחם חזקוני זצ"ל] ומספר בהתלהבות 'פעטער איך האב געמכט א סיום אוף חמשה חומשי תורה' - 'דוד, סיימתי חמשה חומשי תורה'.

(החובות)

סיום הש"ס בכל שנה

דרכו של רבינו לסיים את הש"ס בכל שנה, וזמן הסיום הוא בערב פסח בבית הכנסת לדרמן לאחר תפילת שחרית [כותיקין].

אמנם גם בערב ראש השנה נוהג רבינו לסיים חצי הש"ס [שאז גומר סדר נשים], וכדי לעמוד בזמן זה הנהיג רבינו לעצמו ללמוד במסכתות נדרים וסוטה הספק דפים כפול, דהיינו שש עשרה דף ליום, משום שבלא זה לא יספיק לסיים סדר נשים עד ערב ראש השנה, וביאר רבינו הטעם שעושה כן דוקא במסכתות נדרים וסוטה, מפני שבמסכת נדרים יש עמודים קטנים, ובמסכת סוטה יש הרבה אגדות.

ההרגשה הנפלאה בשעת הסיום

אחד מהדברים המרגשים בבית רבינו היא לחזות כל פעם מחדש בסיומים שעורך רבינו ובשמחה שאוחזת בו כל פעם מחדש. ודרכו של רבינו היתה להמתין בסיום עד שתבא גם הרבנית ע"ה לשמוע הסיום, ונתן לה לטעום יין מהסיום, והרגישו שמחה משותפת בכל פעם מחדש, והיתה מברכת כל פעם שתזכה לעוד הרבה סיומים יחד עם רבינו.

וכבר מתחילת היום כשיש סיום מכריז רבינו בשמחה שהיום יש סיום, ומסיים המסכת בבלי וירושלמי, ולא פעם שואל אם יש מנין ואומר קדיש המיוחד לסיום, ודואג שכולם יטעמו מיין הסיום.

אחד הימים המרגשים ביותר בשנה זה כמובן בערב פסח, שבתוך כל ההכנות ליום טוב של פסח, הסיום הגדול על הש"ס בבלי וירושלמי ממלא את רבינו בשמחה עצומה שזכה עוד שנה בעמל ויגיעה גדולה ללמוד ולחזור שוב על כל התורה.

ובכל שנה זוכים לראות מחדש את התרגשותו העוצמה של רבינו, ושוב מתחיל את הש"ס מחדש בצמאון גדול כאילו זו הפעם הראשונה, אשרי עין ראתה כל אלה!!

שני סיומים בערב פסח שחל בשבת

אמר רבינו שבשנה שחל ערב פסח בשבת אני עושה שני סיומים, אחד ביום חמישי [הסיום הגדול], ולחומרא אני עושה סיום גם ביום שישי, וכן נהג גם אבא זצ"ל לעשות סיום ביום שישי [והוסיף רבינו, אני כבר אראה איזה גמ' ללמוד ביום חמישי בשביל הסיום של יום שישי].

וסיפר רבינו, שנה אחת רציתי לבדוק אם אפשר ללמוד מסכת בבא בתרא ביום אחד, ולמדתי בבא בתרא מהבוקר של יום ה' עד הערב. ופעם למד רבינו את מסכת מעילה ביום ה', והתחיל אחר שעה אחד עשרה, ובאחד וחצי כבר היה אחרי הסיום.

סיום במחיצות מנחם חזקוני והקה"י זצ"ל

כבר כתבנו לעיל שכל ערב ראש השנה רבינו מסיים חצי ש"ס, וסיפר רבינו שבאחד הפעמים כשעשה סיום בערב ראש השנה, שמע מזה הקהל החז"א ונכנס גם הוא להשתתף, ואמר שאע"פ שמעיקר הדין אסור לו לצום מטעמי בריאות אבל משום מהיות טוב אל תיקרי רע נכנס ג"כ להשתתף.

בשנים מאוחרות יותר רבינו היה עורך הסיום בערב ראש השנה בבית אביו מנחם חזקוני זצ"ל ברוב עם.

פעם אחת היה חסר למנחם חזקוני סיום לערב פסח, וקרא לרבינו לעשות סיום, ואמר לו הרי בודאי כבר עשית את הסיום מקודם, ורשם רבינו על פתק בהאי לישנא 'א' בבלי וא' ירושלמי' (מהרע"ט שליט"א).

סיום התורה כהנים

כשסיים רבינו התורה כהנים, הלך לארון הספרים והוציא חומש במדבר, וקרא את הקטע הראשון של הספרי, ואמר רבינו שעושה כן כמו שעושים בסיום מסכת, שזה כמו גמרא, אל בחומש עצמו אינו עושה כן [שמחת תורה שאני שמסיימים את כל החמשה חומשי תורה].

סיום הרמב"ם

אמר רבינו שהיום עושה סיום על הרמב"ם, ביקש להביא יין, ושתה קצת יין, והסביר רבינו דמה שאמר ההדרן בסיום הרמב"ם, אף שאינו גמ', כיון שזה תפלה.

ברכת מו"ל טוב לכל מסיימי הש"ס וברכת הצלחה לכל המצטרפים למחזור החדש בברכת התורה יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

077-2092005 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

נעפי דמע על המגיד מישרים מזכה הרבים הגאון הצדיק רבי אריה שכטר זצ"ל

עם רבינו הגדול מרן שר התורה שליט"א סיבלחט"א

נכתב על ידי הגאון רבי אהרן גרנדש שליט"א,

נכדו של הגה"צ זצ"ל ותלמידו חביבו של רבינו מרן שליט"א רבות בשנים

ידידותם העמוקה של מו"ז זצ"ל עם מרן שליט"א התחילה בראשית דרכו של מו"ז הגה"צ ר' אריה שכטר זצ"ל בביתו של מרן החזון איש זצ"ל, כאשר מו"ז זצ"ל היה עשר שנים בצילו של מרן החזון איש זצ"ל אשר חיבבו לאין ערוך והיתה נפשו קשורה בנפשו כידוע.

ומעשים רבים נפלאים שמענו בס"ד מפי מו"ז זצ"ל מתקופותיו אצל מרן החזון איש זצ"ל ומרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל ומרן הסטייפלער זצ"ל אב רבינו מרן שליט"א, ואצל עוד הרבה מגדולי ישראל זצ"ל, וצריך לכל אחד ואחד יריעה גדולה מאד בפני עצמה, ואי"ה עוד יודפסו, וכאן נביא בעיקר מהידידות הגדולה שהיתה לרבינו מרן שליט"א עם מו"ז זצ"ל:

שמחת הבר מצוה

כאשר ביקר מו"ז זצ"ל אצל רבינו מרן שליט"א כחודש לפני פטירתו של מו"ז זצ"ל, הזכיר רבינו מרן שליט"א למו"ז זצ"ל שזוכר שהשתתף בשמחת הבר מצוה של מו"ז זצ"ל, ואגב כן נביא בזה מעשה נפלא שסיפר מו"ז זצ"ל שאירע בשמחת הבר מצוה שלו, שהתקיימה בשבת קודש בשיבת חכמי לובלין של מרן בעל השבט הלוי זצ"ל, כאשר לפתע הופיע מרן החזון איש זצ"ל בהדרו בקידושא רבא שלאחר התפילה בכבודו ובעצמו להשתתף בשמחת הבר מצוה שלו, וכאשר התחיל לשאת הדרשה הפריעו אותו מלומר הדרשה וכנהוג עד היום, אז אמר לו מרן החזון איש זצ"ל תמשיך להגיד את הדבר תורה שלך אל תפסיק ולא רק עכשיו עד סוף ימיו אל תפסיק לדרוש! וכך ישב מרן החזון איש זצ"ל משך שעה ארוכה לשמוע את כל הדרשה שנשא מו"ז זצ"ל, ואכן התקיימה ברכתו של מרן החזון איש זצ"ל שמאז והלאה עד יומו האחרון של מו"ז זצ"ל לא פסק מלשאת דברי חיזוק, לכלל ולפרט, בכל עיר ועיר, ובכל מקום שרק היה צריך איזה חיזוק, הכל כדי להרבות עוד ועוד את כבוד ה' בעולם.

שמחת השבע ברכות

בשמחת השבע ברכות של רבינו מרן שליט"א שהיה בבית מרן החזון איש זצ"ל, אמר מרן החזון איש זצ"ל למו"ז זצ"ל שישיר להם לכבוד השמחה 'שיר המעלות'...

מרן הסטייפלער זצ"ל על בנו רבינו מרן שליט"א

ידידות גדולה מאד היתה למו"ז זצ"ל עם מרן הסטייפלער זצ"ל, וזה התבטא בדברים רבים לאין ספור, וכגון בכך שבכל פעם שהיה מו"ז זצ"ל נוסע לחו"ל היה מרן הסטייפלער זצ"ל מלווהו עד פתח ביתו. וכאשר נסע מו"ז זצ"ל לחו"ל להתרים עבור בניית בית הכנסת לדרמן (ובדבר פעולותיו הכבירים של מו"ז זצ"ל בבנייה של הבית הכנסת לדרמן, אי"ה יודפס בזה יריעה בפני עצמה, ודבר אחד של השגחה פרטית נפלאה נציין פה, שבמקום שחפר מו"ז זצ"ל עצמו, ויצק שם עמוד אבן, שם נבנה העזרת נשים, וכשנפטרה אשתו הסבתא הרבנית מרת אילה שרה הינדא ע"ה, תרם תאורה לשבת לעזרת הנשים שם, ובאורח פלאי תלווה על עמוד אבן שהוא בעצמו יצקו. פלאי פלאים!) ליווה רבינו מרן שליט"א את מו"ז זצ"ל עד שדה התעופה בלוד. וכמו כן, עד שמו"ז זצ"ל הוצרך לנסוע לחו"ל לגור שם עקב חולי שהיה לו, היה מספר תספורות את מרן הסטייפלער זצ"ל, וכשגמר לספרו, היה מרן הסטייפלער זצ"ל אומר לו: עכשיו תשב אתה ..., (ובשנים שאח"כ החליפו הגר"ד ויינשטויב זצ"ל). וכמו כן סיפר לי מו"ז זצ"ל שבכל פעם כשהיה חולה באיזה חולי שהוא, היה מרן הסטייפלער זצ"ל מגיע אליו לבקר כשהוא שוכב בחדר שינה שלו ומרן הסטייפלער זצ"ל היה יושב על כסא סמוך למטתו ממש. ופ"א סיפר מו"ז זצ"ל שמרן הסטייפלער זצ"ל בשנותיו האחרונות היה שולח את הבאים אליו בשאלות שונות לגדולי ישראל אחרים, והציבור לא ידע מדוע עושה כן, עד אשר פעם אחת אמר מרן הסטייפלער זצ"ל למו"ז זצ"ל אתה יודע למה אני שולח את השואלים? זהו משום שפעם למדתי שמונה עשרה שעות ביממה ואז יכולתי להכריע, אבל עכשיו שכבר זקנתי ואיני יכול ללמוד כבר שמונה עשרה שעות איני יכול להכריע. עוד סיפר לי מו"ז זצ"ל אשר פעם אחת מרן הסטייפלער זצ"ל אמר לו על רבינו מרן שליט"א: **הבן שלי כ"כ חכם שהוא עושה את עצמו כ"כ טיפש, עד כדי כך שכבר כולם בטוחים שהוא אכן טיפש, והוא עושה זאת כדי שלא יכירוהו ויפריעו מתלמודו, אבל הוא כ"כ חכם שהוא אכן מצליח שיחשבו עליו כן.**

לונות הרבנית, אם רבינו מרן שליט"א

סיפר לי הג"ר משה ברזם שליט"א [אחינו של מרן שליט"א], שבלוויית אשת מרן הסטייפלער זצ"ל, הלך מו"ז זצ"ל עם רבינו מרן שליט"א ברגל, את רחוב רשב"ם ורחוב חזון איש עד הבית החיים, ובדרך סיפר רבינו מרן שליט"א סיפורים ועובדות על אמו הנפטרת ע"ה למו"ז זצ"ל, וכשהגיעו לבית החיים שומרי שבת, אף שכבר עשו הטהרה במקוה שבבית מרן הסטייפלער זצ"ל, מ"מ היה איזה עיכוב עד הקבורה, ומרן הסטייפלער ביקש ממו"ז זצ"ל שיספיד, אז סיפר מו"ז זצ"ל עובדות על הנפטרת ממה ששמע בדרך מרבינו מרן שליט"א.

זאגת מו"ז זצ"ל לרבינו מרן שליט"א ותגובת הרבנית ע"ה

מו"ז זצ"ל היה רגיל לספר כדי שילמדו מזה, שהיה לומד בחברותא עם רבינו מרן שליט"א בכל יום לפנות בוקר בבית רבינו מרן שליט"א, (וכמו כן היו חברותא ז' שנים ככולל), עד שהוצרך מו"ז זצ"ל לעבור לגור בחו"ל עקב מחלתו אז, (ומו"ז זצ"ל נצטער מאד על שנאלץ להיות מחוץ לא"י), ובכל בוקר כשלמדו חברותא בבית ה' צריך לפנות מהסלון [חדר ספרים] את המטות עם הישינים עליהם, כדי שיהיה מקום ללמוד, אז כאשר ראה מו"ז זצ"ל את הקושי והטורח שיש לרבינו מרן שליט"א בזה, הלך מו"ז זצ"ל בשקט והשיג לרבינו מרן שליט"א תורם שהסכים לתרום לו דירה גדולה יותר, ופנה לאמו הרבנית פעשא מרים ע"ה אשת מרן הסטייפלער זצ"ל בהצעה נפלאה זו, ודחתה אותו בדברים עד אשר ראתה שהיא מוכרחת לומר לו את סירובה, ואמרה, שיש עוד אברכים כמו במצב של רבינו מרן שליט"א ואם בנה רבינו מרן שליט"א יקבל דירה יותר גדולה זה יהיה פתח לתחרות שגם אברכים אחרים ירצו יותר מה שיש להם בעוד שהם כל אחד טוב לו במה שיש לו, וזה היא לא רוצה לגרום ח"ו. והלך מו"ז זצ"ל גם לאשת רבינו מרן שליט"א הרבנית מרת בת שבע אסתר ע"ה והיא נענתה ואמרה לו שבדירה שהם גרים [ברשב"ם 23] התקרה גבוהה וממילא יש בה יותר אויר וכך רבינו מרן שליט"א יכול ללמוד יותר טוב ואם הם יעברו לדירה אחרת שהתקרה

פחות גבוהה ילמד רבינו מרן שליט"א פחות טוב, ולכן כדאי לה בכל לילה הסבל הזה והעיקר שיוכל ללמוד יותר טוב. והיה חוזר על סיפור זה כדי שילמדו מהרבניות הצדקניות ע"ה הללו סדר העדיפויות.

וסיפר מו"ז זצ"ל, שכאשר היה לומד עם מרן רבינו שליט"א בחברותא בסלון, היתה הרבנית מרת בת שבע אסתר ע"ה, יושבת בפתח החדר, ומקשיבה לקול התורה שלהם, ודיבר בזה בגדלותה.

מצוות נדירות

ידידות רבינו מרן שליט"א עם מו"ז זצ"ל התבטא בהרבה ענינים, וביניהם קיום מצוות נדירות ביחד זה עם זה, ופ"א היה קן בכולל חזון איש, ואמר רבינו מרן שליט"א למו"ז זצ"ל שישלח גם הוא היונה, ואכן לשנה האחרת נולדו בנים גם למרן רבינו שליט"א וגם למו"ז זצ"ל.

וסיפר לי מו"ז זצ"ל, שלמרן רבינו שליט"א לא היה מעקה בביתו, ורצה לקיים מצות מעקה, ולכן ביקש ממנו, להסיר את הרעפים שהיו בגגו של מו"ז זצ"ל ולהשאיר שם גג שיתחייב במעקה, וישתתף עמו בשותפות כדי לקיים מצות מעקה, אלא שעלות דבר זה היה סכום של 1500 לירות, שהיה זה סכום מאוד גדול ולא היה למו"ז זצ"ל הסכום ההוא ולכן לא איסתעייא מילתא, וכל ימיו של מו"ז זצ"ל היה מו"ז זצ"ל בצער גדול מאוד על דבר זה. (וזכינו לכמה תשובות מרבינו מרן שליט"א אודות מעשה זה ונדפס בס"ד בסוף ספרנו תשובות הגר"ח ח"ב יעו"ש).

החברותא עם מרן רבינו שליט"א

במהלך שנות לימודם של רבינו מרן שליט"א עם מו"ז זצ"ל, היו לומדים כל הש"ס כמה וכמה פעמים, ומלבד זה למדו בחברותא גם את מסכת סוטה בעיון, ומו"ז זצ"ל היה יושב וכותב הרבה חידושי תורה ממה שנתחדש להם גם יחד (ועדיין יש הרבה בכת"י), עד שהוצרך מו"ז זצ"ל לעבור לגור בחו"ל עקב מצב בריאותו, והיה רבינו מרן שליט"א שולח למו"ז זצ"ל מכתבים של חידו"ת על מסכת סוטה (ונדפס קצת גם בספרנו תשובות הגר"ח), ומו"ז זצ"ל כמעט לא השיב עליהם, ומרן רבינו שליט"א כתב לו מכתבי תוכחות על כך שהפסיק תלמודו זה, ומו"ז זצ"ל הדפיס ברוב ענותנותו מכתבים אלו בספרו תוספי הרא"ש על מסכת סוטה (עיי' שם י"א מכתבי מרן רבינו שליט"א), אף שמו"ז זצ"ל אמר לי שלא בחינם הפסיק לעסוק במסכת סוטה, אלא היה זה משום שהיה ראש כולל בסקוור (לבקשת האדמו"ר מסקוויצער זצ"ל) וראש ישיבה בויזניץ מונסי (לבקשת האדמו"ר מויזניץ מונסי זצ"ל, ואגב, מו"ז זצ"ל בתקופת בחירתו בעיר תל אביב היה חברותא של האדמו"ר בעל הישועות משה מויזניץ זצ"ל) ולא היה לו פנאי לעסוק גם בלימודי הכולל והישיבה (שהיה הוא עצמו צריך להכניס וגם למסור בהם שיעורים) וגם להמשיך את לימוד מסכת סוטה, אלא שלא גילה דבר זה למרן רבינו שליט"א וכך קיבל כמה וכמה מכתבים של תוכחות (ראה בסוף הספר שם), וכך הופסק הלימוד והחיבור שעל מסכת סוטה, עד בערך שנת תש"ע שאז חזר מו"ז זצ"ל - לאחר חמישים שנה, לעסוק שוב במסכת זו כדי לגמור את מה שהתחיל, ובשנת תשע"ו הדפיס מו"ז זצ"ל חיבור גדול מאוד - ובו, ב' חלקים: החלק הא' - ספר תוספי הרא"ש על מסכת סוטה עם ביאורים שלו שקראם 'אביר יעקב' שזה ר"ת יהודה אריה בן רבי יעקב, ובפנים הביאורים מביא הרבה הרבה חידושים משמיה דרבינו מרן שליט"א ממה שלמדו אז בחברותא. וחלק הב' - חידושים 'אביר יעקב' שלו על סדר הדף על המסכת, וגם שם מביא הרבה משמיה דרבינו מרן שליט"א, - אחר שלמד אותו חמישים שנה קודם עם רבינו מרן שליט"א בחברותא, באומרו אליו רבינו מרן שליט"א: המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ואך קודם שהדפיס למד הכל שוב בעיון מתחילת המסכת ועד תומה. ובספר נפלא גדול ומיוחד זה מודפסים המלצות מרן הסטייפלער זצ"ל שכתב לו כשעבר לגור בחו"ל כנ"ל בהיותו רק בן כ"ד שנים, והסכמת רבינו מרן שליט"א לספר. (מפאת חוסר מקום לא העתקנו לשונם).

סטרא דקדושה

וכשלמדו בחברותא אמר רבינו מרן שליט"א למו"ז זצ"ל דברים רבים וכאמור למעלה, ופ"א סיפר מרן רבינו שליט"א למו"ז זצ"ל אשר מרן החזו"א זצ"ל אמר לו בתחילת דרכה של המדינה הארורה פה באר"י, שיש חבל ארוך שמצדו הא' הרשע ב"ג מושך ומצדו הא' הוא [מרן החזו"א זצ"ל] מושך ופעם הוא מנצח ופעם הוא מנצח. וכבר ידוע אשר אמר מרן החזו"א לאותו רשע שהם יצטרכו לפנות מקום לעגלה המלאה שלנו וכמפורסם. וזה נדפס עתה בספר אריה שאג על חומש בראשית עמ' תכ"ג וכך הוא הלשון שם: איך החזון איש נחלץ להלחם באבי אבות הטומאה? סיפר לי מו"ר הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א לפני כחמישים שנה כשלמדתי אותו בחברותא כל יום, ואז הוא סיפר שמרן החזון איש אמר לו: יש חבל ארוך, בקצהו האחד מחזיק בן גוריון, ומנסה למשוך את כל עם ישראל אליו, ובקצה השני אני מחזיק, ואני מנסה למשוך את כל עם ישראל לכיוון שלי, לפעמים הוא חזק יותר ולפעמים אני חזק יותר... ע"כ.

לימוד הזוהר הקדוש

ופעם ראיתי את מו"ז זצ"ל בדרך לדרשותיו נושא עמו ספר הזוה"ק, ושאלתי אם יש לו סדר בזה, והשיבני שכשלמדו בחברותא אמר לו רבינו מרן שליט"א שילמד כל הזוהר הקדוש, ואף אם לא מבין, עכ"פ שיקרא, כדי שלעתיד לבוא יבין כשילמדו זה בשיבה של מעלה. וגם זה נדפס עתה בספר אריה שאג על חומש בראשית עמ' תכ"ג וכך הוא הלשון שם: לפני כשישים שנה כאשר מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א למד אתי מה שנקרא 'חברותא', אמר לי פעם: אריה, אתה יודע שאני ידיד שלך, אני יודע שאתה מבין ארמית, אני מתחנן אליך שתעבור על הזוהר לפחות פעם אחת, תקרא, מה שתבין תבין, ומה שלא תבין לפחות תקרא, משום שבאלף השביעי ילמדו גם זוהר, ויש סודות רבים מאוד בזוהר שאיש אינו מבין את פשרם, אבל אז יסבירו את כל הסודות, ועיני האנשים תהינה בורקות מאושר, מחמת התענוג העצום שיהיה להם, ואם לא תעשה מה שאני אומר לך, אתה תשב מולם ותאכל את הלב מדוע לא עברת על הזוהר לפחות פעם אחת, ע"כ.

התעניינות מרן רבינו שליט"א בטלוי מו"ז זצ"ל

במהלך השנים נאלץ מו"ז זצ"ל לעבור לגור בירושלים, עקב רדיפות שרדפוהו, (ופעמים רבות היה סובל מהשמצות והיה תמיד משגן ואומר את מאמר חז"ל הקדושים במסכת ראש השנה 'כל המעביר על מדותיו מועבירין לו על כל פשעיו' ומרחיב בזה הרבה), וכמה צער היה אז לרבינו מרן שליט"א, ופעמים הרבה רבינו מרן שליט"א היה שואל אותי: **היכן ר' אריה גר? האם הוא כבר חזר לגור בבני ברק?** הדבר כה כאב לרבינו מרן שליט"א, בהיות שהעיר בני ברק אז הפסידה את מו"ז זצ"ל שהיה עומד בפרץ בכל דבר ודבר שבקדושה שהעיר הוצרכה בכלל ובפרט. ועד היום יש לזה השפעה ה"י. ולא עוד אלא שבעיר בני ברק נתן כל כוחו ונפשו ומאודו (והוא ספר שלם בפני עצמו, אשר לולי מו"ז זצ"ל היו חלקים מהעיר שלא היו איזורים של חרדיים, וכו' וכו' דברים רבים שהציבור אינו מודע לזה כיום כלל, ואי"ה עוד יודפס) ונאלץ לברוח ממנה, והוא דבר שכאב מאוד מאוד לרבינו מרן שליט"א שהכיר היטב את מו"ז זצ"ל. וסיפר לי א' מבני רבינו מרן שליט"א שכה כאב הדבר לרבינו מרן שליט"א שאמר אז למי שדבר נגד מו"ז זצ"ל:

אני מכיר את רבי אריה שהוא ציית דינא ומי התיר לך להשמיצו ברבים? וכשחזר מו"ז זצ"ל לגור בבני ברק והשבתי לרבינו מרן שליט"א שרבי אריה כבר חזר לגור בב"ב ראיתי ששמח רבינו מרן שליט"א שמחה גדולה עד מאד, והיה ניכר הדבר מאד שנגולה אבן גדולה מעל ליבו. וסח לי א' מבניו של מרן רבינו שליט"א שאביו רבינו מרן שליט"א הוא חד בדרא בכח הריכוז, ואעפ"כ אמר לו אביו רבינו מרן שליט"א שמרוב הצער על הפגיעה שפגעו במו"ז זצ"ל שכח רבינו מרן שליט"א יעלה ויבא והיה זה דבר נדיר מאד שישכח יעלה ויבא, אז השלים תפלת השמו"ע בבית בנו.

שמחת רבינו מרן שליט"א

פעמים רבות ראינו איך שרבינו מרן שליט"א שמח שמחה גדולה בכל פעם מחדש כשמו"ז זצ"ל היה מגיע אליו, ואכן פעם אחת סח לי הגאון רבי יצחק שאול שליט"א בן רבינו מרן שליט"א, שלא ראה אף פעם מכל האלפים שבאו למרן שליט"א, שאביו רבינו מרן שליט"א כ"כ שמח שהוא מגיע אליו כמו רבי אריה, ונעניתי לו שאכן הדורות החדשים אין יודעים גודל הקשר העמוק שביניהם ולכן אין פלא בדבר.

כבודו של מו"ז זצ"ל אצל רבינו מרן שליט"א

דבר נפלא סיפר לנו הרה"ג ר' יהודה הלוי דינר שליט"א (גבאי במנייני התפלות של שבת בבית הכנסת לדומק), אשר שם לב לדבר מופלא מאד, שכידוע היה לרבינו מרן שליט"א מנהג קבוע להיות הש"צ בשבת במנחה [כדי להשלים למאה ברכות], (וכיום בנו הגאון רבי יצחק שאול שליט"א ממשיך מנהג גדול זה), ובכל שבת ושבת היה רבינו מרן שליט"א ממתין למו"ז זצ"ל שיגמור תפלת שמו"ע שלו, ורק כשמו"ז זצ"ל עשה עושה שלו רק אז התחיל רבינו מרן שליט"א את חזרת הש"צ, וכשסיפר זאת לא מבניו של רבינו מרן שליט"א התפלא בדבר, ואמר לו הרב דינר: בא וראה בעצמך, ואכן ראה את הדבר המופלא הזה. ואין זה אלא משום שרבינו מרן שליט"א הכיר ערכו האמיתי של מו"ז זצ"ל.

בערב שבת אופרוף שלנו לפני למעלה מ-100 שנה, אמר לי מרן רבינו שליט"א, שההזמנה של החתונה נמצאת בסטנדר שלו, כדי שלא ישכח מלבוא לחתונה, והוסיף ואמר: **אני צריך לבוא לכבוד רבי אריה!** ואכן רבינו מרן שליט"א הגיע והשתתף זמן רב בס"ד.

ובשנה האחרונה הדפיס תלמידו של מו"ז זצ"ל ה"ה הרה"ג ר' משה בויאר שליט"א מרצה גדול בזמנינו, אשר שימש את מו"ז זצ"ל שנים הרבה, ושלל רב לו מגדולת מו"ז זצ"ל, ספר חדש גדול ונפלא, ספר 'הנפש היהודית', והביאו לרבינו מרן שליט"א שיתן לו הסכמה, ואמר לו רבינו מרן שליט"א: איני רב, איני כותב הסכמות. והנה לפתע קראו לו לבית רבינו מרן שליט"א, ואמר לו רבינו מרן שליט"א שעבר על כל הספר והוא יפה והוסיף חתימתו הקדושה על אחד מכל כמה וכמה מכתבי הסכמות שהיו שם, בזה"ל: גם אני מצטרף חיים קניבסקי. ע"כ. ופלא פלאות שמרן שליט"א בחר להוסיף הסכמתו דווקא על הסכמתו של מו"ז זצ"ל, ומו"ז זצ"ל אמר לי בענוותנותו בפליאה מדוע רבינו מרן שליט"א הוסיף הסכמתו דווקא על ההסכמה שלי והרי יש שם מכתבי הסכמות מרבנים גדולי ישראל גדולים ממני? ואמרת לי, שכידוע אצל רבינו מרן שליט"א הכל זה 'רוח הקודש' ומרן רבינו שליט"א ראה שכל מה שיש למחבר הספר הגדול הזה שליט"א הוא הכל מכוחו של מו"ז זצ"ל, ומו"ז זצ"ל הסכים עם דברינו שרוח הקודש שוכנת אצל רבינו מרן שליט"א.

זעת רבינו מרן שליט"א על עסקיו של מו"ז זצ"ל עם כלל ישראל

פעמים הרבה כאב מו"ז זצ"ל על זה שעסוק בצרכי רבים יומם ולילה ללא הפוגה, ואין לו די פנאי לעסוק בתורה, והיה אומר זה בכאב גדול מאוד מאוד, ואף כשהיה כבן שבעים אמר לי שעדיין הוא בכוחות והוא יכול ללמוד ולכתוב ספרים על כל הש"ס כולו, ומה יעשה שכלל ישראל מבקשו, ואכן בכל יום בכל עת ובכל שעה היה עוסק בחזרה בתשובה ובשלוש בית ובהצלת נערים ונערות מרדת שחת וכהנה רבות עד אין מספר כלל וכלל כל ישווער ובל יתואר ממש, ואמנם הדבר היה קשה לו עד מאוד שאינו יכול לעסוק בתורה כדבעי, ולכן הלך ושאל בעצת רבו הגדול מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל שלא משה ידו של מו"ז זצ"ל ממנו מאז פטירת מרן החזו"א זצ"ל ועד לפטירתו בשביעי של פסח תשע"ה וכל אורח חייו התנהל על פיו, האם הוא יכול לעזוב הכל ורק לשבת וללמוד? ונענה רבו מרן הגר"ח זצ"ל ואמר לו: זה השליחות שלך, וכל הזכויות של התורה ושל השבת ושל כל המצוות כולם של כל הבעלי תשובה ושל כל מי שמתחזק ממך על ידי שאתה מעוררם בעבודת ה' הכל נזקף לזכותך וכמו שכתוב בחובות הלבבות בשער אהבת השם. וסיפר לי עוד שכמו כן הלך בכאבו זה אף לרבינו מרן שליט"א, ואמר כדברים האלה, והשיבו רבינו מרן שליט"א: **אני לא בטוח שאתה יכול לעשות כן.** וזאת למרות שמי גדול מהם אשר יודע ערכה של תורה האמיתי, והוא, משום שידעו שאין מי שיעשה את אשר פעל ועשה, וכבר בשנים קדמוניות השיב בתשובה ואף הקים את ארגון ערכים, ואף שלא ידוע לציבור שהוא היה המקום ושנאלץ לעזוב משם בעל כרחו, וכהנה עוד ארגונים, מ"מ לא נחלשה דעתו והמשיך במלאכת הקודש של החזרה בתשובה ושל חיזוק בעבודת ה' בדרשותיו החוצבים להבות אש באופן כל ישווער ובל יתואר ואכן היה ה' עמו ובכל מקום שהיה הצליח דרכו כי כאב את כבוד ה' ואת אבדן נשמות ישראל ח"ו. וכמה היה מכתת רגליו ובפרט בעשור שנים האחרון שהיה נוסע כמעט לכל שבת ושבת לאיזה ישוב אחר לחזק ולהחזיר בתשובה והיה מוסר כשמונה שיעורים ויותר בשבתות אלו בכל שבת ושבת וכיתת רגליו מרחקים גדולים למרות שהיה מיוסר ברגליו הרבה, וכל זה היה עם מסירות נפש בהמשך דקדוקו בהלכה של שמירת כשרות החשמל בשבת שהיה נושא עמו תאורה כשרה לשבתות אלו וכן מאכלים שלו דווקא כשהכל מעושר כדת וכדין, ואין ספור דברים שדקדק על עצמו ואעפ"כ לא מצא מנוח אלא בזיכוי הרבים בכל מחיר ומצב, רק איפה שאפשר לחזק ולהביא עוד עבד לה' או נשמה תועה להחזירה לטוב לא חשך ממנו שום מצב קשה, הכל למען הרבות כבוד ה' בעולם.

רבינו מרן שליט"א על סדרת ספרי 'אריה שאג' של מו"ז זצ"ל

בשנים האחרונות ביקשנו ממו"ז זצ"ל להדפיס עלי ספרים את דרשותיו שדרש במשך עשרות השנים, ואכן סייעו מן השמים, והתחילו בעבודת קודש זו, וזכה ובחייו הודפסו ה' כרכים על כל המועדים, וג' כרכים על התורה, וכעת אוחדים באמצע חומש ויקרא וחומש דברים, ועוד חזון למועד להדפסת ספריו על ספר אמונה ובטחון של מרן החזו"א זצ"ל, וספר דרך ה' של רבינו הרמח"ל זיע"א, וכן ספריו שעל שלום בית ושעל חינוך הילדים, ועוד, ועוד חידושי תורה רבים על כל התנ"ך ועל כל הש"ס שהניח אחריו ברכה בכתב יד.

וכשהותחלה מלאכת הקודש זו, אמר בזה רבינו מרן שליט"א דבריו ונעתיקם כפי שהודפס בספרו 'אריה שאג' הראשון שעל 'חנוכה': **כשהביאו את הגליונות הראשונים של הכרך הראשון בסדרה לפני מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, הוא התבטא ואמר: 'כבר שנים שיש לך חזקה שכל מה שאתה אומר זה אמת'. מרן הורה ששמו של הספר יהיה 'אריה שאג', וטעם הדבר - אי בעית אימא קרא ואי בעית אימא סברא, אי בעית אימא קרא (עמוס ג' ח'): אריה שאג מי לא יירא, וכשרבי אריה שואג את 'קול ה' בכח', אין בנמצא לב אחד שלא רועד, שלא**

שואף להתעלות, שלא מבקש להפתח, ולו כפתחו של מחט. ואי בעית אימא סברא: דרשה של רבי אריה אינה אמירה בעלמא של דברי מוסר ותוכחה, דרשה זו היא בבחינת 'שאגת הלב', 'שאגת האריה', רבי אריה, בדרשותיו, שופך בפני שומעיו את לבו הספוג ביראת אלקים, המלא והגדוש באהבת הבורא ובאהבת הבריות. ע"כ.

פטירתו המופלאה של מו"ז זצ"ל ורוח קדשו של מן רבינו שליט"א

אי אפשר לסיים מבלי לכתוב את סדר פטירתו המופלא שאין בנמצא כמוהו, ונתחיל בסיפור מעניין ששמענו בימי השבעה מבעל המעשה, אשר לפני כשנתיים וחצי נסע עם מו"ז זצ"ל לדרום אפריקה למשך שבועיים, להציל שם איזה נפשות תועות מסויימים, והיה זה נסיעה במסירות נפש ללא גבולות מפני מצב בריאותו, ולא חשך מנסיעה זו למרות הקושי הגדול שהיה כרוך לו בזה, ובמשך שבועיים אלו מסר שם מו"ז זצ"ל ארבעים וחמש שיעורים !!!, תוך כדי שבשבתות כיתת רגליו שהיו מיוסרות מרחקים גדולים מאד מבית כנסת אחד למשנהו, אז אמר לו מו"ז זצ"ל כמה הוא שמח שהקב"ה זיכהו בזה היות שהוא הולך להסתלק מן העולם !.

ונקדים עוד אשר חודש קודם פטירתו הייתי אצל מו"ז זצ"ל, וסיפר לי: היום הייתי אצל רבי חיים (מן רבינו שליט"א), ושאל אותי ג' פעמים, האתה זה רבי אריה שכטר? (כמובא בספה"ק ששלשים יום קודם פטירת האדם, הצלם מסתלק ממונו) ואז אמר לו אני זוכר שהייתי בבר מצוה שלך, והשבתי לו: ואני זוכר שהייתי בשבע ברכות שלך... (וכדרכם שהיו מדברים בחביבות יתירה מאד ביניהם, וסיפר מו"ז זצ"ל שרבינו מן שליט"א היה רגיל לברכו שיזכה לחיות שנים הרבה כמו רבי פרידא, והיה מו"ז זצ"ל משיבו: ביחד אתך !, ומן רבינו שליט"א נהנה מזה מאד), ואחר זאת הביא מו"ז זצ"ל את ספרו 'אריה שאג' על חומש בראשית למן רבינו שליט"א, וכדרכו בכל פעם שיצא ספר חדש שהביאו לרבינו מן שליט"א, [כפי שנהג רבינו מן שליט"א שבכל ספר שהדפיס שלח למו"ז זצ"ל בתוספת הקדשה בכת"ק], ומן רבינו שליט"א עיין בספר החדש והזיל דמעות רבים מאוד מעיניו הקדושות, ואמר לי מו"ז זצ"ל שבני הבית אף לא הביאו לו לנגב דמעותיו ונתמלא כל עיניו מלא מלא דמעות, ויהי לפלא ממש! ועוד דיבר עימי על המצבה ועל הנוסח שלה וכהנה דיבורים, כל זה קודם שנפל למשכב בעונותינו הרבים.

והנה ביום שישי ערב שבת קודם שנסע לכפר יונה כדרכו שהיה נוסע לכל שבת לשבות בעיר אחרת ובכל מיני ישובים נידחים לקרב הלבבות לאביהם שבשמים, וכל זה במסירות נפש עצומה למרות כל מכאובי העצומים שלא שת לבו להם והעיקר לקרב לבבות ישראל לאביהם שבשמים, היה מו"ז זצ"ל במצב רוח מרומם מאוד מאוד, ואמר לבנו מו"ח הגרא"ש שליט"א שזה בחינה של 'תוסף רוחם יגועון' ויהי לפלא, ובפרט שבספר אריה שאג בראשית האחרון שהדפיס חודש קודם הפטירה מדבר בזה בגלוי יעו"ש בעמ' תקצ"ה, והוא פלא ! (ומבנו הרה"ח ר' יעקב שליט"א ביקש שישגיח עליו שבעת יציאת הנשמה לא תפול הכיפה מעל ראשו, ושלא יסור שום אבר מחוץ למטתו, אבל כל הפטירה היתה בניחותא ממש ולא היה שום צורך ליזהר בזה, ויהי לפלא), ואכן באותה שבת נפל למשכב והיה מונשם ומורדם שבוע שלם בב"ח צאנו בנתניה, וכשהתעורר מיד ביקש לחזור לביתו, וחזר ביום רביעי שאחר כן, ובכל הימים שהיה שם השיב בתשובה עוד רופאים ואחיות, ואף רשמים לסימנים, ועוד זכויות שתפס לעצמו בכל רגע ורגע שהיה שם, וכל זה בעודו שכוב על מטתו בטיפול נמרץ בעודו מחובר למכשירים, ולמחרת ביום חמישי אחר שחזר לביתו מסר שיעור שיעורים וחצי דיבורים גבוהים מאד בספר הקדוש אור החיים כדרכו בכל ליל שישי, וכל זה היה כנגד דרך הטבע כפי שאמרו הרופאים פה אחד, וסיים באומרו **שזה השיעור האחרון, ושהוא לא הולך למות אלא הולך לחיות חיים אחרים בעולם שכולו טוב**, ולאחר מכן ביקש שכל צאצאיו יבואו אליו לביתו במוצאי שבת [שהיה האחרון לחייו], ואכן הגענו כולנו ודיבר כשעתיים בשארית כוחותיו במאמצים מרובים והתחיל ודרש כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו', וקודם לזה בשבת קודם האחרון ניהל בעצמו כל השבת באורח פלא, וביום שני שלאחר מכן היה חתונה של נכדו והיה החופה בחצר ביתו וביקש להדליק בסלון ביתו י"ב נרות לנשמות של אבותיו שבאים להשתתף בשמחה (וזהו דבר שמעולם לא עשה), והשתתף בשמחה בכוחות שמעל לגדרי הטבע, ובכל הימים של השבוע האחרון קרא לעורכי ספריו 'אריה שאג' והמשיך עמם בשארית כוחותיו כל מה שהיה יכול, וביום רביעי המר והנמחה, הזכיר כמה פעמים את השעה שמונה בערב, ואף ביקש מא' ממשמשיו שישארו כל היום ולא ילך, ואח"כ כשנפטר אחר השעה שמונה הובנו דבריו, ובתחילה ביקש לשפוך עליו ט' קבין מים במקום טבילה במקוה, ואח"כ קרא לבניו ובנותיו חתניו וכלותיו וברכם ונפרד מכל או"א, ודבר נפלא היה כשא' מילדיו ה' עמו שאל אותה האם משהו הדליק כאן איזה אור? וענתה לו שיש רק פלורוסנט הדלוק כאן, ושתק (עי' דברי האור החיים הקדוש בזה), ושוב שאל אותה: היכן אני נמצא? והשיבה לו: במטה בחדר. ושאל אותה: מה יש אחרי הקיר של החדר? והשיבה לו: עוד חדר. ושוב שאל: ומה יש אחרי חדר זה? והשיבה לו: יש עוד איזה חדר. ואמר לה: את רואה טוב. ושאלה את אביה: אבא, אתה רואה דברים אחרים? ושם יד על פיו. ושוב שאלה אותו: למה אתה שם יד על הפה, זה בגלל שאסור לך להגיד מה אתה רואה? ונענע בראשו כאומר כן. ויהי לפלא גדול. אחר כן ביקש שיאמרו עמו תפלת נשמת בנוסח זידיטשוב (כי הוא צאצא של אדמו"ר זידיטשוב זצ"ל, ואביו הצדיק רבי יעקב זצ"ל היה אומר נשמת בנוסח זה בפסח בליל הסדר), אחר כן ביקש שייבאו לו מים לברך עליהם ברכת שהכל, וביקש מים מהמעייין של הבעל שם טוב, ושאלוהו היכן יש כאלו מים והשיב בצלילות הדעת היכן הם מונחים (אחד מתלמידיו הביא לו זה משלוח מנות לפורים, ושמר זה), ובירך ברכת שהכל בקול ברור ממש וה' לפלא כי כל דברותיו היו קשים וכאן בירך בקול ברור ממש, ושתה מעט ממים אלו, ואחר זה אמרו עמו תפלת שכיב מרע שסידר הרמב"ם, וביקש לומר זה עמו פעם שניה, ואחר זה אמרו לו שיאמרו ויידו ואמר שאין צריך כי כבר אמר ב' ימים קודם, ומיד נתברר שאכן אמר עם א' מילדיו בבכיות גדולות אשמנו בגדנו כו', ומשפט אחרון בחייו שאמר לאחמ"כ היה הפסוק: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ואחר זה אמרו הפסוקים וכו' עד שהגיע העת וצעקו שמע ישראל וגו', ובעת שאמרו שמע ישראל חזר ופתח את עיניו מאוד והוריד מהם ב' דמעות, ובדיק ממש כשאמרו 'אחד' יצאה נשמתו כשחיוך גדול על פניו והכל ברוגע ובניחותא ממש, ויהי לפלא! והמשתתפים העידו שבעת שנפטר היו פניו מאירות באור גדול ומיוחד, כן שמעתי ממו"ח הגרא"ש שליט"א. ואחר זאת בהלוייה מיד כשנסתיימה אמירת הקדיש שלאחר ההספדים, מיד ממש, ה' ברק גדול עם אש, וב' רעמים נוראים ממש, אחר שבסוף ההספדים נתכסו השמים בעבים שחורים ונהיה חושך גדול, וברגע שהרימו המטה לשאתה מיד זלפו גשמים עצומים על מטתו, עד שהכניסו המטה ברחוב שאחר כך לאמבולנס, ובכל עת הקבורה היה ניגון מצילצול של חידור סמוך בקול השר 'לעשות אלקי רצונך חפצתי', פסוק המסמל היטב את מו"ז זצ"ל שכ"כ רצה להישאר בחיים לקרב עוד לבבות ועוד לבבות לאביהם שבשמים, אך אמר מו"ז זצ"ל שכיון שרצון ה' הוא שיתלק מן העולם עתה הוא מקבל זאת באהבה ובשמחה. ויהי לפלא גדול מאוד! **תנצב"ה**.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

עד אחר החופה, ואז, כשחברי החתן ניגשו לברכו ולנשקו, גם אני נכנסתי ביניהם, וכשהגעתי אל החתן בירכתי ונישקתי אותו, וגם הוא נישק וחייב אותי בחום... מאוחר יותר במהלך השמחה אף רקדנו יחד... בשעתו, משום מה היה ברור לי שאין שום מקום להעלות בפני ידידי את דבר הפגיעה, כי לאחר שקיבלתי ממנו נשיקה וחייבוק לבבי, מן הסתם שכבר מחל לי בלב שלם; אך עתה, לאחר שחלפו מספר חודשים, ליבי נוקפי, שמא עדיין אין בידי מחילה גמורה מהנפגע.

יורני נא כבוד הרב - האם אכן מוטל עלי לגשת שוב אל ידידי ולבקש ממנו באופן מפורש מחילה על שעוללתי לו?

תשובה: בשו"ת רש"י (סימן רמה) מופיעה השאלה הבאה: מעשה בראובן שהיכה את שמעון וביזה אותו מאוד. קפץ שמעון ונשבע: 'לא אמחול לראובן עולמית!'. לאחר זמן, עברה חמתו של שמעון, ובא ושאל האם מותר לו לנשק את ראובן ולנהוג עמו בחיבה?

והשיב רש"י: אסור לשמעון לחבק ולנשק לראובן, כי אין לך מחילה גדולה מזו, והרי נשבע שלא למחול לו. וצ"ל לפסוק בשמואל (יד כח) 'וישב אבשלום בירושלים שנתיים ימים, ופני המלך [דוד אביו] לא ראה', וזה היה מחמת אמנון אחיו שהרג. ובשעת המחילה כתיב (שם פסוק לג) 'ויבוא יואב אל המלך ויגיד לו ויקרא אל אבשלום ויבוא אל המלך וישתחו לו אפים לפני המלך וישק המלך לאבשלום'. ולא מצוין בפסוק שדוד אמר לאבשלום 'הריני מחיל', ומשמע מכאן, שנשיקה מחילה מעליוטא היא.

אולם, לכאורה יש להקשות שהרי מצינו אצל יוסף שנישוק וחייבוק אינו נחשב למעשה מחילה, שבפרשת ויגש, לאחר שיוסף התוודע לאחיו, אומרת התורה (בראשית מה טו) 'וינשק [יוסף] לכל אחיו ויבך עליהם', הרי שיוסף נישק להם, ובכל זאת, בקשו ממנו אחיו מחילה בסוף פרשת ויחי (בראשית נ טו): "אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך". ומבואר במסכת יומא (דף פז ע"א) שסדר פיוס חבירו נלמד ממעשה יוסף ואחיו. וידועים דברי רבינו בחיי: "לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף, ולא שיוודה להם שישא פשעם וחטאתם, ואם כן מתו בעונשם בלא מחילת יוסף, ואי אפשר להתכפר עוונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמסו וחתום להיפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות".

ונראה לבאר, שנישוק יוסף לאחיו אינו נידון כמחילה, מכיון שהדבר אירע בשעת התרגשות וסערת נפש, כאשר נפגשו האחים לאחר שנים רבות, [וידועים דברי האור החיים שאפילו בזמן המכירה לא כהתה עין האחוזה מיוסף], ומאחר שטבעי הדבר שאחים ינשקו זה לזה במצב שכזה, אין מכאן הוכחה שנישוק זה נחשב כמחילה. לעומת זאת, סתם נישוק וניהוג חיבה, שלא בניסבות מיוחדות, כגון בנידון הנשבע שלא למחול לחבירו, הוא גילוי לב שמביע התפייסות ומחילה, ולכן רש"י אסר על שמעון

היקנה מנהל בית חולים תרופות מבית

החולים וישלחם לאביו כשעלול לצאת חשד

וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי... וכלכלתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך (מה י-יא).

שאלה: מנהל בית חולים שאביו חולה והוא זקוק לתרופות יקרות, האם מותר לו לשלם בקופה ולשלוח את התרופות לאביו, כשעלולים לרנן אחריו [במקום מגורי אביו] שהמנהל נוטל את התרופות מבלי לשלם, ואולי עדיף שאביו יתאשפו ויקבל את התרופות בבית חולים שבנו הוא מנהל כדי למנוע חשד?

תשובה: כתוב בתורה שיוסף אמר לאביו שירד למצרים, 'וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי...', וכלכלתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך' (בראשית מה י-יא). ופירש הרמב"ן שיוסף אמר לאביו שאם תתעכב בארץ כנען תורש, כי אני לא אוכל לשלוח לך לארץ כנען לחם רב מגנזי המלך, כי יחשדו אותי שאני מוכרו שם, לעשות לי שם אוצרות כסף ולשוב אל ארצי ואל מולדתי, ובבואכם וידעו כי אתם אבי ואחי יתן לי המלך רשות.

הרי שיוסף הצדיק ביקש לשכנע את יעקב אביו שירד לחו"ל ונמקו הוא חשד, הרי שזוהי סיבה לרדת מארץ ישראל, ואע"פ שמסתבר שיוסף הצדיק היה משלם לקופת אוצר המלך עבור המזון, בכל זאת הדבר יעורר בציבור הרחב חשד, וכך בעניננו.

תלמיד חכם חייב להזהר מאד שלא יבא לידי חשד

כתב בלקט יושר (אור"ח עמוד קנח) וחבורני שאמר הגאון ז"ל שהיה רב אחד שקורא בקול רם 'ומשלוח מנות איש לרעהו', וקורא 'ומתנות לאביונים' כשאר המגילה, והיה עני אחד אמר, את שלו קורא בקול רם, כי היה מנהג באותה העיר שהבעלי בתים שלחו להרב מנות יפות ונכבדות בפורים, כגון פשתן לעשות סדינין, ואת שלנו קורא בקול נמוך, וכמדומה לי הגאון זצ"ל קרא גם ומתנות לאביונים בקול רם, עכ"ד.

והנה התלמיד חכם הזה מן הסתם לא נתכוון כלל בשביל המשלוח מנות, ובכל זה בא ליד מכשול בהרמת הקול במשלוח מנות. (חש"ח מגילה טז ע"ב).

האם צריך לבקש את מחילת

הנפגע לאחר שנישקו בחתונתו

וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ... (מה-טו).

שאלה: בחור שואל: לפני מספר שנים פגעתי וביזיתי ברבים באופן נורא את אחד מחברי. לאחר אותו אירוע מצער, לא דיבר אלי במשך תקופה ארוכה, והדבר מאוד הציק לי. רגשות קשים של חרטה יסרו אותי. רציתי מאוד לגשת ולבקש ממנו מחילה, אך לא ידעתי איך וכיצד לעשות זאת.

באחד הימים, נודע לי כי הוא עומד להתחתן באולם מסוים, והחלטתי שכעת, בעת שמחת ליבו, זה הזמן המתאים לבוא לבקש ממנו מחילה.

בליל השמחה, נכנסתי ברעדה לאולם, והמתנתי בצד

לנשק לראובן.

לאור הדברים, נראה שבנידון שאלתנו הפוגע עדיין לא קיבל את מחילת חבריו, על אף שנישקו בחתונה, משום שנישקה זו דינה כנשיקת יוסף לאחיו, שכשם ששם הנשיקה היתה ברגע של התפרצות של רגש ואחוזה, כך גם כאן, נהוג ומקובל שחתן מחבק ומנשק לכל מי שפוגש בעת חתונתו, ואין מכאן הוכחה שמחל לבחור שפגע בו. נובשלמא אם היה מבקש את מחילת החתן בזמן השמחה, והלה היה משיב לו אני מחל לך, היינו אומרים שחלה המחילה, כמבואר בגליוני הש"ס בקידושין (דף מט ע"ב), שהמבייש את חבריו וכדומה, ומחל לו בפיו, אף על פי שלא מחל לו בליבו, אנו אומרים בזה גם כן דברים שבלב אינם דברים. אך כאשר לא שמענו שמוחל לו בפירוש, עדיין חלה על הפוגע חובת בקשת מחילה. לסיכום: זה שפגע בחבירו צריך לשוב אל חבריו ולבקש ממנו מחילה. (חש"י יבמות סה ע"ב).

את מי יכבד בזימון, את זקינו, או את אבי זקינו
ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארץ שבע ויזבח זבחים
לאלוהי אביו יצחק (מ"א).

שאלה: מעשה באחד שעשה סעודת ברית, וכשהגיע לברכת המזון הסתפק את מי לכבד, את זקינו אבי אביו [אביו כבר קיבל סנדקאות, ולכן לא היה צריך לכבד], או את אביו של זקינו, שהוא אבי אביו?

תשובה: נחלקו הפוסקים האם אדם חייב לכבד את זקינו, הרמ"א (ו"ד סימן רמ סכ"ד) כתב בשם המהרי"ק דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו, וכתב עליו הרמ"א ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו וראיה ממדרש גבי יוזבח זבחים וגו' (בראשית מו א) עכ"ל. כלומר דאיתא במדרש הביאו רש"י יוזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם. ומדכתב רש"י יותר מכבוד זקינו, משמע שגם מחויב בכבוד זקינו, אלא שבכבוד אביו חייב יותר.

והשדי חמד (מערכת כף כלל קכא) הביא מהמדרש תלפיות שרבינו יונה ומנורת המאור והחרדים כתבו, שחייב כיבוד זקינו הוא דאורייתא, ע"ש. הטעם כתב החרדים (פרק יב אות יא) דבני בנים הרי הם כבנים.

ויש לעיין אם חייב גם בכבוד אבי זקינו, והנה לשיטת החרדים שכתב שלכן חייב לכבד זקינו, דבני בנים הרי הם כבנים, יש לעיין האם גם נינו נחשב כבנו, ויעיין בשבות יעקב (ח"א סימן קעג) הביא כמה ראיות שאינו כבן, שהרי אין חיוב ללמד תורה אלא לבן הבן, כדאיתא בקידושין (דף ל ע"א), וכן מהא דאיתא בפרשת וירא (כא כג) אם תשקור לי ולנידי ולנכדי, ופרש"י וכן איתא במדרש עד שלש דורות רחמי האב על הבן. ומהאי טעמא נ"ל דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הובא בטור (א"ר"ח סי' ריא) אניסא דיחיד מברך איהו ובריה ובר בריה ותו לא, וכן מבואר בטור (ח"מ סימן לג) לענין פסולי קורבה דפסול עד דור ג' ותו לא. וכן יש להביא ראיה מהא דאיתא בירושלמי פאה, אמר ר' יצחק בר מריון בשם ריש לקיש החדס היא מעולם עד עולם, אבל הצדקה עד שלש דורות שנאמר וצדקתו לבני בנים.

מאידך דן השבות יעקב (ח"ב סימן צד) אם בן הבת חייב בכבוד זקינו, והביא ראיה מהא דאיתא בבבא בתרא (דף צא ע"ב) וישם כסא לאם המלך, ששלמה שם כסא לאמה של מלכות זו רות, שהיתה זקנתו של שלמה, אפילו הכי כבדה כל כך לשום לה כסא אצלו, ואי לאו דמחויב בכבודה, הא קי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וכתב באלף למטה (דיני קדיש שער ד אות ח) ולפי זה

נראה דאפילו זקן זקינו חייב בכבודו קצת, כמו ברות, אך יש לדחות דודאי רשאי היה לכבדה בשביל שהיה מיוצאי חלציה, וגם מחמת צדקתה ראוייה לזכות לכל הכבוד הזה, ואין זה פגם בכבוד המלך, אבל מצד הסברא מתחייב בכבוד אבי אביו, ואפשר דגם בדורות שלמעלה מהם, ע"ש.

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סימן לג) דן בשאלה זו את מי יכבד את זקינו או אבי זקינו, וכתב שחייב לכבד את אבי זקינו לפני זקינו, שבשלמא לגבי אביו זקינו, שגילתה תורה שחייב לכבד אביו יותר מאשר את זקינו, כיון שהוא מצות כיבוד אב בפירוש, אבל באבי זקינו, וזקינו, כששניהם לפניו, אז יכבד להזקן יותר, ששייך אצלו קל וחומר שאתה וזקין חייבים בכבודו, ע"ש.

אך בברכת המזון יש לעיין אם יכבד לאבי זקינו, כי מסברא כל מה שהוא קרוב יותר צריך לכבדו יותר, וזקינו אינו יכול לכבד את אביו בברכת המזון, כיון שהוא אינו בעל הבית, ולכן יכבד את זקינו, ובפרט לפי מה שאמר מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שהקל וחומר הזה הוא רק באביו ואמו, כיון שמשועבדת לו, ולא בשאר קרובים.

האם חייב לכבד את זקינו לאחר מות אביו

שאלה: יש להסתפק האם חיוב כיבוד זקינו הוא חיוב מצד עצמו, או שהוא משום חיוב כבוד אביו, ונפקא מינה, היכא שאביו מת, האם עדיין מחויב לכבד את זקינו?

תשובה: השדי חמד (מערכת כף כלל קכא) הביא שהיפה מראה כתב שאינו חייב בכבוד זקינו אלא בחיי אביו, והפני יצחק תמה עליו מאי שנא, ותירץ השדי חמד, שהוא דומיא דאשת אב שאינו חייב אלא בחיי אביו, עכ"ד.

ועל פי זה תירץ בחוט המשולש שלכאורה קשה ממכות (דף יב ע"א) שאם הרג את בנו, בנו של הנהרג נעשה גואל הדם להרוג את זקנו הרוצח, וכתב רש"י הטעם כיון שאינו מוחזר על כבודו. כמו כן אמרינן בסוטה (דף מט ע"א), רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה, כי גדל א"ל אשקין מיא, אמר לו לאו בריך אנא, בר ברתך אנא, ופרש"י ואין עלי לכבדך כבן. ולפי זה שאינו חייב בכבוד זקינו אלא כשאביו חי, מיושב שבמכות ובסוטה מיירי כשאביו ואמו כבר אינם בחיים, לכן אינו חייב בכבוד זקנים.

אך לכאורה מראיית הרמ"א מוכח שחייבים בכבוד זקנו גם לאחר מיתת אביו, משום דכתיב יוזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, ולא כתיב אברהם, מכאן שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, ולכאורה כיון שאביו יצחק כבר מת אז, שזה היה בירידתם למצרים, א"כ לא היה חייב כלל בכבודו של אברהם, אלא על כרחך שגם לאחר מיתת האב, עדיין חייב קצת בכבוד זקינו, ובכלי חמדה (פרשת ויגש) הוסיף להקשות, שגם לשיטת רש"י עדיין אינו מיושב מה שלא הזכיר את זקינו אברהם, שאף שחייב יותר בכבוד אביו, מ"מ חייב גם בכבוד זקינו, ותירצו, שכיון שהיה לאחר מיתת יצחק, לכן לא היה צריך להזכיר את אברהם כיון שאינו חייב כלל בכבוד זקינו, לאחר מיתת אביו, וזהו כוונת המדרש, שהרי אדם חייב בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, וכל מה שחייב בכבוד זקינו הוא משום כבוד אביו, ולכן לאחר מיתת האב, אין חייב יותר בכבוד זקינו. וכעין זה תירץ בטוב טעם ודעת (ח"א סימן ריג), ויעיין עוד בליות חן מה שכתב בזה, הביאו רע"א בשו"ת (קמא סימן סח). (חש"י בבבא ר"י ע"א).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

ויגש תש"פ

החטא...

ועל גודל זה הענין ומורכבותו ההדדית והמלאה בעבודת-ה', שאל יוסף, **העוד-אבי-חי**. דהיינו, האם הוא עדיין משגיח ומביט עלי - ככל אב על בנו.

התעניינות האב בשלמותו של בנו

ואמנם אף האב יעקב, כאשר אמרו לו בניו: **עוד יוסף חי**. הוא לא האמין להם, עד שנוכח לדעת שבנו יוסף הינהו - שלם-בתורתו.

אלוקי האב, קיים לעד

וכך יש לפרש, מה שמצינו את אחי יוסף, פוחדים לאחר הסתלקות יעקב אביהם, שמא יוסף יגמול להם רעה. כפי שאמרו: **'ועתה שא נא לפשע אלוקי עבדי אביך'** (פר' ויחי, בראשית נ, יז).

כי חששם היה, שמא כאשר האב יעקב, איננו. אז ההבנה על ה'משקל-של-החטא', שונה הוא כבר, מאותה בחינה, בעת חיי יעקב האב. ולכן ביקשוהו, 'סליחה' כנגד **פשע עבדי אלוקי אביך**. כאילו הוא חי, והבחינה הנשקלת לחטאים, היא לפני-ה'. והיא הינה באותו מידה ומשקל, כאילו יעקב האב חי. כי אלוקים, חי וקיים לעולם. ואם חטאנו, הרי כנגדו חטאנו.

כי זה היה הענין בסיבת חששם של האחים, לאחר מות יעקב אביהם. הם חששו על חייהם, ושלחו ליוסף לאמר: **אביך ציוה וכו'** (סוף ויחי, בראשית נ, טז). ואף היו מוכנים להיות לו לעבדים. והענין מאד פלא, שהם חששו כל כך על חייהם, מפני מי? מפני יוסף אחיהם, שהוא יוסף-הצדיק. ועל אף שכבר ידעו נאמנה, שכל מה שאירע עמהם ואירע עמו, הכל נסתובב מן-השמים, והאמת היא, שרק למחיה שלחו הקב"ה, ולא הגיע יוסף למצרים בגלל מכירתם אותו.

אולם זאת הם חששו, לפי שידעו, שכל זמן שיעקב חי, אז אף יוסף הצדיק הגדול, הריהו מתנהג אחרת... והוא יוסף אחר... כפי שכך חשדו, כאשר לא היו סועדים עמו עוד על שולחנו. שמא שינוי זה אצלו, הוא רק ראשוני לאחר פטירת האב. ולכן על אף שידעו שהכל נסתובב משמים, עם כל זה, חששו מחמת השינוי שמתחולל בקרב יוסף, בעת סילוק אביו מעליו.

זיקת הבן אל האב

אני יוסף העוד אבי חי. (פר' ויגש, בראשית מה, ג)

צריך ביאור, מהי שאלתו ומבוקשו המיוחדת הבאה בתחילה לכל דבר וענין, **העוד-אבי-חי**.

עוד צריך להבין. וכי לא ידע יוסף כבר מהם, שהיה אביו חי. אחרי שכבר קודם לכן דיברו אחיו עמו אודות אביהם, ואף הוא שאל אותם אודותיו בכל פגישה עמם.

אלא רואים מכאן, שהזיקה שבין האב לבנו, היא איננה רק על ידיעת שלומו, או על שלום תורתו, או שלום מצבו. כי אם עצם זאת הידיעה, - **העוד-אבי-חי**. יש בה מילוי כל מישאלת הבן, כלפי אביו.

דמות האב, שמירה היא מחטא הבן

מצינו בחז"ל, שיוסף לא חטא עם אשת פוטיפר, לאחר שדמות דיוקנו של אביו נראתה לנגדו. ולשון הגמ' (סוטה לו: ב) באותה שעה באתה דמות דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון. ובירושלמי (הוריות ב, ה) כתוב, שגם דמות אמו רחל, נראתה ליוסף.

מבאר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, שבדאי לא היה יכול יוסף לסמוך ולבטוח, בעת בורחו מן העבירה, שהוא יראה בעתיד את דמות דיוקנו אביו. שהרי יוסף היה צריך להסתמך על הבחירה ולהיות בעצמו צדיק גמור, עד שלא יהא עלול להיכשל בעבירה ח"ו. אלא בכדי שישמר בדרגה כזו, שהוא בעצמו, לא "יבוא-לידי-חטא", על כך הוא היה נזקק לשמירה מיוחדת. ובזה הועילה לו, דמות דיוקנו של אביו.

פתחו לי אתם פתח כחודו של מחט

ואמנם אביו לא נגלה אליו כמראה של פנים בפנים. אלא כפי שדקדקו חז"ל בלשונם, שאמרו, שנראה לו, מן החלון.

כלומר, היה מוטל אז על יוסף, לכל הפחות - לפתוח את החלון. כדי שמשם, יראה את הדמות המרחיקתו מן העבירה.

על דרך שאמרו חז"ל במדרש (שיר השירים רבה ה, ג) פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם כפתחו של אולם. ורק אז, כאשר יוסף מצידו הוא, פתח את החלון המאיר, יכול היה לראות את דמות דיוקנו-של-אביו, מביט אליו, ומצילו מן

רבו חי, התלמיד אינו חוטא

ומצינו כעין זה בגמ' (ברכות ח.) כל זמן ששמעי בן גרה היה חי, לא נשא שלמה את בת פרעה. כלומר, שמזה גופא שהיה שלמה המלך "יודע" ששמעי רבו - חי. זאת העובדה, היא המונעת מאיתנו לומר, ששלמה המלך, חטא ח"ו.

ומחמת גודל זה הענין, אף העלו חכמינו ז"ל בגמרא (שם) לימוד הלכה למעשה. וכך הסיקו ואמרו, 'לעולם ידור אדם במקום רבו, אי כייף ליה'.

כך גם כאן, אורים איך הבן כפוף אל אביו, מצד טבעו.

העוד אבי חי

שח הגאון הגדול רבי גדליה רבינוביץ זצ"ל ששמע מהחפץ חיים הסבר בפסוק הזה, שהיה פעם באחד משליטי רוסיה, שרצה לבחון את קהל עדתו. והתחפש לכפרי והלך לבקר את שרי המדינות שלו, ולא התייחסו עליו כלל כי לא זיהו אותו. והגיע אח"כ לביקור בת"ת של היהודים ומיד המלמד זיהה אותו כי היה מונה של השליט בת"ת ומיד כיבוד בכבוד גדול.

ואח"כ חזר לאמרונו וקרא לשרים ולמלמד, ושאל את השרים איך יתכן שהוא זיהה אותי, ואתם שכל יום נמצאים אצלי לא זיהיתם אותי, אלא שהוא כיבד אותי תמיד, ולכן התבונן בצורה שלי, אבל אתם לא מכבדים אותי, ולכן אף פעם לא מתבוננים בי.

אמר החפץ חיים זה היה טענת יוסף, אני יוסף, והרי אני דומה לאבא שלי איך לא זיהיתם אותי, אלא השאלה האם עוד אבי חי, כי אם הוא חי הייתם צריכים לזהות אותי מיד.

ונפשו קשורה בנפשו

שח הגאון רבי יהודה אריה הכהן רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף ומראשי ישיבת בית מתתיהו: הבעה"ט כותב, ב' במסורה, הכא, ואידך, **אולת קשורה בלב נער**, שהוא נער, ואף אם לקח הגביע, הוא מפני איוולתו הקשורה בו, א"נ מפני שאיוולתו קשורה בו, צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו עכ"ל.

מבו' בדבריו, שיש איוולת שקשורה לנער, שכדי להוציאה, צריך דוקא ע"י אביו, שרק מי שקשורה אליו נפשו, בכוחו וביכולתו לנתק את האיוולת.

והביאור בזה אולי, שהמתבונן בעצמו ובדרכי האנשים סביבו, יראה שמי שיש לו מידה ותכונה לא טובה, יש בו הרגשה ומחשבה, שאינו צריך להשתנות ולעקור המידה והתכונה, מפני שתי סיבות.

א' שכיון שזה מעצם טבעו, א"כ אינו יכול, ולא שייך שתעקר ממנו, דהוי כאילו קטלא פלגא, והרי לא ציווהו להמית את עצמו, ב' כיזה לו ראייה, שכך צריך הוא להיות, שהרי זוהי עצם מציאותו, וכך ה' בראו.

לכן להתנגד לטעויות אלו, צריך רק ע"י מי שנפשו קשורה בנפשו, והוא ממש חלק ממנו, וזה האב.

ובאמת העוסק בחינוך, ויש לו דין ודברים עם אבותיהם של המוחנכים תחת ידו, יראה שלהאב עצמו, יש את אותם תירוצים לגבי בקורת על ילדיו, וע"י בפ"י הרמב"ם והרע"ב

במשנה בעדיות [פ"ב מ"ט], האב זוכה לבן וכו'.

לכן כשהאב הוא המחנך ודורש מבנו, לעקור את איוולתו, נפלו תירוצי הבן, שהרי האב זה הוא עצמו, ובכל אופן סובר, שאפשר להשתנות, וצריך להשתנות.

ושמעתי לספר, על ת"ח שגידל בביתו יתומה, וכשהגיע לפרקה הפגישוה עם אחד, ובאמצע הפגישות נתברר לאותו ת"ח, שהמדובר אינו בן תורה, ועדין הנערה היתהחפצה בבחור, ואמר לו בעל האב"ע זצ"ל, שרק אבא יכול לומר לבתו שלא תמשיך, שכשהאבא אומר, אזי זה יעקור ממנה כל מחשבה הפוכה, אבל אם אדם זר ישכנע אותה, אזי אף שתסכים, אבל בליבה תמיד ישאר ההרגשה שהפסידה וכו', עם כל ההשלכות הלא טובות מזה.

והעירוני לדברי הספורנו ב בהעלותך, עה"פ, **האנכי הריתי את העם וגו'**, וז"ל, הנה האב יכול להנהיג את בניו, אע"פ שהם חלוקי הדעות, וזה כי כולם חושבים אותו לאוהב, שישתדל בכל כוחו להיטיב להם עכ"ל.

עוד יש ללמוד מדברי בעה"ט, היאך היחס למכשול שקרה אצל נער, דהנה ביאורו הראשון של בעה"ט, שהוא נער ולקח מפני האיוולת הקשורה בו, ונראה כוונתו, שמעשה רע של נער, אינו אומר שזה מהותו של אותו נער, רק דבר חיצוני הקשור בו, וממילא א"א לענשו להיות עבד עולם, אלא רק ענישה זמנית שתנתקו מאותה איוולת חיצונית.

וכך שמעתי בביאור הפס', [מהמשגיח רבי גדליה אייזמן זצ"ל], **חטאת נעורי ופשעי, אל תזכור**, שהעבירות דימי הנעורים, כולם בבחינת "חטא" ולא פשע, פשע היינו מרד, ואילו חטא פירושו חיסרון, ובד"כ שוגג, הנער אין דעתו מיושבת עליו, ולא שייך לקוראו פושע.

[אמנם קצ"ע, שהרי בנימין בן שלושם ושבע שנים, ונהי שלגבי יעקב הוא בנו הקטן, אבל לגבי דרגת חינוך, לכאורה אינו נער].

הבוטח מובטח וטובתו מעותדת, ולא יתלה כל רעה במי שהוא

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלקים לפניכם. (פר' ויגש, בראשית מה, ה)

תמוה עד מאד, מה יוסף אומר לאחיו **אל תעצבו**, הלא הרבה מאד יש להם להיעצב, על שהם מכרוהו למצרים. ואף שהסתובב מזה בידי ההשגחה האלוקית, טובה והצלחה גדולה בשנות הרעב, אבל הרי הם נתכוונו אך ורק לרעה ולא לטובה. ומדוע אומר להם יוסף **אל תעצבו ואל יחר בעיניכם**.

ומצינו בגמרא (נזיר כג.) על מי שהתכוון להעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, עליו היה בוכה רבי עקיבא שהוא צריך סליחה וכפרה. כי התכוון לחטא. וכך גם כאן, הם התכוונו לרעה על אף שיצא מזה טובה. ובדאי יש להם להיעצב על כוונתם הרעה, על אף שיצא מזה טובה.

אלא אומר **זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל** יוסף הצדיק היה במדרגה מאד גבוהה בהיותו בוטח, בטוח, ומובטח בה'.

כאשר נוכחנו בעת שהוא נקרא לבית פרעה לאחר 21 שנות ישיבה חלוטה בבית האסורים המצרי, לבא אל פרעה ולפתור

אתמול, אל תוך "החיים" העכשוויים.

כתוב בפרשה [מ"ה, כ"ב] "לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות."

שח הגאון רבי אברהם קופרמן שליט"א: וצ"ע, שהרי יוסף כבר נכווה ברותחין, שהרי כל הסיבה שקנאו בו אחיו הייתה בגלל שאביו עשה לו כתונת פסים, ומה פתאום נותן הוא לבנימין שלש מאות שקל כסף ולשאר האחים לא נותן מאומה והרי זה יכול לגרום להם לקנאה, ואף שהם אחים ויעקב היה אבא וכו', מ"מ היה לו להיזהר, שהרי הנכווה ברותחין נזהר גם בפושרים. וקושיא זו מקשה הגמ' במגילה [ט"ז:]: וז"ל הגמ' "אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק [לעבד נמכר יוסף על ידי קנאת אחיו - רש"י], יכשל בו. דאמר רבא בר מחסאי אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, בשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו, נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. אמר רבי בנימין בר יפת, רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא לפני המלך בחמשה מלבושי מלכות, שנאמר 'ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת'."

אמנם לכשנדקדק בדברי הגמ' לא מוזכר מידי בעניין הכסף, ורק מוזכר מדוע נתן לו חמש חליפות שמלות.

ושמעתי ליישב **ממו"ח הגר"י זילבר זצ"ל** כך, דהנה איתא בב"ב ששכר פועל ליום הוא מינימום חמש שקלי כסף, והנה יוסף לא שימש את אביו כ"ב שנה, ואחיו שמשו במקומו, ולכא' היה צריך להחזיר להם ע"ז שעשו מה שהיה מוטל עליו, אבל לכל האחים לא היה צריך להחזיר מכיוון שהם גרמו לו לא להיות ע"י שמכרוהו, אבל בנימין שלא היה במכירה לו היה צריך להחזיר.

והנה אם ניקח את כ"ב השנים ונחלקם ל"א אחים יוצא שכל אח שימש שנתיים, והנה יוסף היה צריך לקחת מכל שנה חודש שהוא ישמש שהרי הם היו י"ב אחים, וכל שנה מתחלקת הרי ל"ב חדשים, והם היו י"ב אחים, ואם ניקח חודש אחד מכל שנה יוצא כ"ב חודשים שהם שימשו במקומו, וכ"ב חודשים לחלק לשניים וכנ"ל יוצא שכל אחד שימש חודשיים במקומו של יוסף, וחודשיים זה שישים ימים, ושישים כפול חמשה שקלים שזה שכר פועל ליום יוצא שלש מאות שקל, ולכן נתן יוסף כסף לבנימין, ולא היה זה בתור סתם מתנה, ויתכן שגם הודיע לאחים שזה בשביל זה ושלא יקנאו.

בגדר ענין המלכות ותענית עשרה בטבת

שח הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל בפרשת ויגש כתיב (בראשית מד יח) "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה", ובמדרש רבה (פר' צג) איתא וז"ל 'כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו (תהלים מח ה), כי הנה המלכים, זה יהודה ויוסף, עברו יחדיו, זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה וכו', רעדה אחזתם שם, אלו השבטים אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה איכפת לנו, יאי למלך מדיין עם מלך, ע"כ.

ולכאורה יש להבין מדוע נקרא יהודה מלך, ובשלמא יוסף מלך על כל מצרים, אמנם יהודה לא היה אז כלל מלך, שהרי נידוהו אחיו, ואף שהבטיח לו הקב"ה שלא יסור שבט מיהודה

את חלומו, והוא מכריז בפניו: **בלעדי, האלוקים יענה את שלום פרעה.** (פר' מקץ, בראשית מא, טז) בכך הוא גילה את מה שהוא חש ומרגיש ש'הכל' מה שמסובב אותו, נעשה ביד ה'.

לכן הוא מעולם לא אמר 'תודה' לפרעה על שמינהו משנה למלך, ולא על אשר הוציאו מבית האסורים, כי הוא חש שה' עושה זאת בידי פרעה. ופרעה הוא הסיבה, וה' מסובב הסיבות כולם. פרעה לא נותן מלכות, רק ה'. ואין לו במה להתנשא ולהתגאות במלכתו, כי זה של ה'.

כך יוסף לא ראה שום כוונה רעה או זדון של אחיו במכירתם אותו, שום רעה גם לא נעשה, אלא יש כאן התגלגלות של רצון ה' שנעשה חלקה בידי אחיו, שהוא יתגלגל וייעשה בעתיד הרחוק משנה למלך במצרים כדי לפרנס בעתיד ההוא את כל משפחתו בשנות הרעב.

זה הוא מבטו של הבוטח בה'. ואמנם, גם בעלי אמונה יכולים להכיר שה' מוליך את האדם לטובה, אבל ישנם בני אדם שהם מזידים ורעים במעשיהם ומגלגלים חובה על ידיהם כי הם חייבים לה' (גמ' ב"ב קט:). אבל הבוטח בה' יודע שאין שליטה של מעשה בני אדם אף הרעים להרע עמו, כי "הכל" נעשה לטובה אף אם רחוקה ומתגלגלת היא. לכן הוא לא ראה שיש להם בכלל להיעצב ושלא יחר עיניהם, כי למחיה שלחני, גם אני נשלחתי מה', לפניכם להשביע אתכם בשנות הרעב.

חיים שיש בהם

... ותחי רוח יעקב אביהם. (פר' ויגש, בראשית מה, כז)

כתב רש"י, שרתה עליו שכינה, שפירשה ממנו.

הנה בודאי זהו דבר מאד לא פשוט, שהשכינה הק' תהא שורה. והיה **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** מציין נקודה נפלאה בזו, שתיכף ומיד, כאשר חזרה השמחה ליעקב, "מיד" חזרה אליו השראת-השכינה.

כי יעקב היה במצב בו הינו 'מוכן' והינו 'מזומן' גם בכל משך אותם 22 השנים הארוכות מלאות הצער, בהם פרשה השכינה מאיתו. הוא עצמו נשאר בכל מעלותיו הגבוהות, המוכנות ללא רפיון וללא יאוש ח"ו, והמה היו הראויות להגיע, עד לכדי השראת-השכינה הק'.

מה גם שכתב רש"י (פר' מקץ, בראשית מב, א) שיעקב בהיותו יושב בארץ כנען, ראה באספקלריא של קודש, שעדיין יש שבר במצרים. וזה לא היה נבואה.

אלא היות והשכינה איננה שורה על האדם מתוך עצבות, אלא מתוך שמחה, כמובא בגמ' (ברכות ל.). לכן ממילא, כאשר חזר לשמות, חזרה אליו השכינה.

ואולם עדיין היה נחשב השוני הגדול אשר במצבו, שוני של "חיים" לעומת "מוות". כי יעקב חזר לחיות. כנאמר, **ותחי רוח יעקב אביהם.**

ומזה עלינו 'ללמוד', מלבד מאשר 'להתבונן', עד כמה זקוקים אנו...חיים רוחניים - כאלו, שהם מחיים אותנו ! כפי שהננו מרבים לבקש, על החיים.

עוד עלינו להשים על לב, שבכל מעלה ומעלה, כשהיא גבוהה מאשר המעלה הקודמתה, - זהו שוני בחיים. עצם החיים - המה אחרים, כאילו יוצאים מתוך "מוות" של סוג החיים של

וכמו"כ ביאר הגר"ז שרצה יהודה להראות ליוסף את הכאב ההגדול שיש בדבריו, וע"כ לא רצה שיעמוד מתורגמן ביניהם, אלא "ידבר נא עבדך דבר באזני אדני", ועם שפת הלב ודאי יבין יוסף את דבריו.

ובענין עשרה בטבת, יש להביא מה שהקשה החתם סופר שהרי ישנם צומות שמתענים בשבת וישנם צומות שאין מתענים בשבת, והיינו שאם חל י"ז בתמוז או תשעה באב בשבת נדחה הצום ליום ראשון, ואילו אם חלם חלום רע מתענה תענית חלום בשבת, וכן אם יש לו חולה בביתו מתענה עליו בשבת, וכן אם יש ספינה המיטרפת בים מתענין עליה, ולכאורה הרי חורבן בית המקדש הוא הדבר הנורא ביותר שאירע, ומדוע אין מתענים על כך בשבת.

וביאר החתם סופר יסוד גדול, שישנם שני סוגי צומות, ישנו צום שיסודו הוא אבל, שמתאבל על הדברים שאירעו, ואג"ל אין עושים בשבת, אמנם ישנו צום שהוא צום של תפילה ובקשה, וצום כזה מתענים בשבת, והיינו שאם הצום הוא על ענין של עֶבֶר אין מתענים בשבת, ואם הוא על ענין של עתיד מתענים בשבת, ולכך תענית חלום מתענים בשבת, משום שרוצה לבטל בזה גזירה שעליו, וכן בחולה וספינה המיטרפת בים, אמנם צום תשעה באב אף שהוא דבר נורא ביותר, מ"מ הוא דבר שהיה בעבר, ואין מתענים אותו בשבת.

והקשה החת"ס דבבית יוסף (סי' תקנ סק"ג) הביא אבודרהם שאילו צום י' בטבת היה חל בשבת היו צמים בשבת, [והוא ג"כ הצום היחיד שחל ביום ששי ומתענין בו], ולכאורה הא י' בטבת הוא צום על העבר, שבו צר נבוכדנאצר על ירושלים והתחיל המצור שנמשך במשך שנתיים וחצי, ובי"ז בתמוז הובקעה העיר ובט"ב נחרבה ירושלים, וא"כ מדוע צמים אותו בשבת.

והביא החת"ס מאחד מגדולי המקובלים שבכל שנה בעשרה בטבת דנים בשמים אם השנה ייבנה בית המקדש, וע"כ צמים בשב, משום שאין זה ענין של העבר אלא ענין של העתיד, וזהו ג"כ מה שהיה אז ב' בטבת, שנגזר שייחרב הבית, וכן מבואר ססליחות שאומרים בעשרה בטבת, שבזמן זה תרגמו את התורה ליוונית ונעשה חושך בעולם, ונפטר עזרא הסופר, והיתה ירידה בכח התורה, וזה גרם לחורבן, ויהי רצון שצום העשירי וכן יתר שאר הצומות ייהפכו לנו במהרה לששון ושמחה.

במקום כיבוד אב, אין בי שום כבוד רק 'להיראות' לאבא

ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ... (פרי' ויגש, בראשית מו, כט)

פרש"י, יוסף 'נראה' אל יעקב.

כלומר, אומר מרן הגאון רבי נפתלי טרופ זצוק"ל, יוסף לא הלך אל אביו כדי למלאות רצונו והנאתו, אלא כדי 'להיראות' אל אביו, ובזה יקיים מצות כיבוד אב.

(חיי המוסר נובהרדוק חלק ב' עמוד קפט)

ומחוקק מבין רגליו, והמלכים ייצאו ממנו, אמנם עתה לא היה מלך, ורק היה ערב לאביו שישב לו את בנימין, ויפסיד את שני עולמותיו אם לא יביאנו, ומדוע נקרא הוא במדרש מלך.

ושמעתי מהגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל שאנו מבינים שמלך הוא מי שיושב על כס המלוכה, וסביבו משרתים ועבדים רבים, וכל רצונו מתמלא במהרה, והוא קובע את כל ענייני המדינה, ושולט שלטון בלא מצרים, אמנם ביאר ר' חיים שמואלביץ שיתכן שיהיה מלך בלא עבדים ומשרתים ומדינה כלל, וכדאיתא בגמ' בסנהדרין כ: לגבי שלמה המלך בזמן שזרקו אשמדאי מארמונו 'ולבסוף לא מלך אלא על מקלו', והביאור בזה הוא, שאמנם המלוכה חשובה היא למלוכה, אמנם מלך היא אישיות בפני עצמה, שזהו אדם שנקרא מלך, והיינו שיש אדם שהוא פשוט ויש אדם שהוא מלך, והמלוכה היא רק היכי תימצא.

וכן הוא ג"כ להיפך, וכדאיתא בגמ' במגילה יא. 'שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם (תהלים קכד א), אדם ולא מלך', ע"כ, וזהו המן ששלט על כל העולם כולו, ואחשורוש עשה כל מה שאמר לו לעשות, ועליו נאמר שקם עליהם אדם ולא מלך, משום שמלוכה אינה השלטון, אלא יש אישיות שהוא מלך ויש אישיות שאינו מלך אלא אדם פשוט והדיוט, כיון שמלך זוהי מהותו של האדם והתנהגותו, ולכך שלמה המלך אף שהיה לו רק מקל, מ"מ מלך הוא על מקלו, ואילו המן מלך על כל העולם אך לא היה מלך. וזהו שקרא המדרש ליהודה מלך, משום שאף שלא שלט על שום דבר, מ"מ היתה לו אישיות והתנהגות של מלך.

וכמו"כ מובן מה שאמרו בגמ' בגיטין סב. 'מאן מלכי רבנן', משום שרבנן הם המלכים האמיתיים, באישיותם ובהנהגותיהם, במעשיהם ברצונם ובשאיפותיהם, שהם אנשים מסוג אחר, וכמו שלמה המלך שמלך על מקלו.

ובפרקי דר"א (פ"טז) איתא דחתן דומה למלך, ולכאורה במה דומה חתן למלך ועל מה הוא מולך, והביאור בזה הוא שחתן מקבל אחריות וכובד ראש, ובזה הוא נעשה כמלך, משום שמלך יודע שכל טעות קטנה שלו יכולה להפוך מדינה שלימה, ועל כן נזהר הוא במעשיו ובהחלטותיו, וכן הוא החתן שמקבל עליו אחריות של בניית בית.

עוד יש לבאר מה שאמר יהודה "בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני", והיינו שביקש לדבר עם יוסף בעצמו ולא עם מתורגמן שמתרגם את דבריו, ולכאורה הרי לא ידע יהודה שיוסף הכיר בלשון הקודש, ועל כן העמיד מתורגמן ביניהם שיתרגם לו דברי יהודה, ואם כן האיקר רצה יהודה לדבר באזני יוסף, הרי לדעתו לא יבין יוסף את דבריו.

וביאר הגר"ז ע"פ המעשה הידוע בזמן החפץ חיים זצ"ל שהיתה גזירה בפולין על החדרים, ונסע החפץ חיים עם האמרי אמת מגור לורשה להיפגש עם ראש ממשלת פולין, ונכנסו אליו, וכיון שלא הכיר החפץ חיים את השפה הפולנית דיבר באידיש, ודיבר בכאב גדול על החינוך של עם ישראל, והמתורגמן ביקש לתרגם דבריו לראש ממשלת פולין, ואמר לו ראש הממשלה שאינו צריך לתרגם, משום שהבין את דברי החפץ חיים, שכיון שדיבר בשפת הלב הבין את דבריו.

ממרח הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת "יד אהרן"

עומק דעת

פרשת ויגש

'תורה מביאה לידי זהירות'

א

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (מה-א)

פי' רש"י 'מפני הבושה', וזה לשון המדרש 'ר"א בן עזריה אומר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף שהוא בשר ודם, כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקב"ה שהוא דן ובעל דין ויושב על כיסא ודן כל אחד ואחד, על אחת כמה וכמה שאין כל בריה ובריה יכולים לעמוד לפניו'.

ולכאורה יש להבין מהי הבושה האמורה במדרש, שהרי בפשטות אחי יוסף נבהלו ממנו כי מכרוהו לעבד, וכעת הם נצבים לפניו ואילו הוא מולך עליהם, וא"כ מה עניין זה לבושה שתהיה בבית דין של מעלה. אך מרן הבית הלוי ז"ל ביאר שאכן לא היתה זו בושה שבאה מכך שהבינו לפתע שכל חלומותיו היו אמת לאמיתה ואילו הם טעו במה שמכרוהו, אלא ביאור הדברים הוא שהרי בפסוקים רואים איך היה אכפת לאחים מבנימין ועד כמה דאגו לאביהם כי ידעו עד כמה הוא יקר לו, וכמו שאמר יהודה "והיה כראותו כי אין הגער אתנו ומת והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאולה".

וכאשר ראה זאת יוסף אמר להם 'אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה', כלומר אתם דואגים כל כך ממיתתו של בנימין מחשש שאבא יצטער על זה, והלא אני יוסף אחיכם שמכרתם אותי מצרימה, והוא ממשיך ואומר 'העוד אבי חי', הלא אותו אב שכעת אתם כל כך דואגים לו וכי אז לא ידעתם שיצטער כל כך ואז זה לא הדאיג אתכם, ועל זה אומר הפסוק ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו - מפני הבושה, שכאשר הראה להם יוסף את הסתירה העצומה שיש במעשיהם שכל טענותיהם באו רק מתי שחששו לאביהם, אך כאשר הם רצו למכור אותו לעבד כל הטענות הללו שטענו בעצמם לא הפריעו להם כלל, כי את זה הם רצו ואת זה לא.

ואומר הבית הלוי שזאת הבושה הגדולה והנוראה שתהיה בבית דין של מעלה, שהרי כל אדם ואדם כל כולו מלא סתירות בינו לבין עצמו, ובלא שאדם יתבונן היטב במעשיו

הוא אפילו אינו אווז עד כמה הוא סותר את עצמו בין מעשה אחד למשנהו, למשל אדם שפונה אליו עני ומבקש ממנו נדבה, והוא עונה לו שמצבו הכספי דחוק ולצערך הוא אינו יכול לעזור לו כעת, אולם כאשר בבית דין של מעלה יענה תשובה זו, יראו לו כיצד רק כמה דקות לפני שפנה אליו אותו עני הוא קנה בכסף רב דבר שכמעט ואין לו בו שום צורך, והסיבה שלא נתן צדקה לא היתה כי מצבו דחוק, אלא שלעצמו הוא רוצה לקנות הכל אך לתת צדקה לעני הוא אינו מעוניין, ולדברים שאדם רוצה, תמיד יהיה לו כסף די צרכו, ולדבר שאינו רוצה אין לו כסף.

וזה מה שיהיה בבית דין של מעלה על כל דבר ודבר שהיה על האדם לעשותו והוא נמנע מכל מיני סיבות שונות ומשונות, יראו לו כיצד ברגע שנודע לו כי יהיה לו מאותו המעשה איזו טובת הנאה כל שהיא או אפילו כבוד וכדו' מייד עשה זאת בחשק וברצון, וזאת התוכחה שהקב"ה מוכיח את בריותיו, שמראה להם את הסתירות שבין טענותיהם מצד אחד למעשיהם מצד שני.

ב

ואם רוצים להינצל מהבושה הזו, ראשית כל צריך לדעת ולהכיר בסתירות האלו כי בלא שאדם יודע שיש בו סתירות ודאי שלעולם לא יכול לתקן את עצמו, והאמת היא שזה עומק עניין הבושה, שהאדם מזהה שהמצב שבו נמצא או המעשה שעשה אינו תואם למצב שבו אמור היה להיות או את המעשה אותו היה עליו לעשות.

ויש בזה שלוש דרגות עיקריות, שישנו אדם שאינו מתבייש כלל בשום מעשה לא כשהוא בינו לבין עצמו ואפילו לא כשעושה ברבים דברים שהוא מבין שאין ראוי לעשותם, ויש גם אדם שמתבייש במה שעושה כשהוא ברבים, אבל בינו לבין עצמו אינו מתבייש כלל כי באמת אינו מרגיש איזו פחיתות, אלא שהוא יודע שהרבים יראו בזה פחיתות ולכן מתבייש, אבל לא שבאמת רואה בזה איזה דבר שלילי.

אולם לעומתם אדם שחי את חייו על פי השכל, כשעושה מעשה שמצד השכל מבין שזה לא ראוי, הוא מתבייש

אפילו מעצמו, וככל שהאדם ברמה יותר גבוהה מצד שליטת שכלו עליו, כך גדלה בושתו בהבנתו את פחיתות מעשיו, ומי שלא מתבייש במעשיו הפחותים, זה רק מאחר ואינו מספיק רואה את מעלתו הגבוהה כדי שירגיש את הסתירות שבין אותה רוממות שיש לו לבין המקום שעומד בפועל.

ואמנם הדרגות האמורות הם בעיקר כשיש סתירות גדולות בחיים כמו הדוגמא הנ"ל של הצדקה, אך בחיים יש גם הרבה מאוד סתירות קטנים יותר, שהרי עצם הדבר שיתכן שאדם מתבייש לעשות מעשה מסוים ברבים אך בינו לבין עצמו הוא כן מסוגל, זה כבר דבר שצריך להבחין ולהתבונן בו, מדוע אני לא מתבייש מעצמי בעוד שכאשר יש אנשים אני כן מתבייש, ומכאן כבר אפשר להמשיך ולפקח את העיניים, אבל כאמור הדרך להיחלץ מהסתירות שבנו היא קודם כל להתבונן על המעשים ולהכיר אותם היטב ורק כך שייך לעבוד על התיקון.

ג

אך צריך לדעת שהצורה היחידה לתקן את הסתירות ולעקור אותם מהשורש, וללכת רק בדרך הישר והטוב זה דרך לימוד התורה, שאדם שמתרגל לחיות על פי התורה, מתרגל לראות דברים רק בדרך האמת, ולא טועה בסברות שונות ועקומות, כי כאשר אדם מחשב את מעשיו על פי מה שנראה לו תמיד יכניס את נגיעותיו האישיות ורצונותיו, וזה בדיוק המקור לכל אותם סתירות, שאדם שוקל דברים לפי מה שרוצה, ולכן אם רוצה כך נראה לו כך, וכאשר רוצה אחרת הכל נראה לו פתאום אחרת, אולם מי שמתרגל לחיות את חייו על פי התורה, אינו מכניס את שיקוליו האישיים, אלא השיקול שלו מה נכון ומה צריך לעשות, וכך כל הסתירות ממילא מתבטלות.

ואכן החזון איש בספר אמונה ובטחון כתב על המצב שיש תלמידים המסוגלים לאמר על רבם שפועל מתוך נגיעות וז"ל: **'ויש עוד רעה חולה אשר היצר ילפת בה להניא אמונת חכמים מלב בני אדם והיא משקל המרמה של הנגיעה. חובת התלמיד להאמין כי אין כח נגיעה בעולם בעלת כח להטות לב חכם לעוונות משפט, כי מגמת החכם לזכות נפשו, ולהתגעל באיזו אשמה יכאב לנפשו יותר מכל מכה ופצע, ואין יתכן כי בשביל בצע כסף או לעני חנף יחבל נפשו לעוונות משפט, נוסף לזה כי האמת אצל חכם תכונת נפשו ושורש מציאותה, וכל אבקת שקר ממנו והלאה. ע"כ.**

מבואר בדברי החזו"א שאצל החכם האמת חשובה כל כך

שלעולם לא יותר בשום אופן בשביל כל טובת הנאה שירוויח, ועד כדי כך לא חוששים לנגיעות של החכם שישנו דין **'חכם רואה טריפות לעצמו'**, דהיינו שחכם נאמן לפסוק בעצמו על בהמתו אם היא טרפה או כשרה, שלכאורה כאשר מתבוננים בזה יש כאן דבר תמוה ביותר שהרי פעם בעיירות הקטנות הדרך היתה שקונים בהמה גדולה ושוחטים אותה ומוכרים את הבשר, ומהכסף הזה היו צריכים להתפרנס תקופה ארוכה, ועתה נתאר לעצמנו חכם שקונה בהמה כזו כדי להתפרנס וכעת יש שאלה על הכשרות, הרי אם יטריף זאת אומרת שאין לו פרנסה לחצי משפחתו, ואם יטריף זאת אומרת שאין לו פרנסה לחצי השנה הקרובה, ועם כל זאת הדין הוא שהוא יכול לפסוק, ואין יתכן שיהיה נאמן בדבר שיש לו נגיעות של פרנסה של חצי שנה.

אבל הפשט הוא כמו שהתבאר, שהלומד תורה כראוי מגיע לדרגה שהאמת חשובה לו כ"כ שהנגיעות לא יגרמו לו לטעות בשום דבר, וסכום כסף גדול ככל שיהיה לא יגרום לו לפסוק שלא כהלכה כי הוא יודע כמה זה חמור להאכיל טריפות ולכן לא חוששים לנגיעות, כסף וכבוד אצל חכם זה שום דבר ביחס להפסד הגדול של חוסר באמת.

עפ"ז מתבאר היטב מש"כ בגמרא בברכות (י"ט). **'אם ראתי ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שבוודאי עשה תשובה'** שת"ח שולט על עצמו ויודע את מה שצריך ונכון לעשות, וכשעושה עבירה הוא מרגיש סתירה בין שכלו למעשים שלו, וכמש"כ שאין אדם חוטא עד שתכנס בו רוח שטות, ובשעה שחוטא כח השכל שבו אומר לו לא לעשות זאת, ולכן מייד אחרי שיצא משליטת כח החטא מייד חוזר בתשובה.

לעומת זאת אדם ששקוע בעבירות ואינו יודע מה באמת הוא צריך לעשות ואינו מבחין כלל במה שעושה, עליו אומר הפסוק במשלי (פ"ב פס' יט) **"כל באיה לא ישובון"** כי הוא אינו מבחין בסתירות שיש בו ובכל דרכיו ולכן כמעט לא שייך אצלו לעשות תשובה.

לכן אם רוצים לזכות לחיות בצורה נכונה, ולהיות בר הכי לחזור בתשובה הדבר הראשון זה חיזוק שליטת השכל, וכדי שהשכל יוכל לשלוט צריך שאדם ידע ויכיר מה הם והיכן הם הסתירות שבין מעשיו בפועל, למה ששכלו מבין ואומר לו לעשות, שאז ידע ויוכל להיזהר מזה, ואם תמיד נשאף רק לאמת ננצל מכל אותם הנגיעות, שגורמות לנו לנטות מדרך הישר, ולסתור את עצמינו ממעשה למעשה, עד שנגיע בעז"ה לדרגה זו של **'חכם רואה נבילות לעצמו'**.

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

הנה עומדים אנו בפרשיות האחרונות של יהודה.

אמנם רש"י ספר בראשית, והינן עוסקות בהשתלשלות המעשים שעברו על השבטים, י"ב שבטי קה, שהביאו לכך כי יוסף הורד מצרימה, אשר בעקבות זה אף יעקב וכל השבטים הורדו לגור במצרים, שזה הי' תחילת ירידת כלל ישראל למצרים.

ויש להתבונן שקבעה תורה באמצע פרשיות דיוסף, פרשה נוספת שלכאורה אינה קשורה למכירת יוסף, היא פרשת 'יורד יהודה' (לח, א). 'ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו וגו', וירא שם בת איש כנעני ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר', אשר מזה נשתלשל העניין הגדול והמופלא ד'ויאמר יהודה צדקה ממני' ולידת פרץ וזרח. וכל פרשה זו היא תוך כדי 'והמדינים מכרו אותו אל מצרים, לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים' (לו, לו), ואחר פרשת יהודה חזרה לפרשת יוסף, הרי ממש הפסיק העניין לעניין הביא מה שפירשו חז"ל וז"ל 'למה נסמכה פרשה זו לכאן, ללמד שהורידוהו אחיו מגדולה. כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת לנו למוכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים', וחזר ופי' בהמשך 'ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך, מה זו לשם שמים, אף זו לשם שמים, שראתה באיצטרוגלין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה' ולפיכך לשם שמים היא. ובבראשית רבה (פה, ב) 'ר' אליעזר אמר לסמוך ירידה לירידה, ר' יוחנן אמר לסמוך הכר להכר'. צריך פירוש הלשון 'לסמוך ירידה לירידה', הרי עניינם שונה לגמרי, ומאי שייך סמיכה בהדיהו, ומשמע כי יש שייכות עניינים בין אלו.

אך מה שצריך לדעת שכל מה שאמור בפרשיות דספר בראשית, כולם 'מעשי אבות סימן לבנים', הכל מהווה 'מעשי אבות'. ירידת יוסף במבט החיצוני הגלוי והנראה מכוח 'וישנאו אחיו' ומ'ויקנאו בו אחיו' שזה גרם אחר כך ל'ויראו אותו מרחוק וגו' ויאמר איש לאחיו וגו' לכו ונהרגוהו זה במבט בשר שאין לו אלא מה שעינו רואה, במבט האמיתי שהתורה מגלה שכל כולם הי' אמצעי בידי השגחתו יתברך להביא לידי ירידת כלל ישראל למצרים, שבירידתו תתהווה הכנה לירידת יעקב אבינו עליו השלום ובניו למצרים, שהוא קיום המקרא בברית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" אשר כל זה נרמז במקראות התורה ונתפרש על ידי חז"ל על האמור במקרא "וישלחו בעמק חברון" מובא ברש"י "והלך חברון בהר, שנאמר עלו זה בנגב ויבא עד חברון - אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים, כי גר יהיה זרעך" ואמרו בבראשית רבה (פ"ו ב) "**בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה וכו'**" הוריד לאבינו יעקב למצרים, ר' ברכיה אמר משל למה הדבר דומה לפרה שהיו מושכים אותה למקולין ולא הייתה נמשכת מה עשו לה, משכו את בנה לפניה, והייתה מהלכת אחריה על כורחה שלא בטובתה" כך היה ראוי יעקב אבינו ראוי לירד בשלשלאות וקולרין, אמר הקדוש ברוך הוא בני בכורי ואני מורידו בביזיון וכו' הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחריה שלא בטובתו" ומהמשל נלמד לנמשל "לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ואינה נמשכת" מקולין הוא מקום שחיטה של הפרה ואינה נמשכת לשם שחשה בסכנה וכך הוא בנמשל, יעקב אבינו חשש לרדת למצרים שמא ימשכו בניו אחריהם

ויאבדו שם, כמו שכתוב בתורה (מו' ג') שהקדוש ברוך הוא אמר לו "אל תירא מרדת מצרימה ואנוכי אעלך גם עלה' הבטיחו שגם שכינה תהא עמהם, וישארו עם אלוקי אברהם יצחק ויעקב ועל זה אמרו במשל "שמשכו את בנה לפני" והיינו שיוסף ירד לפניו ומכוחו וממדרגתו תהא שם השראת השכינה, וזה מסיר את ה"תירא" של יעקב וזה מבטיח "כי לגוי גדול אשימך שם" אשר זו ההבטחה לאברהם אבינו עליו השלום "ואעשך לגוי גדול" ואמרו זכרונם לברכה שהיינו "מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו".

ואמנם כל מציאותו של יוסף במצרים היו הכנה והשרשת כוחות בכלל ישראל שיוכלו לעמוד באותם ניסיונות שיעברו עליהם, שיוכלו להחזיק במדרגתם ובמעלתם להוות השראת שכינתו יתברך, ומדרגת יוסף נתפרש בתורה (לט, ב) 'ויהי ה' את יוסף והי איש מצליח וגו', וירא אדוניו כי ה' איתו ואז"ל (בראשית"ר פו, ה) 'וכי פוטיפר רשע הי' רואה שקודשא בריך הוא איתו, אלא שלא הי' שמו של הקב"ה זו מפיו, הי' נכנס לשמשו והי' מלחש ואומר ריבונו של עולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני תתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני, ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש שמא כשפים אתה לי, והוא משיבו לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך וכו', עיי"ש. והיינו שאמרו במדרש האריך אפשר ופוטיפר רשע נאמר עליו שרואה קוב"ה, אלא כיון שהי' כ"כ דבוק בריבונו הרי שרתה עליו קדושה ושכינה עד שגם גוי ראה אותו עליון ונעלה. והיינו שיוסף אשר הגיע אל מצב נורא, מאגרא רמא לבירא עמיקתא והפך להיות סחורה הנמכרת מיד ליד, המשיך שהוא יתברך בטחונו ופטרונו והכל מאתו יתברך ובה השיג תכליתו והשלים עצמו בעולם. ובכוח אמונתו לא נתרפה מאמונתו ובטחונו כי הוא לגמרי ברשותו ית', ואינו הוא ולו מאוס, כל זה הי' הכנה והכשרה בכלל ישראל להישמר מהיטמע בהם ובהמונם, ולהוות ראוי העתיד השראת שכינתו יתברך בעולם.

וסמוך לירידת יוסף הוא ירידת יהודה, שהוא תוצאה ממכירת יוסף ובגללו, שאחיו הורידוהו בגלל מכירת יוסף, וכשם כי ירדת יוסף הייתה הכשרה והכנה כלל ישראל כך ירדת יהודה הי' הכנה והשרשה בכלל ישראל, אלא שהכשרת יוסף הייתה קניין לגבי גלות, והכשרת יהודה הייתה ברוממות עם ישראל, בארצם ובמולדתם.

וחז"ל נתנו שם והגדירו מעשי דיוסף ויהודה וכך אז"ל (סוטה י): **'ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני' היינו דא"ר חנון בר ביזנא יוסף שקידש ש"ש בסתר, הוסיפו לו אות אחת על שמו, יהודה שקידש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של קוב"ה. והיינו קידוש השם שעיקרו משום שהוא בסתר, דייקא בסתר שאין סכנה של 'יראני אדם', ואין סיבה חיצונית למעשיו, הרי"ז קידוה"ש שכולו סתר שהיא היא קידוש השם, קידוה"ש שכולו לשמים בלי סיוע ונתניה לגוף ולחומר.**

ויש קידוה"ש שעיקר מעלתו משום שהוא בפרהסיא, שמצד זה יש סיבות להמנע מעשות מעשים כדי להינצל, ואע"פ כן האדם פועל אותו מעשה ולא מתעכב מצד הפרהסיא שבדבר, הרי"ז מעלה בפני עצמה בקידוה"ש.

והנה קדושתו של יוסף עמדה לו, והוא החזיק בה לגמרי אף בסתר, ויש בסתר קושי שאין את הסיוע שיכול להסתייע מכוח הסביבה שהינו נתון בה, וזה הכנה והכשרה לכלל ישראל אף בהיותם משועבדים ונתונים ברשות אחרת בגלות, למרות היותם במצב של בסתר להחזיק בקדושה ולא להמשך אחר הסתת כוח הטומאה, וזה הן לכלל וליחיד.

לעומת זאת מעלתו של יהודה עמדה לו בפרהסיא דייקא שהי' סיבות להמנע מקידוה"ש בכל זאת הודה ואמר 'צדקה', מכוח הושרש ברוממות האדם שישעבד עצמו לאמת אמונת הכרת הנהגתו ית'.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודא

פרשת ויגש תש"פ

כי כמודך כי כפרעה [מ"ד, י"ח]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – דבר אחר, מה פרעה גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן. וכי זו היא שימת עין, שאמרת לשים עינך עליו, ע"כ. והנה הרא"ם העיר, שלא מצינו שפרעה הבטיח בשום דבר ולא קיים, ע"ש.

אכן נראה, דמה שאמר שפרעה 'מבטיח ואינו עושה', אין כוונתו למעשה מסוים שפרעה הבטיח ולא קיים, אלא הכוונה שפרעה הוא גוי, ולא ירא אלקים, וממילא אין מצפים ממנו שיקיים הבטחותיו, וכדאיתא בפסחים דף צ"א ע"א שאין שוחטין את הפסח על החבוש בבית האסורין דעובדי כוכבים, אף על פי שהבטיחו להוציאן, דעבידי דמשקרי, וכדכתיב 'אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר' (תהלים קמ"ד), אלא שיוסף אמר על עצמו 'את האלקים אני ירא' (בראשית מ"ב), ולכן היה מקום לחשוב שיוסף אינו גוי כשאר הגוים, אלא ירא אלקים הוא, ואפשר לסמוך עליו שיקיים הבטחתו, וזהו שאמר לו יהודה 'כי כמודך כפרעה', כלומר, עכשיו אני רואה שאינך ירא אלקים כמו שאמרת, אלא כמודך כפרעה, גוי שקרן וכזבן כמותו. ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן, וזה לשונו – 'ארום מן שעתא דאתינן לוותך הות אמר לן מן קדם ה' אנא דחיל, וכדון חזרון דיניך למהוי מדמין לדינוי דפרעה', ע"כ. וזה כמו שנתבאר.

כי למחיה שלחני אלקים לפניכם [מ"ה, ה']

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'למחיה', להיות לכם למחיה, עכ"ל.

והנה באמת היה רעב בכל הארצות, ויוסף החיה את כולם, כדכתיב 'וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף', ויוסף הוא המשביר לכל עם הארץ, ואף על פי כן אמר – כי למחיה שלחני אלקים לפניכם, דהיינו להיות 'לכם' למחיה, כי עיקר המכוון בהצלת כל העולם מן הרעב היתה בשביל בני ישראל, וזה כמו שהאריך אב"ז הגרי"ז זצ"ל בחדושויו על התורה פרשת בראשית לבאר, דכמו שבתחילת הבריאה לא נברא העולם אלא בשביל ישראל, כן כל מה שנעשה ונתחדש בעולם מתחילת הבריאה ועד סוף כל הדורות הכל הוא רק לתכלית זה, בשביל ישראל שיתעסקו בתורה, ולא נעשה בהעולם דבר מה שאינו לזה התכלית.

והנה אב"ז זצ"ל ביאר שם, מה דאיתא בגמ' ע"ז דף ב' ע"ב, שלעתיד לבא יטענו המלכיות הרבה שווקים תיקננו, הרבה גשרים גשרנו, הרבה מרחצאות עשינו וכו', וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, דבאמת אין בדבריהם שקר כלל, וכל מה שיטענו אמת הוא, כי כל השווקים והגשרים והמרחצאות שעשו באמת לא נעשו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה.

והנה בתענית דף ג' ע"ב איתא על הפסוק 'כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם' (זכריה ב'), מאי קאמר להו, אילימא הכי קאמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל, דבדרתיכנו בארבע רוחי דעלמא, אי הכי 'כארבע', 'בארבע' מיבעי ליה, אלא הכי קאמר, כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות, כך אי אפשר לעולם בלא ישראל. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל, והכי אמר קרא, כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם,

כדי שיתקיים, שנאמר 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי' (ירמיה ל"ג), ע"כ.

ויש לומר הביאור בזה, על פי דברי אב"ז זצ"ל שם, דכל מה שנעשה בעולם הוא לצורך ישראל, ולכן פרש הקדוש ברוך הוא את ישראל לארבע רוחות העולם, כי אם יהיו כל ישראל מקובצים ברוח אחת של העולם, לא יתקיים העולם בשאר הרוחות, דהרי אין שאר הרוחות ומה שנעשה בהם, כגון השווקים והגשרים והמרחצאות, עומדים לצורך ישראל כלל, ואין תכלית במציאותם ובקיומם.

והנה בגמ' בברכות דף נ"ח ע"א איתא, שכאשר ראה בן זומא אוכלסא על גב מעלה בהר הבית, אמר 'ברוך שברא כל אלו לשמשני', ובהקדמת הרמב"ם לפירושו על סדר זרעים הביא מימרא זאת, וזה לשונו – 'כי בן זומא היה עומד על הר הבית, והיה רואה ישראל שעולים לחוג, ואומר 'ברוך שברא כל אלו לשרתני', כי היה עליו השלום יחיד בדורו', ע"כ. ומבואר מזה, שכשם שכל העולם נברא בשביל ישראל, כך ישראל עצמן נבראו כדי לשמש את ה' יחיד בדורו'.

ואתה צויתת זאת עשו, קחו לכם מארץ מצרים עגלות וגו' [מ"ה, י"ט]

עיין בפירוש הרמב"ן, שמכיון שידע פרעה מוסרו של יוסף שאיננו שולח יד בהון המלך, וחשש שמא לא ירצה יוסף לשלוח לאביו דבר, לכן הוצרך לצוותו על כך.

והנה רש"י פירש מה שאמר פרעה 'ואתה צויתת זאת עשו', כלומר, צויתת מפי לומר להם שברשותי הוא. ויש לומר הביאור בזה, על דרך דברי הרמב"ן, שמאותו הטעם חשש פרעה גם על אחי יוסף שמא לא יתרכו לקבל את העגלות מיוסף, עד שישמעו שנותנם להם ברשות פרעה, וזהו שצוה ליוסף שיאמר להם, כי העגלות שנותן להם הוא על פי רשותו של פרעה.

והנה שיטת התוס' ועוד ראשונים בב"מ דף כ"ב ע"א, דאסור לאכול מפירות חבירו שלא מדעתו, על סמך זה שיתרצה לכשידע, מדינא דיאוש שלא מדעת דלא הוי יאוש, ולפי זה נמצא, דאף אם היה ליוסף אומדנא שפרעה יתרצה לכשידע שנתן להם את העגלות, לא היה זה מספיק, ואם כן הוצרכו באמת לרשותו המפורשת של פרעה על מנת להשתמש בעגלות.

ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גישנה וירא אליו ויפיל על צואריו [מ"ו, כ"ט]

עיין בפירוש הרמב"ן שכתב, וזה לשונו – ולא ידעתי טעם 'וירא אליו', כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צואריו, עכ"ל. ואמר אב"ז ר"ר הגאון זצ"ל, דדרך הצדיקים להסתיר את מעשיהם, ואין גדלותם האמיתית ניכרת מתוך חיצוניותם, אמנם כאן שרצה יוסף להראות לאביו שהוא עומד בצדק, הוצרך לגלות עצמו, ולהיראות בפניו לגמרי במלא צדקותו, מבלי להסתיר דבר.

ולפי זה יש לבאר מה שאמר יעקב 'אלכה ואראנו בטרם אמות', דהיינו שאף שכבר נתבשר שיוסף חי, מכל מקום לא ידע אם עדיין עומד

בצדקו, וזהו שאמר 'אלכה ואראנו', כלומר אלך לראות אם עומד הוא בצדקו, ולכן הוצרך יוסף להראות לו שאכן עומד הוא בצדקו.

והנה אאמו"ר הגאון זצ"ל ביאר מה שאמר יעקב כאן 'אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי', ד'עודך חי' היינו שראה שיוסף עודנו עומד בצדקו, וכמו שאמרו בגמ' ברכות דף י"ח ע"א שהצדיקים קרויין חיים, ובזה נתגבש. וזה מסייע לדברינו, שמגמתו של יעקב בראיית פני יוסף היה לראות אם עודנו עומד בצדקו. אכן ב'ילקוט שמעוני' על הפסוק 'ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי' איתא – עוד יוסף חי, ורב כוחו של יוסף בני, שכמה צרות הגיעוהו, ועודנו עומד בצדקו, ע"כ. ומבואר, דכבר אז, בשעה שנתבשר יעקב שעוד יוסף חי, ידע שעודנו עומד בצדקו, וזה לכאורה דלא כמו שנתבאר שרק בראותו את פניו נודע לו שעודנו עומד בצדקו. וצריך לומר, דאף שידע יעקב מפי בניו שיוסף עודנו עומד בצדקו, מכל מקום רצה לראות זאת בעצמו. (ועיין בפירוש רש"י בריש פרשת ויחי, על הפסוק 'וישתחו ישראל על ראש המטה', שהודה יעקב על זה שיוסף היה עומד בצדקו, אף שהיה מלך ונשבה לבין הגוים, וב'אור החיים' יש דברים קרוב למש"כ).

ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי [מ"ו, ל']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'אמותה הפעם', פשוטו כתרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות, בעולם הזה ובעולם הבא, שנסתלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתבעני הקדוש ברוך הוא מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת, ע"כ.

ומשמע מדברי רש"י, שיעקב אבינו היה סבור שסילוק השכינה ממנו בכל אותן השנים שלא היה יוסף אצלו, הוא משום שיש עליו תביעה על מיתתו של יוסף. אמנם לפי האמת שלא מת יוסף, בעל כרחך דסילוק השכינה מיעקב אבינו בכל אותן השנים היה מטעם אחר.

ויש לבאר הטעם בזה בשני אופנים, האופן האחד, דמכיון שהחרימו אחי יוסף וקללו את כל מי שיגלה את דבר מכירתו של יוסף לאביהם, ושיתפו להקדוש ברוך הוא עמהם, וכמו שפירש רש"י בפרשת וישב על הפסוק 'חיה רעה אכלתהו', על כן סילק הקדוש ברוך הוא שכינתו מיעקב אבינו, כדי שלא יתגלה לו ענין מכירתו של יוסף, ורק כאשר הותר החרם, והגידו ליעקב כי עוד יוסף חי, חזרה השכינה לשרות עליו, וכמו שפירש רש"י לעיל על הפסוק 'ותחי רוח יעקב אביהם' – ששרתה עליו שכינה שפירשה ממנו.

והאופן השני, דמכיון שהיה יעקב אבינו סבור שמת יוסף, והיה שרוי בצער על כך, על כן לא שרתה שכינה עליו, וכדאיתא בגמ' שבת דף ל' ע"ב שאין שכינה שורה מתוך עצבות, אלא מתוך שמחה של מצוה, שנאמר ועתה קחו לי מבגד, והיה כנגן המבגן ותחי עליו יד ה' (מלכים ב' ג'), וכאשר הותר החרם, והודיעו ליעקב כי עוד יוסף חי, חיתה רוחו של יעקב מבשורה טובה זו, וממילא חזרה השכינה לשרות עליו.

שוב מצאתי ב'פרקי דרבי אליעזר' פרק ל"ח (הובא בילקוט פרשת וישב סימן קמ"ב) שמפני החרם נסתלקה רוח הקודש מעליו, וכיון שהתירו את החרם, שרתה עליו רוח הקודש כבתחילה, שנאמר 'ותחי רוח יעקב אביהם', ותרגם אונקלוס 'ושרת רוח נבואה על יעקב אבוהון', ע"כ. וזה מפורש כהאופן הראשון שכתבנו, שהטעם שנסתלקה רוח הקודש מיעקב אבינו היה מפני החרם.

אמנם הראוני שבזהו פרשת וישב דף ק"פ ע"ב איתא – דשכינתא ודאי לא שריא באתר עציבו, מגלן מיעקב, דבגין דהוה עציב עליה דיוסף, אסתלקת שכינתא מיניה, כיון דאתא ליה חדוה דבשורה דיוסף, מיד 'ותחי רוח יעקב אביהם', ע"כ. וזה כהאופן השני שכתבנו, שהטעם שנסתלקה שכינה מיעקב אבינו היה בגין דהוה עציב עליה דיוסף.

ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו וגו' [מ"ו, ל"ד]

יש לומר הביאור בזה על פי מה שאמרו בגמ' ערכין דף ט"ז ע"ב שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו, וזהו שאמר להם יוסף שיאמרו לפרעה – 'אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו', כלומר, מכיון שזוהי אומנותינו, וזוהי גם אומנות אבותינו, אין לנו לשנותה.

בענין ירידת יעקב למצרים [מ"ו, א' - ח']

הנה בפירוש הרמב"ן להלן ריש פרשת ויחי כתב, וזה לשונו – ויעקב ירד שם מפני הרעב, וחשב להנצל עם בנו בבית אוהב לו, כי פרעה אוהב את יוסף וכבן לו, והיו סבורים לעלות משם ככלות הרעב מארץ כנען, כמו שאמרו 'לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען', והנה לא עלו, אבל ארך עליהם הגלות, ומת שם, ועלו עצמותיו וכו', עכ"ל.

וזהו פשטות הביאור בדברי בעל ההגדה של פסח – 'ויגר שם', מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים, אלא לגור שם, והיינו שירידת יעקב אבינו למצרים לא היתה על מנת להשתקע בה, אלא רק כדי לגור שם, כי היה סבור לעלות משם ככלות הרעב מארץ כנען, אלא שארך עליו הגלות, ומת שם [וכן הוא בפירוש הגר"א על ההגדה].

אולם ב'בית הלוי' לעיל על הפסוק 'אל תירא מרדה מצרימה', כתב בתוך דבריו, שיעקב אבינו הבין וידע דירידתו למצרים זו היא ההתחלה של הגלות שנגזרה על בניו בברית בין הבתרים, והיו זרעו נצרכים להיות במצרים ארבע מאות שנה בשיעבוד, ועל כן נתיירא מאד כשנתוודע לו שהגלות הזאת תהא במצרים, שהיא ארץ רבת הטומאה, שמא לא יוכלו בניו להיות במצרים כל כך שנים בשיעבוד וישארו בקדושתן, ואולי חלילה ישתקעו בטומאתן של מצריים עד ששוב לא יהיו ראויים להגאל כלל לעולם, ע"כ.

ולפי דבריו צריך לומר, דמה שאמר בעל ההגדה 'שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים, אלא לגור שם', היינו דאף על פי שידע יעקב אבינו שיארכו לו שם הימים, שהרי זרעו נצרכים להיות במצרים ארבע מאות שנה, מכל מקום לא ירד לשם על מנת לקבוע שם יישוב ולהיות כתושב, אלא רק התגורר שם כגר בעלמא, וזהו שאומר ומצאתי ב'אבודרהם' בפירוש ההגדה שכתב כן, וזה לשונו – 'שלא ירד להשתקע', פירוש, לקבוע שם יישוב ולהיות כתושב, אלא לגור שם כגר ונכרי, ללון ולגור בעלמא.

והנה ב'בית הלוי' שם מפרש הקרא ד'אנכי אעלך גם עלה', דקאי על הגאולה מגלות מצרים, ע"ש. וכן הוא מפורש במדרש שמות רבה פ"ג סימן ד' על הפסוק 'ויאמר משה אל האלקים מי אנכי' (שמות ג') – כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים, כשירד יעקב למצרים לא כך אמרת לו 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', ועכשיו אתה אומר לי 'לכה ואשלחך אל פרעה', לא 'אנכי' הוא שאמרת לי 'ואנכי אעלך גם עלה', ע"כ.

אולם לשיטת הרמב"ן שלא ידע יעקב אבינו שירידתו למצרים זו היא ההתחלה של הגלות שנגזרה על בניו בברית בין הבתרים, והיה סבור לעלות משם ככלות הרעב מארץ כנען, לכאורה צריך לומר דמה שאמר לו הקדוש ברוך הוא – 'אל תירא מרדה מצרימה', כי 'אנכי אעלך גם עלה', לא מיירי כלל בגלות וגאולת מצרים, אלא קאי אירידתו ועלייתו של יעקב עצמו, וכמו שפירש רש"י שם, אולם הרמב"ן עצמו מפרש שם את כל הפרשה על הגלות ועל הגאולה ממצרים, וזה לכאורה סותר לדבריו בפרשת ויחי הנ"ל, וצ"ע.

מתיקות ההלכה

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים (תהלים י"ט - י"א)

ממורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ציהכ"נ "דצרי קיר" ואזור מרכז צ"צ

ניתן לקבל במייל d036194741@gmail.com

שו"ת בעניני סיום

ויש סוברים דסיום על מסכת קצרה הוי סיום רק אם הגיע לזה בדרך לימודו ולא כשלמד ע"מ לסיים (שו"ת האלף לך שלמה ס' שפ"ו).

לימוד שלא בסדר

שאלה:

הרבה פעמים אני לומד פרק כאן ופרק כאן, ובסוף נשלם לי המסכת שלא לפי הסדר, האם יש עליו שם סיום מסכת?

תשובה:

אפילו מי שלומד שלא ע"פ הסדר, יכול לעשות סיום (שו"ת מנחת יצחק ח"ב עמ' כ"ג, וע"ע שו"ת בצל החכמה ח"ב רס"י כ"ח).

קטעים שהוציאו הצנזורה

שאלה:

למדתי ש"ס, והיו חסרים בש"ס הבבלי קטעים שהצנזורה הוציאו משם, וכן בירושלמי היה חסר קטעים, האם זה עדיין נחשב סיום?

תשובה:

קטעים שחסרים מחמת הצנזורה אינם מעכבים בסיום, דעיקר הוא השמחה על שסיים את מה שלפניו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לימוד של קטן

שאלה:

כשקטן גמר מסכת האם יש על זה שם סיום, והאם יש בזה חשיבות של סעודת מצוה?

תשובה:

גם כשקטן עשה סיום יש עליו שם סיום, ואפילו לפטור בזה הבכורות בערב פסח (שו"ת בצל החכמה ח"ד תשו"ק).

ויש אומרים שלא נחשב סיום לענין לפטור הבכורות (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

סיום בשבת ויו"ט או שני סיומים יחד

שאלה:

האם מותר לעשות סיום מסכת בשבת או ביו"ט, או יש בו משום אין מערבין שמחה בשמחה?

נדר ללמוד דף

שאלה:

המקבל על עצמו ללמוד דף היומי, מונח בזה שמקבל על עצמו ללמוד דף ליום, האם גם דף שבסוף המסכת שלפעמים הוא עמוד או חצי עמוד נחשב לדף לקיים נדרו? וכן המקבל על עצמו ללמוד כגון חמישים דפים בשביל חולה, או קניית מצוה בשמחת תורה, האם חצי עמוד שבסוף המסכת נחשב לדף?

תשובה:

בנוגע לקבלת נדר, ידוע המכתב מבעל המייסד דף היומי הגר"מ שפירא זצ"ל שכתב ליהודים אשר בעיר ברלין הבריחה, שכיון שעל דעת כן עשו את הדף היומי להחשיב כל דף לפי המסכת, והלא מובא בשו"ע (יו"ד סי' ר"ח ס"א) בהא דאם נדר על דעת אחרים אינו תלוי בו, ועי' בשו"ע שם, א"כ לענין נדר זה כיון שנדר אדעתא להשתתף עם הרבים בלימוד הדף היומי, בודאי זה נחשב לקיום נדרו.

והוסיף להוכיח מגמ' מנחות (דף ל' ע"א) והתוס' שם, דאע"ג דכל דף בספר תורה צריך להיות שיעור ששים שיטין, מ"מ בדף האחרון לא חיישינן ע"ש. ולענין חולה מסתבר ג"כ שכוונתו לפי מה שנחשב דף לפי סדר הש"ס, וכמ"כ לענין שמחת תורה. וכל זה דוקא כשלומד הדפים שלפני כן בסדרן, אבל אם רק לומד את הדף האחרון כגון עשרים פעם, בזה בודאי לא יצא ידי חובתו.

מה נחשב סיום

שאלה:

האם סיום מסכת הוא דוקא כשלומדים עם רש"י ותוס', או אפשר לעשות סיום של הגמ' לבד? והאם אפשר לעשות סיום אפילו אחרי כמה שעות של לימוד, או צריך שימשך הלימוד ימים או שבועות?

תשובה:

אם מבינים את הסוגיות הוי סיום גם אם לומדים את המסכתא בלי פירוש רש"י ותוס', אבל אם אינו מבין רק קורא לא נחשב סיום, ואם זוכר את הסוגיות אפשר לעשות סיום על מסכת תמיד או מעילה וכדו' אחרי לימוד של שעתיים ושלוש (בעל קהלות יעקב זצ"ל, ארחות רבינו ח"ב עמ' נ"ז).

תשובה:

כתב השו"ע (או"ח סי' תקמ"ו) שמותר לעשות ברגל סעודת ברית מילה, וכתב במשנ"ב (ס"ק י"א) דלא חשיבי שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד ע"ש, (וכ"כ פתחי תשובה או"ח סי' תרס"ט). ולפ"ז ה"ה דאפשר לעשות סיום מסכת בשבת ויו"ט, וכן אפשר לעשות שני סיומים ביחד (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הדרן עלך

שאלה:

האם נוהגים לומר ג' פעמים 'הדרן עלך' לאחר סיום מסכת, והאם צריך להוסיף לאחריו 'בלי נדר'?

תשובה:

לא נהגו לומר 'בלי נדר' לאחר אמירת 'הדרן עלך', והטעם שאין זה בגדר הבטחה רק בגדר תפילה, והרי זה כאומר 'יהי רצון שאזכה לחזור', או בגדר אזהרה 'הישמר לך פן תשכח', ולכן חזור שלא תשכח (אליה רבה סי' קל"ט סעיף י"א בשם תשו' מהר"ם מינץ סי' פ"ה).

קדיש דרבנן

שאלה:

אם בשעת סיום ישנם רק אנשים שכולם זוכים לאריכות ימי הוריהם, האם יאמרו קדיש דרבנן או לא?

תשובה:

פעם היו נוהגים שנכד יכול לומר קדיש על זקינו או זקירתו שלא השאירו אחריהם בנים זכרים, אף שאביו ואמו עדיין בחיים, וכתב בספר נסת הגדולה (יו"ד סי' ת"ג) שכן הוא נהג למעשה בבנו. אולם בדורותינו כתבו הפוסקים שאין לנהוג כן, ואסור לומר קדיש כשאביו ואמו בחיים בכל ענין ואפילו בהסכמתם, כי יש לחשוש לשמא ישאלוהו הבריות על זה שמא אביו ואמו מתו ח"ו, וברית כרותה לשפתים (שו"ת פרי שדה ח"ב סי' צ"ב, מובא בפסקי תשובות סי' קל"ב ס"ק י"ז).

ולענין קדיש דרבנן יש סוברים שבזה אין קפידא כלל (שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' כ"ג, וכן משמע בשו"ת שבט הלוי ח"ז תשובה י"ז).

הדרן עלך... לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי

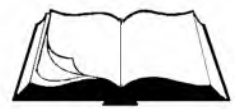
מה הכוונה במה שאומרים 'הדרן עלך', האם הגמ' תבא אלינו? והביאור לזה הוא שהתורה שבעל פה מגינה על ישראל, ולכן נקרא גמרא שהוא ראשי תיבות של גבריאאל, מיכאל, רפאל ואוראל, לומר שהעוסק בגמרא מלאכים חונים סביב לו להצילו "בשם ה' אלוקי ישראל: מימיני מיכאל, משמאלי גבריאאל, מלפני אוראל, מאחורי רפאל ועל ראשי שכינת קל" הבוחר בדברי חכמים, וזהו 'דעתך עלך' כלומר השתדך עלך [ספר החיים, שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג, ספר זכיות ח"א פ"ב].

ומה שאומרים 'לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי' בשעת הסיום, משום שאם זוכר את המסכת בעוה"ז, עי"ז גם יזכר בעוה"ב לדעתה, וכמ"ש בכתובות (דף ע"ז ע"ב) "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (ספר הדר יצחק).

לעילוי נשמת בעל ה'חוט שני' מו"ר הגאון רבי שמריהו יוסף נסים בן רבי נחום מאיר קרליץ זצוק"ל
לעילוי נשמת נשמת טהורה הנערה רחל ע"ה בת יבדלחט"א הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א
לעילוי נשמת המגיד רבי יהודה אריה ב"ר יעקב שכטר זצ"ל
לעילוי נשמת ראש ישיבת פוניב' מו"ר הגאון רבי מרדכי שלמה בן רבי יהודה יצחק ברמן זצוק"ל
לעילוי נשמת מרת גיזל גרסיה בת ר' יצחק מלכה ע"ה
לעילוי נשמת הגאון רבי רפאל אביגדור יחזקאל ב"ר עזריאל ברטלר זצ"ל

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 382

מודיני עשרה בטבת, ושאלות המצוות

טבת תש"פ

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ביתו (משנ"ב סי' תקנ"ה ס"ק ח', ועי' "אברהם בוטשאש" סי' תקס"ז).

שבת - ואכל או ברך על אוכל

אם טעה ושכח שהיום צום ואכל, אסור לו להמשיך לאכול, שמי שאכל שום יחזור ואכל שום? (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק ג') אם כבר ברך על דבר מאכל - אסור לו לאכול ממנו, אלא יאמר מיד "ברוך שם וגו'" ("שערי תשובה" סי' תקס"ח ס"ק א').

מי שבטעות אכל או שתה ביום התענית צריך לגמור התענית וא"צ להתענות ביום אחר, אא"כ כוונתו לכפרה (וכן איתא במהרי"ל שצויה לאחד להתענות אח"כ לכפרה), (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק ח').

חתן או בעל ברית בבית הכנסת

כשיש חתן או סנדק או בעל ברית בביהמ"ד אומרים סליחות עד הרחמים והסליחות (כן המנהג ברוב המקומות, ועי' משנ"ב סי' קל"א ס"ק כ"ז כ"ח), אבל החתן או בעל ברית עצמו אינו אומר סליחות כלל (שע"ת סי' קל"א, "לוח א"י" חודש חשון, והגר"ח קניבסקי שליט"א), ואומרים "אבינו מלכנו" ("ערוך השולחן" סי' קל"א סעיף י"ז).

קריאת התורה

אין להעלות לתורה לא בשחרית ולא במנחה את מי שאינו צם, או את מי שאין בדעתו להשלים את התענית, ובדיעבד אם קראוהו, אם הוא ת"ח ומחמת אונס אירע שלא התענה וצר לו לומר להם כדי שלא יהיה חילול ד' בדבר, יכול לסמוך בשעת הדחק על המקילין לעלות (משנ"ב סי' ק"י וס"ק כ"א).

בשעת קריאת התורה נוהגים בני אשכנז, לומר כמה פסוקים בקול רם: "שוב מחרון" וגו', וכן "ד' ד' ד' וגו' וכן "וסלחת" וגו'. וצריך שקודם יאמר הקהל, והש"ץ ימתין עד שכולם יסיימו, ורק אח"כ יקרא, כדי שכולם ישמעו. (משנ"ב סי' תקס"ו ס"ק ג').

העולה לתורה, יאמר פסוקים אלו ביחד עם הש"ץ, ולא ביחד עם הקהל (שם).

קדיש לפני שמו"ע

שאלה: מיד לאחר קריאת התורה במנחה (במנין ספרדי שאין קוראים בנביא), אמרו חצי קדיש (כמו בכל שני וחמישי), האם לומר קדיש עוד פעם לפני שמו"ע?

תשובה: אם אומרים קדיש על הבימה, א"כ לפני העמוד לא יאמרו קדיש כי אין במה להפסיק בין הקדישים, "יהללו" ו"יללוד מזמור", אין זה הפסק (משנ"ב סי' רצ"ב ס"ק ד'), ובעצם הקדיש הולך על קריאת התורה, והא דאמרין הקדיש קודם שמו"ע, כדי שידעו הציבור שהגיע הש"ץ לפני העמוד ("לבוש" שם). ולכן במקרה שהולכים לקרוא בתורה במקום רחוק, וחוזרים לבית הכנסת כדי להתפלל שמו"ע יש לומר הקדיש לאחר קריאת התורה (שעה"צ סי' תרכ"ב ס"ק ז').

רפואה

מותר לבלוע תרופה מרה ביום התענית (שו"ת "שבט הלוי" ח"י תשי"א), אם שותה מים עם הכדור רק כדי להורידו לא יברך עליו "שהכל", אבל אם גם נהנה צריך לברך "שהכל" (שו"ת "שבט הלוי" שם תשי"א).

אמירת "עננו"

חולה שאוכל ביום התענית לא יאמר "עננו" ("ביאור הלכה" סי' תקס"ה, ד"ה בין יחיד). מי שאכל בשוגג, יכול לומר "עננו", מכיוון שהוא חייב עדיין לצום, ויאמר "ביום צום התענית הזה" (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק ג'). ועי' שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' אות ד'. שמיישב הסתירה בזה). קטן שאינו צם לא יאמר "עננו" במנחה. (דגם גדול אינו אומר "עננו" אם אינו צם, ולא שייך בזה חינוך, שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' קל"א). אמר "עננו" ב"שמע קולנו", וטעה וסיים "ברוך וכו' העונה בעת צרה" במקום לסיים ברכת "שמע קולנו", אם נזכר תוכ"ד, יכול לומר מיד "שומע תפילה", אם נזכר לאחר כ"ד, יחזור ויאמר "כי אתה שומע וכו' " (שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' קל"ב).

כשאין עשרה מתענים

אם אין עשרה שמתענים - אין לומר "עננו" בחזרת הש"ץ אחרי ברכת "גואל ישראל". ויש סוברים, שמספיק שיש שבעה מתענים בתענית ציבור, (והשאר אנוסים כגון: שהם חולים) כדי לקבוע ברכת

לע"נ

מרח רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה

נלבי"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלבי"ע כ"ה מרחשון תש"פ

לע"נ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלבי"ע י' באייר תשע"ט

לע"נ

עשרה בטבת

ליל הצום

בליל עשרה בטבת מותר לאכול ולשתות. חובת הצום מתחילה מעלות השחר. (שו"ע סי' תקנ"ב). אם הלך לישון בליל התענית, אסור לו לאכול - אפילו קם לפני עלות השחר - אא"כ התנה לפני השינה שיאכל לאחר שיקום, אבל לשתות מותר, אפילו לא התנה על כך. ולכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות גם על שתיה (שו"ע סי' תקס"ד ומשנ"ב סי' ק"ו).

ואם עבר ואכל לפני עלות השחר כשלא התנה על כך לפני שנתן לא הפסיד תפילת "ענינו". וכן מותר לעלות לתורה ולישא כפיו ולהיות ש"ץ (עי' "שבט הקהתי" ח"א סי' ק"פ).

מחצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת ומזונות (משנ"ב סי' פ"ט ס"ק כ"ז), ופירות ושתיה מותר אפילו הרבה, ובשעת הדחק יש להקל אם אין זה מספיק לו לצורך התענית ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' ת"ד).

קטנים

קטנים אינם חייבים לצום אך אם יש בהם דעת להתאבל, ראוי לחנכם שיאכלו רק מאכל פשוט, כדי שיתאבלו עם הציבור. (משנ"ב סי' תקנ"ג ס"ק ה').

חתן בשבע ברכות

חתן שהוא בתוך שבעת ימי המשתה שלו אע"ג ששבוע זה הוא לגביו כמו רגל, מכל מקום עליו לצום. שאתי (באה) אבילות דרבים ודחי (דוחה) רגל דיחיד ("ביאור הלכה" סי' תקמ"ט, בשם ריטב"א, וקישו"ע סי' קכ"א סי"ז).

שטיפת הפה

אין לשטוף את פיו במים בבוקר, ובמקום צער מותר לעשות כן, אך יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו כלפי מטה, כדי שלא יכנסו מים לגרונו. (משנ"ב סי' תקס"ז ס"ק י"א).

להתרחץ

מותר לרחוץ אפילו את כל הגוף בתענית (שו"ע סי' תקנ"ג ס"ב). אך נוהגים להחמיר שלא לרחוץ את כל גופו במים חמים. (שעה"צ שם ס"ק ח').

כיבוס בגדים - משא ומתן של שמחה

מותר לכבס בתעניות, אבל בתענית של י"ז בתמוז ועשרה בטבת אולי יש למעט במשא ומתן של שמחה ("חוט שני" הל' שבת חלק ד' עמ' שפ"א, ומקורו מ"ביאור הלכה" סי' תקנ"א סעיף ב' בשם "אליה רבה" ופמ"ג, דאפשר יש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית, עי' שם, וכוונתו רק ב' תעניות אלו, שזה משום אבילות על החורבן, וגם בדברים שאסור מעיקר הדין שהוא משא ומתן ובנין של שמחה, אבל לספר ולכבס אין איסור).

ויש סוברים שמותר בכל אלו (הגהות "דעת תורה" שם, שיש טעות סופר בדברי ה"אליה רבה", ואין שום מקור לדין זה).

עישון בתענית

אסור לעשן אפילו ב' צומות וכל שכן בתשעה באב, ויש מקילין. ולכן מי שדחוק לו, שמורגל ביותר, יש להקל אחר הצות ובצנעה בתוך

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א-ה) :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

"עננו" אחר "גואל ישראל" (ש"ע) ס' תקס"ו ס"ג, ומשנ"ב ס"ק י"ד).
ה"פרי מגדים" (ס"י תקס"ו) מסתפק, אם במקום שאין בו עשרה מתענים, יש לומר "עננו" בחזרת הש"ץ ב"שומע תפילה", או לא לאמרו כלל! אבל ה"משנ"ב (ס"ק י"ג) כתב דמשמע מתשובת הרשב"א וכן מהגהות הגר"א מבואר שעדיף שיאמרו לפחות ב"שומע תפילה" (בלי סיום הברכה, כמוכן) כיוון שהוא תענית ציבור.

ש"צ שאינו צם

אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, צריך שגם החזן יהיה בין המתענים, כדי שיוכל לומר ברכת "עננו" (ס"י תקס"ו ס"ה). ואם אין חזן אחר כתב ה"ט"ז שאין לומר חזרת הש"ץ כלל. אולם עיין ב"שער הציון" (שם סק"ט) שתמה עליו, מהיכי תיתי לומר כן וכתב דעכ"פ עדיף לחזור חזרת הש"ץ ויזכיר "עננו" ב"שומע תפילה".
חולה שצריך לאכול, אינו יכול להיות ש"ץ בתענית ציבור (שם סק"ה), אך אם הוא נוטל רק כדורים או תרופה מרה, הוא נחשב לצם. ("באר היטב" ס' תקס"ז ס"ק ז') וכן אם אכל רק פחות מכשיעור, נחשב לצם. ואפילו עשה כן כמה פעמים (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ש"ץ – מי שלא נתמלא זקנו

בתענית ציבור, לא יהא ש"ץ אלא מי שנתמלא זקנו, ואין להקל בזה אפילו ע"י מחילת הציבור (משנ"ב ס' נ"ג ס"ק כ"ג).
אולם בישיבות לצעירים לא צריכים להזהיר, שהרמ"ם או המשגיח יהיו ש"ץ. כי מאחר וכולם צעירים, לא שייך בזה כבוד הציבור, וגם הבחורים יכולים להיות ש"ץ ("הליכות שלמה" פ"ב הערה 67, הגר"ש אלישיב זצ"ל).

כהן שאינו צם

כהן שאינו צם אינו יכול לישא כפיו במנחה ("לוח א"י" צום גדליה, בשם הפמ"ג, וכ"ה ב"מחזיק ברכה" קונטרס אחרון ס' קכ"ט ס"ק א', הגר"ח קניבסקי שליט"א), ויש סוברים שיכול לישא כפיו ("מקור חיים" ס' קכ"ט סק"ה), וכן הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל.

כהן שאין לו טלית

כהן שאין לו טלית, לא יעמוד מאחורי הפרוכת אפילו בשעת הדחק, מכיון שאסור להשתמש בה (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש מתירים, משום שאין זה נחשב לשימוש אלא רק להפרדה בעלמא (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ויש להוסיף, שאם יש חשש שיסתכלו על הכהן בשעה שאומר את "ברכת כהנים" ויסיחו את הדעת מן הברכה, לא יעשו כן, וכמבואר במשנ"ב (ס' קנ"ח ס"ק קי"ב), שאם אין דרך לכסות ידיו בטלית והוא רוצה לעשות כן כדי שלא יסתכלו על מומין שבידיו, אסור לעשות כן משום שהוא משונה, ע"י שם.

ברכת כהנים בתענית ציבור במנחה גדולה

שאלה: בני ספרד נוהגים לישא כפיהם בתענית ציבור רק במנחה קטנה (ע"י ש"ע ס' קכ"ט), והרבה מבני אשכנז נוהגים לישא כפיהם אפילו במנחה גדולה ("חזון איש" ס' כ'), האם בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה במנין שרובו בני ספרד?
תשובה: לדעת "החזון איש" אין כאן מחלוקת, וס"ל שזה גופא כוונת הש"ע שגם לבני ספרד הדין הוא כן, ולכן עכ"פ בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה, אפילו במנין שרובו בני ספרד (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

פעמיים מנחה בתענית

מי שלא התפלל שחרית בתענית, ומתפלל פעמיים מנחה גם בתפילה השניה שהיא תשלומין על שחרית צריך לומר "עננו" (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

קריאת התורה ותפילה לאחר השקיעה

אם אירע ונתאחר ציבור בתפילת מנחה עד אחר השקיעה, יש סוברים דבכל זאת יש להם לישא כפים לקרות בתורה פרשת "ויחל" ולומר "עננו" בשמו"ע (שו"ת "דבר יהושע", להגר"מ אהרנברג זצ"ל ח"ג יו"ד ס' ס"ג).

ויש אומרים שלא להתפלל כלל לאחר השקיעה אפילו בדיעבד שנתאחר, (וכן הורה החזו"א זצ"ל, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ה עיי"ש), וע"י משנ"ב ס' רל"ג ס"ק י"ד בדעיבד ושעת הדחק גדול יש להקל עד רבע שעה קודם צאת שדינו כיום.

חזרה בתשובה

חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטויל ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר (משנ"ב ס' תקמ"ט ס"ק א').

תנינת צדקה

נוהגים לתת צדקה במנחה ביום תענית, כדאיתא בגמ' (ברכות ו'): אגרא דתעניתא צדקתא. ויש נוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב (משנ"ב ס' תקס"ו ס"ק י"ב בשם אליה רבה).

שתייה באמצע שמונה עשרה

שאלה: במוצאי תענית, התפלל מעריב ובאמצע שמו"ע הריגש שעומד להתמוטט, ניגש לברז לשותות כוס מים להחיות נפשו, האם יברך קודם ברכת "שהכל" או עדיף לשתות בלי ברכה?

יסוד השאלה, האם נימא כיון שחייב לשתות משום פיקוח נפש, ממילא גם צריך להפסיק באמצע שמו"ע ויברך או שמא כיון שלגבי פיקוח נפש מספיק לשתות את המים (שעצם השתיה לא נחשב להפסק, שהרי לא מדבר כלום), אבל מה"ת שיפסיק את השמו"ע בדיבור הברכה.

תשובה: כיון שחייב לשתות, ויש איסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה ממילא הותר לו גם לברך, ובפרט דמבואר בשו"ע (ס' ק"א סק"ה י"ב) שהפסק בשוגג לא מפסיק בדעיבד, ע"י שם. וכ"כ כגון שהדין מחייב שצריך לברך ממילא בדיעבד אין זה הפסק בתפילה (הגר"א"ל שטינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש סוברים דמסתבר שיותר להפסיק רק למה שמוכרח, והיינו רק לשתיה בלבד, אבל הברכה אין בזה היתר, וישתה בלי ברכה (הגר"נ קרליץ שליט"א), וי"א שהוא ספק ולכן ירהר הברכה בלבו לסמוך בדעיבד על הפוסקים דס"ל הרהור כדיבור (הגר"ש וייס שליט"א).

קידוש לבנה

אם לא קידשו לבנה עד עשרה בטבת לדעת הרמ"א לא יקדש במוצאי התענית שאין שרויין בשמחה, אלא ימתין לליל י"ב בטבת. אמנם לדעת כמה אחרונים יכול לקדש במוצאי התענית אבל צריך לטעום מקודם (ולא דמי למוצאי יוה"כ שיכול קדש מיד לפי ששמחין שיצאו בדימוס), (משנ"ב ס' תכ"ו ס"ק י"א).

"כה אמר... וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים..." (זכריה ח' י"ט)

שאלות המצוות

כינוס מלמדים על חשבון הלימודים

שאלה: מנהל 'חידר' רוצה לעשות כינוס של כל המלמדים ביחד, כדי לדון על בעיות שיש בכיתה, הזמן המתאים לכך הוא רק בשעות הפעילות של ה'חידר', ועי"ז באותו זמן הילדים ישתחררו מהלימוד, האם מותר לעשות כן?

יסוד השאלה הוא, מצד אחד הוא ביטול תורה לילדים ומצד שני זוהי ירידה לצורך עלייה.

תשובה: מנהל ה'חידר' יבקש רשות מההורים לעשות כינוס זה, ואז אפשר לעשותו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

השכרת ספר תורה

שאלה: ביהכ"נ שיש לו כמה ספרי תורה ומבקשים להשאיל אחד מהם לאחרים, האם מותר להשכירם?

יסוד השאלה הוא, דאיתא בשו"ע (יו"ד ס' ע"ר סק"ה א') שאסור למכור ספר תורה אפילו אם יש לו הרבה, אבל ללימוד תורה או לישא אשה מותר, ע"י שם. ויש לדון שמא דוקא למכור אסור אבל להשכיר מותר.
תשובה: מסתבר שגם להשכיר אסור דיש בו ביזיון לספר התורה (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ואפשר לסכם שאם רוצים יכולים לתת תרומה לביהכ"נ.

עמידה לפני ספר תורה פסול

שאלה: ספר תורה שהוא פסול ומעבירים או ממקום למקום, האם יש לקום לפניו כמו שקמים לפני ספר תורה כשר?

תשובה: מסתבר שאע"פ שיש בו קדושה, בכל זאת אין חיוב לקום לפניו כיון שהוא פסול (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ע"י רמ"א יו"ד ס' רפ"ב סק"ה י"ח, ובט"ז ס"ק י"ב, והגר"א ס"ק ל"ו, וב"ערוך השולחן" שם סק"ה ד'). אבל ע"י בשו"ת "נודע ביהודה" מה"ק יו"ד סוף תשי"א.

וראינו שכאשר הביאו ספר תורה חדש להגר"נ קרליץ זצ"ל שיכתוב בו אות בסוף פרשת וזאת הברכה, היה קם מיד משום קדושת ספר תורה, ושאלנו, הרי אין זה ספר תורה שלם, אמר רבינו זצ"ל שמצוי שהאותיות כולן מלאות מבחוץ, ורק צריכים למלא מבפנים, נמצא שבעצם הוא ספר תורה כשר, ולכן קם לפניו.

שכר דירה ונסרח הבשר

שאלה: שכר דירה לחודש, ובטעות הזיז את התקע של המקפיא והוא היה כבוי כמה ימים, והבשר שבתוכו התקלקל, האם השוכר חייב לשלם על הבשר?

יסוד השאלה הוא, כיון שזה היה רק גרמא, שע"י שנכבה החשמל נסרח הבשר, שמא פטור מלשלם, ואולי אפילו בידי שמים פטור, כיון שהיה זה בשוגג.

תשובה: כששוכר דירה מונח בזה שנעשה שומר על כל מה שבתוכה, ואפילו אין דיני שומרים בקרקע, בכל זאת כל המטלטלין שבתוכה נעשה עליהם שומר, וכגון אם שכח השוכר לנעול את דלת הבית ובא גנב וגנב חפצים מהדירה בודאי חייב.

לכן, בגד"ד, כיון שהוא שומר על הבשר שבתוכו, הרי חייב לשלם עליו מדיני שומרים.

תשלום פיצויים

שאלה: פיטר עובד מעבודתו, והעובד לא ביקש את הפיצויים, האם חייבים לתת לו, או מכיון שלא ביקש אין חיוב?

תשובה: כיון שמונהג המקום הוא לתת פיצויים אפילו כשלא מבקשים, חייבים להודיעו שמגיע לו פיצויים ולשלם לו, רק אם אמר שהוא מוחל אין צורך לשלם.

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון קא, פרשת ויגש תש"פ

שמחת עם ישראל כולו בסיום הש"ס

שיום טוב פירשו שמחה גדולה עם כל המשתמע מכך, ברוחניות ובגשמיות.

האיר הגאב"ד דאנטוורפן הגר"ח קרייסוויטטה (פניני חיים) כי מי שערך את הסיום המכובד הזה הוא אותו אביי שלא היתה הפרומה מצויה בכיסו, עד כדי כך שבחצרו לא נעשה עירוב משום שלא היה בידו אלא כדי מזון סעודותיו בלבד, ללא אפשרות לזכות לכל אחד משכניו מעט פת בכדי שיחול העירוב (עירובין סח, א).

ובכל זאת, ראה לנכון לעשות לא רק שמחה קלה אלא יום טוב ממש בעת שסיים אחד מתלמידיו מסכת. הדבר דרש הוצאות ממוניות ובכל זאת הוא עשה זאת בחפץ לב ואף השתבח בכך. יתירה מזו לא מצינו שעשה אביי שמחה גדולה כזו בעת שהוא עצמו ערך סיום.

נמצינו למדים שאביי הבין שסיום אישי שלו לא בהכרח מבטא אהבת התורה, שמוא שמחתו ברוב עמלו מחמת שהוא עצמו התרומם וגדל בתורה והשיג גדלות מיוחדת, ולא דווקא משום ששמח בשמחת התורה עצמה.

אך כשעבידנא יומא טבא בעת שזולתו השלים מסכתא, זו ההוכחה הגדולה לאהבת התורה בעצמה, משום שמגלה בזה את שמחתו על עוד יהודי שהצליח וסיים מסכת בשלמות.

וכפי שאם אורח בחתונה לא שמח בשמחת צד החתן מסתבר שהוא בא מצד הכלה, כך אם לא שמח בסיום בשמחה האישית שלו שהרי לא הוא המסיים, הרי ברור שהוא שמח בשמחת הצד השני - שמחת התורה.

וכעין שהתבטא הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ ראש ישיבת קמניץ שגדלותו של ראש ישיבה לא נמדדת בשמחתו בהישגים של בני ישיבתו וברוממותה, אלא בשמחתו בהישגים של ישיבה אחרת בה צומחים ומתעלים תלמידי חכמים. רק כך מוכחת אהבתו לתורה, שהרי אם לא כן ייתכן והוא רק שמח <<<

בהם שבעים שנה. בעל ההפלאה בספרו פנים מאירות תמה מדוע מבקשים רק על שבעים שנה ולא על מאה ועשרים. ואמנם המשנה ברורה (תקפא, ב) פוסק שלא לומר מילים אלה, אלא רק "אל תיקחנו מהעולם הזה עד מלאת שנותנו", אך ההפלאה מיישב שאכן מבקשים על שבעים, כיון שלוואי נזכה לחיות חיים מלאים בני שבעים שנה בתוך מאה ועשרים שנות חייו.

חיוק מיוחד לנאמר כאן מתבטא בימים אלו בהם עם ישראל לגווניו שש ושמח בשמחת התורה עם סיום הש"ס שנלמד בהתמדה על ידי רבבות אלפי ישראל. ניצול הזמן אף על ידי העוסקים לפרנסת ביתם, שאינם משלימים שיעבור עליהם אפילו יום אחד בלא שייצקו אל תוכו לימוד ועסק בתורה הקדושה. בזה מכריזים ואומרים כי חפצם ומשאלתם היא אריכות ימים בחיי הנפש האלוקית ולא רק בחיים סתמיים על פני האדמה

לשמחה בהצלחת הישיבה המתחרה

עניין השמחה בעת סיום הובא בשבת (פד, ב) שם מסופר אודות החגיגה המיוחדת של אביי בסיום תלמידיו.

אם היו שואלים אותנו כמה אפשר לשבח את אביי, היינו מעלים על נס את התמדתו הבלתי פוסקת בשנים של רציפות בעמל התורה, וכן היינו משבחים את הידיעות העצומות שקנה בכל מכמני התורה, ובכלל הרי כל הש"ס זה אביי, ודומה כי מי שלא למד מדברי אביי ורבי לא נגע כלל בתורה שבעל פה, וכל עם ישראל לדורותיו שותה ממזיו הזכים.

אך כנראה שראייתו היתה שונה משלנו, והוא בחר להשתבח במעשה אחר: "אמר אביי תיתי לי, הכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא, עבידנא יומא טובא לרבנן". אני משתבח שכאשר אחד התלמידים עשה סיום, הייתי עורך לכבודו יום טוב בישיבה. ונראה

"ויאמר יעקב ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי, ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם"

(בראשית מז, ט)

המלבי"ם מדייק את לשונו של יעקב במענה לשאלת פרעה לגילו. כי אכן קיים הבדל עצום בין הגדרת 'חיים' לאותן שנים בהן חי האדם בעולם הזה כייצור חי המונהג על ידי הגוף והרגש בלבד, לבין שנות חייו בהן חי על פי השכל והנפש. משיב יעקב כי ימי שני מגוריו - השנים בהן חייו מוגדרים כחיים על פני הארץ, מאה ושלשים שנה, אך אם תשאל על שנות חיים לפי דרישות שכלו ונפשו הטהורה של יעקב אבינו, דע כי 'מעט ורעים היו' בהשוואה לשנות חיי הנפש והשכל של אבותיו הקדושים.

אכן יכול אדם לחיות על פני האדמה שנים רבות עד שנחשב זקן וישיש, אך התבוננות טהורה מגלה כי רק זמן מועט הוא מילא את חייו בתוכן פנימי ואמיתי כאשר בפועל הוא נחשב כצעיר לימים. וכבר התבטא הגר"ש פנקס כי הלוואי ואדם יעלה לאחר מאה ועשרים שנה לשמים עם שנה תמימה מלאה בעבודת ה'.

מספר שנות חיי האדם באמת

בבואו להתבשר מניחתה של תורה בהיכל ישיבת מיר המעטירה, מו"ר המשגיח הגר"ש זולבה התרשם עמוקות כאשר התעניין אצל בני הישיבה בני כמה הם. האחד השיבו: אני בן חמש, חברו נענה: אני בן שבע, השלישי אמר: אני בן שלוש.

תחילה חשב כי מלתוצצים עמו, אך הבחורים הסבירו כי כאן, במיר, מונים את שנות חייהם, רק מאז שהחלו את לימודיהם בישיבה במחיצת המשגיח רבי ירוחם ממיר, משום שעד אז לא יצקו מספיק תוכן לחייהם, וממילא אינם נחשבים בעיניהם עד כדי כך שקודם שבאו לקודש פנימה, חייהם כביכול אינם חיים.

וכבר אמר הכתוב (סו, ב) "ואלה ימי חיי אברהם אשר חי, מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים". אברהם אבינו זכה לחיים מלאים בחיי נפש ברוממות והתעלות מתמדת, ולכן נחשב שחי מאה שבעים וחמש שנה המנוצלות בשלמות, ולעומת זאת "רשעים בחייהם קרויים מתים" משום שכאמור אף השנים בהן הם חיים על פני האדמה, נחשבות זמן מוות.

אף כל אחד ואחד, אם ינקח את שעות הבטלה והשעמום, וחס וחלילה את זמנו המתכלה על היפך מקיום המצוות, יראה בעיניו כמה זמן מהיום הוא 'חי' באמת, כמה זמן מנוצל אצלו בכל שבוע, ולפי זה יוכל למדוד כמה זמן הוא חי וכן כמה הוא באמת משום שכאמור אף שנים רבות מחייו יכולות שלא להימנות אם לא נוצלו כיאות. בתפילה הנאמרת ב'יהי רצון' קודם אמירת התהלים מבקשים "ואל תיקחנו מהעולם הזה עד מלאת חייו

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

שתיה קודם התפילה

אם יש בזה צורך או שייגרם לו חיוק בתפילה. ובלא צורך, ישתה רק מים.

האם כשחושש שבשבת תאריך התפילה עד אחר שש שעות (דפח, א), נחשב לצורך שמחתו יותר לו לשתות קפה.

כיון שאף אם ישתה מים לא ייחשב שצם, לכן ישתה רק מים, אלא אם כן יש לו צורך כנ"ל (פניני תפילה נז).

<<<

שאלה

אלו משקאות מותר לשתות קודם תפילת שחרית.

תשובה

בימינו אין דרך גאוה לשתות קפה ותה קודם התפילה עם סוכר וחלב, ודברי המשנה ברורה (פס, כב) לא אמורים לימנינו שאין דרך גאוה בזה. ואמנם הדברים אמורים רק

ש"ת הלכה למעשה

»»»

ברכת 'הגומל' לניצול מכלב

שאלה ננעל בתוך חצר והבחין בכלב אימתני שזינק לעברו וזינק מעל הגדר, אך הכלב המשיך ודלק אחריו עד שבאורח פלא ניצל ממנו. האם עליו לברך 'הגומל'.

תשובה אם אף כשהכלב היה נושכו לא היה מגיע לסכנת חיים אלא רק היה נזיז, אינו צריך לברך. אך אם היה מגיע לסכנת חיים עליו לברך. ואמנם כל זמן שלא יודע בבירור מה מהות הכלב, לא יברך משום "ספק ברכות להקל".

שבע ברכות ללא ברכת המזון

שאלה כאשר יום האחרון בשבע ברכות חל בשבת ורוצים לברך שבע ברכות גם בסעודה שלישית, אך לא רוצים לברך ברכת המזון קודם השקיעה. האם יכולים לברך 'שבע ברכות' באמצע הסעודה בלא קשר לברכת המזון.

תשובה אמנם מדברי הרא"ש (ברכות יג) נראה שהשבע ברכות לא קשורות לברכת המזון, אך הרמב"ם (ברכות ב, טז) חולק וסובר שעליהן להיות סמוכות לברכת המזון, ומספק ברכות להקל לא יברכו בלא סמיכות לברכת המזון. וכן משמע מהדרכי משה (סב, יא, תענ, ד).

ברית בשילוב שבע ברכות

שאלה בסעודת ברית בה משתתפים חתן וכלה, האם יכולים לברך שבע ברכות.

תשובה האריך רבינו (קובץ תשובות א, ספא) והורה שאם לא מוסיפים כלום לכבודם אין לברך כמבואר ברמ"א (סב, ז), אך אם יוסיפו מאכל מיוחד לכבוד החתן והכלה, נחשב שהסעודה הוכנה אף לכבודם ויברכו. כעין סעודת ראש חודש שחל בשבת שכאשר מוסיפים תבשיל מיוחד לכבוד ר"ח כבר נחשב שכל הסעודה עבור שניהם (משנת ברורה תיט, ב). ובזמון יאמר 'נודה לשמן' וכן 'דווי הסר'. ואין בעיה במה שמברך "שמח תשמח" כאשר יש צער לתינוק (כתובות ח, א) משום שהוא מברך זאת לכבוד החתן בלא קשר לתינוק (צינוי הלכה – נישואין קצ"ז).

צורת החזקת הגביע בקידוש

שאלה מהי הצורה הנכונה להחזקת גביע עם רגל בשעת קידוש.

תשובה על פי הקבלה יש להקפיד שהגביע יונח בתוך כף היד והאצבעות מסביב (משנת ברורה קפג, טו), ולכן אם יחזיק את גוף הגביע הידו, ורגל הגביע תשתלשל כלפי מטה, אין זה לכתחילה. רבינו התבטא על כך "כאילו מחזיק את הכוס מלמעלה".

תורה ונדרומות" (פסחים סב, ז), שהרי לומד התורה אדם אחר הוא ואינו כעוד אדם מן המונין, עד כדי שהגדריו ההון איש (א, יז) "ואמנם האיש הזוכה לידעת התורה הוא הולך בין אנשים ונדרמה כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמונה וחי חי אצילות מרומם על כל תהילה".

ודאי ששמחה עצומה על המהות החדשה לה זכה בכוח התורה, היא שתוסיף נופך לרגשותיו הנעלים ותגרום להמשך עלייתו הרוממה.

דוד המלך הגדיר את שמחתו בלימוד ובקניית ידיעות בתורה (תהלים קיט, סב) "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב", וכידוע עיקר השמחה היה בשעה שבאה לאדם בשורה טובה בפתע פתאום, כגון בשעת מציאת המציאה או בזמן בו הוא מגלה שזכה בגורל והפך מעני לעשיר גדול ונכבד, בזמן קבלת הידיעה כי חייו הולכים להשתנות, אז היא השמחה הגדולה.

כך בלימוד התורה הקדושה בכל רגע ורגע הוא שש ושמח בלימוד, לא רק מחמת שהיו דברי תורה כחדשים בעיניו, אלא מחמת כל ידיעה ואף כל יגיעה שרכש שהיא משרה שמחה כמציאת שלל רב, כיון שכאמור היא הופכת את האדם למהות אחרת, ודרגות רבות בלומדי התורה.

ואם נתבונן נראה כי שמחת תורה הוא המועד שבו גדלים מעגלי הרוקדים ומתרחבים מתוך שמחה עצומה בלילה ואף ביום למחרתו, וישנם אף החוזרים ורוקדים שוב במוצאי החג, וכל זה מחמת השמחה הגדולה שזכו לסיים חמשה חומשי תורה, ואם כן בשמחה שכזו שהוא סיום לא רק של חמשה חומשי תורה, אלא של הש"ס כולו, הרי היא שמחה גדולה ועצומה ומכופלת שבעתים לאין ערוך.

סגולת החפץ חיים: עת רצון ב'סיום'

בבית מדרשו של מרן הרב אלישיב בכל סיום מסכת, גם אם לא היה זה על מסכת שלמדו כולם בשיעור, אלא מסכת שלמד מרן בפרטיותו בינו לבין עצמו, כל ציבור המשתתפים אמרו את נוסח ה'הדרן' יחד עמו. כיון שזו עת רצון גדולה הצטרפו כולם לתפילה המיוחדת והמרגשת הזו בהדרן, אשר בה מעתירים על המשך לימוד התורה והשגת קניינים נוספים בה על ידי סיומים נוספים, ואף תחינה על הדורות הבאים שלא תמוש התורה מפיהם עד עולם.

וכבר למעלה בקודש, כשביקר חמי הגה"צ ר"י גרודינסקי שליט"א בארה"ב אצל דודו הגאון רבי יעקב קמניצקי, ביקש שידוך לבחור מבוגר. אמר לו ר' יעקב: מקובלני מה'חפץ חיים' שזמן 'סיום' הוא עת רצון. כדאי שתבוא לכאן בעוד ימים אחדים, אז יהיה כאן סיום בשיבה וזו עת רצון המסוגלת לברכות. ואכן טרח והגיע שוב לאחר שבוע לסיום, וקיבל את הברכה הנצרכת. לא אחרי קריאת תהלים, לא פרק שירה, גם לא אחרי שיעור תורה או בשעת רעוו דרעווין בשבת קדש, אלא דווקא בסיום. שם, אמר החפץ חיים, נמצאת העת רצון הטובה.

ואם דברי החפץ חיים אמורים על סיום מסכת אחת, בוודאי שכאשר מדובר על סיום הש"ס כולו המורכב משישים מסכתות המושמשות כמגן וחומה מפני המזיקים כנאמר (שיר השירים רבה ג, ב) "שישים גיבורים סביב... כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה - אלו שישים מסכתות", בוודאי ישמשו כמגן עצום מפני כל המזיקים להשפיע שפע טובה וברכה.

בכך שמפעל חייו מצליח ומושגש.

כך בחגיגות ההמוניות של סיום הש"ס על ידי מי שלמדו בקביעות. בוודאי שמחת הלומדים גדולה היא עד מאוד על שזכו לרכוש לעצמם ידיעה וקניין נצחי בש"ס כולו, אך גם שמחת ההמונים מהציבור הרחב שעדיין לא זכו לכך בעצמם ובאים לשמוח ולחגוג יחד עמהם, מגלה את אהבת התורה הבערת בקרבה.

מה ללמוד אחרי סיום הש"ס

רבים ממסיימי הש"ס אשר תחושת רוממות וסיפוק ממלאת את לבם בעת הזו, מתחבטים מהו הצעד הבא הנדרש מהם בקניין התורה: האם לחזור ולהמשיך בלימוד הדף היומי בתלמוד בבלי, או שמא אחר שכבר זכו ללמוד את הש"ס כולו, עליהם לפנות לאפיקים נוספים בים התלמוד ולרכוש ידיעות בחלקי תורה שונים שעוד לא זכו ללמוד.

זכורני שניגשתי יחד עם בחור שזכה לסיים את הש"ס בכדי לקבל את ברכת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב, ונפשו כשאלתו: על מה הוא ממליץ שייתן את דעתו אחר הסיום ובאיזה חלק בתורה כדאי שישקיע כעת את זמנו בלימוד. עוד קודם שהספיק לסיים את שאלתו, נענה מרן ואמר: "עכשיו תתחיל ללמוד את הש"ס מהתחלה וגם להבין..."

משום שעיקר מעלת הלימוד היא הקניין שקונה לנפשו בזה, ולזה זוכים מכוח שיעון וחזרה בלתי פוסקים, שהרי הלומד ואינו חוזר כזרע ואינו קוצר

(פנתרין צט, א).

וכפי שנראה מהנבואה הראשונה שאמר הקב"ה ליהושע בן נון (יהושע א, ט) "לא ימוש ספר התורה הזה מפריך". ודבר תימא הוא, שהרי מובא בגמרא (תמורה טז, א) שסמוך לפטירת משה רבינו אמר משה ליהושע שאל אותי את כל ספקותיך, ענה יהושע ואמר אני יודע את כל התורה כולה שהרי אתה אמרת עלי "נער לא ימוש מתוך האהל" (שמות לג, יא) וכיון שכל הזמן שימשתי אותך אני יודע את כל התורה ממך. ואם כן מדוע מצווה שלא ימוש ספר התורה מפיו, הרי ודאי הדבר שאינו מש ממנו אף פעם.

אלא בא ללמדנו, שאמנם רכשת ידיעות בכל מכמני התורה עד שאין לך שאלות כלל, אך דע לך, כדי להיות 'גדול' לא מספיק לקבץ ידיעות בתורה בלבד. נצרכת התמדה, חזרה ושינון. ורק כך נהיים 'גדול בתורה'. לכן אמר לו הקב"ה: אחר פטירת משה אתה הגדול ועליך להזיח שלא ימוש ספר התורה הזה מפריך, אל תפסיק לעולם ללמוד בו ולהתבונן בכל היגיון ואמרה בתורה (רש"י יהושע שם).

ואמנם רבים מן המסיימים זכו לא 'רק' להשתתף בשיעורים ולסיים את כל הש"ס כולו, הגם שדבר זה כשלעצמו מעורר השתאוות, אלא סיימו את הש"ס על כל אמרותיו סוגיותיו והעולה מהם לעומקם של דברים. וגם אליהם הדברים אמורים לחזרה בשינון מעמיק ויסודי יותר. אך ישנם שאמנם זכו לסיים את הש"ס אך בידיעה שטחית מקופיא ואליהם הדברים מכונים שייתנו דעתם אחר הזכות העצומה שזכו לה, ומעתה ישקיעו יותר בהעמקה ושינון.

השמחה הגדולה עם סיום הש"ס כולו איננה רק על העבר - על מה שזכה ללמוד תורה, שהשכיל להפריש מזמנו מדי יום ביומו זמן מקודש ללימוד התורה הקדושה, עד כדי שהצטרפו ידיעותיו כעמיד גורנה והביאוהו לסיום הש"ס בשלמות אלא שנהפך למהות אחרת, כדברי רב יוסף ששמוע על "שלמדתי

מוקד ההלכה שע"י בית התורה

0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל: Belthorah@gmail.com

המקור בפרשה: ענינא דיומא, סיום מחזור הדף היומי.

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

מין שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

נפילת אפים למסיים מסכת

שאלה: ביש"ש ב"ק סוף פ"ז למד דין סיום וסעודת מצוה בו, ושמתח סיום, מהא דסיימו לכרות עצים למזבח בט"ו באב, ועבדינן ט"ו באב י"ט, וא"כ צריך להיות הדין פשוט שלא ליפול ע"פ ביום הסיום (לפחות למסיימים) כמו שלא נופלים על פניהם בט"ו באב?

תשובה: שאני ט"ו באב שהיו בו כמה דברים [כדאיתא בתענית ל:].

אמירת "הדרן עלך"

שאלה: האם לכל נוסח ההדרן בחלק הראשון שלו (לא הנוסח המובא בגמ') יש מקור בחז"ל או במדרשים?

תשובה: קבלה מהגאונים.

שאלה: מדוע נתקן בהדרן לומר על ברכת למדני חוקיך ג' פעמים אמן, דהא בפ' סוטה נאמר ב' פעמים אמן, ובה כ' האב"ע "פעמיים חזוק" ומנ"ל ג' פעמים?

תשובה: כל מידות חכמים כן, עיי' שקלים פ"ג מ"ג [הרא"ש ביומא פ"ח סי' כ"ח כתב: ומה שאומר אותו תפילת כל נדרי שלוש פעמים שכן מצינו שכל דברי חכמים משולשים מגל זז מגל זז מגל זז וכו' (במנחות סה א) ובדומה לזה מובא בשקלים שם].

שאלה: האם "הדרן עלך" הוא לשון עבר או עתיד? יחיד או רבים? תשובה: תפלה.

שאלה: אם זו תפילה, הרי זה לשון עתיד, אך מצאנו בערוך השלם (קוהוט) שכתב בערך "הדרן" בזה"ל: הוא כמו מהדר לימוד... ומזה בענין הסיום שבכל מסכתא הדרן עלך פירוש זה - חזרנו עליך אף לאחר שהשלמנו קריאתנו דעתנו עלך והשבנו פנינו עליך וכן מהדר אפיה, משמע שהוא לשון עבר ולא תפילה לכאורה?

שאלה: אם זו תפילה, הרי לשונה ארמית וא"כ יש לאומרה דוקא בציבור כהא

דשבת י"ב ע"א. ובשו"ת מהר"מ מיניץ סי' קי"ט כתב שטוב לחזר בסיום אחר מנין רק כדי לומר קדיש?

תשובה: כל העוסק בתורה שכינה כנגדו (תמיד ל"ב) ומותר לומר בל' ארמי ביחיד כמ"ש בשבת י"ד ב'. מצינו בגמ' מנחות ס"ז א' יהא רעוא דאחזי' בחלמא וכה"ג בכ"ד. (ר"ל, דממקום שהקשינו בא התירוץ, דבשבת שם איתא דר' אליעזר כשבא לבקר חולה לעיתים היה מתפלל בל' ארמי רחמנא ידכרינך לשלם, וע"ז השיבו בגמ' שאני חולה דשכינה עמו, ומאחר וגם לגבי העוסק בתורה איתא בתמיד דשכינה עמו, לפיכך אפשר להתפלל ביחיד הדרן בל' ארמי. כן מצינו במנחות ס"ז א' דרבא בעת שלמד הסתפק בענין מסוים והתפלל בל' ארמי שיענהו משמים בחלום - "יהא רעוא דאחזיה בחלמא", וכהאי גוונא בכמה דוכתי). (אוריתא - ב)

כתב: "וכן הוריתי פעם אחת הלכה למעשה. ונתבלבל השמחה במהומות גדולות, על ידי סיבות קשות. ותליתי הסרחון בי, שעברתי על דברי רבותיי, שלא שמעו מעולם דבר זה. על כן לא כתבו אלא בחתונה ובפדיון הבן. ובמילה ג"כ, לולי צערא דינוקא. אבל במצות אחרינא לא, ובוודאי כל דבריהם בקבלה, ובסודות פנימיות, על כל שיחה ומלה. ואיך נתקן דוקא לאותה מצוה, ולא לענין אחר. דהא בל"ט מחויב להרבות בסעודות, ולשמות. ואפ"ה לא מברכין. ומ"מ סיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא."

ג) מה נחשב לסיום מסכת. סיום מסכת האם הוא דוקא כשלומדים עם רש"י ותוס' או אפשר לעשות סיום של הגמ' לבד והאם אפשר לעשות סיום אפילו אחרי כמה שעות של לימוד או צריך שימשך הלימוד ימים או שבועות, בשם הסטייפלער ידוע (ראה ארחות רבינו ח"ב עמ' נ"ז) שאם מבינים הסוגיות הוי סיום גם אם לומדים את המסכתא בלי פירוש רש"י ותוס', אבל אם אינו מבין רק קורא לא נחשב סיום, ואם זוכר את הסוגיות אפשר לעשות סיום על מס' תמיד או מעילה וכדו' אחרי לימוד של שעתיים או שלש, ויש סוברים דסיום על מסכת קצרה הוי סיום רק אם הגיע לה בדרך לימודו ולא כשלמד ע"מ לסיים (ראה שו"ת האלף לך שלמה ס' שפ"ה).

ד) כמה זמן אפשר לאחר את הסעודה מעצם הסיום. בשו"ת מהר"מ מיניץ (הובא בש"ך יו"ד סי' רמ"ו סי' קי"ט) כתב רב או ראש ישיבה שהוא לומד מסכתא עם חבריו ותלמידיו וכשבאו לסוף המסכתא משייר מעט בסוף עד שעת הכושר וכו' ואם סיים לא מכבר את המסכת ולא שייר בלמודו האם נמנע ממנו לערוך סיום עם סעודת מצוה כדנה. כ' ע"ז הגר"ח ק"א אם סיים כבר סיים, יש להסתפק לפי דברי הגר"ח ק"א מה הדין במי שסיים בבוקר האם יכול לעשות הסעודה בצהרים, או שבסיום מסכת יש להסמיק תיכף לסיום סעודה, ומשמע מדבריו שצריך להסמיק הסעודה לסיום, ויש להבין החילוק בין זה לברית מילה שנוהגים שאפשר לא להסמיק ואין זה מעכב וגם בימי תענית עושים הסעודה של הברית מילה במוצאי הצום ומחשיבין זאת לסעודת מצוה ומאי שנא, ומה שנראה דצ"ל ששם בברית דין הסעודה הוא ביום המילה ולכן כל היום הוא יום טוב, אמנם סיום מסכת אינו דין ביום אלא הוא דין שצריך לשמוח בשעת הסיום, ואפילו שלשון הגמ' בשבת עבידנא יומא טבא לרבנן צ"ל שלא דווקא, וכמו שכבר כתב רבינו לעיל שאין זה פוסט אותו מתחנן ולכן כל הסעודה הוא רק תיכף ומיד לסיום. אמנם בשו"ת חוות יאיר סי' ע' כתב דעד ג' ימים הוי סעודת מצוה והביאו הפתחי תשובה (יו"ד סי' רמ"ו סק"ח), אעפ"י בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' מ"ה כתב דאין לסמוך על דבריו להלכה להקל באכילת בשר בימים שבין י"ז בתמוז לתשעה באב, הנה בדברי החו"י יש חיודש עצום, דלא זו בלבד שאפשר לעשות את סעודת המצוה לאחר יום ויומים אלא שסועד וחוזר וסועד עד יום שלאחריה אף כמ"פ והכל הוי סעודת מצוה, שהרי הוכיח הלכה זו ממה ששלמה עשה

[א] סעודת סיום מסכת. מקור העניין בגמ' (שבת ק"ח ע"ב). ואמר אב"י תיתי לי, דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. ופסק הרמ"א בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ו). "כשמסיים מסכת, מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה" ובש"ך (שם ס"ק כ"ז) כתב דכיון דהוי סעודת מצוה מותר לאבל תוך י"ב חודש לאכול שם. והרמ"א הלך לשיטתו וכתב בהל' תשעה באב (סי' תקנ"א ס"י) דמותר לאכול בשר ולשתות יין אף בשבוע שחל בו תשעה באב בסעודת סיום מסכת, לכל השייכים לשמחה זו, ע"ש. ובפתחי תשובה (שם סק"ח) הביא משו"ת חות יאיר (סימן ע') דאף יום שאחרי הוי סעודת מצוה, ע"ש. והנה הרמ"א ציין לדברי הגמ' בשבת באב"י שעשה יומא טבא לרבנן כאשר צורבא מרבנן שלים מסכתיה, אך החות יאיר פקפק שם דאין מזה כל ראייה דהוי סעודת מצוה, אלא דמרבוב חביבות התורה היה אב"י עושה יום טוב לרבנן, דהלא כיצא בזה אמרו בקידושין (ל"א ע"א) דרב יוסף סגי נהר אמר: "מריש הוי אמינא, מאן דהוה אמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקינא והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן. וכי סלקא דעתן דסעודות אלה הוי סעודת מצוה. אך מ"מ כתב אף החות יאיר להסכים לעצם ההנחה דסעודת סיום הוי סעודת מצוה, וכתב: "ומ"מ אין צריך ראייה דאחר שנעשית מחמת גמר דבר מצוה ודאי ה"ל סעודת מצוה", ע"ש.

ב) מקור נוסף לסעודה והשמחה. ובאמת מצינו בדברי חז"ל עוד מקור מפורש דהוי סעודת מצוה במדרש שיר השירים רבה (פרשה א' ט'): "ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו, א"ר אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה". ובהגהות אשרי מסכת סוכה (פ"ד ס"ו) הביא מאור זרוע דמדרש זה הוא מקור למנהג "וחתני תורה רגילין לעשות בשושבינין סעודה גמורה ומזמנין את הקהל ונותנין להם מאכלים טובים ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחלת שיר השירים ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית וגו' אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה. ואכן כתב האור זרוע (הל' סוכה סי' ש"כ) שבסעודה זו נותנים אוזנים ותרנגולין, ע"ש. ובים של שלמה (ב"ק פ"ז סי' ל"ז) הפליג מאוד בשמחה זו ופסק הלכה למעשה: "ומשום זה היה נראה לברך שהשמחה במעונו בסיום מסכת. דאין לך שמחה יותר לפני הקדוש ברוך הוא, אלא שמחה ורינה לפני תורה. דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה". ושוב

מדרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

במעלת סיום מסכת

במעלת סיום מסכת, מצינו בגמ' (שבת קיט א), "אמר אבי חיתי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה, עבידנא יומא טבא לרבנן", והנה הרי יש מסכתות קטנות, כמו הוריות, ומכות, ובכ"ז יש בסיומם סעודת מצוה, ואולם במסכת גדולה כמו שבת וב"ב, אם יגמור מאה דף, אין ע"ז דין סעודת מצוה, וכן רואים שאין דין של סעודת מצוה בסיום זמן ממושך של לימוד בהתמדה, ורואים מזה שמסכת שלימה זהו ענין מיוחד, דמסכת שלמה היא "תורה שלימה", וזה מציאות רוחנית מיוחדת, שזה דבר שלם, וכמ"כ חזינן מענין אמירת ההדרן בסיום מסכת שלימה בדוקא.

ואחז"ל (במדב"ר י"ח כ"א) עה"פ בשה"ש "ששים המה מלכות, ס' מסכתות", והנה "מלכות" בלשון יחיד זה "מלכה", ומבוא' דכל מסכת חשיבא "מלכה", והנה האגם דיש מלך בלי מלכה אבל אין מלכה בלי מלך, אלא מבוא' בזה, דהלומד מסכת שלימה, הרי הוא בבחינת "מלך" וממילא התורה, שנמשלה לאשה, נעשית בבחינת "מלכה", ולמדים אנו מזה את חשיבות הלימוד של מסכת שלימה. [ואפשר לפ"ז דמה דאחז"ל (גיטין סב, א) "מאן מלכי - רבנן", היינו דוקא בלומד מסכת שלימה].

ולכא' יש להבין היכן מצינו ששים מלכות למלך אחד, וכמו דאין שני מלכים משמשים בכתר אחד, כן גם אין שתי מלכות למלך אחד, והביאור שאם הוא מסיים עוד מסכת הוא מקבל עוד שלימות של "מלכות", וממילא שייכא ביה עוד "מלכה".

והנה כתוב "ששים המה מלכות", והענין בששים, אולי י"ל, דהנה רואים בחז"ל את המספר ששים בכמה מקומות, עי' מהרש"א (ברכות נז, ב בחידושי אגדות), דכתב דהוא משום שיש דין ביטול בששים, שכשיש כנגד המיעוט ששים, המיעוט בטל לגמרי, וכמאן דליתא, והנה אי' בגמ' (קידושין ל, ב) "בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין", והנה הלשון "תבלין" היינו שנותן טעם של תורה במהות האדם, אבל אכתי יש יצה"ר, אלא שזה מחלישו מעט אבל אם "ששים המה מלכות", והיינו שנותן טעם של תורה ששים פעמים זה מבטל את היצה"ר לגמרי, והיינו שאין זה רק טעם של תורה, ו"תבלין", אלא שכל מהות האדם היא "תורה" והיצה"ר כמאן דליתא.

ואי' בגמ' (כתובות יז) "כי סמכו רבנן לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין וכל מן דין סמוכו לנא, לא תסמכו לנא לא מן סרמיסין ולא מן סרמיטין, ואמרי לה לא מן חמיסין", ופי' הערוך "חמיסין", "ששונין חומשה של מסכת".

סיום מסכת נותנת הרגשה של חיזוק, כפי שסיפר לי א', שמלפנים לא ידע את חשיבות סיום המסכת, ולכן לא היה מסיים, אבל פעם אחת הוא סיים מסכת, והרגיש בזה חיזוק גדול מאוד, ומאז הוא מסיים כל מסכת, דכן היא המציאות, שאם מסיימים מסכת, זה נותן חיזוק לכל הלימוד.

הנה דבר גדול הוא לסיים את המסכת הנלמדת בישיבה, ומן הראוי לידע, כי כל אחד ואחד ראוי לזה, לסיים המסכת, עם החזרות, בחור א' אמר לי שהוא לא חשב לגמור את המסכת, אבל כיון שראה שיש התעוררות לסיים את המסכת, הוא גם ניסה לסיים את המסכת, וישב בבין הזמנים ולמד כל יום כמעט שש שעות רצופות, ובסוף הצליח לסיים, אף שלא חשב שזה יכול להיות, וא"כ כ"א מסוגל לזה.

אמנם יש כאלו שאינם יודעים את הדרך, וסבורים שאם אינם יודעים דרך לזה, מסתמא א"א, אמנם באמת זה אפשרי, וכל מי שבאמת רצה להשיג זאת, מצא את הדרך לזה, [או שמעצמו השיג הדרך לזה, או ע"י יעוץ]. (קונטרס דעת מבינים)

סיום הש"ס

פורק עול מי שלמד חצי מסכת בהיותו פורק עול, ולמד זאת בתור חכמה, ולא לקיים מצוות התורה, ואח"כ חזר בתשובה, והשלים את המסכת בהיותו יר"ש, יש לצדד שכל מה שלמד בנעוריו אי"ז תורה ויצטרך להשלים חצי זה, ואף שכתבו רבותינו דברי תורה לא מקבלים טומאה, מ"מ לימוד כזה גם ד"ת לא נחשב.

ברכת התורה נחלקו רבותינו אם ברכה"ת היא כמו ברכת הפירות שאקור ללמוד בלא ברכה, וכ"כ באו"צ, או שמא ברכה"ת נצרכת אך לא מעכבת את הלימוד. ומעתה, יש לדון למי שלמד כל ימיו ללא ברכה"ת אם נחשבת לו מצוה הבאה בעבירה ולא יוכל לקיים. והיותר מסתבר שמצוה היא וגם סיום כזה יקרא סיום. שהרי ברכות אינן מעכבות גם לשיטת האו"צ.

רוט ככולו מי שלמד את רוב המסכת לא יוכל לעשות סיום מדין רובו ככולו דהא אין זה סיום. אמנם אם החסיר מילה או שתיים הן אם לא אמרם הן אם לא הבין נהגו להחשיב זאת כסיום. ומסתבר שאין דין סיום כדן ההלל שאם לא אמר מילה אחת אפשר שברכתו לבעלה, אלא יסוד הסיום הוא לדעת כל ענייני המסכת על מתכונתם גם אם פרטים יחסרו לו.

שינה מי שלמד באיסור בהיותו אכל צ"מ [אף כי בירושלמי איתא מי שהיה לכוט על התורה אין בזה איסור וכך מספרים שגם הרוגצ'ור כידוע], יש לדון לימוד זה כמצוה הבאה בעבירה ואין סיומו סיום, וכן מי שלמד במקום המטונף, [בתמונה של הגר"ח זוננפלד בהיותו הולך עם פרופסור מסריק ראש ממשלת צ'כוסלובקיה, נראה הגר"ח מחזיק את כובעו מהצד הפנימי, ויש מוכיחים מזה שמוותר להרבה בלימוד בידים מטונפות שהרי המ"ב"כ שנתן הכובע נחשב מטונף בגלל הזיעה]. גם זה נחשב לו כמצוה הבאה בעבירה, וכן מי שערב על 'בל תשקצו' המוזכר בס' צ"ב. עוד יש להשתנות למי שלומד בחלום וזכר את מה שלמד, האם נחשב לו סיום ומסתבר שמעשה של יסן לא נחשב מעשה, ראה תוס' בב"ק ד. לענין יסן שהזיק ויש לחלק.

עיון הלימוד

הרב מ. קרליבך

בקושיית המהרש"ל שאין ברכת 'שהשמחה במעונו' בסיום מסכת

המהרש"ל ביש"ש בב"ק [פ"ז ס' ל"ז] כתב שעל השמחה הגדולה של סיום מסכת מן הראוי לברך ברכת שהשמחה במעונו, וכדאמר אבי' בשבת [דף קיח:]; תיתי לי, דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכת, עבידנא יומא טבא לרבנן. [והוסיף בסוף הפרק, דאבי' היה חולה ועני כ"כ, ועכ"ז מתוך חביבות טרח לעשות סעודה לכל החכמים], ואין לך שמחה יותר לפני הקב"ה, אלא שמחה ורינה של תורה, עכ"ד המהרש"ל.

ובאמת כן הורה לדינא הר"א טירנא והביאו בלבוש [בסוף ההלכות, בהמנהגים סל"ה] לברך שהשמחה במעונו בשעת סיום מסכת, וסיים [שיש מקומות] שלא נהגו כן, [והראני זה הרה"ג ר"א הבר].

אכן המהרש"ל סיים וז"ל, הוריתי פעם א' הלכה למעשה [לברך שהשמחה במעונו], ונתבלבלה השמחה במהומות גדולות, ע"י סיבות קשות, ותליתי הסרחון בי, שעברתי על דברי רבותי, שלא שמעו מעולם דבר זה.

ובערוה"ש [יו"ד ס' רמ"ו סמ"ה] כתב בישוב קושיית המהרש"ל, דהנה יל"ע בנוסח הברכה 'שהשמחה במעונו', דהול"ל 'שהשמחה בכאן', אלא הפ' להיפך דבעוה"ז אין שמחה שלימה, דעיקר הנישואין הוא רק משום שעתיד למות, וע"כ צריך לישא אשה ולהוליד בנים, ולכן מברכין דאף שהשמחה כאן אינה שלמה, עכ"ז במעונו השמחה שלמה, אך בסיום השמחה פה עצום ורב, ואין מקום לברך שהשמחה במעונו.

אממו"ר הגאון שליט"א ביאר בהקדם מה דהנה דוד המלך מושר 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב', ויש להעיר בדקדוק הלשון, למה נקט 'כמוצא', ולמה לא נקט כעל שלל רב, וצ"ת. הגרע"א [הקדמה לשו"ת מכת"י] כתב לבאר וז"ל, נמשל למי שהולך בדרך ומצא שלל רב עצום ונשגב, קופות קופות של אבנים טובות ומרגליות, עד שאמתחתי בגדיו והתרמיל שבידו צרים מהכיל אף חלק קטן מהאוצר המנוצר, הנה לבו שש ושמה עד הפנינים היקרות שלחק מהן מלוא חפניו, אולם שמחתו מעורבת בתוגה ובצער על שאין לאיל ידו לקחת את הכל, ואת החלק הארי הוא הנלץ להשאיר אחריו.

כיוצא בזה באדם מישראל הלומד תורת ה', כהנה לבו מתענג ועולף על כל דיבור חדש שלמד, על כל השגה חדשה שהשיג, אולם שמחתו היא בדמיון שמחת המוציא שלל רב הרבה ורת מפכי כח ויכולת קליטתו, כי ככל שהוא לומד יותר ויותר בשלימותה 'שש אנכי על אמרתך' אולם שמחתי אינה בשלימות, אלא כמוצא שלל רב, שיחד עם שמחתו הוא מצטער על השלל שנאלץ להשאיר בגלל העדר יכולת קליטתו, עכ"ל.

וכפי הנראה מדברי הגרע"א שבא ליישב ענין זה דכתיב 'כמוצא שלל רב', היינו כשמחתו של אותו אדם שעומד על האוצר, מוצא בלשון הווה, כי אז באמת מהולה עצבות עם שמחתו על שאינו יכול לשלול הכל. כמה שהדברים מתאימים עם בעל השמועה הגאון רבי עקיבא איגר, שכשעלה להיות

'הזכרת עשרה בני רב פפא בסיום מסכת'

ביו"ד סימן רמ"ו בהגהת הרמ"א סעיף כ"ז: 'כשמסיים מסכת מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה. וכתב שם הש"ך: 'וכתוב בסוף תשובת מהר"מ מינץ דכשבאין לסיים מסכתא...ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה'.

המהרש"ל בים של שלמה במסכת בבא קמא סוף פרק שביעי מביא 'דרוש נאה' שאמר מאור הגולה הרמ"א שמובא גם בשו"ת הרמ"א בטעם הדבר מדוע מזכירים בכל סיום מסכת את רב פפא ועשרת בניו.

וזה לשונו: 'הנה מה שנוהגין ורגילין אנו להזכיר בסיום כל מסכתא רב פפא עם עשרה בניו שהיו מאירים וגדולים בתורה על ידי שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא כי עשיר היה והיה מחזיק לעוסקי התורה לכן זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו'.

והוסיף שבהזכרת רב פפא ועשרת בניו יש רמז 'כאילו הוזכרו עשרת הדברות כי מלת רב פפא הוא רמז על מעלת משה רבנו ע"ה שנאמר בו דבר אתה עמנו ונשמעה. ועיקר מעלתו של משה רבנו שדיבר עם השי"ת פה אל פה שהוא אותיות פפ"א'. והוסיף לדרוש כיצד נרמזו עשרת הדברות בשמותיהם של עשרת בני רב פפא.

עוד מביא שם הרמ"א טעם נוסף להזכרת שמותיהם של בני רב פפא שרומזים על 'עשרה מאמרות שבהם נברא העולם'. וזה לשונו: 'וכמו שמתחילין אחר סיום התורה בשמחת תורה, בראשית. שאין עומדים על הפרק' 'כדי שלא ליתן פתחון לשטן לקטרג לומר שכבר סיימו התורה ומבטלין ח"ו מהתורה. לכן מתחילין מיד וחוזרין לעסוק בתורה לקרות מבראשית'.

'ולזה ירמזו בני רב פפא בעשרה שמות אלו נגד העשרה מאמרות שבהן נברא העולם בשביל התורה שנקראת ראשית. ומפרט שם הרמ"א כיצד נרמז בכל אחת מעשרה השמות אחד מעשה המאמרות בהם נברא העולם. בספר 'האשכול' מובאת תשובה של רב האי גאון: 'נשאל ממר רב האי ז"ל בעסק עשרה בני רב פפא שמסדרין תלמידי חכמים שמותיהן כד מסיימי פרקים, אם הם בני רב פפא ואם אביהם אחד או רבים'.

בתשובה שם מביא רב האי גאון את סדר הסיום שהיו בני הישיבה שואלים את המסיים 'הדר מר עלה?' האם חזר על המסכת שמסיים והוא היה משיב: 'הדרנא עלך והדרך עלן דעתן עלך ודעתך עלן לא תתנשי מינן ולא נתנשי מינך לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי יהי רצון מלפניך ד' אלקינו שתהא תורתך עמנו בעולם הזה ולא תנשי מפינו לעולם הבא'. לאחר מכן היו אומרים סימן של כמה מילים שהיה מרמז לשמותיהם של עשרת בני רב פפא.

מדבריו של הרמ"א שכתב: 'שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא' למדנו שרב פפא מצא לנכון לעשות את סעודת סיום המסכת, לבניו. בניו היו האורחים בסעודת הסיום שלו. בדרך כלל כשרצו לציין דבר חשוב, מצאנו שאמרו: 'עבידנא יומא טבא לרבנן' נעשה סעודה לרבנן וכאן רב פפא עושה את הסעודה לבניו.

הגמ' בברכות לגבי חיוב זימון מביאה: 'שלשה שאכלו כאחת, אחד מפסיק לשנים ואין שנים מפסיקין לאחד'. שלשה שאכלו יחד ואחד מהם רוצה לסיים ולברך אין השנים חייבים לזמן כבקשתו.

שואלת הגמ' 'ולא, והא רב פפא אפסיק ליה לאבא מרי בריה איהו וחד'. ראינו שרב פפא ואדם נוסף שאכל אתם הפסיקו סעודתם לבקשת אבא מרי בנו של רב פפא שביקש לזמן.

מתרצת הגמ' 'שאני רב פפא דלפנים משורת הדין הוא דעבד' מה שרב פפא הפסיק לבנו היה 'לפנים משורת הדין'. רש"י במקום מפרש: 'לפנים משורת הדין דאחשיבה'. רב פפא עשה לפנים משורת הדין, בגלל שהחשיב את בנו. נתבונן כדרכנו, במה זכה רב פפא שהיו לו עשרה בנים שראוי להזכירם לדורות בכל סיום מסכת. אולי זכה לכך מהיחס החשוב שנתן לבניו. כשעשה סעודה כשסיים מסכת, אורחיו החשובים בסעודה, היו בניו שלו. כשסעד עם אחד מבניו וביקש הבן לסיים ולברך עוד לפני שרב פפא סיים. רב פפא והאדם הנוסף שסעד עמהם הפסיקו מסעודתם 'לפנים משורת הדין' כדי להחשיב את בנו.

כל אדם בטבעו משתוקק שנעריך אותו שנשבח מעשה טוב שעשה. על אחת כמה וכמה בן ובת מצפים לכל מילה טובה וחמה מהוריהם. אל נחסוך בכך, נביע את אהבתנו והערכתנו להם, נחשיב ונרומם אותם ונזכה לראות מהם שפע נחת כל הימים.

משתה שבעת ימים (במלכים א' ח'), ועוד ציין להא דכתובות דף ח' ע"א דאם הסעודה מחמת ההילולא אף לאחר ל' יום מברך שהשמחה במעונו, ע"ש.

והמנח"י דחה ראייתו דחינוך ביהמ"ק שאני דהיתה שמחה נמשכת ובכל יום הקריבו עולות, ועוד כתב המנחת יצחק דמלבד המקור משמחת שלמה בחינוך ביהמ"ק יש מקור נוסף בדברי חז"ל שעושין שמחה בגמרה של תורה מיום ט"ו באב ומשם לא נדע אלא על אותו היום בלבד ושמא מקור זה עיקר, ע"ש באריכות דבריו.

ה) צורת הלימוד. גם כשלומד פרק כאן ופרק כאן ובסוף נשלם המסכת שלא לפי הסדר יש עליו שם סיום מסכת (ראה מנחת יצחק ח"ב עמ' כ"ג וע"ע שו"ת בצל החכמה ח"ב רס"י כ"ח). **קטעים שהוציאו הצנזורה.** מי שלמד את הש"ס והיו חסרים לו בש"ס הבבלי קטעים שהצנזורה הוציאו משם וכן בירושלמי היה חסר קטעים האם זה עדיין נחשב סיום, השיב הגר"ח"ק שקטעים שחסרים מחמת הצנזורה אינם מעכבים בסיום דעיקר הוא השמחה על שסיים את מה שלפניו. **לימוד של סטן.** כשקטן גמר מסכת האם יש על זה שם סיום והאם יש בזה חשיבות של סעודת מצוה כתב בשו"ת בצל החכמה ח"ד תשו' ק' שגם כשקטן עשה סיום יש עליו שם סיום ואפילו לפטור בזה הבכורות בערב פסח, ויש אומרים שלא נחשב סיום לענין לפטור הבכורות. בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל.

עיון הלימוד

הרב מ. קרליבך

'חתן תורה' בשמחת תורה הוזל דמעות, ואמר, שהוא כבר חתן עם התורה ארבעים שנה ועדיין אינו מכיר את הכלה.

ואשר מעתה ביאר אאמור"ר הטעם שאין מברכין שהשמחה במעונו בשעת סיום מסכת, שכן כמה שמחה שיש עכ"ז עדיין מהול העצב שעדיין לא השיגו להבין את כל התורה, אשר מה"ט אין מברכין בשעת המילה.

והנראה ליישב קושית המהרש"ל באופן אחר, דהנה בחגיגה [דף יב:] איתא, ריש לקיש אמר שבעה רקיעים הן, ואלו הן, ילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות, ושם איתא דמעות הוא המקום שמלאכי השרת אומרים שירה בפני המקום, ובפירוש רבינו בחיי פרשת כי תבוא כתב בטעם מה שאומרים בשעת וידוי מעשרות 'השקיפה ממעון קדשך', כיון שמתודה על השמחה, והשמחה היא ברקיע 'מעון'.

בספר העיטור [מע' ברכת חתנים] כתב וז"ל, לפי שמעון הוא מקום השיר, כדאמרינן מעון שבו כתות כתות של מלאכי השרת ואומרים שירה לפני המקום, והשירה היא השמחה לפני המקום, כדכתיב החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, לפיכך אומרים שהשמחה במעונו, ע"כ, וביאור הדברים כמש"ג, דמקור השמחה השוררת בהאי עלמא נובע ונולד ממידת השמחה שנמצאת ברקיע המעון.

בירמיהו פכ"ה כתוב, ה' וגו' ממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו, ע"כ, ופרש"י שהקב"ה מתאבל על חורבן בית המקדש, הרי שהבכי של הקב"ה הוא ברקיע הנמצא 'מעון', והאירני לזה הר"ר אולמן, והוא נפלא עם מש"ג שבזמן חורבן בית המקדש החשיכה וערבה מידת השמחה, והקב"ה נעצב על החורבן, ולכן במקום בו שוררת מידת השמחה, שעיקרה בזמן המקדש כנ"ל, בו במקום בוכה הקב"ה על חורבן ביהמ"ק.

הלא למש"נ נראה בישוב קושית המהרש"ל באופן אחר, דהנה כבר נתבאר עפ"י שמעתא דחגיגה [דף יב:] שברקיע הנקרא 'מעון' שם מקור השמחה המשתלשלת בעולמינו, כי שם כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה בלילה, וחשות ביום מפני כבודן של ישראל האומרים שירה, ונתבאר לעיל מדברי רבינו בחיי שזהו שאומרים בבברכת שהשמחה במעונו, היינו שמקור השמחה נמצא במעונו של השי"ת, היינו ברקיע הנקרא מעון.

הלא למש"נ שענין ברכת 'השמחה במעונו' הוא שהשמחה הנמצאת כאן בעולם באה מן השמחה שבשמים, וכל השפע של שמחה כאן נולד מהשמחה שבמעון, נראה שבשמחת התורה אינו כן, ששמחת התורה אינה נאצלת מהשמחה שבשמים, אדרבה, התורה שבעולמו היא יוצרת את השמחה בכל העולמות העליונים, וא"כ השמחה שבארץ אינה שייכת להשמחה שבמעונו, ולכן אין מברכין בסיום מסכת שהשמחה במעונו, ונפלא.

שמחת הסיום

המנהג ומקור

שנינו בגמ' (שבת ק"ח ע"ב) "אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכתא עבידינא יומא טבא לרבנן", וכתב המהרש"ל (ב"מ של שלמה על מסכת ב"ק סוף פרק ז' סימן ל"ז) דסיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא, ובסוף הפרק כתב "מכאן נהגו כל ישראל לסיים בשמחתא, וליתן שבח והודיה למקום ולפרסם אותה שמחה שזכה לך, שעושין סעודה בעת שמסיימין מצוה".

נאמר בגמ' (בבא בתרא קכ"א ע"א) "אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיו"צ, חמשה עשר באב מאי היא, רבה ור' יוסף דאמרי תרווייהו יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה", וכתב הרשב"ם "ואותו יום שפסקו היו שמחין, לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת", וכן כתב בנימוקי יוסף "ונפני שבאותו יום משלימין ומסיימין המצוה היו עושין שמחה גדולה", ועל סמך דבריו כתב בדרכי משה (יו"ד סימן רמ"ו) דיש לשמוח כשאדם מסיים מצוה.

ורבינו גרשום פירש וז"ל, "ולפי שהיו עוסקין לכרות עצי המערכה היו מתבטלין מתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יו"ט, שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה", ומשמע דשמחתם לא היתה על גמר המצוה בלבד, אלא על עצם האפשרות שמהיום יוכלו ללמוד, וכפירושו משמע מהמשך הגמ', דמט"ו באב ואילך חייבים להרבות בלימוד תורה, עיי"ש. ועפ"י כתבו האחרונים להסביר דברי המדרש רבה (שיר השירים א' ט') וז"ל, "כך בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה, ויאמר אלוקים שאל נא מה אתן לך, אמר שלמה אם אשאל כסף זהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נתן לי, אלא הרי אני שואל את החכמה והכל בכלל וכו', אמר לו הקב"ה שלמה חכמה שאלת ולא שאלת עושר ונכסים ונפש אויבך, חייך החכמה והמדה נתון לך, ועו"כ עושר ונכסים אתן לך, מיד ויקץ שלמה והנה חלום וגו', מיד יבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש משתה לכל עבדיו, א"ד אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה", (עי' בס' אור זרוע ח"ב סימן ש"ב ובב"י סוף סימן תרס"ט), ויש להעיר דשלמה קבל חכמה שתסייע לו ללמוד תורה, ומיד שקיבל אותה עשה משתה אף על פי שלא גמר ללמוד, וא"כ איך נלמד משלמה המלך שעושים סעודה לגמרה של תורה, וההסבר הוא שאי אפשר לילוד אשה לסיים כל התורה כולה, שהרי נאמר עליה (איוב י"א) "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" אמנם מהות השמחה שבסיים מסכת הוא להבא, דבלימוד התורה לאחר שזכה לטעום את מתיקות התורה הוא מקבל השתוקקות וגעגועים ללמוד עוד ועוד, וכן זה שסיים מסכת אחת מקבל השתוקקות ורצון ללמוד מסכת נוספת, יוצא דע"י שסיימו וגמרו המצוה יש לאדם כלים לעלות בלימוד תורחיו הקדושה ועל זה השמחה, ולשון לגמרה של תורה יש להסביר מלשון גמירי, דהיינו ללמודה של תורה, וזה שאנו מתפללים בסיים מסכת כשם שעזרתי לסיים מסכת וכו', כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים. וזה הביאור בשמחתו של שלמה המלך ששמח בחכמה שקיבל כלים ואפשרויות להתעלות בלימוד.

עפ"י כתבו לפרש דברי הגמרא (בשבת ק"ח) "אמר אביי דכי חזינן צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידינא יומא טבא לרבנן" ודייק "לרבנן" דווקא משום שאחרים עלולים לטעות ולחשוב שהשמחה היא ע"כ שכבר סיימו בעוד שהת"ח שזכו לטעום טעמה הערב של התורה הם בלבד מבנים שעיקרה של שמחה אינה על הסיום אלא על שנתווסף להם עתה רצון וחשק ללמוד יותר ויותר, ועל הקבלה להבא ביכולת להוסיף ללמוד הם שמחים כעת.

מובא ברשימות ושיעורים (על מסכת סוכה בדף רצ"ט) בשם הגאון רבי משה סולבייצקי בן הגר"ח זצ"ל, וז"ל "החשיבות של סיום התורה אינה בכך שגומרים וזאת הברכה לעיני כל ישראל, אלא החשיבות במה שמתכוונים שוב להתחיל בבראשית ברא, כי באמת לא נזכר בכתוב ששלמה עשה סיום לתורה, אדרבה שלמה היה "חתן בראשית" ולא "חתן תורה", הקב"ה הבטיח לו לב חכם ונבון שיוכל להבין התורה, ונתן לו האפשרות להתחיל ללמוד התורה עוד פעם ביתר שאת ועמקות, כי גם מקודם היה שלמה "גאון גדול" אבל הבטחת הקב"ה נתנה לו אפשרות ללמוד באופן עמוק ביותר, ובזה שאמר לו ה' "הנה נתתי לך לב חכם וגו'" נעשה לחתן בראשית.

כתב הנצי"ב בסוף העמק שאלה (שאלתא קע"א) לפרש ענין השמחה בגמרה של תורה, דהוא משום ששינוי באבות דרבי נתן (ריש פכ"ח) ר' נתן אומר אין לך אהבה כאהבה של

תורה", וידוע דשמחת השגת דבר האהוב הוא עד כלות הנפש. וכתב עוד (בשאלתא מ"ו אות ה') דלשיטת התוס' מה שמברכין אקב"ץ על הלל בשמחת תורה אינו משום ספיקא דיומא של שמיני עצרת, אלא משום גמרה של תורה, ויש סמך לזה מהכתוב בחנוכת המזבח דשלמה ועזרא "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", היינו שאמרו הלל כמו ביו"ט. וזמש"כ בספרי (פרשת בהעלותך) על הפסוק "וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו'", ולא נתבאר מה זה "יום שמחתכם" זולת מועד, אלא מדובר על חנוכת המקדש והמזבח שאין שמחה בישראל יותר מזו, וכמובא בגמ' (סוף תענית) "ביום חתונתו" זה מתן תורה, "וביום שמחת לבו" זה בנין ביהמ"ק. וכמ"כ היא שמחת ישראל עם הקב"ה ועבודתו, כלשון הכתוב (בנחמיה י"ב) "כי שמחת יהודה על הכהנים ועל הלויים העומדים" וע"ז כתוב "וביום שמחתכם", והמצוה לתקוע בחצוצרות כמו במועד, וכן עשו בימי שלמה ועזרא, ומיום שחרב ביהמ"ק אין להקב"ה שמחה כביכול אלא עם אהלי תורה (ברכות ח' ע"א), וכן אין ישראל שמחים אלא עם התורה, ובעת גמר התורה ה"ז כמו גמר בנין ביהמ"ק, ועל זה ראוי לומר הלל ולברך, עכ"ד.

סעודת סיום מסכת

כתב הרמ"א (יור"ד סימן רמ"ו) "כשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה" ומכיון שסעודת סיום מסכת נחשב לסעודת מצוה מוצאים אנו מספר הלכות הנובעות מזה. בשבוע שחל בו תשעה באב אף שאסור לאכול בשר ולשתות יין. אולם בסעודת מצוה כגון ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכת מותר לאכול בשר ולשתות יין כמבואר ברמ"א (או"ח סימן תקנ"א). ובמג"א (שם) כתב בשם ס' אמרי שפר דגם בגמר מצוה נחשב לסעודת מצוה, משמע בגליון מהרש"א יור"ד שצ"א (עי' שו"ת אפרקסטא דעניא סימן קס"ב). המנהג אצל הצדיקים לעשות סעודה גדולה ברוב עם ביום "זאת חנוכה" בס' ליקוטי מהרי"ח כתב מקור למנהג זה משום שעושין סעודה לגמר מצוה. וכמ"כ הרמ"א הנ"ל וכפי שמובא בא"ד סימן תרס"ט. עוד נפקא מינה לסעודת מצוה אנו מוצאים בשו"ע (או"ח סימן רמ"ט ס"ב) שאסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת, אולם סעודת מצוה כגון מילה ופדיון הבן מותר. וכתב ע"כ בביאור הלכה דה"ה לסיום מסכת חשיבא סעודת מצוה ומותרת. ולכן בע"פ שהתענית צריכים להתענות נפטרים ע"י סעודת סיום מסכת, שהרי הוא סעודת מצוה (עי' בס' יוסף דעת חלק יור"ד סימן שצ"ט ובשו"ת אגרות משה או"ח סימן קנ"ז).

כתב ב"מ של שלמה (מסכת ב"ק סוף פרק שביעי) דמהגמ' שבת ק"ח הנ"ל מבואר דאפילו מי שלא למד את המסכת, מצוה רבה שישמח עם המסיים, דהרי אביי אעפ"י שהוא עצמו לא סיים, אפ"ה היה עושה יו"ט לרבנן, ומשמע שהיה מזמין אף אחרים עמו. וכך משמע במהרש"א (שם) בחידושי אגדות) וכך כתב במג"א (סימן תקנ"א). וידוע מש"כ הגר"א שגם אלה השומעים אם הסיום הגם שלא למדו יש להם שכר טוב, כי אותיות הנעלמים של סיום עולה כמו אותיות הגלויים, דהיינו אות ס' של מלת סיום היא נגלית והגמטריא שישים, ומ' ונ' הנעלמים הם ג"כ באותו חשבון היינו ג"כ שישים, וכן האות י' ממילת סיום האות י' הנגלה הוא עשרה, והאות ו' וד' הנעלם ג"כ עשרה, וכן האות ו"ו וכן מ"ם, ובא זה להורות דהנעלמים מהסיום היינו השומעים מהמסיים יש להם ג"כ מצוה כהמסיים וזה נחשב להם ג"כ מצוה, וכ"כ במשנה ברורה (או"ח סימן ת"ע) דנוהגים להקל בער"פ בתענית בכורים שיכולים לאכול על סמך המסיים הגם שהם לא למדו. בשו"ת ויצבר יוסף (סימן ז') מביא בשם הרה"ק מאפסא זצ"ל הגם דנחשב גם לשומעים סעודת מצוה, עכ"ז אמר דוד המלך ע"ה (תהלים כ"ו) "ועם נעלמים לא אבוא", ר"ל אינו רוצה להיות מהנעלמים מסיום בלבד, כי אם מהלומדים ושונים הלכות בעצמם.

ומן הראוי לציין דבריו של מחולל "דף היומי" הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל ראש ישיבת חכמי לובלין

מובא בגמ' בכורות דף ח' שישנה התאמה בימי העיבור שבמינים השונים בין החי והצומח, חדשי העיבור של בהמה דקה שהם חמשה מתאימים לזמורת גפן הנותנת פירות לסוף חמשת חדשים מיום נטיעתה וכיו"ב, יוצא מן הכלל **הוא הנחש**, לאותו רשע שמסמל את הנחש הקדמוני שהוא "מקור הקליפות" לא מצינו חבר, ימי העיבור שלו הם שבע שנים ובצומחו אין למצוא נטע שיתאים לו. והנה ב"דף היומי" אנו מציבים פירות רק כעבור שבע שנים, כי כידוע בלימוד של דף ליום מסיימים את הש"ס אחת לשבע שנים. זוהי איפוא התשובה והתיקון לחטא הקדמון. התורה היא "עץ הדעת", האילן הזה הוא המשקל כנגד הנחש, ה"דף היומי" הוא שיתן פירות שימתיקו ויתקנו כל מה שקלקל הנחש הקדמון.

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיאי, ולבקשת ציבור הקוראים,
אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת
העלון במייל,
המעונינים להצטרף ישלחו בקשה
למייל: MISAVIV1000@GMEIL.COM

הנושאים הבאים

יוחי- הצוואה בהלכה, אביך ציוה לפני
מותו (נ טז), מכאן שמצוה לקיים דברי
המת (אברבנאל פמ"ט).
שמות- המוהל בהלכה, ותקח צפורה
צור ותכרות את ערלת בנה (ד, כה),
אשה לאו בת מילה (ע"ז כז א).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

נשיח בחוקיר

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור רבי נסים קרליץ זללה"ה

גליון מס' 208 – ויגש

לרגל סיום הש"ס

דברים שנשא רבינו בחגיגת סיום הש"ס של מחזור הדף היומי הי"ג - ט"ו באב תשע"ב במסגרת השיעור בבית מדרשו על ידי מגיד השיעור הנפלא ממקורבי רבינו רבי יעקב שכטר שליט"א

כל אחד כפי כוחותיו חייב ללמוד לדעת להבין ולזכור את כל הש"ס

הנה חיוב תלמוד תורה הוא גם תורה שבכתב וגם תורה שבע"פ ועל כן יש שמחה מיוחדת בגמור ובהתחלת התורה שבע"פ שהרי את התורה שבכתב גומרים כל שנה – בשמחת תורה ואילו את התורה שבע"פ לא זוכים לסיים כל שנה ובפרט כאשר הלימוד הוא בחבורות שלומדים ש"ס, ובקביעות, הרי שיש בזה מעלה של תלמוד תורה דרבים וכך לומדים תורה שבע"פ.

בשעה שמתחילים את הש"ס עלינו להתחזק, בידיעה, שעלינו לדעת את כל התורה שבע"פ, ולשם זה אנו לומדים. וכל אחד חייב כפי הכוחות שלו ללמוד, לדעת, להבין ולזכור, את כל הש"ס וזה המצוה של תלמוד תורה.

ויהי רצון שנזכה בעוד שבע שנים לגמור עוד פעם את הש"ס.

"מתי נזכה לראות בחורים שבגיל צעיר כבר יודעים ש"ס כמו ר' חיים

קניבסקי...!?"

כהמשך לדברי רבינו הוסיף לספר, רבי יעקב וינפלד שליט"א רב הקהילה התורנית פרדס כץ: נכנסתי עם בני שיחי לקבל ברכה מרבינו לקראת הבר מצוה. סיפרתי אז לרבינו שבני אוהב ללמוד מסכתות הש"ס. רבינו התרגש מאוד, ואמר לבני "אם אכן אתה מתקדם ומבין תמשיך להשקיע בזה, וגם בישיבה תמצא את הזמן לזה, עד שתוכל לגמור את כל הש"ס בגיל 16-17" ואז הוסיף רבינו ואמר בהתרגשות מיוחדת, כשקולו נשנק מדמעות, "מתי כבר נזכה לראות בחורים שבגיל צעיר כבר למדו ש"ס – כמו ר' חיים קניבסקי...!?"

האם אתה לומד 'אלף בית'...?!

רבינו באישיותו לימד כיצד צומחים להיות גדול בתורה ובפסק.

כידוע שבכל סוגיא ובכל נושא הלכתי היה לרבינו איזה תוספת, ואיזה 'קנייטש' שאחרים, אפילו תלמידי חכמים גדולים לא חשבו על זה. מהסיפור הבא נלמד מה היה היסוד בדרך הלימוד בה צמח רבינו.

מספר נכדו של רבינו הר"ר נתן *אוסטון שליט"א*: בבחרותי, בלומדי בישיבה גדולה, דנתי בפני רבינו האם מקיימים מצות תלמוד תורה בלימוד עם בנו את אותיות האלף בית (וכבר נכתב בזה בחוט שני הל' ת"ת עמ' פ"ו).

לפתע פנה אלי רבינו ושאל אותי "האם אתה לומד אלף בית?!" בתחילה לא הבנתי את כוונתו, אבל מיד הוסיף והסביר, "רוב העולם כשהם עולים בדרגה בלימוד הם כבר שוכחים שצריכים ללמוד את הדברים הפשוטים. אך צריך לדעת שכדי להגיע לעומק הלימוד, צריך ללמוד קודם את הדברים הפשוטים, כך היא דרך הלימוד הנכונה!" אז הבנתי שרבינו התכוון לשאול אותי האם אני לומד את הסוגיא מאלף בית.

מוסיף הנכד: אכן רבינו בדרך לימודו שלו עצמו, כך היה נוהג, בשיעור משנה ברורה, הקבוע בבית מדרשו במוצ"ש, וכן בחברותא הקבועה עם אאמו"ר, כשהיה לומד משנה ברורה היה לומד מקודם את הגמרא לראות את שורש הסוגיא שממנה נפסקה ההלכה ולאח"מ למד את ה"טור".

מה זה פוסק...?!

סח רבי *יצחק דוד ברנשטיין שליט"א*: ביקשתי מרבינו רשות להרצות בפניו שיעור שהייתי אמור למוסרו לאברכים בכולל. השיעור נסוב על היכי תימצי רחוקה. רבינו הקשיב ונהנה מאוד מהדברים.

לאחר מכן שאלתי את רבינו, האם נכון ומתאים לומר שיעור על איזה היכי תימצי רחוקה? רבינו נהנה מעצם השאלה והשיב "בודאי שכן!" והוסיף ואמר כהדרכה בלימוד "צריך ללמד מה נקרא פוסק! פוסק זה לא רק מי שיודע את ההלכות השכיחות, פוסק זה מי שלומד הכל ויודע להשיב גם על היכי תימצי רחוקה".

מה, באמצע הלימוד שותים כוס תה...?!

עוד סח רבי *יצחק דוד ברנשטיין שליט"א*, מתשובת רבינו הבאה למדתי כיצד נראית שקיעותו בלימוד של רבינו.

שאלתי את רבינו מהו גדר היסח הדעת בשתיית כוס תה באמצע הלימוד, האם מי שבירך על כוס תה בתחילת הלימוד, צריך לברך שוב כשרוצה לשתות עוד? רבינו לא הבין כלל את שאלתי ואמר: מה, באמצע הלימוד שותים כוס תה?

הגליון מוקדש לרפואות:

רוית בת סימה שמחה

בתושח"י

גליון רל"ב, פ' ויגש

ז' טבת ה'תש"פ

רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

כשיש מעבר לעבור את הנהר על דף קרש אחד צר, והוא צריך ללכת לרכוז את עצמו שאם רק מסיח דעת מהזהירות לעמוד בדיוק במקום המדויק, אם קצת נטיה של מעלה אחת ימינה או שמאלה נופל בנהר ונטבע, הוא לא רוצה שום דבר, יש לו הפחד הנה המוות מול העיניים שלי, והיחס שהסוף שלו הנה עוד מעט, כל רגע עומד לפני סוף החיים שלו, והזהירות שלו, אז ודאי ברגע הזה אין לו שום תאוה לא לאשה לא לבית ולא לכסף. וכך התורה מצווה לבן אדם לא תחמוד - שיהיה לך יראת אלוהים כל כך הרבה שאין מצב כזה של חמדה ברגע הזה. ועל ר' חיים אמר ר' יאשע בער שכל רגע מהחיים הוא רואה ממש את הגיהנום את העולם הבא מול העיניים שלו, כי הקב"ה כ"כ קרוב אליו. זה אלייבעדיגער ראשית חכמה.

במקום השראת השכינה, במקום שהשכינה שורה, לא שייך שם דברים בטלים, ביטול זמן. הדבקות בקב"ה ע"י כל דיבור ודיבור מהתורה. סיפר תלמיד חכם אחד שהוא אמר פעם לילדיו תראו את פנחס כשהוא עובר ברחוב תתקבצו אליו תנסו לצעוד אחת, צועדים אחתיו ושומעים שכל הזמן משנן משנן, הכל גמרות הכל משניות, כל הזמן ממלמל דברי תורה, ובלכתך בדרך כפשוטו, אבל אצלו זה לא רק ובלכתך בדרך, גם בשבתך בביתך, גם ברגע פנוי, בין הגבחה לבין הכנסת ספר תורה, ובכל רגע פנוי, עוד דף גמרא להספיק. שמעתי ממורנו רבי שמואל רוזנבסקי, [הוא אמר בשם מאמר הזוהר נדמה לי, אני לא זוכר את השמות], שהלכו בדרך שני תנאים, אומר אחד לשני נו עכשיו הולכים בדרך תאמר דברי תורה לקיים מה שכתוב ובלכתך בדרך, אמר לו חבר מה? מדברים דברי תורה בשביל שהפסוק אומר? כי הם חיינו! איך אפשר ללכת בלי תורה, לא צריכים מחייב כזה ליזכר את הפסוק ובלכתך בדרך, כן בדרך לא בדרך, כי הם חיינו - אז כל רגע מדברים דברי תורה.

אסור להתעצל בהספדו של חכם

מצד אחד חייבים להספיד, אבל להספיד ולא מספידים כהלכה, לא מספידים כמו שצריך, אז המאורות לוקין, וכפי שאומרת הגמרא במסכתא סוכה (כט ע"א ע"ש) על אב ב"ד שמת ולא נספד כהלכה. מה הפירוש, לא כתוב לא נספד כלל, אלא נספד אבל לא כהלכה, לא כמו שההלכה מחייבת, שההספד יעורר שזה התכלית של ההספד, אז זה מראה שהאור כבה, ההספד לא הביא את האור שצריך. אומרים הספד כדי להחזיר את האור שחסר לנו עם הליקוי חמה, השמש בצהריים, ר' פנחס היה בצהריים, השמש המאירה, בהרצאת תורה עצה ותושייה, מורה הוראה פוסק הלכות, ועובד ה' שמזכה את כל הדור. והאור הגדול הזה, בצהריים, בעצם תוך כדי ההשפעה הגדולה של האור הגדול הזה, ליקוי חמה.

הגמרא (יבמות עז ע"ב) מפרשת את הפרשה בספר שמואל, שרואים כמה התביעה על העניין של הספד: **"ויחי רעב בימי דוד שלוש שנים שנה אחר שנה"**, וכי שלוש שנים זה לא שנה אחר שנה, אבל שלא נחשוב ששלוש שנים זה בתפוצה, שנה

יום, על אחת כמה וכמה כשכל כך אנחנו קרובים לחורבן ביהמ"ק שהיה לפני כמה ימים, ודאי עלינו לעורר את ליבנו.

עליונים ותחתונים מבקשים את רבי

אמתיה דרבי, השפחה של רבי אמרה (כתובות קד ע"א), העליונים מבקשים את רבי תחתונים מבקשים את רבי, העליונים מבקשים את רבי הם רוצים שרבי יהיה אצלם, ותחתונים בעוה"ז, עם ישראל בעוה"ז מבקש שרבי יהיה כאן, ויש מלחמה בין עליונים לבין תחתונים, בהתחלה הייתה אומרת יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים, יה"ר שתחתונים ינצחו. אם הגמרא מביאה מאמר בשם אמתיה דרבי אז זה מאמר חז"ל, הגמרא לא מביאה דברים בטלים של סתם שפחה שהיא נוצרה מהכנענים, אמתיה דרבי זה דרגה גבוהה זה דברי תורה. יש שיקולים איזה דרך מתגברת יותר, מה יותר טוב לעם ישראל, תחתונים מבקשים את רבי שרבי יהיה המרביץ תורה הגדול, שימשיך לחיות בעם ישראל, ואז עם ישראל יהנה מעוד קדושה לדור, עוד דברי תורה, עוד תלמידים, אבל אולי הדור לא ראוי עכשיו, אלא ראוי שעליונים מבקשים את רבי, ע"י שרבי יבוא לעליונים אז הדור מתעורר, וכמו שכתוב באמת בסוף יצתה בת קול ואמרה כל מי שהיה בלוויה ובהספדים של רבי מוזמן לחיי העולם הבא, איזה דרגה הגיע עם ישראל מהסילוק של רבי מהחורבן ביהמ"ק הזה, עליונים מבקשים את רבי.

אצל רבי פנחס בימים האחרונים הרגישו את המלחמה הגדולה הזאת, כמו שהגמרא אומרת שאמר לוי על רבי ארזאליס ומצוקים אחזו בארון הקודש, ארזאליס העליונים, ומצוקים התחתונים, אחזו, כל צד אוהז בכח למשוך את ארון הקודש שיישאר אצלם, ארזאליס ומצוקים אחזו בארון הקודש, אבל ניצחו הארזאליס את המצוקים ונשבה ארון הקודש. לא זכינו שארון הקודש יישאר בינינו, לא זכינו ונשבה ארון הקודש.

ראשית חכמה חי

הרבה פעמים אומרים על מישחו שהוא ספר מוסר, "ספר מוסר חי", מסתכלים על ההנהגות איך שהוא מתנהג איך שהוא מדבר עם הבריות איך שהוא מתפלל אז הוא כמו ספר מוסר פתוח, ההנהגות שלו זה גופא ספר מוסר. אומרים שהמשגיח רבי חצקל זצ"ל אמר עליו רבי פנחס שרייבר הוא בעצמו גופא אלייבעדיגער ראשית חכמה. יש הרבה ספרי מוסר, ראשית חכמה זה יראת שמיים של הגיהנום מונח כנגד עיניו, יש לו כזאת יראת אלוהים, הדרגה הזאת! יש הרבה דרגות יראת אלוהים, וכל אדם לעולם לא יפסיק ללמוד עוד יותר יראת אלוהים, הן יראת ה' היא חכמה, זאת היא החכמה שיש לעסוק בה כל יום ויום כדי להיות יותר ירא אלוהים. הבית הלוי ר' יאשע בער אומר (שמות כ יד) איך להבין את האזהרה לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך, חמדה זה דבר טבעי, איך אומרים אל האדם תחליט שלא לרצות את זה, איך אפשר להחליט לא לרצות, זה טבע! אומר הבית הלוי משל למה"ד

הספר על הגאון

רבי פנחס

שרייבר

זצ"ל

(נלב"ע ר' טבת התש"ע)

מתוך שירת יעקב ח"ב שנדפס עתה בקובץ תבונות

האדר"ת כותב באחד המכתבים, [הוא מספר על עצמו כמה הנהגות] שכל פעם כשמברך ברכת המזון ואומר על הבית הגדול והקדוש הוא לא יכול להתאפק בלי לבכות, הוא היה בעל רגש שכל דבר היה חי כנגד עיניו, אז רחם ה' אלוהינו על בית המקדש שחסר ביהמ"ק.

הצדיק בדור אדם גדול, כשאנחנו עומדים כאן ומזכירים את שמו, בעיר בני ברק מסתמא זוכרים בשם פני שרייבר, הצדיק ר' פנחס. כמה כ"כ מתאים עליו מה שאומר הרמח"ל (מסילת ישרים פכ"ו) אדם שהוא עבד ה' אז הוא גופא כהיכל, כמזבח, כביהמ"ק, הגוף שלו זה הבניין שבתוכו שורה שכינה, וזה הוא היה בלי גוזמא. אנחנו לא אומרים עכשיו בתור גוזמא ובתור הפלגה, ככה הוא היה.

וכמו שלגבי חורבן ביהמ"ק, שהקב"ה סילק את ביהמ"ק ולקח אותו מעם ישראל, ואיך זה הקב"ה שהוא בעל חסד ובעל רחמים עושה כזה נזק רוחני לעם ישראל, נזק שמקום של שכינה מקום קדוש כ"כ שבו מתעוררים לעבודת ה' נחרב, הקב"ה עושה נזק כזה גדול לעם ישראל? שמענו ממורנו המשגיח הרב דסלר זצ"ל שיש מצבים [ההנהגה העליונה, הכל מחושב בחשבון מדויק], שיש יותר תועלת לגבי עם ישראל, לגבי קרבת אלוהים, דווקא ע"י המכה הגדולה שמרגישים שהקב"ה ברוגז איתנו והוא לא רוצה להשרות שכינתו בתוכנו, ומצטערים על הנזק הגדול הזה, זה גופא קרבת אלוהים, זה מקרב אותנו לקב"ה. אז כמו שעל ביהמ"ק צריך לקנות וצריך לזכור אותו כל

^א ראה עוד מה שכתב עליו רבינו ונדפס בספר חיי יעקב עמ' רצ"א.

את החינוך שקיבל מאבותיו הקדושים החתם סופר ור' שמעון סופר, המשיך את האמיצות הזאת, את היראת שמיים הטהורה, זה מה שהוא היה. אבל יחיד עשי לך מספד תמורים.

עין ההתעוררות מסילוקו של צדיק

כשעם ישראל הפסיד, הפסיד אחד הגיבורים שהיו עומדים בפרץ להגן בזכותם על כל עם ישראל, זה כמו חורבן בית המקדש. יש הנהגה בדיני שמיים שהקב"ה מביא מכה כ"כ גדולה בסילוקו של צדיק כדי לעורר את הלבבות. משל למה הדבר דומה, לפעמים יש מחלה, הגוף רדום הגוף חולה, והגוף צריך להתעוררות, כדי להתגבר על המחלה, על איזה חולשה גופנית גדולה, ויש שיטות ריפוי שמקובלות בארצות הקדם, לוקחים ברזל מלובן ועושים צרכת, שורפים, ממש ליבון באש, מקום בעור הגוף אם זה על המצח או על הכתף, כפי החכמה, ואז רואים שאחרי זה החולה מתגבר על המחלה, כי כשיש מכה כל כך חזקה אז הגוף מתעורר כל כך עם כל הכוחות הרדומים, כוחות שלא כדרך השבע הרגיל, מתעורר יותר ויותר, ואז הגוף מתעורר לחיות, והגוף מתגבר על המחלה המקננת בו. הקב"ה נותן מכה קשה פצע וחבורה בסילוק הצדיק כדי שהלבבות יתעוררו, להתעורר ליותר יראת שמיים, להתעורר ביראת ה' היא חכמה, שנהיה חכמים יותר, שנדע יותר מה זה האדם, מה נשאר מהאדם, זה מה שנשאר מהאדם. זה אומר קהלת: סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם, אומרים חז"ל (ברכות ו ע"ב) כי זה כל האדם, כל העולם לא נברא אלא בשביל אדם כזה, כי זה כל האדם זה אדם אחד וראוי לכל העולם להיכבד בשביל אדם גדול כזה. זכינו שאדם כזה דר בינינו.

כל אחד יכול

כל אחד ואחד יתעורר ויכניס בליבו חלק מהמידות התרומיות שלו. מצווה לשמוע מהמשפחה ומהמכרים הסובבים אותו. הוא לא נולד כל כך גדול בתורה, הוא לא נולד עם הבקאות בש"ס וראשונים וד' חלקי שו"ע, הוא לא נולד עם זה, הוא היה ילד כמו כל הילדים, היו לו מאבקים בדרך. רגילים לספר שהחזו"א נולד קדוש מרחם, גם החזו"א לא נולד חזו"א, הוא נולד עם הניסיונות והקשיים שכל ילד עובר, אבל היה לו חכמה, חכמה שצריך לגייס כל הכוחות כל הכובד להילחם כדי להחזיק מעמד ולהיות דבוק בתורה, הוא נלחם וניצח. כל אחד יכול להילחם ולניצח במאבק הפנימי שלו. כל אחד ואחד יש לו המפרעים שלו, הרמוח"ל אומר (מס"י פ"א) אדם נברא בשביל לעבוד את ה', ולעמוד בניסיון, אין אדם בלי ניסיונות, נעמוד בניסיונות ונצליח. ויהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה, והוא ימחל לנו אם לא מספיק נהגנו בהערצה ובכבוד כל כך, כל כך היה בורח מזה, היה מדבר עם אנשים והיה מייחס כל דבר, אפילו דבר שלא היו צודקים היה אומר אמרת טוב בסדר, היה מכבד כל אחד ואחד, כל כך היה נותן לכל אחד להרגיש שטוב לו בקרבתו. ויהיה מליץ יושר על המשפחה הנפלאה ועל כל הקהל הקדוש הזה ועל כל עם ישראל אמן ואמן.

פיני שרייבר כשהיה ילד לפני בר מצווה הרגשתי שהוא ילד טוב ילד מצוין, היה מרצה בפני הראש ישיבה שלו ר' מיכל יהודה בתפארת ציון, היה בא לבית שלו לומר את הקצותים, לומר בשבת מידי שבת בשבתו מה שהוא הכין לדרוש כבר מצווה, לחזור גמרא, דברי תורה, כמה מתוקים היו דבריו. עבר עוד שנה ועוד שנה הילד כבר לא ילד, כבר ישיבה בוחער, ואני יושב ללמוד איתו בחברותא, איזה תענוג, איזה ישרות, לומדים ארבע שעות ביחד וזה עובר כי לא מרגישים שהזמן עובר, לומדים כל מילה, בעין הדק, ואז הרגשתי אחי. אחרי שלא היה קשר קרוב בינינו, אחרי עשרות שנים, שוב התחלנו להיפגש כל יום, ואני אומר ממש מורי ורבי! ראינו איך שהוא גדל, איך שכל הלכה לא צריך לחפש בחושן משפט איפה זה כתוב, מונח בקופסא אצלו, כל הלכה בין בדיני ממונות בין באיסור והיתר, דבר הלכה בכל מקום, זה דבר שממש פלאי פלאים, איזה אפס אנחנו כשאנחנו יושבים על ידו.

גיבור במלחמתה של תורה

כשנפטר רבי אליעזר הגדול רבי עקיבא היה מכה בכשרו עד כדי שהיה שותת דם מרוב צער (ראה סנהדרין סח ע"א). תוס' שואלים הרי לא התגודדו, שרט לנפש אסור, עונים תוס' מפני שרבי עקיבא כשהצטער, על התורה היה מצטער. והתורה שחסרה לנו, התורה הזאת שנשארה יתומה, בלי לומד את התורה; תורה תורה חגרי שק והתפלש בעפרים אבל יחיד עשי לך מספד תמורים מי יפליא נזירות ומי יערוך נדרים מי ישדד מעמקיך וחתו אכרים כלי מלחמה אבדו ונפלו גיבורים. איזה גיבורים, הגיבור הזה, איזהו גיבור ששולט כל כך על עצמו, הגיבור מלחמה.

מה נקרא גיבורים? הגמרא אומרת (ראה ברש"י סוכה מד ע"א ד"ה והא"ר יוחנן) על החרש והמסגר, מתי שהיו הולכים לגולה חכמי הסנהדרין שבירושלים, כשלקחו אותם לבלל, הפסוק אומר כולם גיבורים עושי מלחמה, שואלת הגמרא איזה גיבורים עושים מלחמה, הידיים קשורות אחורה, הולכים שבויים, לוקחים בשבי מאר"י לבלל, איזה גבורה הם עושים, איזה מלחמה, אומרת הגמרא לא הפסיקו במלחמה-מלחמתה של תורה, המשיכו כל זמן שהלכו אפילו בזמן הקשה ביותר, כשהלכו עם ידיים קשורות אחורה ואין אפשרות להזיז ידיים, אבל הם ממשיכים במלחמה, עושי מלחמה - עוסקים במלחמתה של תורה.

ר' פנחס בכל המצבים שהוא היה, המשיך להיות גיבור איש מלחמה, עוסק במלחמתה של תורה. איש מלחמה ובגבורה. מילדותו הוא היה איש מלחמה, הוא נלחם נגד הכוחות שהרב דסלר קורא להם שלוחי השטן שלוחי עשיו וחיליו, החיילים הקשים האלה שעמלו בכל מיני דרכים להעביר על הדת אלפי ילדים מעם ישראל, והרבה הרבה כל כך נפלו ונהיו רחוקים מן התורה בלי שבת בלי מצוות, והוא היה כמו גיבור ואיש מלחמה בילדותו, ונלחם וניצח את כל המצבים הקשים שבאו עליהם. כשהיה ילד בלי הורים נלחם על עצמו להישאר, כשהיו המדריכים השלוחים של השטן, כשהיו במחנה בטהרן היו מוציאים אותם החוצה למשחקים להרגיל את הילדים להיות פורקי עול, הוא לא יצא אלא הוא נשאר בתוך האוהל עם הסיפור עם הספר, הוא המשיך ללמוד, לא השתתף בכל המשחקים האלה, שמר על הקדושה, על מה שכילד קיבל מחינוכו, המשיך

אחת אחרי זה עוד פעם שנה, אומר הפסוק לא, שלוש שנים רצופות - שנה אחר שנה. **שנה ראשונה אמר להם**, דוד המלך ידע שיש רעב אז הוא מחפש את הסיבה, הוא לא מביא את החכמי אסטרונומיה, חכמי מזג האוויר, למדוד את הרוחות מצדי הים מה סילק את העננים, ולמה אויר חם, למה זרם חם וזרם קר, דוד המלך אמר: **שמה עובדי עבודת כוכבים יש בכם**. כל דבר דוד לומד מן התורה, בתורה כתוב **ועבדתם אלוהים אחרים ועצרת את השמיים ולא יהיה מטר**, אם יש עבודה זרה אז לא יהיה מטר. בדקו ולא מצאו, בדקו בכל ארץ ישראל ואין עבודה זרה, עם ישראל מאמינים באמונה שלימה ברכש"ע. **שניה**, ממשיך הרעב, אמר להם **שמה עובדי עבירה יש בכם דכתיב וימנעו רבכים ומלקש לא היה ומצח אשה זונה היה לך**, "כי בעד אשה זונה עד כיכר לחם" (משלי ו כו), אז יש כבר רעב. בדקו ולא מצאו, עם ישראל נקי, כולם שומרים את משמרת הצניעות, אין פריצות לא בלבוש ולא בדיבור ולא בחוצפה, בדקו ולא מצאו, עם ישראל מתנהג בקדושה. **שלישית אמר להם שמה פוסקי צדקה ברכים יש בכם ואין נותנים**, מבטיחים צדקה ולא מקיימים, **דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. בדקו ולא מצאו**. אמר אין הדבר תלוי אלא בי, מיד ויבקש דוד את פני ה'. דוד אמר א"כ צריכים לשאול מה אומר הקב"ה, הדבר תלוי בי, המלך שעומד בראש העם הוא צריך לתקן משהו, עלי לתקן, העם בסדר גמור, אין עבירות בעם ישראל לא ראשונה לא שניה ולא שלישית, אבל המלך המנהיג יש לו מה לתקן. מה לתקן? שאל באורים ותומים, ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים, אומרת הגמ' הוא אמר אל שאול ואל בית הדמים, אל ואל, שתי סיבות. המית את הגבעונים אז היה תביעה, הגבעונים היו משועבדים, הוא הרג שבעה גבעונים חוטבי עצים ושואבי מים, ועדיין העוול שעשו להם צועק. והיכן מצינו בשאול שהרג את הגבעונים - שהוא לקח מהם את הפרנסה. אבל אל שאול, מה זה אל שאול, אל שאול **שלא נספד כהלכה**. שאול נהרג במלחמה עם הפלישתים, ובאותו זמן פחדו מהפלישתים, העם ברחו, הייתה מפלה גדולה, אפילו את הגוף שלו שהפלישתים תקעו בחומת בית שאן, במסירות נפש אנשי יבש גלעד הביאו אותו בלילה בגניבה, לעיר רחוקה יבש גלעד, ושם קברו אותו ולא הספידו אותו. עוברים כבר שנים רבות, יותר משלושים שנה, ועדיין מידת הדין מקטרגת על עם ישראל, על שאול שלא נספד כהלכה. כתוב בהמשך בספר שמואל שדוד המלך שלח להביא את עצמות שאול מהקבר הזמני, והעביר אותם בכל עיר ועיר בישראל, ועשו כל מה שציווה המלך. מה הוא ציווה? בכל מקום ומקום להספיד את הגברא רבה את שאול שהיה מגדולי הדור, היה ראש חכמי ישראל. אמנם היה מחלוקת להלכה בינו לבין דוד על המקדש במלווה ועוד הלכות, אבל שאול הדיק שנהיה מלך כתוב בן שנה שאול במלכו, כמו תינוק בן שנה שלא טעם טעם חטא. ואז אחרי שהספידו את שאול, ויעתר ה' אל הארץ והיה גשם.

צר לי עליך אחי

אנחנו מתאספים כאן, ויש כאלה שהכירו אותו בשנים האחרונות לפני עשר ועשרים שנה, ויש כאן שהכירו אותו מימים ימימה, ואני אומר על עצמי צר לי עליך אחי, אחי היקר! בפסוק כתוב אחי, אבל אני אומר שבאמת היה תקופה שהיה אחי. ר'

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גגחובסקי זצלה"ה

פרשת ויגש תש"פ - גליון שם"א

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

וצריך לומר לתרץ, דכיון דלירויהו איכא האי מעלה אלימתא של אחד ההורים ובהו הם שוים, והרי מעלת אב ואם כל כך גדולה, אם כן ממילא לא משגחינן בהא דחד מיניהו אשה. [והרי פשיטא דאבידת אמו ואבידת איש זר, אבידת אמו קודמת, ולא אמרינן דאיש קודם לאשה].

כמה נידונים בהאי תירוצא

הנה יש לדון בהאי תירוצא בכמה אנפי:

א. לענין כסות

הנה אמרינן (הוריות י"ג א') דאשה קודמת לאיש בכסות. וכתב בפתחי תשובה (יו"ד סי' ר"מ ס"ק י"ב) דבנתגרשו, אמו קודמת לאביו לענין כסות.

ותיקשי אמאי לא נימא הכא נמי דמכיון דאיכא בהם מעלה אלימתא דאב ואם כן לא משגחינן בהא דהוה מעלה דאשה. [והרי אב קודם לכסות דאשה אחרת].

וצריך לומר דחשיבות קדימת כסות דאשה לאיש אלימא טפי מקדימה דאיש לאשה, ומהניא אף באב ואם.

ב. האב כהן

הנה לכאורה הוא הדין בהאב כהן והאם ישראל, אע"פ שכהן קודם לישראל, מכל מקום בנתגרשו איזה שירצה יעשה.

דהרי נימא כסברא הני"ל, דמעלה דאב ואם אלימא ממעלה דכהן, דאב או אם קודם לכהן, ובהאי מעלה שניהם שוים, אם כן ממילא לא משגחינן בהא דחד מיניהו כהן.

וכי תימא דהכא מעלת כהן מכרעת, דדילמא רק לענין מעלת איש כלפי אשה אמרינן דתו ליתא במקום כיבוד אב ואם. אך מנא לן לחלק כן. [ועיין בסוף אות הבאה].

ג. שני תלמידי חכמים ואחד מהם כהן

הנה יש לדון מהו בשני תלמידי חכמים, ואחד מהם כהן. ושמעינן בגמרא הוריות (י"ג א') דכהן קדים, ואע"פ דתלמיד חכם קודם לכהן, אבל אם שניהם תלמידי חכמים אזי כהן קודם.

והנה יש להבין היטב אמאי אמרינן דבשניהם תלמידי חכמים, הכהן מכריע, הרי אמאי לא אמרינן גם כן הכא דמכיון דאיכא בכל אחד מהם מעלה אלימתא דתלמיד חכם דעדיף ממעלה דכהן, אם כן מעלה דכהן לא יכול להכריע ביניהם.

וכי תימא דמעלת הכהן עדיפא ממעלת איש כלפי אשה, אכתי תיקשי באופן הקודם (שכתבנו באות הקודם) באביו ואמו שנתגרשו והאב כהן, יהא הדין שנקדים האב, וכי תימא דמעלת כהן אינה כל כך גדולה, אך הרי מעלת כהן מכרעת אפילו בין שני תלמידי חכמים, ותלמיד חכם הא קודם לאב.

ד. האם כהן חייב בכבוד כהן

הנה העירוני בעצה נכונה בהא דכהן, שהרי גם הבן הוא כהן, ובמנחת

חייב יעקב יותר בכבוד יצחק

ויצחק ויבנים לאלקי אביו יצחק (מ"א א')

איתא בקרא דיעקב ירד למצרים ובא לבאר שבע, וזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק. והקשה ברש"י אמאי אמר רק לאלוקי יצחק ולא לאלוקי אברהם, ומיישב, דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו.

והקשה ברמב"ן (שם) דהא לאידך גיסא אשכחן קראי דאבי אביו קודם, דהרי כתיב בפרשת וישלח (ל"ב י) כשהתפלל יעקב לינצל מעשו, הקדים אברהם ליצחק, ואמר 'אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק', וכמו כן אשכחן בפרשת ויצא (ל"א מ"ב) כשברח יעקב מלבן, אמר 'לולי אלוקי אבי אברהם ופחד יצחק'. [תו הביא רמב"ן מקרא דלקמן בפרשת ויחי (מ"ח ט"ו) 'האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק'].

ובלוית חן (נכד הבי"ח, פרשת ויגש) מתרץ ב' פסוקי קמאי, דהנה איתא בגמרא קידושין (ל"א א') שאלו את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם, וענה ר' אליעזר, דהאב קודם, וטעמא, דאתה ואמך חייבים בכבוד אביך.

ומחדש בלוית חן, דלפי זה הוא הדין בכהאי גוונא באביו ואבי אביו, נימא דיקדים אבי האב, דאתה ואביך חייבין בכבודו. ומשום הכי בקרא בפרשת ויצא ופרשת וישלח, מכיון דיצחק היה עדיין חי, הקדים אברהם, דיעקב ויצחק היו חייבים בכבוד אברהם.

משא"כ בפרשת ויגש, הרי יצחק כבר מת, ואם כן אין על יצחק חיוב לכבד לאברהם, ואם כן דמי להא דאמרינן בקידושין (שם) דאם נתגרשו אביו ואמו, איזה שירצה יעשה, אלא דבנידון דידן איכא טעמא להקדים יצחק, וכדברי רש"י, דחייב יעקב בכבוד יצחק יותר, מכיון דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. [אמנם הקרא דפרשת ויחי לא יתיישב, דהרי שם יצחק כבר מת, ואפילו הכי הקדים אברהם].

איזה שירצה יעשה

הנה הבאנו לעיל הדין בכיבוד אב ואם, באב אומר השקיני מים ואם אומרת השקיני מים, ויכול להביא רק לאחד מהם, אם אביו ואמו נשואים, יעשה כיבוד אביו כיון שגם אמו מחוייבת בכבוד האב. ואם נתגרשו איזה שירצה יעשה.

[ואם היו ספק קידושין, היכא דמוקמינן על חזקת פטויה, הדין נותן נמי שיעשה מה שירצה, דחשבינן לה בתורת ודאי דלאו אשתו ואף מספק אינה חייבת בכבודו].

וכעין זה אמרינן (תוספתא בבא מציעא פ"ב הל"א) לענין השבת אבידה, דאם מצא הבן שתי אבידות, של האב ושל האם, ואינו יכול להחזיר אלא אחד מהם, אם האב והאם נשואים, יחזיר לאב, ואם נתגרשו יחזיר לאיזה שירצה.

ותיקשי הא קיימא לן (הוריות י"ג א') דבהשבת אבידה איש קודם לאשה, ואם כן אף בנתגרשו, נהי דמפאת אב ואם הויין שקולים, אך מפאת דאיש קודם לאשה יחזיר לאב. [וכך הקשה בצפנת פענח הל' חמץ ומצה].

לקחתו בעצמו ואם כן הוי אבידה, הדין נותן דיחזיר האבידה, ואפילו כשאחד הוא אב והשני אדם זר, מפאת דהוה ליה כמצוהו לבטל מצות השבת אבידה, והוה צווי לעבור על דברי תורה.

ותיקשי דאם כן הוא הדין כשהאב אומר לבן להביא לו אבידה אחת ואדם אחר אומר להביא לו שתי אבידות, אמאי כתבנו דיחזיר לאב, הרי נימא דלגבי היתרון לא מהני דין כיבוד אב, דהוה כמצוה לעבור על דברי תורה. אך יש לומר דלאו מפאת דין כיבוד אב אתינן אלא מפאת מעלת האב.

יחזיר ב' האבידות להאם

מעתי לאור האמור יש להקשות בהא דכתבנו (אות א' וב' ה"ל) דבנתגרשו דאיזה שירצה יעשה, ואיכא אבידה אחת להאב וב' אבידות להאם, יחזיר ב' האבידות להאם:

א. איזה מעלה בטל בהורים

הנה יש לעיין בזה, דחזינן דמעלת איש קודם לאשה בטלה בהורים, דאמרין דמכיון דלתרוייהו איכא האי מעלה אלימתא של אחד ההורים, ובזה הם שוים, ממילא לא איכפת לן דחד מינייהו אשה. אמנם לאידך גיסא מעלה דשתי אבידות לא בטלה בהורים, דבנתגרשה דשניהם שוים כתבנו דיחזיר לבעל השתים.

ב. איש קודם לאשה חמירא

ותיקשי, הרי מעלה דאיש קודם לאשה חמירא ממעלה דשתיים, דהרי איש קודם לאשה אף במעלת שתי אבידות כלפי מעלה אחת, כגון אם לאיש אבידה אחת ולאשה ב' אבידות, אמרין דהאיש קודם. נוכחו שכתבנו באות ב' הקודם מהברכי יוסף.

מעתי מכיון דמעלת איש קודם לאשה חמירא ממעלת שתיים, אם כן אמאי לענין אב ואם אמרין דמעלה החמירא דאיש קודם לאשה בטלה בהורים, משא"כ מעלה דשתיים דקילא אמרין דנוהגת גם בהורים.

ג. טעמא דמילתא

אך טעמא דמילתא, דאיכא סברא מיוחדת דבמעלת האנשים, כגון במעלת איש כלפי אשה, הדבר בטל כשהויין הורים, אך כשיש יותר מצוות בשקולין מחזירין למי שיש יותר מצוות גם בהורים, אע"פ שבעצם האי מעלה קילא ממעלה דאיש קודם לאשה.

נמצא לפי זה באיש ואשה דעלמא, יחזיר לאיש אף כשלאשה יש יותר אבידות, ובאביו ואמו שנתגרשו, יחזיר דוקא לאם אם יש יותר אבידות.

וכל דברינו לדעת הברכי יוסף הנ"ל דדיני קדימה גם לגד שנים. ויש לעיין אם דבריו מוסכמים.

דיני חזקות בכיבוד אב

הנה יש לדון בכמה אופנים דחייב כיבוד אב, האם אזלינן בתר חזקה:

א. מסופק אם האב נעשה רשע

הנה יש לעיין במי שמסופק אם נפטר מלכבד את אביו, כגון שמסופק אם האב נעשה אינו עושה מעשה עמד.

הנה בזה נראה דחייב בתורת ודאי, מפאת חזקת כשרות דהאב דאוקמיה אחזקתיה, ואע"פ דיש לומר דלא אזלינן בתר חזקת חיוב במצוות, שאני הכא דמחלטינן דהוה כשר.

ואם מספקין אם האב עשה תשובה, הנה בפשוטו יהא להיפוך ויהא הבן פטור דאוקי האב בחזקת רשע.

ב. ספק אם הבן חכם

הנה בהא דדיינינן בגמרא (קדושין ל"ג ב') דאם הבן חכם, יש לומר דפטור מלכבד האב, הנה בזה במספקין אם הבן חכם, יש לעיין אם נמי נימא דהנידון על האדם אם הוי חכם.

או דילמא הכא נימא דהנידון רק בהמצוה, ובזה נימא כהסוברים

חינוך (מצוה רס"ט) דן אם כהן חייב בכבוד כהן, והביא בשם המקנה דמותר לכהן להשתמש בכהן, ואם כן אין לבן חיוב וקדשתו להקדים את אביו.

אך לפי זה כהן וישראל שנפלו לבור וצריכים להציל ואמרין דכהן קודם, אם זה שמעלה מן הבור הוא כהן, יוכל להציל הישראל.

אך העירוני דכל דברי המקנה בכהן כלפי כהן, אבל אסור לכהן להקדים ישראל אחר לפני כהן. והם דברים עמוקים.

[ובעיקר דין וקדשתו בכהן לכהן, הנה במקנה כתב דליכא וקדשתו, ובביאור הלכה (סוף סי' קכ"ח) כתב דאפשר דליכא, ובכתב סופר (או"ח סי' ט"ו) ובשבט סופר (או"ח סי' ל"ג) כתבו להחמיר גם בכהן לכהן, ובערוך השלחן (סוף סי' קכ"ח) נשאר בצריך עיון לדניא. וכתב במנחת חינוך (שם) דבזמן הזה יש להחמיר בכהן לכהן, דאין כהנים ודאים, ואם כן יש לחוש שאחד כהן ואחד ישראל].

ה. שלם גדול ושלם קטן

הנה יש לדון בדיני קדימה בברכת הנהנין, דהנה ביש לפני ב' מאכלים דהם שלמים, ואחד מהם גדול ואחד מהם קטן, לכאורה הגדול עדיף, דאע"פ דשלם קטן עדיף מגדול שאינו שלם, השתא דתרווייהו שלמים גדול עדיף.

וכן נמי מוכח מהתוספתא שהביאו תוספות בברכות (ל"ט ב' ד"ה אבל) דהיכא דתרווייהו שלמים אזלינן בתר הנקי.

אלא יש לעיין מדינא הנ"ל, דאע"פ דאיש קודם לאשה בהשבת אבידה, ומכל מקום היכא דהאיש והאשה תרווייהו הוריו, בזה כשנתגרשו יחזיר למי שירצה.

אמנם לא אשכחן זה אלא התם, וצריך ראייה למילף מינה למילי אחריני וכיון דבלאו הכי בשניהם שלמים לאיזה שירצה יעשה, היכא דחד גדול שפיר יש לומר דיברך על הגדול.

אבידה אחת יקרה

הנה אם מצא שתי אבידות האחת יקרה ואחת זולה, ויכול להגביה רק אחת מהם, לכאורה ירים היקרה, דיש לומר דיש מצוה בכל פרוטה שמשיב לבעליה.

יש לדון בזה בכמה גווני לענין כיבוד אב:

א. נתגרשו ואחת יקרה

הנה יש לעיין בנתגרשו דשניהם שוים ויש אבידה יקרה וזולה. ולכאורה יש לומר שיגביה אבידה היקרה, דנהי דמעלת ההורים אלימא לענין קדימת איש לאשה, אך לענין קדימת מתנה יקרה יש לומר דהאי קדימה דיקרה לא אודא.

ב. אבידת אביו זול ושל האחר יקרה

אך אם יש ב' אבידות, של אביו ושל אדם אחר, ושל האדם האחר יקרה יותר.

הנה תליא ביש אבידה של אביו ושתי אבידות של שני אנשים אחרים.

וכן תליא בדיני פדיון שבויים, דאיש קודם לאשה, מהו ביכול להציל איש אחד או שתי נשים. והנה כד נימא דאיש קודם לשתי נשים, הכי נמי אבידת אביו קודמת לשתי אבידות של אדם אחר. אך אם שתי נשים קודמות לאיש, נוכן בפדיון שבויים ויש אביו ושני רחוקים, שני הרחוקים קודמים לאביו, אזי הכי נמי לענין אבידה, שתי אבידות של אדם אחר קודמות לאבידת אביו.

ובברכי יוסף (יו"ד סי' רנ"ב סק"ג) משמע דבכל דיני קדימה אמרין דהקדימה אף באחד במקום שנים, כגון לענין דיני קדימה בפדיון שבויים, דמכיון דקרוב עדיף, אם כן קרוב אחד עדיף גם מכמה רחוקים. מעתי הוה הדין באיכא לאדם הקודם אבידה אחת ולאדם השני שני אבידות או אבידה יקרה, מכל מקום מקדימין הקודם.

[אך היכא דנתגרשו ושניהם שוים, הדין נותן דיחזיר השנים, וכמו דכתבנו באות הקודם שיחזיר היקרה].

ג. אצל אחד כיבוד ואצל השני השבת אבידה

הנה היכא דנתגרשו והאב והאם אומרים לו להביא חפץ, ואצל אחד הוי רק כיבוד דהרי יכול לקחת החפץ בעצמו, ואצל השני אינו יכול

דלא שייך חזקות. וצריך תלמוד.

עיי' בצ"ח בברכות (כ"א א') שדן במסופק אם אכל דיש לו חזקת פטור ופטור מברכת המזון. וכעין זה כתב בתשובות כתב סופר (אוי"ח סי' ל'). ועוד עיי' בדברי הגרע"א (גלין שו"ע סי' קפ"ד) דבגוונא דאכל כדי שביעה ומסופק אם בירך ברכת המזון, יכול להוציא מי שודאי חייב בברכת המזון, מפאת דיש חזקת חיוב במצוות. אמנם בתשובות הגרע"א במקום אחר (סי' ז') נסתפק אם שייך חזקת חיוב במצוות.

ג. ספיקא דדינא בבן חכם

הנה בהאי ספיקא דגמרא בבן חכם אם חייב בכבוד אביו, ברמב"ם (פ"ו מהל' ממרים ה"ד) כתב דהבן חייב. וכתב בחידושי הרי"ם (הנדפס מחדש יו"ד סי' ר"מ) דטעמא דהבן חייב מכיון דהוה בחזקת חיוב, והאב פטור דהוה בחזקת פטור. והנה תליא בדין ספיקא דדינא אם מוקמינן אחזקה. [עיי' בתשובות הגרע"א קמא סי' ל"ז].

תו תליא בדין חזקת חיוב במצוות. [עיי' מה שהבאנו באות הקודם]. תו העירו דהא חיובו לא מפאת שנתחייב קודם אלא איכא חיוב על כל רגע, ודמי למה שכתב בישובות יעקב [עיי' באו"ח בסוף סי' ס' בתשובות הגרמ"ז בריה דהישועות יעקב, ד"ה אמנם קשה] דבספק תפילין לא שייך לאוקמה בחזקת חיוב, דהרי התם החיוב על כל רגע ורגע. [ועוד עיי' בתשובות שבסוף ספר נחלת יעקב לנתיבות המשפט, דכתב הגאון חסד לאברהם דבספק אתרוג מוקמינן בחזקת חיוב לענין שעד אחד לא יאמן].

לא היה ראוי להיות היתר

הנה יש לעיין בתיירוצא דחידושי הרי"ם הנ"ל, היאך כתב ברמב"ם דבן חכם חייב לכבד אביו, וסתמא היינו אף כשהאב היה רשע והבן נהיה חכם ואחר כך חזר האב בתשובה, הרי בזה ליכא חזקת חיוב ואדרבא איכא חזקת פטור.

א. לא אזלינן בתר חזקת היתר

הנה יש לדון בעלמא בגוונא דלהצד שאסור לא היה ראוי כלל להיות חזקת היתר, האם מוקמינן בתר חזקה, כגון במספקין בשעת ההכשר אם היה שרץ עם המים, האם בכהאי גוונא אזלינן בתר חזקת טהרה. והרי חזינן בתוספות בשבת (ט"ז ב' ד"ה אף) ובתוספות הרא"ש בנדה (ל"א ב') דבמספקין אם ראה התינוק בשעת לידה ממש, משמע דלא שייך חזקת טהרה, [וצריך עיון מה שנא דדינינן חזקת חולין בספק בכור כמבואר בבכורות כ' א' וחולין י"א ועוד כמה דוכתי. ועיי' בזה בתשובות הגרע"א קמא סי' קס"ז], ואם כן הכי נמי דכוותה.

[וכן יהא תלוי בזה בגירות שמספקין אם ברגע הגירות ראתה, האם מוקמינן בחזקת טהרה. או במספקין אם ברגע גירותה נתקדשה, כגון לר' מאיר דסבירא ליה דיכולה לקבל קידושין לכשתגיר].

ב. אזלינן בתר חזקת היתר

אך הרי צריך עיון בדברי תוספות שבת הנ"ל, דהרי לאידך גיסא לכאורה חזינן דבכהאי גוונא אזלינן בתר חזקת היתר, דהרי מאי שנא מהך דדיינינן ביבמות (ל"א א') דבספק אם היתה לה צרת ערוה, דהוה בחזקת היתר לשוק, אע"פ דלצד האיסור לא היה היתר כלל. וכן בהא שדנו בפוסקים (יו"ד סי' נ') בספק טריפות מחים דניזיל בתר חזקה. [עיי' בש"ך שם סק"ג, ובדגול מרובה שם].

ג. ליישב בג' דרכים

הנה יש ליישב בג' דרכים, חדא, דבהך דתוספות בשבת לא היה הספק מקודם דלא חייל מידי מקודם, משא"כ התם בספק דיבמות או ספק טריפה דחייל מעשה שבכחו לאסור לאחר זמן. [א"ה. נראה כוונת רבינו, דהתם בכגון הא דהתוספות בראתה בעת לידתה, קודם הלידה לא היה שום ספק, משא"כ בהך דיבמות דגם מקודם היה ספק, דהרי מעשה דהספק קידושין של הערוה בכחו לאסור לאחר זמן].

תו, דבנדה קודם הלידה לא היה כלל חפץ לפנינו, משא"כ בהא דיבמות דהאשה לפנינו.

תו, דמה שכתבו תוספות בשבת דמסתמא לא ראתה בלידתה כי היכי דליתי לכולי עלמא גם להסוברים ביבמות (שם) דלא דיינינן

בחזקת ליבם ולשוק.

והשתא לענין נידון דידן יהא תליא בכל הני תירוצים. [א"ה. היינו דרך לתירוץ השני, נימא דגם בנידון דידן איכא חזקה, דהרי איכא אב לפנינו, משא"כ לתירוץ הא' הרי בשעה שהאב היה רשע עדיין לא היה שום ספק, דהרי עדיין לא נעשה האב בר כיבוד].

ד. נידון דישועות יעקב

הנה הא דהבאנו בשם ישועות יעקב, נמי תליא בהני נידונים דמה איכפת לן דכל רגע נידון בעצמו, לא גרע מספק ראתה התינוק בשעת לידתה, ויש לעיין בכל האמור. וצריך תלמוד.

שני בניו יהיו רבנים

הנה דן בתשובות כוכב מיעקב (סי' כ"ט) במי שהיה רב בעיר וכתב בצוואתו ששני בניו יהיו רבנים תחתיו בעירו ויתחלקו בהמשכורת.

א. האם יכול לצוות כך

הנה דן תחילה אם יכול לצוות כן כיון דאינו יכול למכור הרבנות אם כן יש לומר דלא יוכל להנחיל למי שירצה אלא הבכור יירש.

אבל אייתי מהסוגיא בכריתות (ה' ב') דיכול להנחיל למי שירצה מבניו, ואם כן חיילא הצוואה.

ב. חייב הבכור לית מהממון להצעיר

אך אנשי העיר לא הסכימו שיהיו ב' רבנים, וכתב בכוכב מיעקב דטענתם טענה וכדאמרין דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור, וכיון דהצוואה לא חיילא אם כן חזרה הרבנות להבכור.

אך כתב דחייב הבכור ליתן ממשכורתו לצעיר, דעל הכסף יש חיוב לבן לשמוע מפאת כיבוד אב.

[והיה מקום לדון דכל הא דהאב רצה שלבן יהא משכורת היינו רק אם ישמש בתור רב. אך שמעינן דהכוכב מיעקב לא סבירא ליה הכי, אלא עיקר רצונו של האב היה דהכסף יהא לצעיר].

ג. כיבוד אב משל אב

הנה אע"ג דאמרין דכיבוד אב משל אב ולא משל בן, אמנם הכא שאני למה שכתב הגרע"א (קמא סי' ס"ח) להסתפק דילמא היינו דוקא בכסף של הבן, אבל אם האב מצוה מה לעשות בכספו ידיה לאחר מיתה אע"ג דכבר ירשוהו מכל מקום חשיבא משל אב כיון דבא בכחו, ונשאר הגרע"א בספק. ואם כן הוא הדין בנידון דידן כיון דהרבנות בא מכח האב שהרי היה יכול להנחיל לבן אחר, אם כן חשיב משל אב.

אך יש מקום למידן דלא דמי דהתם גוף הכסף היה של האב, משא"כ הכא הכסף אתי מכח עבודת הבן אלא שהאב הנחיל לו את העבודה.

ד. לא ציוה לבכור על הממון

הנה כתבו בנודע ביהודה (תנינא אהע"ז סי' מ"ה) ובגבעת פנחס (לבעל ההפלאה, סי' ג') דבגוונא דהאב אמר להאם, שהבת לא תשתדך עם פלוני, ומת האב, אין על הבת מצוות כיבוד אב שלא להשתדך עם פלוני, כיון דהאב לא ציוה להבת אלא להאם, ואע"פ דידעינן דכך הוא רצונו, מכל מקום כיון דלא ציווה האב לבתו, ליכא חיוב כיבוד אב.

[והוא באמת חידושא רבתא, דהא מכל מקום הבת יודעת דכך היא רצון האב].

ולכאורה מהך דכוכב מיעקב יש למילף דלא סבירא ליה הכי, דהרי נהי דידענו דרצונו שלבן הצעיר יהא חלק מהמשכורת, מכל מקום הרי לא ציוה כן לבכור אלא ציוה שגם הצעיר יהא רב וממילא יהא לו הכסף. ואם כן לכאורה שמעינן דלא סבירא ליה כהנודע ביהודה ובגבעת פנחס.

אבל יש לחלק דהכא אמר לבנים ששניהם יהיו רבנים ויתחלקו בהמשכורת, והוי כאמר בפירוש על המשכורת.

[הנה בעיקר דינא דנודע ביהודה ובגבעת פנחס, יש לעיין בחשב שהיא הבת ואמר לה, והבת שומעת כאשר אומר לאחרת ויודעת שהאב טועה וחושב שהיא בתו, מהו. ויש לומר דזה עדיף טפי. כמו כן יש לדון לדבריהם, באמר האב לבנו קטן ואחר כך הגדיל, האם יש לבן חיוב כיבוד אב מן התורה. ויש לומר דזה עדיף טפי].

שכח להניח דבר המותר

הנה עובדא הוה בחג הסוכות ואחד הניח נרות על השולחן בערב שבת חול המועד ודעתו היתה להניח גם דבר המותר, ושכח להניח הדבר המותר, ועכשיו לא יוכל לישון בסוכה עד שיוציא השולחן, ועל השולחן היתה מפה לבנה ועליה מפה שקופה והדרך לאחר הסעודה שלוקחים המפה השקופה עם כל הדברים שעליה שאין משתמשים בהם יותר וזורקים לאשפה. והנידון אם השולחן נעשה בסיס. ולכאורה יש לדון ג' היתירים בהאי שולחן דלא יהא בסיס.

היתר א' - דינו כשכח

חדא, דהנה איתמר משמיה דהג"ר שלמה זלמן אורבאך זצ"ל, וזה לשונו, מסתבר דמכיון שאינו רוצה שהבסיס יהיה למוקצה בלבד, אלא גם לדבר המותר שהוא חשוב יותר מהמוקצה, דדינו שפיר כשכח. עד כאן דבריו. [וצריך לעיין באגרות משה או"ח ח"ג סי' נ"א]. והנה יש לעיין בהניח במכוון דבר המותר על שולחן ונעשה בסיס, כגון המניח שעון ונעצר השעון באמצע השבת, האם נעשה בסיס. וכן המניח פירות על צלחת וסבר שהם מתוקנין ואגלאי שהם טבל האם הצלחת נעשית בסיס.

מי נימא דהוה כשכח דדעתו היתה דהבסיס ישמש רק דבר המותר אבל לא למוקצה, או דילמא נימא דלא דמי לשכח דהתם לא היתה כלל דעתו שחפץ זה ינוח על הבסיס, אבל הכא דעתו היתה שחפץ זה יהא כאן.

[והנה אף אם הוה בסיס, יוכל להניח דבר המותר דמינו דאתקצאי לא אמרינן דזה רק בהיה בסיס בין השמשות אבל בנעשה בסיס בשבת אין מוקצה לחצי שבת וכמו שכתב בט"ז].

והנה מבואר בדברי רבינו ישראל סלנטר זצ"ל (דרושים וחיידושים מהגר"ם עמוד פא, ו"ע קובץ תבונה סי' ס"ג עמוד צ"ו) דאע"ג שדעתו היה רק לדבר המותר, מכל מקום אם אחר כך נאסר, נעשה בסיס, ואם כן כל שכן במניח דבר האסור ודעתו היתה להוסיף דבר המותר, דודאי יהא בסיס אם לא הניחו. ונמצא דהאי היתירא אינו מוכרע.

היתר ב' - רבינו תם בהניח בזמן

תו יש לומר היתירא אחרינא, דהנה מבואר במשנה בשבת (מ"ט א') דקדירה שמוטמן בגיזי צמר, מותר להוציא הקדירה מהגיזין ולנער הגיזין, אע"פ דהגיזין הם מוקצה.

והקשו קמאי דליהו הקדירה בסיס לדבר האסור. ותיירץ רבינו תם (בתוספות שם ד"ה או) דכיון דעתו לקחת הקדירה בשבת, נמצא דדעתו שלא יהא המוקצה עליו לכל השבת, ואם כן לא הוה בסיס. ואם כן הרי הכא נמי דעתו היתה שהנרות לא יהיו כל השבת, דאחר כך לוקח המפה השקופה מן השולחן.

א. פלוגתא רז"ה ורבינו תם

הנה נהי דרז"ה (שבת קכ"ג א' ד"ה תנו) סבירא ליה דגם דדעתו ליקח בתוך השבת הוה בסיס, ותיירץ הך דהטמנה בענין אחר, [דאין האוכל משמש בסיס למוקצה דאדרבא המוקצה הוא לטובת האוכל]. אך כתב במשנה ברורה (סי' ש"ט ס"ק כ"א) דבשעת הצורך אפשר לסמוך על רבינו תם.

ב. רצונו להניחו לזמן היה בטעות

אך יש בזה מקום עיון, דבשלמא התם בהטמנה דעתו היתה לנער המוקצה, וזה שרי כיון דלא חשיבא טלטול דהוה ליה טלטול מן הצד, אבל יש לעיין היכא דהניח מוקצה על חפץ ודעתו היתה לטלטלו להדיא בתוך השבת ולא על ידי נייעור, כגון דסבר דמותר לטלטל האי מוקצה, אף שידע שבהיותו עליו יהא בסיס, האם חייל היתירא דרבינו תם, דיש לדון דבאמת לא חייל האי היתירא, דהרי כל רצונו ליטול המוקצה בתוך השבת הוא טעות ואם ידע האמת לא היה חושב לטלטל.

מעתה הכי נמי יש לדון בנידון דידן, דאין לומר דכיון דדעתו היתה לטלטל המפה השקופה אם כן אין השולחן בסיס לדעת רבינו תם, דכל זה אם יהא במפה השקופה דבר המותר, אבל עכשיו כשאין שם דבר

המותר, נמצא דבטל רצונו ליקח הנרות.

ג. הרי יוכל לנער

יש לדון דהרי מכל מקום יוכל לנער, ואם כן רצונו יוכל להתקיים, אך הא לא זו היתה מחשבתו הראשונה, וצריך עיון בזה אם מפלגין מחשבתו, דמחשבתו דהוה לזמן נשאר אע"ג דהטלטול להדיא פקע. נמצא דהאי היתר הב' נמי אינו ברור.

היתר ג' - לא איכפת היאך מונחים

יש לדון היתר ג', דהנה דעת מגן אברהם (סי' ש"ט ס"ק) דבליט ליה נפקותא דהמוקצה יהא על דבר האסור, לא נעשה בסיס, כגון שיש מגירה ויש שם הרבה חפצים, מותרים ומוקצים, ואין לו נפקותא מי יהא על מי, ולמעשה המוקצה למעלה. ונחלק על תרומת הדשן (סי' קצ"ג) דסבירא ליה דהוה בסיס.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק י"ח) דלפי המגן אברהם הוא הדין דמפת שולחן לא הוה בסיס, דהרי אין צריך שתהא המנורה דוקא על המפה אלא על השולחן, ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שאינו חושש לפנות מקום להמנורה בגוף השולחן עצמו, ולפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה שעליה שתאסר המפה בטלטול.

והשתא לפי זה יוכל לקחת המפה השקופה עם הנרות אע"פ דאין כאן דבר המותר, דלא נעשה כלל בסיס. ולענין השולחן לא יהא בסיס מפאת דהוה לזמן.

[הנה האי היתירא לזמן, לא יועיל באופן דאיכא מוקצה על המפה השקופה, דהרי דעתו היתה לנער המפה השקופה כמו שהיא עם כל הדברים שעליה ולזרוק לאשפה. ויש לדון קצת דגם לגבי המפה השקופה הוה לזמן, דבהיותו בזבל אין לו נפקותא בהיות המוקצה על המפה השקופה או לא, אך דבר זה צריך ראיה גדולה].

א. צירוף ב' ההיתרים

הנה האי היתר ג' הוא בצירוף היתר הנ"ל דרבינו תם ביחס להשולחן, והיתר דהמגן אברהם ביחס למפה השקופה.

אך יש לעיין בזה, מנא לן דשרינן בצירוף דהמגן אברהם ורבינו תם, דהרי בכל חדא איכא פלוגתא. [והעירוני דהיתירא דרבינו תם סגי, כיון דלענין המפה לחודא שרינן מכח המגן אברהם, אם כן הוה ליה לזמן לרבינו תם אף לתרומת הדשן דפליג על המגן אברהם, ואע"ג דלתרומת הדשן הוה מחשבת איסור, כיון דבפועל יעשה. וצריך עיון בזה].

ב. המפה הוה כסל

תו יש לעיין בהאי היתירא דהא כשיקח הדברים מהשולחן, המפה השקופה היא הסל ללקיחת הדברים, ודמי למניח במזוזה כשדעתו לנסוע רק ביום ראשון דהוה בסיס כהשתא. ויש לדון דשאני הכא דבינתיים המפה משמשת לדבר אחר ולא הוה שימוש של בסיס.

[והא דלמגן אברהם לא חשבינן את השולחן כמותר מפאת דהוה ליה בסיס לאסור ולמותר של המפה, צריך לומר דבטלה המפה לשולחן דמשמשת לו].

ג. דוקא כשהחפץ בעולם

תו יש לפקפק בהיתר הג', דהנה תיקשי על רבינו תם מהא דפמוט הוה בסיס אע"פ דהוה לזמן. ותיירצו בפוסקים דדוקא כשהחפץ בעולם רק יהא לזמן אמרינן לדינא דרבינו תם, משא"כ לענין פמוט דהשלבת אינו בעולם, אם כן הוה בסיס אע"פ דהוה לזמן.

נמצא דהאי שלהבת דהנרות תאסור את השולחן אע"ג דדעתו להסיר הפמוט, וזה כד נימא דדינא דבסיס הוה אף כשאינו על הבסיס עצמו אלא על דבר שעליו, דמשוי בסיס אע"פ שיש חציצה.

אך אם נימא ליישב שיטת רבינו תם באופן אחר, דשאני פמוט דמיוחד לנר, אם כן שפיר אין השולחן נעשה בסיס לרבינו תם, כיון דהכא דעתו ליקח כל הפמוט, ויכול לקיים מחשבתו כיון דאין המפה השקופה נעשית בסיס.

[הנה העירוני דבתחילת בין השמשות הא יכול להוסיף דבר המותר אם נימא דלמינו דאתקצאי בעינן כל בין השמשות, ואם כן מחשבתו קיימת דהרי יהא רק לזמן דתחילת בין השמשות. והוה דבר עמוק ולא עינית].

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

פרשת ויגש

קר"ש של יעקב ויוסף - התבטלות לה' יתברך

וירא אליו - ביטול עצמותו עבור כבוד אביו

[א] כתיב (מו, כט) 'וירא אליו יוסף מרכבתו ועל לקראת ישראל אביו גשנה, וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד'. וכתב רש"י, וירא אליו - יוסף נראה אל אביו וכו'. אבל יעקב לא נפל על צואריו יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע'. וכתב הרמב"ן ולא ידעתי טעם למה נאמר 'וירא אליו', הרי בידוע שהתראו כאשר נפל על צוארו. [ובאמת מקור המדרש הזה אינו מבואר]. ועוד תמה הרמב"ן, שאיננו דרך כבוד שיפול יוסף על צוואריו אביו, אלא שישתחוה לו או שישק ידיו.

ו**כתב** הרמב"ן שהנכון בעיני כי כבר היו עיני ישראל כבדים קצת מזוקן, וכשבא יוסף במרכבת המשנה ועל פניו המצנפת כדרך מלכי מצרים, לא היה ניכר לאביו וגם אחיו לא הכירוהו, לפיכך הזכיר הכתוב כי כאשר נתראה אל אביו שהביט בו והכירו, נפל אביו על צוארו ובכה עליו עוד, כאשר יבכה עליו תמיד עד היום הזה כשלא ראהו. ואחר כך אמר אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך. ודבר ידוע הוא מי דמעתו מצויה, אם האב הזקן המוצא את בנו חי לאחר היאוש והאבל, או הבן הבכור המולך וכו', ע"ש.

ו**בספר** אור יהל כתב שאפשר ליישב דברי רש"י, שלעולם הכוונה ב'וירא אליו' שיוסף נראה אל אביו, ומה שתמה הרמב"ן שהלא דבר פשוט הוא. יש לבאר שהכוונה היא, שהרי יוסף היה בן זקונים של אביו, ונפשו קשורה בנפשו, וכ"כ שנים לא ראה את אביו, וא"כ ודאי שההרגשה היא עצומה וההתרגשות נוראה בבוא אליו אביו, ולכן יוסף חפץ והשתוקק מאוד לראותו. אולם מאידך היתה כאן עוד הרגשה, שהרי יעקב אבינו מתאוה ומחכה לראות את יוסף, ועל יוסף מוטל לכבד את אביו ולהראות את עצמו אל אביו.

ו**נמצא** א"כ שליוסף היו שני מיני הרגשות, א. לראות את פני אביו, ב. להראות את עצמו לאביו שיוכל יעקב לראותו. ולזה אמר הכתוב ויאסור את מרכבתו ויעל לקראת אביו, לומר לך שכל מחשבתו והרגשתו היה לעלות לקראת אביו ולקיים כיבוד אב, היינו שאביו יראהו. ויוסף הצדיק יגע וביטל את ההרגשה הראשונה שנפשו חפצה לראות את אביו, עד כדי שלא תפס בלבו מקום אלא ההרגשה השניה שאביו יראה אותו, וזהו שסיים הפסוק 'וירא אליו' ופרש"י 'יוסף נראה אל אביו', כלומר מההתחלה שאסר את מרכבתו עד הסוף עמד בניסיון נפשי זה, שכל כוונתו תהיה רק להראות את עצמו לאביו, ודו"ק.

וע"פ הדברים האלו ביאר בספר שערי אורה [על דרך המהר"ל שיובא בסמוך (אות ב)] שבאמת לא היה זה זמן קריאת שמע, והכוונה בק"ש שקרא יעקב בזמן פגישתם הייתה לבטל את כל רצונו מחמת רצון השי"ת. והאמת היא שגם יוסף הגיע לתכלית של קריאת - שמע, שהרי ביטל את כל רצונו העצמי מחמת מצוות כיבוד אב ואם, וא"כ אין לך דביקות גדולה מזה וכש"כ האור יהל.

ו**נמצא** שהעבודה של יוסף הייתה להגיע לתכלית ושלמות אהבה רק עבור אביו, ובכך לקיים מצוות כיבוד אב בשלימות וכנ"ל. ואילו העבודה של יעקב הייתה איפכא, שלא נשק את יוסף ובכך למסור

את כל רגשות השמחה והאהבה לה' יתברך.

ובאמת שלא מצינו דבר זה בחז"ל שקרא ק"ש, אלא במסכת כלה (פ"ג ה"ט) איתא 'העבר רצון ורצון חבירך מפני רצון שמים, שכן מצינו ביעקב אבינו שלא נשק ליוסף בנו. ומקשינן, ואמאי לא נשיק ליה, ומשני, סבר דילמא אידי ריגלא אטעותיה נשי אגב שופריה', וע"ש. ומתבאר שיעקב לא נשק לבנו אחרי כל הגעגועים והסימן של העגלות, כי שמא אטעניהו נשי, והיה צריך ע"ז עבודה עצומה עד מאוד, וזה שייך רק אם האדם מדבק עצמו בקב"ה ביותר ובכל תוקף, וזה היה הק"ש של יעקב היינו דביקותו בה' יתברך, והק"ש של יוסף הייתה ב'וירא אליו' שכל כולו נתן לאביו וכמו שביאר באור יהל - והדברים נפלאים ומשמחים.

טעם שיוסף לא קרא קריאת שמע

[ב] והנה בשפתי חכמים הקשה שאם היה זה זמן ק"ש, א"כ אמאי יוסף לא קרא ק"ש, ותירץ שיוסף היה עסוק במצוות כיבוד אביו והעוסק במצוה פטור מן המצוה. ועוד י"ל שיוסף היה פוטר את עצמו בפסוק ראשון מפני שהיה טרוד ע"ש בדבריו.

ו**בברכת** פרץ תמה על התירוץ הראשון מהא דאמרין בקידושין (לב, א) אבא אומר השקני מים ומצוה לעשות, מניח אני את כבוד אבא ועושה את המצוה, שאני ואבא חייבים במצוה, וכ"ה להלכה בשו"ע (סי' ר"מ ס' י"ב), ומבואר שלגבי כיבוד אב לא אמרין שכיבוד אב ידחה מצוה אחרת משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ותירץ בג' אופנים - א. ע"פ דברי הר"ן (שם) שכתב שהדין שמניח אני את כבוד אבא, אינו אלא כששניהם לפניו לעשות, ועדיין לא התחיל במצוות כיבוד אב ואם, אבל כשכבר התחיל בעסק מצות כאו"א הא קיי"ל דהעוסק במצוה פטור ממצוה, [ועי' בדברי הרמ"א (שם)]. ומעתה אפשר לומר שהליכת יוסף לקראת אביו זה נחשב שכבר התחיל במצוה זו.

ועוד ביאר ע"פ המבואר בקידושין (שם) דאמר איסי בן יהודה במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים מניח את המצוה שתיעשה ע"י אחרים והוא יעסוק בכיבוד אב. הרי שדווקא באופן שע"י שיתעסק בכיבוד אב תתבטל המצוה לגמרי אז המצוה דוחה לכיבוד אב, וא"כ י"ל דהכא היה עדיין זמן לקרוא ק"ש אח"כ, וא"כ יעקב אבינו כיון שלא היה עוסק במצוה אחרת, קרא ק"ש משום דזריזין מקדימין למצוות, אבל יוסף שהיה לו מצוות כיבוד או"א, לא היה רשאי לבטלה משום ק"ש, דמה שאפשר לקיימה אח"כ לא גרע מאפשר לקיימה ע"י אחרים שצריך לעסוק בכיבוד אב.

ובדרך נוספת כתב לבאר ע"פ דברי המהר"ל (בגור אריה) שלא היה זמן ק"ש כלל, רק עבודת הצדיקים כך הוא, שבזמן שבא לו שמחה ותשועה גדולה, מתעורר לבו תיכף להדבק ביוצרו להללו ולייחדו ולהדבק באהבתו יתברך אשר חננו וגמלו הטובה הזאת, ולכן באותה שעה שפגע בו יוסף התעורר יעקב אבינו לקרות ק"ש, לייחד ליוצרו ולקבל עול מלכותו בשמחה ובאהבה, וזהו היפך ממש

יותר מכבוד אבי אביו, וראה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו', ע"כ. היינו שמדברי המדרש נראה שרק חייב 'יותר' בכבוד אביו מכבוד אבי אביו, אבל ודאי מחויב ג"כ בכבוד אבי אביו.

ולכאורה יש להקשות בדברי המדרש שמבואר בשני מקומות שהזכיר גם את שם אבי אביו ואפילו הקדימו לאביו, דהא בפרשת וישלח כתיב (לב, י) 'אלוקי אבי אברהם ואלוקי אבי יצחק'. וכן בפרשת ויחי כתיב (מת, טז) 'ושם אבותי אברהם ויצחק'. ובספר לוי' חן תירץ את הקושיא בפרשת וישלח, שבתפילה שהתפלל יעקב עדיין יצחק היה חי, ואז היה יצחק חייב בכבוד אביו אברהם, ונמצא שהוא ויצחק חייבים בכבוד אבי אביו היינו אברהם, ולהכי אקדים את אברהם ליצחק, אבל בפרשת ויגש שכבר נפטר יצחק, שוב לא שייך לומר שחייב בכבוד אביו, ולכן הזכיר רק את אביו יצחק. [והקושיא מפרשת ויחי, יבואר אי"ה שם].

קיום כלל ישראל בגלות - עמל התורה וקריאת שמע

בעירו ג"כ היה יכול ללמוד תורה, אלא שאצל בית עבר היה לו יותר שקיעות בלימוד, ולזה ייתר הקרא ללמוד שאעפ"כ ת"ת עדיף. ומוכת מזה שגם ההידור ותוספת בקיום מצוות ת"ת קודם הוא לכיבוד אב ואם.

ולפ"ז נראה שיש להוכיח מכאן שעצם לימוד התורה עדיף מכיבוד אב ולא רק שהוא שווה לו, שהרי אם הידור של ת"ת דוחה כיבוד אב, א"כ בהכרח שהלימוד עצמו עדיף מכיבוד אב ולא רק שהוא שווה לו, ומיושב קושיית המהרש"א הנ"ל, ודו"ק.

והנה נתקשו אמאי באמת הלך יעקב לבית עבר ולא הלך מיד לישא אשה כמצוות אביו ואמו, והרי גם אח"כ היה יכול לחזור לבית עבר ללמוד י"ד שנה ברציפות. ומרגלא בפומא דעלמא, שקודם שאדם נושא אשה צריך הוא להתרגל לשקיעות מוחלטת בלימוד, בכדי שיתרגל שלא להרפות מן התורה אפילו שעה אחת בכל עת ובכל מצב, ולכן קודם הנישואין הלך יעקב והשקיע עצמו י"ד שנים בבית עבר. והדברים נכונים מצד עצמם.

אבל נראה שיש כאן ענין ועומק נוסף וכפי שיבואר.

גילוי ליעקב במראות הלילה - להולכים בדרך האבות בחשכת הגלות

ה] במשך חכמה על הפסוק (מו, ב) 'ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה' ביאר שנבואה 'במראות הלילה' מצינו רק אצל יעקב, והכוונה בזה לרמוז שיעקב הלך לגלות שהיא בבחינת לילה, ולהראות שאף בלילה, בחשכת הגלות, שורה שכינה בישראל, כמו שאמרו (מגילה כט, א) גלו לבבל, שכינה עמהם. ולזה אברהם תיקן תפילת שחרית, ויצחק מנחה, ויעקב ערבית (ברכות כו, ב) - והם איברים ופדרים שהם קרבים בין ביום ובין בלילה (שם ב, א).

והנה אמרו חז"ל שאין השכינה שורה בחז"ל רק למי שהיה רואה בארץ ישראל, כמו שאמרו על יחזקאל במו"ק (כה, א). לכן רק סוף עבודה כמו הקטרת איברים שכבר נשחט ונזרק ביום, נוהג אף בלילה היות ונראו ביום, אך לכתחילה אין שוחטין בלילה. ולזה אמר 'ענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלוקי יעקב' (תהלים כ, ב), שבעת צרה אנו צריכים לבא בשם יעקב שנגלה אליו בלילה.

והוסיף 'ומוזה, יצא לנו מוסר השכל, שכאשר ישראל אוחזים אל הקבלה הנאותה, והולכים בדרכי ולמודי אבותיהם, אז הישראלי הוא גוי איתן עתיק יומין, אשר נגלו אליו האלוקים בהיות המקדש

מאנשים פשוטים, שהרי קי"ל שחתן פטור מן הקר"ש משום שאינו יכול לכוון. והוסיף הברכת פריץ, שענין זה שייך רק לגבי יעקב, אבל יוסף לא היה יכול לקרות אז קר"ש, מכיון שאינה מצוה חיובית, ולא יתכן שיעסוק אז במדרגות ובחסידות כשיש לפניו מצוות כיבוד אביו, כי זהו נגד התורה, וא"כ אינו חסידות כלל, ודו"ק.

מצוות כיבוד אבי אביו

ג] ומצאנו עוד בפרשה ענין של כיבוד אב, דכתיב (מו, א) 'ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק', וכתב רש"י שהטעם שלא הזכיר לאלוקי אברהם, לפי שחייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם, ומקורו במדרש.

והנה ברמ"א (שם, כד) הביא בשם המהר"ק שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו, וכתב הרמ"א דאינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו

גדול תלמוד תורה מכיבוד אב

ד] במגילה (טז, ב) 'אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש, דאמר מר למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב וכו', אלא שמע מינה ארבע עשרה שנים דהוה בבית עבר לא חשיב להו, דתניא היה יעקב בבית עבר מוטמן ארבע עשרה שנה, ע"י ש בכל הסוגיא.

ובמהרש"א (שם) הקשה מנא ידעינן שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב, הא שמא שקולין הן, וכיון שעסק בתורה לא נענש על ביטול כיבוד אב. ועי' בטורי אבן (שם) מה שכתב בזה (ובמקו"א ביארנו הענין).

והנה בשו"ע (יור"ד סי' ר"מ ס' כ"ה) כתב 'תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה'. וכתב הגר"א שמקור דין זה מהסוגיא במגילה שגדול ת"ת יותר מכיבוד אב.

ולכאורה יש להעיר בזה, מה המקור מהסוגיא במגילה לדינו של השו"ע, הא אפשר שבגמרא במגילה איירי כאשר בעירו אינו יכול ללמוד כלל [דומיא דיעקב בחרן שלא היה ניתן ללמוד שם], ולכן אין צריך לשמוע בקול אביו משום שגדול ת"ת יותר מכיבוד אב, משא"כ כשיכול ללמוד גם בעירו אלא שיש תוספת באיכות הלימוד כשילמד מרב אחר, מנלן שגם בזה אינו צריך לשמוע לאביו.

והנה בשאלות (שאלתא יט) איתא כעין הדין המבואר בשו"ע שאם רוצה לגלות למקום תורה ואביו מתנגד לכך, צריך לגלות למקום תורה משום שלימוד התורה עדיף מכיבוד אב, ויליף לה ממה שיעקב הלך קודם לבית עבר, וצ"ב מה הראיה וכו"ל. ועי"ש בעמק שאלה שהקשה מה צריך מקור על עצם הדבר שת"ת גדול מכיבוד אב, הלא גם אביו חייב במצוות ת"ת של בנו וא"כ פשוט שכבוד אביו אינו דוחה את מצוות לימוד התורה של הבן ואין צריך לזה ילפותא, ובהכרח שמה שצריך קרא שת"ת דוחה כיבוד אב, היינו שאפילו שגם במקומו יכול ללמוד, אלא שבמקום אחר הלימוד תורה יהיה יותר בשלימות, לזה בעי קרא שגם באופן זה אמרין שאין כיבוד אב דוחה ביטול תורה באיכות.

ומעתה כיון שמצאנו שהקב"ה ייתר קרא בתורה שמנה את שנותיו של ישמעאל ללמוד על שנותיו של יעקב, א"כ בהכרח שיעקב

על מכונו, אז שורה השכינה עמהם גם בחוצה לארץ - גם בלילה. אבל בזמן ששכחו ברית אבותיהם, ואינם הולכים בדרכיהם, אז כשהם בפני עצמם, הלא 'אין שכינה שורה בחו"ל' ונסתלקה שכינה מהם, ונתונים למשיסה ולבז, כי אינו חושב עצמו לגוי עתיק - 'שכבר ראה', 'והיה דבר ה' אליו', ע"כ דבריו הנפלאים. ודו"ק.

והנה בילקוט בפרשת ואתחנן (רמז תתלה) איתא על הפסוק 'שמע ישראל' משל לחכם שהיה לו בן, והיה הבן מעלה לו שתי סעודות בכל יום אחת בבקר ואחת בערב, אחר ימים ראה החכם את בנו שהעני ולא היה יכול לעשות כשם שהיה למוד, קרא לו אביו וא"ל בני יודע אני כך כוח לאותן שתי סעודות שהיית מביא לי, איני מבקש ממך אלא שתהא שומע אותי דורש בבית הכנסת ב' פעמים ביום והוא ערב לי כאותן שתי סעודות שהיית מעלה לי, כך אמר הקב"ה לישראל לשעבר הייתם מקריבין לי שתי פעמים ביום את הכבש אחד תעשה בבקר וגו', וגלוי וידוע לפני שבית המקדש עתיד ליחרב, ומכאן ואילך אי אתם יכולין להקריב קרבנות, אלא מבקש אני תמורתן של קרבנות שמע ישראל בבקר שמע ישראל בערב ועולה לפני יותר מכל הקרבנות. ומבואר בילקוט שקריאת שמע ניתנה במיוחד לישראל בכדי שבזמן החורבן והגלות יוכלו ע"י ק"ש להביא כביכול שני סעודות לה' יתברך תמורת קרבנות התמיד.

והדברים מרומזים בחז"ל (בזוה"ק בראשית ח"א כת, ב) שדורש את הפסוק 'ועש להם חגורות' שנאמר לאחר ירידת אדה"ר מדרגתו, וז"ל, ועש להם חגורות דא איהו (תהלים מה) חגור תרבוך על ירך גבור, ודא ק"ש דאתמר ביה (שם, קמט) רוממות אל בגרונם, ע"כ. ומתבאר שבמצב של ירידת דרגה צריך להתחזק בק"ש, ורמזו יש בזה לק"ש בזמן הגלות. [ועיין באור דוד פרשת בראשית שהארץ בזה]

וכן מצאנו בתרגום 'הונתן' (במדבר כה, ו) על הפסוק 'והמה בוכים פתח אוהל מועד' דהיינו שקראו ק"ש. ועי' בפרדס יוסף (סוף פרשת בלק) שהביא בשם החיד"א שעניין זה נרמז במה שנאמר 'ויקח רמ"ח בידו' היינו שלקח בידו אמירת ק"ש שיש בה רמ"ח תיבות. ובאור דוד (פרשת ויצא) ביאר את הענין ע"פ מה שאמרו במדרש תהלים (קו, ז) 'אמר רב הונא בשם ר' שמואל בר"נ במעשה של פעור נתחייבו ישראל שיהו המלכיות שולטות בהם וכו'. ומעתה כיון שבחטא פעור נגזרה עליהם גלות, לכן כבר עתה הרגישו הגלות שבטלים התמידים, וצריך לקרוא ק"ש במקום הקרבת התמידים. [ובפרשת בלק נתבאר עוד עניין זה דק"ש בזמן הגלות].

קריאת שמע של יעקב - יחוד ה' בזמן הגלות

[ז] ולפ"ז כתב באור דוד (בראשית מו, כט) לבאר את דברי רש"י הנ"ל ש'יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמעו', שלכן יעקב קרא ק"ש דווקא בזמן שבא למצרים, משום שעיקר מצוות ק"ש היא לקיים את הקשר של ישראל עם ה' יתברך בזמן הגלות, ולכן מיד כשיעקב בא למצרים קרא ק"ש, כדי ללמדנו איך מתנהגים ב'מראות הלילה' בחשכת הגלות.

ומעתה מיושב היטב מה שהקשו המפרשים שאם יעקב נפגש עם יוסף בזמן קר"ש, א"כ למה גם יוסף לא קרא ק"ש [ועי' בזה לעיל (אותיות א-ב)]. ולפי המבואר עתה ניחא שבאמת לא היה זה זמן ק"ש, אלא שיעקב קרא ק"ש במעמד זה בכדי ללמד לדורות היאך כלל ישראל יכול לעמוד בגלות.

ובאמת שמצאנו שגם בזמן שנפרד יעקב אבינו ע"ה מבניו, בניו קראו קריאת שמע, והיינו משום שקיים המשך הקשר עם ה' יתברך כפי

המורשת של יעקב אבינו היא ע"י אמירת 'שמע ישראל', וזהו מה שבא יעקב ללמד את בניו בפטירתו. וביותר, דכשנתעלם ממנו הקץ רצה לדעת אם בניו יודעים איך שורדים בגלות, פתחו ואמרו שמע ישראל, נחה דעתו.

והנה ברמב"ם (פ"א מהל' ק"ש ה"ד) כתב 'הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש וכו', ולמה קורין כן, מסורת היא בידנו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציוס וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה' וכו' ענו כולם ואמרו שמע ישראל וכו' עכ"ל, ובאבי עזרי' (שם) העיר על דברי הרמב"ם ששינה הרמב"ם מהא דאיתא בפסחים (נו, א) שפסוק זה אמרו השבטים בשעה שביקש יעקב לגלות לבניו את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, עי"ש.

וביאר באבי עזרי' שהרמב"ם שינה העניין כדי ללמדנו שאין לנו שום עיקר בידיעת הקץ, ואין זה ענין בפני עצמו מה שנוגע לנו, אלא אך ורק שיש בזה משום זירוז ויחוד ה' לעבודתו וליראתו, כי אין שום נפק"מ בידיעתנו מתי יהיה, ונאמן עלינו הקב"ה שיהיה מתי שיהיה ברצונו, והתועלת בידיעה זו היא לזרוז, וע"כ כתב הרמב"ם שציוס וזרזם על יחוד ה', ודייק הרמב"ם לכתוב כך ללמדנו שלא להיות ממחשבי קיצין יעו"ש עוד בדבריו, ודו"ק.

ועניין הזרז על יחוד ה' שאם בגלות צועקים שמע ישראל ומתחזקים ביחוד ה' ובאהבתו אפשר לבקש על הגאולה.

ומעתה נתבאר לנו (באותיות ה-ו) הענין הנפלא של אמירת ק"ש ושייכותו להעמדת כלל ישראל בגלות, וזהו עניין הק"ש שבירידת יעקב למצרים שנאמר בפרשת ויגש.

ויצא יעקב - סימן לגלות

[ז] וכעת נראה לבאר את מה שנאמר בפרשת ויצא שיעקב נטמן בבית עבר קודם שהלך לחרן לישא אשה ולקיים מצוות אביו.

דהנה במדרש רבה (סח ג) מבאר את הפסוקים שבתחילת ויצא שנאמרו על יעקב, שהוא סימן ורמז לגלויות העתידות לבוא על כלל ישראל, וז"ל ריב"ל פתר קרייה בגלות, ויצא יעקב מבאר שבע, המד"א (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו, וילך חרנה, המד"א (איכה א) אשר הוגה ה' ביום חרון אפו וכו' עכ"ל, [ועי"ש בהמשך המדרש באריכות שדורש את כל עניין חלום יעקב שמרמז על מאורעות הגלות] ומבואר שהמדרש מפרש 'חרנה' מלשון חרון אף.

וכתב הבית הלוי (ר"פ ויצא) לבאר שבגלות היו שני חלקים: א. 'ויצא' כנגד היציאה והגירוש מארץ ישראל, ב. 'וילך' חרנה כנגד ההגעה לארץ נכריה, ושניהם הם לתכלית, וכמו שמפרש המדרש ש'ויצא' הוא כנגד 'שלח מעל פני ויצאו', ומשמעות הכתוב שעיקר כוונת הגלות הוא היציאה מארץ ישראל שלא יהיו כאן, שהרי ארץ ישראל בקדושתה אינה סובלת עליה עוברי עבירה ולכן כשחטאו שלחם מא"י, כדי שלא יישארו בא"י ואז ייענשו בעונשים חמורים ביותר ולא תהיה להם תקומה ח"ו.

ואמר עוד 'וילך' חרנה, היינו שגם ההגעה של החרון אף הוא עבור התכלית העולה מזה. וביאר את הדברים, דכתיב (ירמיה טו, א) 'כה אמר ה' שלח מעל פני ויצאו והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת להם אשר לחרב לחרב'. ועי' בחגיגה (ה, ב) דאחוי ליה ההוא צדוקי לריב"ח עמא דאהדרינהו מריה לאנפיה מיניה, אחוי ליה 'עוד ידו נטויה עלינו', ועי' במהרש"א (שם) שהקשה שפסוק זה נאמר על פורעניות של ישראל.

וביאר הבה"ל, דהנה דעת הטור שאבידה מדעת נחשבת הפקר, ומאידך מוכח בב"ק (כו, ב) שהזורק כלי מראש הגג לא נעשה הפקר מדשקיל וטרי שם בבא אחר ושברו אם חייב או לא. והחילוק הוא, שבמניח כיסו ברה"ר ולא איכפת ליה כלל מה שיהיה בו, בזה סובר הטור שהוא הפקר, משא"כ בזורק כלי לשוברם יש לו בזה כוונה ורצון לשוברם, ולכן כל זמן שלא נשברו הם עדיין שלו.

ומעתה יש לבאר שהצדוקי אמר לו 'עמא דאהדרינהו מריה לאנפיה מיניה' היינו שכבר סילק ה' יתברך את רשותו מכם ואינכם עוד שלו כלל. ולזה הראה לו ריב"ח 'עוד ידו נטויה עלינו' ששלחם לשם בכוונה מיוחדת כדי שייסבלו שם ייסורים וא"כ הוי כמו זורק כלי לשברם שהם שלו עדיין. וזהו שאמר הכתוב 'שלח מעל פני יצאו והיה כי יאמרו אליך אנה נצא', פירוש באיזו בחינה תהיה היציאה, 'ואמרת להם אשר לחרב לחרב' שלא תהיו סבורים שאני משלח אתכם ויהיה כפי שיזדמן אם לטוב או למוטב, רק שליחתי אתכם לשם היא לתכלית ורצון לחרב ולרעב דוקא. וזהו כוונת המדרש כאן 'וילך' דהיינו שההליכה היא לחרון אפו שהיא מוכיחה את התכלית והטובה שבגלות.

חלום יעקב וביאתו לחרן - רמז למתן תורה

ח והנה במדרש (שם, יב) איתא לגבי חלום יעקב, 'רבנן פתרינן ליה בסיני, ויחלום והנה סולם, זה סיני, מוצב ארצה (שמות יט) ויתיצבו בתחתית ההר, וראשו מגיע השמימה, (דברים ד) וההר בוער באש עד לב השמים וכו' ע"ש. ומבואר שהראו ליעקב ביציאתו מארץ ישראל לחרן שני דברים גם את מתן תורה וגם את הגלות.

ומצאנו עוד במדרש (ע, ט) שביאר את הפסוק (כט, ב) 'ורא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים'. וז"ל, ר' יוחנן פתר לה בסיני, וירא והנה באר - זה סיני, והנה שם שלשה - כהנים לויים וישראלים, כי מן הבאר ההיא, שמשם שמעו עשרת הדברות, והאבן גדולה זו שכינה' עכ"ל. ומתבאר שהמעשה שיעקב בא לחרן רומז את הענין של מתן תורה.

ובהמשך המדרש (שם, י) כתב וז"ל, ויאמר להם יעקב אחי וגו', ר' יוסי בר חנינא פתר קריא בגלות, ויאמר להם יעקב וגו', מחרן אנחנו - מחרונו של הקב"ה אנו בורחים. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור - הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עונותיכם כשלג. ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום - באיזו זכות, והנה רחל בתו באה עם הצאן, הה"ד (ירמיה לא) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם וגו' כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקוה לאחריתך וגו' עכ"ל, ומתבאר שמעשה שיעקב המתין לרחל עד שתבוא עם הצאן, מרמז על הגאולה העתידה שרחל מבכה על בניה ובזכותה ושבנו בנים לגבולם.

ולמה הראו את כל זה ליעקב, ללמד שגלות אין מה שיחזיק אותנו אלא השקיעות בתורה הקדושה. ועי' בגיטין (פח, א) מאי דכתיב (דניאל ט, יד) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו וכו', אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת וכו', הכוונה לגלות החרש והמסגר שהם ת"ח שעליהם נאמר שבשעה שפותחין וכו', ללמדנו שאין קיום בגלות אלא בלימוד התורה. ועוד שם עולא אמר שהקדים שתי שנים

לונשנותם, עי"ש ברש"י ובמקו"א (בבין המצרים) נתבאר עוד, וראה בפני יהושע (שם) בנוראות דבריו שהארץ שכל זאת הראו ליעקב ביציאתו. והביא ששוב ראה כן גם בספר זרע ברכ.

גאולת ישראל - לימוד התורה

ט ומצאנו עוד בגמרא בברכות (ח, א) על הפסוק (תהלים נה, יט) פדה בשלום נפשי מקרב לי, 'אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם'. ועי' במהרש"א (שם) שביאר שהם שלושה עמודי העולם וכמו ששינו (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים, ועתה שאין לנו בית המקדש התפלה של צבור היא במקום עבודת צבור שהם התמידים שמוקרבים בכל יום, ואמר אמר הקב"ה פדאני ולבני וכו', כי השכינה בגלות עי"ש.

ובחז"ל בזה"ק (ח"ג רפא, א) הובא כעין זה, ונוסף 'וכמה בני נשא דקא משתדלי באורייתא ועבדי גמילות חסדים ומצללי ולא אתפרק קודשא בריך הוא ושכינתיה וישראל. אלא דישתדל באורייתא לחבר יתה בקודשא בריך הוא', ונראה שרק בזכות לימוד תורה באופן של חיבור עם הקב"ה זה מה שמביא את הגאולה עי"ש.

ובגמרא בשבת (קמה, ב) איתא עה"פ (ישעי' כו, ו) 'הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל', תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושין יציץ ופרחים לתורה. וביאר המהרש"א (שם) שהכוונה בזה שאותן של יעקב הבאים לבבל הם שרשם בתורה וכמו שאמרו בגיטין (פה, א) צדקה עשה הקב"ה וכו' ועדיין גלות יכניה קיימת, שנאמר החרש והמסגר בשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין וכיון שסוגרין אינן פותחין. והם אלו שעושין יציץ ופרחים לתורה.

ומצאנו עוד בחז"ל (זו"ח, ח"א ט"ו ע"א) שעכוב קץ הגאולה הוא משום ביטול תורה, וז"ל ר' יוסי בן חלפתא הוה יתיב קמיה דר' יצחק א"ל מידי שמיע ליה למר על מה אתאריך יומא דמשיחא מן גלותא דא, א"ל לא אתאריך אלא על ביטול אורייתא וכו', תא ואחזי לך לא איתגלו ישראל אלא על ביטול תורה שנאמר ויאמר ה' על עזובם את תורת וכו', עכשיו הם חטאו בתורה וכו', כד יתובין ויתעסקון בתורת בזכות משה אני גואלם עכ"ל. ועי"ש עוד בדבריו. ובהמשך הביא שהיו אנשים שהתחבאו במערה ועסקו בתורה משבת לשבת, ובזה תיקנו את החטא של ביטול תורה [ובמקו"א (שם) הארכנו בביאור דברי חז"ל האלו עי"ש].

ומעתה מבואר לנו היטב למה מודגש ענין זה שיעקב אבינו ביציאתו לחרן הלך קודם לבית מדרשו של עבר ללמוד י"ד שנים, שהרי מעשה אבות סימן לבנים, וענין זה בא ללמד לדורות שבגלות חייבים להיות שקועים וספונים בלימוד התורה, וזה הדרך לעמוד בכל הגלויות, וזה גם מה שיגרום שנזכה בקרוב לגאולה. ודבר זה ודאי לא היה יכול לעשות בבית יצחק, ודו"ק.

ונמצא שפרשת ויצא יעקב שנאמר 'במראות הלילה' בא ללמדנו ששקיעות בלימוד היא הערובה להינצל מכל הגלויות ולזכות לגאולה. ובפרשת ויגש שיעקב קרא קר"ש בזמן פגישתו עם יוסף, בא ללמד שבכוח קר"ש שהוא יחוד ה' והדביקות בו יתברך להעמיד את ישראל בזמן הגלויות.

לע"נ
הר"ר שרגא פייש ב"ר שמואל הלוי זצ"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ
הר"ר שלמה ב"ר עקיבא זצ"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 232
טבת תש"פ

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
שימוש | כשרות

שבאים ממקומות אחרים להתארח בשוב, כל אדם שרגיל לטלטל עושה יותר מעשרה מעשים של הוצאה בשבת אחת, ובפרט שעוצר באמצע הדרך כמה פעמים, וכל עקירה והנחה זה מלאכה בפני עצמה, וא"כ מתוך מאה אנשים הרי זה אלף מלאכות ויותר, שמצילים ע"י עירוב אחד.

יתן ה' שכל העוסקים בעשיית העירובים ובדיקתם, יראו ברכה בכל מעשי ידיהם, ויצליחו לעשות את העירובים כהלכה ובצורה טובה, ויחזיק מעמד לזמן ארוך, ולא תבא תקלה מתח"י ח"ו. ומברכת השבת יתברכו ברוחניות ובגשמיות ובבנים צדיקים תלמידי חכמים.

צורת הפתח שעוברת על תעלת ניקוז

בבניית עירוב זה נתקלו בבעיה מצויה מאוד ביישובים שיש תעלה לניקוז מי הגשמים, והיא עמוקה יותר מ"י" טפחים, וכמות המים שבה משתנית בכל מקום ומקום.

בגליון הקודם הבאנו מקרה חמור של ישוב שסמכו על הנחל כמחיצה לעירוב, והיו בו מגוון של בעיות, כגון שאין חיבור משפתו אל המשך המחיצות, וכן פירצת הגשר שעובר מעליו, וכן מצוי שיש קטע לאורך התעלה שהדופן של התעלה אינה משופעת כ"כ בשיעור תל המתלקט ונחשב פירצה הפוסלת. לכן בעירוב החדש וכן ברוב העירובים העירוניים לא מסתמכים על התעלה למחיצות העירוב, אלא עושים שורה של צורות הפתח שהם נחשבים למחיצה, ולא מתחשבים בתעלה. ואז הבעיה היא אחרת, שצריך לעבור עם המחיצות מעל התעלה, כדי לכלול גם את המשך הישוב שאחרי התעלה, ובוזה נתקלים בשאלה הלכתית כיון שלתעלה יש דפנות, א"כ הם יכולים לפסול את צורת הפתח העוברת מעליה.

פיקוח שהעמודים יעמודו ישר

והנה יש בזה כמה מקרים א. אם במקום שבו עוברת צורת הפתח התעלה אינה עמוקה "י" טפחים, או שהשיפוע של הדפנות של התעלה אינו בשיפוע של תל המתלקט, נוקטים להלכה שהצורה פ"כ כשרה לכתחילה, ולא מתחשבים במה שבמקומות אחרים יש בה עומק "י" טפחים. ב. באופן שרק צד אחד של התעלה תלול ומתלקט, ובצד השני אינו עמוק או אינו בשיפוע תלול. הרי זה פוסל לשיטות שמחיצה פוסלת צורת הפתח ועדיין אינו כמו שיש רשות בפנ"ע תחת צוה"פ. ג. אם התעלה עמוקה "י" ואין בתוכה מים עמוקים "י" טפחים. ובפרט שברוב המקרים היא יוצאת מתוך הישוב, ואינה עוברת אותו מצד לצד. יש דעות באחרונים האם היא נפסלת ע"י כ"כ. ד. אם התעלה עוברת מצד לצד, ובפרט אם יש בה מים עמוקים הרי זה חמור יותר.

והנה ציור זה כבר מבואר בגמ' ובשו"ע (סי' שנו"ס"א) לגבי תעלה שיש מעליה גדר או קיר, ואם התעלה עמוקה "י" טפחים, ועוברת מצד לצד של הישוב, מבואר בשו"ע שהיא פוסלת את העירוב, ולא מועיל הגדר שמעליה, וכל לא אומרים עומד מרובה מהגדר שקיימת בצד. כי התעלה היא מקום בפנ"ע, עד שיעשו מחיצה בתוך המים. בדברי המשנ"ב שם מבואר שנקט שדוקא כאשר המים עמוקים "י" טפחים, נחשב למקום בפנ"ע ופוסל. ודעת החזו"א שגם אם אין בתעלה מים, כיון שהיא עמוקה "י" טפחים, לא מועילים הגדרות שמבחוץ, [אע"פ שהעומד מרובה, אך דופן התעלה מסלקת את העומד מרובה]. אך כל זה לגבי מחיצה, משא"כ לגבי צורת הפתח, יש חסרון נוסף שיש מחיצה או קרקע רשות אחרת בתוך חלל הפתח. ובה דנו האחרונים שמא זה פוסל את כל הצוה"פ, והפירצה היא לא רק בתוך התעלה. וזה יכול לפסול גם לדעת המשנ"ב.

ולמעשה נוקטים בעירוב שכונתי לאסור כל תעלה שיש לפנותיה דין מחיצה, [דהיינו עומק "י" טפחים בשיפוע שכשר לתל המתלקט] ובעירוב עירוני רבים מקלים כאשר התעלה אינה מוגדרת רשות בפני עצמה, דהיינו שהיא פתוחה לתוך הישוב בצורה שאינה עמוקה או מתלקטת, ואז נשאר רק ענין של מחיצה תחת צוה"פ, [וגם זה לא מחיצה גמורה, אלא בשינוי זוית הקרקע, ואכמ"ל].

עירוב חדש לשכונה שלא היה בה עירוב כלל

בשבוע זה זכינו בס"ד להעמיד עוד עירוב כשר לשכונה בדרום, שגרים בה תושבים דתיים, ולא היה בה עירוב כלל. עקב הנחיצות של העירוב במקום זה, יצאנו במבצע להקים את כל העירוב תוך מספר ימים, למקום הובא טרקטור עם מחפרון, שיעשה את חפירת הבורות במהירות ויקצר את התהליך כמו"כ ליציקת הבטון שנעשית בדרך כלל בצורה ידנית או בעזרת מערבל קטן לכל עמוד בפני עצמו, במקרה זה הביאו משאית בטון כדי לעשות את כל יציקת העמודים באותו יום. ובס"ד העמידו עשרות עמודים באותו יום.

תהליך ההתקנה: חפירת הבור לעמודים

נשאלת השאלה איך יתכן מקום שגרים דתיים ואין בו עירוב, הרי כולם אומרים שבכל מקום יש רב, ויש מועצה שעושה עירוב, ואין בעיה של טלטול למי שסומך על עירוב.

גם כשהמועצה מאשרת התהליך לא קל

ממקרה זה ומעוד עשרות מקומות אנו לומדים שאין כזה כלל, ולא בכל מקום יש עירוב, וגם במקום דתי צריך לדעת שגם זה צריך דרישה של הציבור, זה לא נעשה מאליו. במקרה זה מדובר בהרחבה של ישוב, שנבנו עוד עשרות דירות, דאגו לעשות להם כבישים, מדרכות, תאורה ושאר התשתיות, אבל העירוב נותר בהמלצה בלבד. למרות שיש מועצה דתית אזורית, וגם יש ביישוב הרבה שומרי תורה ומצוות, בכל זאת עברו כמה חודשים מזמן שנכנסו לגור, ועדיין לא נעשה שום דבר בענין. אחד מהתושבים הדתיים פנה למועצה ולועד הישוב, ונדנד להם הרבה פעמים, ואז התחילו הדברים לזוז. גם אח"כ, בכל שלב הוא היה צריך להזכיר ולבקש ושוב ושוב, וגם ראש ועד הישוב שהוא אדם ירא שמים פנה אל המועצה שוב ושוב, וכל שלב היה צריך לפנות מחדש ולבקש מחדש. עד שבס"ד הגיע לידינו אישור ביצוע העבודה, שנעשתה בשבוע זה.

חפירת הבור להנחת עמודי העירוב

המכשול כשאין עירוב, והזכות בעשיית העירוב

במקרה זה ובעוד מקומות דומים, אנו רואים את אחת מהסיבות שלא לסמוך סתם שיש עירוב, וגם מי שסבור להקל, צריך לדעת שעדיין יש מקומות שבהם אין עירוב כלל. במקרה זה מדובר בשכונה חדשה, אבל יש גם מקומות וותיקים שאין להם עירוב, כל מקום והסיבה שלו. כעת יש כמה ישובים בדרום שהרב ביישוב אומר למי ששואל שאין עירוב ביישוב. וגרים בהם עשרות אנשים שבדברים אחרים הם שומרי שבת, ובנושא הטלטול לצערינו ה' ירחם עוברים בשגגה מידי שבת עשרות פעמים, כי לא מבינים את עוצמת האיסור, שלא לקחת שום חפץ, אפילו לא לחצר [שברוב המקומות אינה מוקפת בפנ"ע]. לא להזיז שום כסא ועגלה בחצר, ועוד עשרות דברים שאנשים שהורגלו לטלטל, אינם שמים לב למעשיהם בנושא זה.

יציקת הבטון לתוך הבור

לעומת המכשול הגדול כשאין עירוב הקמת העירוב במקומות כאלו, זו הצלה גדולה וזכות עצומה. בפרט כאשר מבצעים את ההתקנה ע"י אנשים הבקאים בהלכה, ומצליחים להגיע לרמה כשרה ע"פ דין, ומעמידים אחראי שידוק כראוי. הרי בכל עירוב אחד כזה מונעים אלפי חילולי שבת כל שבת, בין כלפי התושבים שגרים במקום, ובין כלפי אלו

שבת פרשת ויגש - לחיזוק הזהירות בטלטול ובכשרות העירובים בארץ הקודש

בשבת זו יימסרו בעז"ה עשרות שיעורים בעירובין, במגוון נושאים. ונבקש בזאת מכל רב ומג"ש שיוסיף בדרשתו דבר חיזוק או דבר הלכה בעירובין, בפרט בעת הזאת שנתרבו חילולי השבת, ויהא חיזוק זה לזכות, ויהא חזקתו זו תעמוד לכלל ולפרט להתברך ברוחניות ובגשמיות.

צוה"פ על תל בזוית שאינו מתלקט

בעירוב הנ"ל השתדלנו למצוא מקום שהתעלה אינה משופעת, כדי שהעירוב יהיה כשר וטוב ככל האפשר, וכאן התעוררה שאלה נוספת מה הדין כאשר דופן התעלה עולה בשיפוע, ואם נמדוד אותו בקו ישר מלמטה למעלה הוא עולה י' טפחים בתוך ד' אמות בשיעור תל המתלקט, אבל החוט של צוה"פ עובר על התעלה באלכסון שאם נמדוד את התלילות בזוית זו, אינה עולה י' טפחים בתוך ד' אמות. מה דינו, האם מודדים לפי הזוית של הצוה"פ, דהיינו שהיא עוברת על קרקע שאינה משופעת כ"כ, או שמא מחשבים לחומרא לאיזה צד שיש יותר שיפוע, ואם בזוית אחת זה שיפוע המתלקט, הרי זה פוסל גם כלפי זויות אחרות.

נידון זה קיים גם כשעושים צוה"פ במרד של הר שיש בו שיפוע תל המתלקט, וחוששים לשיטות שמחיצה שעוברת תחת צוה"פ פוסלת א"כ אם יעמידו עמוד אחד למעלה בה, ועמוד שני למטה, וימשכו חוט מזה לזה, הרי צלע ההר שתחת החוט, הוא כמחיצה תחת החוט. אבל יש אפשרות לעשות צורת הפתח שתעלה את ההר בצורה מזוגגת, כמו כביש מתפתל בעליה להר מירון, שע"ז אין תל המתלקט בקו של צורת הפתח, אלא הצוה"פ מהלכת לאורך התל, וכך אפשר בשלבים לעלות את ההר בצוה"פ כשרה. פתרון זה ראינו לפני כמה שנים בעירוב של גבעת המורה בעיר עפולה.

אבל יש אומרים שזה לא פותר את הבעיה של מחיצה תחת צוה"פ, כי במקרים אלו יש תל שהוא מחיצה תחת צוה"פ, גם אם בכיוון הזה המתפתל של קו החוט אינו מתלקט לגובה י', אך עדיין אותו מקום מתלקט לכיוון אחר, לכיוון מורד ההר, [וגם אם זה לא מחיצה לכיוון החוט ממערב למזרח (לדוגמה), בכל זאת הוא מחיצה לכיוון שעולה מצפון לדרום, ואינו דומה לכביש המתפתל שבהתפתלות שלו הקרקע ישרה], וא"כ יש לו דין מחיצה, וממלא לא יעזור שהחוט עובר עליו באלכסון, כיון שבסב"כ הוא עובר על מחיצה שעולה מתחתית התל אל המקום הגבוה של העמוד השני, ודבר זה צריך עיון היטב, ואכמ"ל.

לפ"ז נבין גם את המקרה של צוה"פ שעוברת על התעלה, אם היא עוברת באלכסון, ובקו הזה אין בדופן התעלה שיעור מתלקט, ומ"מ בקו ישר ביחס לירידה לתעלה, יש בה שיעור המתלקט, א"כ זו מחיצה תחת צוה"פ, לכן לכתחילה צריך לעשות את הצוה"פ במקום שהדפנות אינם בשיפוע של תל המתלקט.

שאלות דחופות ממשפחות שנתקעו בפקק בנניסת שבת

ביום שישי האחרון, התעוררו פתאום שאלות דחופות בנושא התחומין, כשעשרות יהודים חרדים יראי שמים, היו תקועים באוטובוסים בפקק בכבישי הצפון, במקום המועד לפקקים סמוך ליקנעם, [ביציאה מכביש 6], וזמן השקיעה התקרב, והם באמצע הדרך ללא פתרון להגיע למחוז חפצם, וכנראה גם לא יספיקו להגיע אל עיר או מושב. הנוסעים התחילו לשים לב להלכות שבת הנוגעות למצב כזה, שפתאום הולך לקרוא להם דבר שהם לא חלמו עליו, להישאר בדרך בלי אפשרות להמשיך, בלי קידוש, בלי תפילה בבית כנסת, בלי חלות לסעודת שבת. אולי הם ירדו מהאוטובוס בשקיעת החמה, וילכו כמה שאפשר, שעה או שתיים עד שיגיעו. אבל גם זה אי אפשר. אסור ללכת יותר מאלפיים אמה, שיעור תחום שבת. הנה דברי הגמרא של מי שחשכה לו בדרך, שקונה שביטה במקומו, ויכול ללכת רק עוד אלפיים אמה.

אדם אחד שלף עוד ידיעה, שיש קולא למי שבא בדרך, שאם מכיר אילן או גדר ואומר שביטתי תחתיו, יכול ללכת ממנו עוד אלפיים אמה, וא"כ נקבע שהשביטה שלנו באילן שבחצר של פלוני בעיר הקרובה, ונלך לשם ברגל. אבל מבואר בגמ' ובשו"ע שגם זה לא יועיל אלא כשהאילן נמצא בתוך אלפיים אמה למקום שהוא שם, וכעת הוא במרחק של כמה קילומטרים מהמקום הראשון שבו יוכל להיות קשה לתאר את המהומה והחלץ שהיה שם.

האחראי על העירוב ברכסים סיפר לנו שאחד מהם הגיע לבית הכנסת ברכסים, עשר דקות אחרי שקיעת החמה, עם טרמפ ע"י נהג שלטענת הנהג הוא גוי, ואחרי שכנס והתחיל להרגע, שאל מה דינו, האם מותר לו לצאת מבית הכנסת להתארח באחד הבתים. והנה יש בזה כמה נידונים. א. מצד מלאכת שבת שהגיע ברכב עם נהג גוי, הוא עשה כדיו, כיון שהגיע בתוך זמן בין השמשות, ובזמן בה"ש התירו אמירה לגוי לצורך מצוה וצורך גדול.

איסור תחומין בבין השמשות, והיכן קנה שביטה

ב. מצד איסור תחומין שהוא עבר את שיעור התחום, כי בנסיעה של רכב עוברים את שיעור התחום בפחות מדקה אחת, ואם הוא הגיע כעבור עשר דקות בודאי שמזמן השקיעה עבר יותר מארבעת אלפים אמה מחוץ לעיר. לגבי זה מבואר בפוסקים שלא גזרו על שבות בבין השמשות, ומוכח שגם איסור תחומין הותר בבין השמשות לצורך מצוה, כמ"ש בקושית התוס' (עירובין דף לה. ד"ה נתגלגל), ועיי' בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' מ"ה), ובשו"ת עולת שלמה (סי' ד'), וכיון שאם ישאר בדרך לא יוכל לקיים קידוש וסעודת שבת ועוד מצוות, מותר לו ללכת [בלי לטלטל ובלי רכב, או ע"י גוי], ובתנאי שיגיע בתוך זמן בין השמשות.

ג. אבל לכאורה יש לו איסור כעת איסור תחומין, גם אם היה מותר לו ללכת בבין השמשות כי מ"מ שביטתו היא היכן שהיה בנניסת השבת. וכיון שבנניסת שבת בשקיעת החמה היה רחוק מהעיר יותר מאלפיים אמה, וקנה שם שביטה, א"כ עכשיו דינו כמי שנמצא מחוץ לתחום שאפילו אם יצא בשוגג אין לו אלא ד' אמותיו (סי' ת"ה ס"א). אלא שמצד זה היה אפשר להתיר לו את כל "רשות היחיד" שנמצא בה דהיינו כל היקף העירוב, כדיון מי שיצא מהתחום בשוגג והניחוהו בדיר או בסהר (סי' ת"ה ס"ו), וע"ש בבה"ל בעיר שאינו סומך על העירוב (שבה) [ויש להסתפק מה דרגת השוגג במי שידע שהוא צריך לברר ואין לו אצל מי לברר, והלך ועשה מעשה, האם אינו נחשב מזיד, ועכ"פ במצב הנ"ל שהגיע בתוך בין השמשות והיה מותר לו ללכת ודאי שאינו כמזיד, ויש לו היתר בכל העירוב].

ד. האחראי הנ"ל העלה רעיון אחר לומר שבמקרה זה מותר לו ללכת בכל העיר, ועוד אלפיים סביב לה, ודינו כמי שקנה שביטה בעיר. משום שמבואר בשו"ע (סי' תט"ו ס"ב ג') שלכתחילה השביטה נקבעת משקיעת החמה ואילך, וצריך להניח עירוב תחומין לפני בין השמשות [ושונה מעירוב חצרות שאפשר להניח בבין השמשות], אבל בדיעבד אם הניח באמצע ביה"ש הוי עירוב, ויש חולקים, ובביאור הלכה (ד"ה ויש) האריך שאע"פ שבשו"ע נראה שהלכה כדעה הראשונה, מ"מ רוב הפוסקים סוברים שאפילו בדיעבד לא חל. ובביאור הלכה (ד"ה ואם) כתב להקל כשהניח לפני סוף ביה"ש דר' יהודה, דיש לצרף שיטת רבי יוסי שעדיין לא הגיע בין השמשות. ולפ"ז אפשר לומר שאותו אדם יקנה שביטתו בסוף בין השמשות בלי עירוב תחומין, אע"פ שבתחילת השקיעה לא היה יכול לקנות שביטה במקום הזה, כי היה רחוק ממנו מאוד, מ"מ כעת שנמצא בסוף ביה"ש בעיר, יקנה שביטה ברגעים אלו ע"י שביטה במקום רגליו, כמו המניח עירוב בסוף ביה"ש. ועיי' בספר תחומי שבת (פ"ג הערה מ"ו) שצידד לומר בציור כזה שיהיה לו דין חמר גמל, שמא קנה עירוב בתחילת בין השמשות. אבל לפחות באופן שמפרש את שביטתו בבבאותו זמן, י"ל שקונה בסוף ביה"ש.

קניית השביטה במהלך מלפני שקיעת החמה בלי לעצור

ה. עוד דנו הרבנים באופן שאין לו דרך להגיע לעיר, ואין לו נהג גוי, צריך לרדת מהרכב או מהאוטובוס, וללכת עד אלפיים אמה. יש לדון האם יהיה מותר לו ללכת בלי לעצור, שבאופן שהולך מלפני שקיעת החמה, דעת הרמב"ן (עירובין דף מג.) שאינו קונה שביטה בהליכתו, אלא רק כשעוצר, ולפ"ז אם לא יעצור אינו קונה שביטה ואין לו תחום, וילך בלי הפסקה עד שיגיע לעיר וכשיעצור בעיר יקנה שביטה בכל העיר. אבל בדיון זה עיי' בביאור הלכה (סי' ת"ד ס"א ד"ה ממקום) שהביא דברי הרמב"ן וכתב שמסתמית הפוסקים מבואר שאדם בספינה קונה שביטה אפילו כשהספינה מהלכת, ובאמת שברשב"א (בעבוה"ק ה, כא) מבואר שאדם קונה שביטה גם במהלך, ושונה ממים שאינם קונים שביטה כשהם ניידיים כל זמן בין השמשות. וכבר העירו שלכאור הרשב"א חזר בו ממש"כ בחידושים שם. וכן מבואר בערוך השולחן (סי' ת"ט ס"ח) שגם אדם מהלך קונה שביטה, כיון שביכולתו לעמוד. והבה"ל נשאר בצ"ע למעשה, וא"כ צ"ע אם בשעת הדחק שאדם נמצא בדרך במציאות של היום, שאין איתו מזון כלל, ואין לו תנאים להישרדות יום שלם, אולי בשעת הדחק וסמוך על הרמב"ן וילך מלפני שקיעת החמה עד מקום ישוב בלי לעצור לרגע, ושם יהיה לו אלפיים אמה ממקום שצ"ע. וצ"ע.

ו. ויש להוסיף שבכל אופן אם יש ישוב קרוב, ורואה שהשקיעה מתקרבת, יכנס לישוב ההוא ויתארח בו למרות שלא יהיה במקום המתאים לתכניתו, ולא ימתין למצב שח"ו יגיע לחילול שבת. ובמקרה זה שמדובר בפקק באזור יקנעם, ציין האחראי הנ"ל שיש קטע מהכביש שנמצא בתוך התחום של יקנעם, ועל כן צריך לרדת שם מהאוטובוס, ויפרש ששביטתו תהיה ביקנעם, ויצעד ברגליו יחפש מקום להתארח שם. בדברים אלו אנו רואים, שיש זמנים שפתאום דיני התחומין המורכבים נוגעים למעשה, וצריך לדעת אותם, ולפחות לשים לב לשאלות ולקיים.

ונסיים את הענין בדברי הרבנים שביקשו לחזור ולעורר ולהזהיר, להקדים את הנסיעה יותר ויותר, שלא להגיע ח"ו למצבים כאלו, שנוגעים לחילול שבת ממש, שנקלעים למצבים דחוקים וקשה לעמוד בנסיין, ועושים דברים שאסור לעשות, בנסיעה אחרי הזמן, ובנשיאת החפצים באופן אסור ואכמ"ל רח"ל, ואף אם מגיעים בדקות הסמוכות להדלקת נרות, מצוי שנכשלים מחמת שלא מספיקים לסדר את כל הדברים. על כן חובה גמורה להקדים עוד יותר את היציאה, והיוצאים לצפון יצאו מהעיר בשעה שתים עשרה, ולא אח"כ. ולשומעים יונעם, ולמזהיר ולנוהר, שלומים את כמי נהר.

עדין אפשר להצטרף לשיעורי התחומין

בבני ברק • 052-7676-605 / בירושלים • 0534-18-6778

במודיעין עילית ובית שמש • 055-678-3323

אופקים • 052-711-2991 / נתיבות • 054-84-27153

כללי השתתפות

- א. יש לשלוח רק חומר מוקלד בורד למייל המערכת.
 ב. הדברים מתפרסמים רק בשם אמרו, ולא בעילום שם או ר"ת.
 ג. ניתן לשלוח רק עד 1000 מילים בלבד.
 ד. ניתן לשלוח רק עד מוצש"ק שלפני השבת שבו מתפרסמים הדברים.
 ה. אין המערכת מתחייבת לפרסם את החומרים.
 ו. יש קדימה למי ששולח מוקדם, וכפי שיכיל הגליון.
 ז. כמו"כ יש קדימה למי שעדיין לא פורסם מתורתו.
 ח. ניתן לשלוח רק וארט אחד לפרשה.

מתורתם של בונים

וכל בניה למודי ה' אל תקרי בניה אלא בוניך

ליקומים מתורת אברכי הכוללים שליט"א

פרשת ויגש תש"פ

בענין הפגשות יעקב ויוסף במצרים.

[מ"ו כ"ט] וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְפָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁיָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְוָאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל צְוָאָרָיו עוֹד:

וכתב רש"י ויבך על צואריו עוד - לשון הרבות בכיה וכן (איוב לד כג) כי לא על איש ישים עוד, לשון רבוי הוא, אינו שם עליו עלילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע:

והנה בפשוטו של מקרא נראה שיוסף נפל על צוארי יעקב, שהרי המקרא דיבר על יוסף שאסר מרכבתו לעלות לאביו, ועליו כתוב שנפל ובכה על צוארי אביו יעקב, וכן כתב רש"י בדבריו "אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, וכו', ע"כ. והוא שיוסף נפל על צוארי אביו, ויעקב לא נפל על צוארי בנו יוסף, אולם הרמב"ן חידש לפרש המקרא באופן"א והוא שיעקב הוא נפל על צוארי בנו יוסף, ואילו יוסף לא נפל על צוארי אביו.

ובמדרש [שכל טוב (בובר) בראשית פרק מו סימן כט] נראה להדיא כדברי רש"י כתוב "ויפול על צואריו. משני צדדי צואר, ונפל על צוארי אחיו וחזר על צואר אביו", ע"כ. וחזינו להדיא דיוסף הוא נפל על צוארי אחיו וצוארי אביו.

והנה במדרש [מדרש אגדה בראשית פמ"ו] דהביא רש"י כתוב שם בזה"ל, ויפל אל צואריו. ולמה לא נשק יעקב ליוסף, לפי שהיה קורא באותה שעה בקריאת שמע. ע"כ. והוא שהמדרש התקשה במה לא נשק יעקב ליוסף, ויל"ע במה לא התקשה על יעקב שלא נפל ובכה על צוארי יוסף כשם שיוסף נפל ובכה על צואריו, [וכנתבאר דשיטת המדרש הנ"ל דיוסף הוא נפל על צוארי אביו]. וא"כ צ"ע במה העירו במדרש רק על נשיקת יעקב ליוסף ולא על נפילה ובכיה שיוסף עשה לאביו, וצ"ע 1.

ויש עוד מקום להוסיף בזה, דהנה כתב במסכת כלה רבתי [פ"ג הט"ו] ואמאי לא נשיק ליה, סבר דילמא אידי ריגלא אטעותיה נשי אגב שופריה, כדכתיב וירא אליו ויפול על צואריו, ויבך על צואריו עוד, איהו בעי למינשקיה, ולא שבק ליה, דכתיב ויבך על צואריו עוד, והינו דכי נח נפשיה, כתיב ויבך עליו וישק לו, אמר תלתין ותלת שנין ומית, ולא נשקתיה לפומיה דאבא, והשתא קברנא ליה ולא נשיקנא ליה 2. והוא

1. ואולי לנפילה קרי המדרש נשיקה, ובה התקשה במה יעקב לא נשק ליוסף. אך ברש"י נקט בלשונו אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, הרי שנפילה ונשיקה שני דברים הוו.

2. ובהמשך הברייתא איתא עוד, והינו דכתיב וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, אטו עד השתא לא ידע מאן נינהו, אלא דשייליה אם לא איתלידו בכתובה, וכיון דאחזייה כתובה, אתייתבא דעתיה, ונשקניהו בדיל יוסף. אמר רבא שמע מינה יוסף נתחמם לנגדה, דאי סלקא דעתה לא נתחמם לנגדה, והתניא הניח ידו על בני מעיו, ואמר בספקות שבכם כך, בודאות על אחת כמה וכמה, מובטח אני שאין רמה ותולעה שולטת בכם, וקרא על עצמו אף בשרי ישכון לבטח, והא לא מיחשיב בהדיה, וכל שכן יעקב דמיחשיב בהדיה, הילכך צפה יעקב ברוח הקדש ונמנע מלנשק ליה, והיכא

דיעקב לא נתן ליוסף לנשקו מחמת שחשש שחטא, וע"ז כתוב בקרא דיוסף בכה עוד, והוא דנוסף על בכיה הרגילה מחמת שלא נתן יעקב ליוסף לנשקו.

ולכאורה דבר זה סותר לקושיית המדרש שיעקב לא נשק את יוסף מחמת קריאת שמע, ולפי דברי המסכת כלה יש טעם אחר בזה דילמא חטא, אך דברי המדרש היה שייך להקשות במה יעקב לא נפל על צוארי יוסף כדרך שיוסף נפל על צואריו, וע"ז נימא דקרא את שמע, אך בלשון המדרש דהוזכר לשון נשיקה צ"ע כנ"ל, ואולי מדרשים חלוקים המה.

(הרב חיים צבי הכהן רובין שליט"א - כולל פונבז' ב"ב)

וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד (בראשית מ"ו, כ"ה)
 רש"י ד"ה ויבך-אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהי' קורא את שמע.

קושיית העולם מפורסמת דממנ"פ, אם הי' אז זמן קריאת שמע מדוע לא קראה יוסף ואם לא הי' זמן ק"ש למה קראה יעקב.

המהר"ל בגור ארי' תי', דודאי אם הי' אז זמן ק"ש הי' יוסף נמי באמצע ק"ש. אלא דקי"ל דשואלין שלום מפני היראה ואפילו באמצע הפרק וע"כ מפני מורא אביו הפסיק קריאתו.

ויש לעיין בזה מכמה טעמים. חדא, דאם אכן שאל יוסף מפני היראה למה לא השיב יעקב מפני הכבוד ובפר' ויחי (מ"ח, ב וברש"י) חזינו דיעקב נהג עם יוסף כמלך ומ"ש הכא דלא. ובתנחומא אמר' דכל מצרים יצאו לקראת יעקב, ואיך לא השיב יעקב למלך בפני כל עמו. ואמנם עי' בט"ז (א"ח ס"ו, א) ד"ל שיעקב עמד בפסוק ראשון, ובה אין מפסיקין. (ועי' בכתב סופר עה"ת)

רמיזא, דכתיב ותשב באיתן קשתו, וכתיב עריה תעור קשתך, ומי גרם לו שלא ינצל לו, שבועות מטות אומר סלה, מאי אומר סלה, אלהי יעקב סלה.

מתיב', וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו, והרי דברים קל חומר, לבן שמנשק עבדה זרה ומנשק זונות, כתיב ביה הכי, יוסף לא הוה מנשק, דילמא לא איצטרך קרא למכתביה, אלא קרא אזכותיה דיעקב קא מהדר, וירץ לבן לקראתו, בעא לנשוקיה ולא שבקיה, חבקה הדר לנשוקי ואקיף ליה לסתות ליסתיה, דיקא נמי דכתיב וינשק, ולא כתיב וישק, שמע מינה, הכא כתיב וישק להם, והדר ויחבק להם; ומה בין וישק לוינשק, וינשק בכל הגוף, וישק בפה, ומנא לן דהכי, דכתיב שפתים ישק משיב דברים נכוחים, כל מקום שנאמר וישק אינו אלא כרושם, ומצטרף לחשבון.

תא שמע, וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צוארו וישקהו, וישקהו נקוד, הא דומיא ללבן, אמר ליה זיל חזי כמה שיני חריטי עילוה, ומאי שנא, משום דבעי לנשוקי ליה, אותה שעה נעשו שיניו כדונג, והכה לחייו בצוארו של יעקב ואיחלש, ועל אותה שעה אמר דוד קומה י"י הושיעני אלהי כי הכית את כל אויבי לחי שני רשעים שברת.

3. שהיינו בכיה המצויה בבנ"א אחר הפגשם עשרים ושנים שנים, ובאילת השחר העיר על לשון רש"י "רגיל", שמה רגילות שייך לגישות כאלו, וכי דבר מצוי הוא, ששיך ע"ז לשון רגילות.

פגישת האחים ויוסף בעשרה עב

ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו.
[ויגש מה, יד]

כתב האבודרהם (הל' תענית עמ' רנ"ד) שעשרה בטבת הוא משונה משאר תעניות שאם היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו (יחזקאל כד, ב) בעצם היום הזה כמו ביום הכיפורים, ודמי ליה"כ, [ובא"ר ס' תק"נ סק"ג הביא דכן מבואר בתשובות הגאונים] ובב"י (ס' תק"נ ד"ה ומ"ש) תמה מנ"ל חידוש זה.

ובדרשות חת"ס (צ"ט) ר"ל דאיכא סמך לזה מקרא, דהנה מעשה דיוסף והשבטים היה בשבת, וכמבואר בחז"ל עה"פ וטבוח טבח והן, וכתב בקרא דויבך יוסף על צוארי בנימן ופרש"י דהיינו על חורבן ביהמ"ק חזינן דשרי לבכות בשבת על החורבן ונדחה עונג שבת.

ונראה להציע חשבון, שהיה המעשה של השבטים עם יוסף שבכו על צואריו בדיוק בעשרה בטבת.

דהנה ראיתי בשם ספר 'פני אריה זוטא' (נדפס בשנת ת"פ, ד"ה ונבא לבאר) דכתב בזה"ל "כתבו הראשונים רמז לחנוכה מקרא דטבוח טבח והכן, כי האות ח' של טבח בצירוף לתיבות והכן הוא אותיות חנוכה לכן בא הסדר הזה דפרשת מקץ ליום בחנוכה עכ"ל. והנה בודאי שיחות חולין של ת"ח צריכה תלמוד, והנראה לענ"ד כי דוק בחשבון וצא חשוב ותשכח כי באמת בפעם ההוא שהיה יוסף עושה הסעודה לאחיו הוא חנוכה. שהרי יעקב כשבא למצרים היה ר"ח ניסן, דבבואו למצרים היה בן ק"ל שנה, וי"ז שנים היה במצרים, ובניסן נולדו אבות ובניסן מתו [עי' ר"ה יא, א] ובמס' כתובות (קיא, א) משמע שממצרים לחברון יש ת' פרסה שהוא מהלך מ' יום לאדם בינוני, י' פרסאות ליום, ונמצא להליכה לארץ ישראל וחזרה מא"י למצרים, [-שהלכו השבטים אחר שפגשו את יוסף] יש פעמים מ' שהם פ' ימים, ובתוך הפ' ימים יש י"א שבתות שלא הלכו בהן, דשומרים שבת היו כידוע. הרי הליכה וביאה ממצרים לא"י וחזרה צריך צ"א יום עם השבתות ומעתה צא וחשוב מראש חדש ניסן יום שבא יעקב למצרים, למפרע צ"א יום ונצא כלים בכ"ז בסלו, כי ג' חדשים -טבת שבט ואדר- הם פ"ח יום הוסף עליהם ג' ימים מחודש כסלו, הרי כשהתוודע יוסף לאחיו היה בכ"ז כסלו ג' דחנוכה, והסעודה דוטבוח טבח והכן היה ביום א' חנוכה עכ"ד.

אכן מש"כ שיעקב נולד בניסן הוא מח' בגמ' שם אי בניסן או בתשרי. וביותר יש לעמוד בדבריו, דמפורש בחז"ל באיזה יום הגיע יעקב למצרים, וכך איתא בשמו"ר (יה, יא) "ויסעו בני ישראל מרעמסס, רבי שמואל אומר כיון שיצאו אפו הבצק שלשו שנאמר ויאפו את הבצק, ויהי מקץ שלשים וארבע מאות שנה וגו', משעה שנגזרה עליהן הגזירה שהן לא עשו במצרים אלא מאתים וי' שנה וביום שירדו למצרים בו ביום עלו". נמצא שיעקב הגיע למצרים בט"ו ניסן, וא"כ אם נחשוב שהלכו פ' יום, ולא הלכו בשבתות, נמצא דבי"א טבת התחילו ללכת, דהרי י' טבת היה שבת, ואז לא הלכו, ויש עד ט"ו ניסן שחל ביום שני, 13 שבועות כפול ששה ימים הרי 78, ועוד יום א' וב' - י"ד וט"ו ניסן, נמצא שהלכו בדיוק פ' יום. וא"כ יוצא שהבכיה של יוסף היה בעשרה בטבת שחל בשבת ודוק. [וביו"ט דפסח כן הלכו כמבואר במדרש הנ"ל].

(הרב ישראל גולדברג שליט"א - ירושלים)

עוד קשה טובא דאף דקי"ל להלכה דמפני היראה כוללת יראת אביו ושואלין ממנו אפילו באמצע הפרק, אבל דעת רש"י (ברכות י"ג. ד"ה מפני היראה) הוא שרק מי שירא ממנו שיהרגוהו הוא בכלל. וא"כ אינו מותר לשאול לאביו אלא להשיב. נמצא דהמהר"ל ביאר רש"י דלא כשיטתו. (שוב מצאתי קושיא זו בפ' באר היטב.)

ובפנים יפות הביא דברי הילקוט כאן שאביו של אדם חשוב עליו כמלך. ומזה ר"ל דאפילו לרש"י מפני היראה כוללת אביו ושואלין ממנו. ולפ"ז נחיא נמי למה לא השיב יעקב דיעקב ה' מלך על יוסף ולא איפכא. אבל למעשה קשה לומר כזה, דהראשונים נקטו בפשטות דלרש"י אביו אינו בכלל היראה, ועוד דלדבריו למה כיבד יעקב את יוסף בפר' ויחי.

קושיא שלישית על המהר"ל, דההיתר ליתן שלום באמצע ק"ש אינו אלא למי שפגש בחבירו אגב אורח' אבל אם הלך לקראתו לקבל פניו אסור דאסור להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום קודם שיתפלל, ואפי' לאביו או רבו (משנ"ב ס"א, א). ואיך ה' מותר ליוסף ליתן שלום ליעקב והרי הלך לקבל פניו.

ובאמת מלשון הפסוק נראה דיוסף לא עשה הפסק דלא מוזכר שדיבר כלום אלא שנפל ובכה, אם לא דנאמר דשהה כדי לגמור את כולה ומנלן זאת.

והנה אמרינן ביומא (י"ט:) אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתותיו ולא יורה באצבעותיו ותניא רבי אלעזר חסמא אומר הקורא את שמע ומרמוז בעיניו ומקרוץ בשפתותיו ומראה באצבעו עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב, עכ"ל. ועי' במהרש"א ח"א (שם ד"ה ולא אותי) שכתב וז"ל ושמעתי בזה ע"פ המדרש וכו' ויעקב לא נפל שקרא את שמע ע"ש וז"ש ולא אותי קראת יעקב שלא רמז בעיניו כו' ולא הפסיק בק"ש וק"ל עכ"ל.

ועפ"ז נראה לומר ברש"י דידן דודאי לא שאל יוסף בשלום יעקב, חדא דאביו אינו בכלל היראה, ועוד לפי שה' אסור לו להקדים שלום קודם התפילה ואפילו אם לא ה' באמצע קריאת שמע. אלא התחכם ליפול ולבכות על יעקב כי לזאת יקרא רמיה ולא שאלה. וכיון שיעקב לא נשאל להדיא לא חל עליו חיוב להשיב מפני כבוד המלכות⁴. וממילא הנהיג יעקב בעצמו דין זה דלא ירמוז בעיניו וכו'.

(ומה דיוסף אכן רמז ליעקב, אפשר שה' עומד בין הפרקים דאז שואלין מפני הכבוד וכ"ש מרמזין, או שה' בפרשה שני' דאז מותר לרמוז לצורך מצוה. או שמא י"ל דיעקב אבינו הוא שחידש דין זה עכשיו. וצ"ע.)

והנה הרמב"ן הקשה דמה חידש רש"י במה שפי' על "וירא אליו" דיוסף נראה אל אביו. ועל רש"י דידן הקשה דמה שעשה יוסף אינו דרך כבוד ויותר ה' לו להשתחות ליעקב או לנשק ידו. וע"פ דרכינו יש ליישב קושיותיו. דקי"ל (סי' פ"ט, ב) דגם כריעה נכללת בהאיסור להקדים שלום וחמורה יותר מסתם שאלה. ואולי י"ל דגם נשיקת יד הוי ככריעה ואסור לפי שהוא אופן של כבוד והאיסור הוא שלא לכבד בשר ודם לפני שיכבד הקב"ה (ומה גם שמן הסתם נשיקת יד נעשית ע"י כריעה). וממילא מבואר דכיון דכל כונת יוסף ה' רק שיראה אל אביו כמ"ש רש"י, ה' לו דין משכים לפתח חבירו קודם שיתפלל, ואסור לו להקדים שלום ליעקב או להשתחות לו או לנשק ידו. ולא נשאר לו לעשות אלא כמ"ש 'ויפל על צואריו ויבך' דזה אינו דרך כבוד וכמ"ש הרמב"ן עצמו, וממילא אין בזה איסור.

(הרב שמואל ברוך וולדמן שליט"א - בית מדרש גבוה - לייקווד)

4. א וזה מדויק נמי בהט"ז הנ"ל שהקשה לדין דקי"ל שכל מלך בכלל היראה הוא, ואפי' אינו מפחד ממנו, למה לא שאל יעקב בשלום יוסף. ומדלא הקשה על שיטת רש"י נמי דהו"ל ליעקב להשיב לו מפני הכבוד, מוכח דבכייט יוסף לא ה' בגדר שאלה שמחייב תשובה.

דף היומי

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטיינמן זצוק"ל | גליון מס. 26

סיום הש"ס בדרך היומי

מספיק לגמור דף ביום אחד.

חיבור בין האנשים בסיום

שח רבנו: הנה מצינו דבר מה שלא מצינו בשאר מקומות, למשל בדברים גשמיים מי שאכל אכל ומי שלא אכל לא יכול להצטרף, ואפי' במזומן יש דין (ס' קצ"ז ס"ב) שאם אכלו לחם ואחד אכל מזונות הוא מצטרף, אפי' שלא אכל לחם, ויש כאלה שאומרים אפי' ירקות, ויש כאלה שאומרים אפי' מים, עכ"פ מוכרח כדי להצטרף צריך להיות משהו שייך, ואם הוא לא אכל שום דבר, אי אפשר לצרף אותו למזומן.

ולמה כאן המנהג שאם אחד מסיים מסכתא, באים אנשים שלא למדו כלום ומצטרפים, ונקרא קצת שהוא בר שמוחה, ואפי' בתשעת הימים יש כאלה שמצטרפים, אם אחד עושה סיום מסכתא באים אנשים אחרים שלא למדו והם מצטרפים, ועל סמך זה הם יכולים לאכול בשר, עכ"פ הוא מצטרף אפי'

מפי מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שמענו הנהגה חשובה למגידי השיעור שבסוגיות הגמרא שכיום צריך המגיד כגון בדיני טהרת המשפחה משמע לקולא נוקטים לחומרא ובלימוד הגמרא יכול להיות השיעור להדגיש שסוגית הגמ' זו אינה להלכה

שיחה אכפת לך

היה אברך חשוב שלימד דף היומי כמה פעמים ביום וסיפר את זה לרבנו, ואמר לרבנו שלצערו הגדול אינו זוכר כמעט מה שלמד אתמול.

ואמר לו רבנו שהסיבה לכך הוא שזה לא מעניין אותו כראוי הלימוד, אם הלימוד יעניין אותך אתה תזכור.

כמה פעמים אמר תמיד רציתי ג"כ ללמוד דף היומי אבל מה אני יעשה שאני לא מצליח, כי אני מתעכב על כל דבר ולא

בעת שמחתם של לומדי הדף היומי שזכו לסיים את כל הש"ס נביא מעט מדברי רבנו אודות מעלה זו. שרבנו היה טורח בימי הסיומים ללכת ולחזק את לומדי הדף היומי, בכל מקום מושבתיהם.

דף היומי

בכנס מאורות הדף היומי למגידי שיעורים אמר רבנו: הנה לומדים תורה, אבל יש חלק שעדיין לא זכו.

הלא בקדימה בברכות אצל פת ויין כתוב (טור ס' רע"א) שהפת צריך להיות לפני היין וכשמברכים על היין קודם כדי שלא יראה הפת בושחו צריך לכסות אותו זה שייך לגבי עניינים כאלה, אבל כאן גם יש חלק התורה שכולם לומדים ויש חלק התורה שלא ובחלק התורה הזה כאילו בושחו ומתבייש למה החלק הזה לגמרי לא לומדים, וזה זכות גדול שילמדו גם החלק הזה של התורה שלא יראה בושחו כמו שהגמ' אומרת בפת שם השאלה היא קדימה אבל כאן זה שבכלל לא לומדים בדרך כלל לא לומדים את כל המסכתות האלה, ובזכות הדף היומי לומדים גם מסכתות אלו.

וסיפר הגר"ד קובלסקי כשהצגתי רעיון לרבנו שילמדו כל יום במסגרת השיעור משניות מס' זרעים וטהרות. בעיני רבנו זה היה כדבר פשוט, והוא שאל מדוע שכל מגיד שיעור וכל יהודי לא יסיים את הש"ס כולו?

לעשות בעסק גדול

והיה רגיל רבנו להורות בעת שעושים סיום הש"ס של הדף היומי שיעשו בעסק גדול, כדי שיתרבו הלומדים העוסקים לפרנסתם בלימוד הדף היומי.

רבנו בסיום הש"ס באלול תשנ"ז ביד אליהו

שלא היה לו שום שייכות, ולמה זה ככה.

רואים שברוחניות זה אחרת, אע"פ שבגשמיות לכאורה יותר נרגש השייכות, אבל המציאות היא שבגשמיות היא הנותנת, כדי שיהי' שייכות צריך ג"כ שיהי' נהנה משהו ואם לא נהנה משהו הוא לא יכול להצטרף, אבל ברוחניות כן.

ועכשיו אמרו בסיום את הענין של בילגה (שלחי מסכת סוכה) שע"ז שהיא חטאה, בשביל זה קנסו את כל המשפחה, והגמ' שואלת למה זה, אומרת הגמ' שהבת אם היא לא היתה שומעת מהאבא שלה שהוא ככה זלזל בקדשי שמים, לא היתה אומרת, אבל סוף כל סוף זה רק האבא ולמה נענשה כל המשפחה, אוי לרשע אוי לשכנו, ושוב אותה הקושיה למה באמת אוי לרשע אוי לשכנו, הרי הרשע הוא רשע אבל שכנו לא רשע, ולמה הוא נענש?

רואים שברוחניות יש בין לצד הטוב בין לצד הרע, אחרת היה קשה לצד הרע מענישים אותו ולצד הטוב לא, אלא לצד הטוב ג"כ.

יוצא שכל אלה אפי' שלא השתתפו בלימוד, אבל יש להם שייכות בלימוד, כיון שזה ק"ו אוי לרשע אוי לשכנו, אז טוב לצדיק טוב לשכנו, ממילא אפי' שהוא לא למד הוא מצטרף.

הלא התנשי

רבנו הקשה בערך בזה הסגנון מהו ביאור מה שאנו אומרים בסיום מסכת ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי.

ולכאז' אם לא ישכח המסכת בעולם הזה למה ישכחנה בעולם הבא? וכן איך שייך שיזכרנה בעולם הבא.

וביאר רבנו שישנם שני מדות בהלומדים, יש שאין צריכים לעמול ולחזור וזוכרים בקל תלמודם, אולם יש שתלמודם קשה עליהם וצריכים לחזור ולשנן הרבה פעמים כדי לזכור, ולפעמים אף אח"ז אין זוכרים.

ואמר רבנו דכל זה בעולם הזה דהדבר תלוי כ"א לפי מדת זכרונו, אבל בעולם הבא אין יתרון לבעל הזכרון אלא מי שעמל ויגע לחזור ולשנן יזכור אף אם בחייו לא הצליח לזכור, ומי שלא עמל אלא זכר בקל את תלמודו לעתיד לבא לא יזכור כ"כ מה שלמד, ועל זה אנו מבקשים שלא תשכח ממנו המסכת לא בעולם הזה ולא בעולם הבא דאין הזכרון בשתי העולמות תלוי זה

בזה. (תכלת מרדכי עמ"ס מגילה עמ' סה)

זכו לסיים

בס"ד. ל' אחינו בני ישראל תושבי העיר בית שמש המתכנסים לשמוח בשמחת התורה עם סיום לימוד הש"ס תלמוד בבלי. ה' עליכם יח'.

הנה בכל הדורות ובכל המקומות היו ת"ח מופלגים וגדולי תורה, ואף אותם האנשים שלא זכו להגיע לדרגה כזו בתורה ראו לנכון לקבוע עיתים לתורה ולהשתייך ולקבוע מקומם באחת מהחברות שהיו במקומם כגון חברת ש"ס וכדו', וע"י כך ה' השפעה על כל אורח חייהם וחיי ב"ב, וע"כ עלינו לדעת עד כמה החובה על כל אחד לקבוע עיתים לתורה ולהצטרף לאותם אלו שזכו להיות בין אלו שזכו לקבוע עיתים לתורה ע"י שיצטרפו לשיעור קבוע.

וכ"א ישתדל בזה בכל כחו וע"י זה יזכה הוא וב"ב להתברך ברוחניות ובגשמיות, ויה"ר שיתרבו לומדי תורה והוגיה ומקיימיה כרצונו ית"ש, ונזכה במהרה למלאה הארץ דעה את ה' ית"ש כמים לים מכסים ובביאת גואל צדק בב"א. אהרן יודא ליב שטינמן. כ"ז אב תשע"ב לפ"ק. (קובץ אגרות – אגרת שמש)

שבע דף ביום

בפעם ראשונה שנתכבד רבנו להיות המסיים בסיום הש"ס במעמד רבבות אלפי ישראל ולומר ההדרן, אמר למקורביו אם אני יאמר הדרן הלך מסכת גדה וכו' יהיה זה שקר שנשמע מהנוסח כאילו סיימתי גדה וזה אינו נכון שהרי לא סיימתי, לכן אחרי שהזמיננו במשך תקופה זו התחיל בלימוד מסכת גדה עד סופה כדי לסיימה באמת עד חגיגת הסיום כדי שלא יהיה דובר שקר, ולמחזור הבא בדף היומי התחיל ללמוד כל הש"ס כי חשש שאם אומר ההדרן של סיום הש"ס מבינים שגם הוא סיים הש"ס ועשה קביעות לזה וביקש מתלמיד חכם [שציער ממנו בחמישים שנה בערך] שיבוא כל בוקר ללמוד עמו שבע דף כל יום מלבד שבת וכן לסיים הש"ס במהירות תוך שנה וחודשיים בערך, ובהמשך היה אותו ת"ח מקריא לפני רבנו שבע דף פעם בשבוע אחרי ותיקין כדי שיסיים הש"ס ביחד עם הציבור [שלומדים את זה שבע שנים]. (מפי נכדו הרה"ג ר' אברהם ברלין)

בכינוס מועצת גדולי התורה – חשון תשס"ה נשאל רבנו

ש. עוד מעט יסיימו מחזור נוסף של הדף היומי. יוזמה זו היא אחד הגורמים לצרף יהודים נוספים למעגל הלימוד. כיצד יש לפעול כדי לעודד זאת?

ת. בוודאי שכל אחד חייב לקבוע עתים לתורה. אולם צריך להדגיש כי לימוד הדף היומי טוב לבעלי בתים ולא לבני תורה ואברכים שעליהם ללמוד בעיון. כל מי שיכול, עליו להשקיע את עצמו בלימוד לעומקה של סוגיה. אולם זכות גדולה היא למהר"ם שפירא שחולל את הרעיון והביא המונים המונים אל לימוד הגמרא. זהו רעיון כביר, ואשרי חלקו של כל מי שמרבה ספסלים בבית המדרש. כאשר עושים אירוע גדול, עצם הפרסום והעיסוק בנושא בוודאי גורם למודעות גוברת ומביא רבים נוספים למעגל הלימוד.

ש. האם יש לעשות מעמד נפרד לדוברי עברית ולדוברי אנגלית?

ת. ברוב עם הדרת מלך!

עוד צריך לדעת, כיון שגדול תלמוד המביא לידי מעשה, לכן, כאשר לומדים את הדף היומי, כדאי להוציא מהדף הנלמד שתי הלכות הנוגעות למעשה. כבר בא הדבר אל הגר"ש אלישיב והוא תומך מאוד ברעיון.

מספר הרב ח'.

שאלתי את רבנו: ילד שיכול ללמוד עוד אחרי שעות הלימוד בחיידר, האם ללמוד אתו דף היומי, או משניות? והשיב עדיף ללמוד משניות, ללמוד הרבה ולחזור.

בס"ד. בירח שנתנה בו תורה ה' תשע"ב

משנה ערוכה היא 'אם אין יראה אין חכמה' ואח"ל בשמו"ר פ"מ כי מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא, אין בידו כלום – שקפלויות של תורה ביראת חטא. זכינו ולימוד דף היומי נתפשט בכל מקום, והרבה שיעורים נתיסדו לצורך זה, וב"ה שנתרבה תורה. ורחש לבו של א' הרבנים, שבכל שיעור של דף היומי, שבסופו יקדישו כ-5 דקות לצורך לימוד המוסר ועניני בין אדם לחבירו. ודאי שכל מי שיכול דבר חשוב הוא מאד, וזכות הרבים תלוי בו, כי רב ברכה הוא, ואשרי מי שזוכה לכך. א.ל. שטינמן. (קובץ אגרות – אגרת שנא)

שאלת רב

שאלה נוספת: מצינו דיני פשיעה במזיק, איך יצויר 'פשיעה' שלא בדיני מזיק. [ב].

שאלה מעניינת המצריכה תשובה מבריקה הייתה על מסכת שבת: האם מצות צדקה דוחה שבת. [ג]

שאלה נוספת מעין זו שאל מרן שליט"א במסכת עירובין: האם צריך להשתדל לקיים קריאת התורה. [ד]

שאלה כללית המקיפה מספר סוגיות בש"ס: איזה אופן מצינו שחותר איסור גזל. [ה]

אלו דינים משותפים מצינו בין סוכה וארבעת המינים – לדיני קרבנות. [ו]

שאלה מעניינת בהלכות סוכה, היכן מצינו שלמצות סוכה תהיה השפעה על דין בחושן משפט. [ז]

מיניה וביה מוסיף ראש הישיבה שליט"א לשאול, איך יצויר שעל ידי אמירת ברכו ישתנה דין בחושן משפט. [ח]

איך יצויר אופן של חלק מבעל חי, שבזמן מסויים אסור לאוכלו בחלב, ובזמן מסויים מותר לאוכלו בחלב. [ט]

שאלה נוספת במסכת ביצה באותו סגנון היא, איך יצויר דבר היתר ששבת הופכת אותו לאיסור. [י]

שאלה כללית הכוללת אינספור מקומות בש"ס: באלו מקומות בש"ס הוזכר המושג של פריחה באויר. [יא]

שאלה יצירתית בדיני מקח וממכר, האם יש אונאה לפרה אדומה. [יב]

שאלות הכוללות ומסכמות מספר דינים שונים במסכת בבא קמא, אלו ענייני תפלה הוזכרו במסכת בבא קמא. [יג]

אלו דינים שישנם בהלכות שבת הוזכרו במסכת בבא קמא לגבי דיני מזיק. [יד]

שאלת חכם – ח"י שאלות מרתקות ומעניינות בכל חלקי הש"ס, שנשאלו ע"י מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה שנלקטו מתוך 'מבחק כללי' על כל הש"ס, ויש ביופיים נותן טעם להביא להשקת וידיעת התורה.

לפני מספר שבועות נערך מעמד מיוחד במינו, 'מבחן כללי' לששים ושתיים אברכים צעירים, הלומדים בכלל 'ש"ס אידן' במסגרת לימוד הש"ס במסלול שנתי, עם סיום המחזור העשירי במסגרת הכולל נאות מרן הגר"ח שליט"א באופן מיוחד להקדיש מזמנו לערוך 'מבחן כללי' על כל הש"ס לעשרות האברכים.

במעמד רווי הודה והדרה של תורה נערך מעמד 'כור המבחן' בו במשך שעה ארוכה שאל מרן הגר"ח שליט"א את בני הכולל שאלות מכל מסכתות הש"ס, כאשר על כל מסכת ומסכת מסדר הש"ס נשאלים

מספר שאלות, חלק מן השאלות היו שאלות כלליות הכוללות ומקיפות מספר רב של סוגיות מכמה מקומות בש"ס, חלקן האחר היו שאלות המסכמות מספר רב של עניינים, חלק מן השאלות היו מצריכות דוקא חשיבה יצירתית.

בחלק מן השאלות התפתח משא ומתן בין הלומדים, כאשר נדרשו ע"י מרן הגר"ח שליט"א להשלים את התשובה, ולרגעים הפך האולם לבית מדרש כאשר קול ענות משא ומתן ולקחה של תורה נישא בחלל.

לרגל סיום הש"ס, ולחיבת הקודש ליקטנו וערכנו מתוך שלל השאלות פרט ועוללות – ח"י שאלות מחכימות ומרתקות, שאלות שיש בהם נותן טעם לשבה, להפרות את המחשבה, לעורר את העיון, לחדד את שימת הלב לפרטים הטמונים כבדרך אגב, ולהביא להשקת ידיעת התורה. [לתועלת הקוראים, הובאו קודם השאלות כאשר כל אחת מצויינת באות, והתשובה מוצגות בהמשך לפי סדר האותיות].

השאלה הראשונה הייתה שאלה המצריכה תשובה יצירתית: היכן מצינו שמלח ממתיק. [א].

איזה שייכות יש למסכת בבא מציעא עם מסכת יבמות. [טו]

מסכת תמורה היא מן החמורות שבש"ס, ואולם שאלה אחת, מרתקת במיוחד, עוררה את הלומדים, כאשר משא ומתן בעומק הסוגיות הסבוכות מתפתח בין הלומדים וראש הישיבה שליט"א, ותוך כדי ריתחא דאורייתא שזור ראש הישיבה שליט"א יסודות וחידישים מתורת בריסק, והאולם הופך לבית מדרש דחד יומא. **היאך יצויר קרבן שלא עשו בו שום עבודה, ואף על פי כן הוא קרבן גמור וכשר.** [טז]

שאלה כללית בדיני קרבנות, איך יתכן דבר שבתחילה היה פסול לקרבן, ונעשה לקרבן כשר. [יז]

במהלך המבחן הביא מרן ראש הישיבה שליט"א שאלה מפי זקנו מרן הגר"ז הלוי מבריסק זיע"א, אותה שאל עלם צעיר עת ביקש לבוהנו על מסכת בבא קמא, כאשר שאלה זו מלבד היותה כוללת היקף רחב של ידיעות, טמונה בה גם הבחנה בעומק גדרי הדין, השאלה ששאל מרן הגר"ז זצ"ל היא מה הם כל הפטורים שיש בדיני מזיק. [יח]

המבחן כלל עוד עשרות רבות של שאלות בכל מרחבי הש"ס, ובסיומו נשא מרן ראש הישיבה שליט"א דברים בהם הביע את התפעלותו מידיעותיהם של האברכים, כן אמר ידיעת כל התורה מלבד שהיא תכלית בפני עצמה, היא גם נצרכת לשלמות של כל חלק וחלק מחלקי התורה, מפני שכל חלק מחלקי התורה, תלוי ומושפע משאר חלקי התורה, והביא בשם אביו מרן הגר"מ זצ"ל את הארתו של מרן המשגיח דמיר רבי ירוחם זצוק"ל, שבתפלה זכה אומרים בכ"ב אותיות א"ב שבהם ארגת תורתך הקדושה, שמבואר מזה שהתורה היא כמו אריג, מה משמעות הדמיון בין התורה לאריג, ללמדך, כי כמו שאריג כל חוט וחוט שזור בכל יתר החוטים, וכל חוט וחוט תלוי ומושפע משאר כל החוטים, כך התורה הקדושה, היא כמו אריג, שכל דין ודין וכל הלכה והלכה, כרוכה ושזורה בשאר יתר כל דיני התורה, ובשביל שלמות ידיעת כל הלכה והלכה צריך לדעת את כל התורה כולה, והגר"ח מוואלוז'ין זיע"א אמר לתלמידיו כי מדין אחד מהלכות סוכה, אפשר להתיר עגונה, על כן ידיעת כל הש"ס היא דבר הנצרך בשביל שלימות ידיעת כל ענין וענין לעצמו.

והוסיף מרן ראש הישיבה שליט"א וסיפר את המקובל בידיו כי זקנו רבנו חיים הלוי זיע"א מבריסק היה יושב מידי יום בכל בוקר משך זמן רב מול החלון, ושאל אחד מן הנוכחים את רבי שמחה זליג ריגר זצ"ל מה רבנו

עושה בשעה זו, השיב לו רבי שמחה זליג, שבאותו זמן מרן הגר"ח מעביר לפניו דפים, דפים, מסכתות, מסכתות, ומשנן מסכתות שלמות מהש"ס.

התשובות:

[א] הגמרא בברכות דף ה' ע"א אומרת שמלח ממתקת את הבשר.

[ב] א: בברכות דף כ"ח ע"א מבואר שזמן תפלת המוספין הוא כל היום, ואמר רבי יוחנן שהמאחר להתפלל תפלת מוסף כל כך נקרא פושע. ב: שם בדף מ"ג ע"א, בדיני הנהגת תלמיד חכם, שלא יכנס באחרונה לבית המדרש, משום דקרו ליה פושע.

מקום נוסף שמצינו ענין של פשיעה שלא בדיני מזיק, הוא בגמ' בביצה דף ט"ו ע"א על מי שהיה בידו להניח עירוב תבשילין ולא הניח.

[ג] התשובה לכך נלמדת מהמשנה הראשונה במסכת שבת, כשהתנא מצייר את האופן של חיוב הוצאה מרשות לרשות הוא נוקט את הדוגמא שפשט בעל הבית את ידו לחוץ, ונתן לתוך ידו של עני, שבעל הבית חייב. ואם מצות צדקה הייתה דוחה שבת, הרי שאז היה בעל הבית פטור, שהרי הוא מקיים בכך מצות צדקה.

[ד] התשובה לכך טמונה במעשה שהובא בגמ' בעירובין דף פ"ו ע"ב ובסוכה דף ט"ז ע"ב לגבי דין עשיית אהל בשבת, שהגמרא מביאה מעשה שפעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מבעוד יום ופרסו סדינין להביא ספר תורה, הנה למדנו בדרך אגב, שעל מנת לקיים קריאת התורה, מרחו בפריסת סדינין בכדי שיוכלו להביא את הספר תורה.

[ה] במשנה במסכת עירובין דף י"ז ע"א שנינו שארבעה דברים הותרו במחנה היוצאת למלחמה, ואחד מהם הוא גזל עצים. ובגמרא שם מובא דעת רבי יהודה בן תימא שאף הותר להם להיות חונין בכל מקום, אע"פ שהם מזיקים את השדה.

אופן נוסף הוא בפרק הכונס בדין מציל עצמו בממון חבירו, האם הותר לגזול בשביל הצלת נפשות. אופן נוסף הוזכר בגמ' בבבא בתרא דף ט"ז ע"א על איוב שאמר שתבא עליו ברכה שהיה גזול שדה מיתומים משביחה ומחזירה להן. עוד אופן הוא בדברי הגמרא בשבת דף קכ"ט ע"א שלאחר הקזת דם מותר להערים ולהציג את עצמו כמבקש לקנות יין, ועל ידי כך יתנו לו למעום מהיין, והותר לו מפני שזה נצרך להשיב את נפשו.

תשובה מפתיעה משיב אחד האברכים עם דברי הגמרא בסנהדרין דף ל"ט ע"א שאמר ליה כופר שבריות חוה הייתה גניבה מאדם הראשון. וחיוך עולה על פני השומעים.

[ו] א: שגזול פסול בסוכה וארבעת המינים, וכך גם בקרבנות. ב: שיש דין של דיחוי, שאם הדבר נדחה מלהיות ראוי לקיום מצוותו, הדבר נפסל בארבע מינים ובקרבנות. ג: בדף ט' ע"א, ששם שמים חל על הסוכה, כמו שחל על החגיגה.

[ז] חכמים תיקנו מפני תקנת השבים שהגזול קורה וקבעה בבנין, אינו חייב להשיב אותה בעצמה לבעלים כדין והשיב את הגזילה, אלא פוטר את עצמו בתשלום דמיה. ומבואר בגמרא בסוכה בדף ל"א ע"א שלכן הגזול קורה וקבעה בסוכתו, במהלך שבועת ימי החג הוא פטור מלהשיב אותה בעין, וחייב רק את דמיה, אבל לאחר החג חייב בהשבתה בעין.

זוממים שמעידים אליהם שבאותו יום שמעידים היו במקום אחר שלא ניתן להלך את המרחק ביום אחד, לא חיישינן לגמלא פרחא. ו: בגמ' בבבא בתרא דף כ' ע"א שעוף אינו ממעט בשיעור של חלוק, כי עוף פרח ואזיל. ו: בגמ' בנדרים דף נ"ד ע"ב מוזכר כי המקיז דם לא יאכל עוף כי פרח ליביה כצפרא. ח: בחולין דף נ"ג ע"ב מוזכר כי המניח עופות בנהר מפרחן וסלקן. ט: בגמ' בסוכה דף כ"ח ע"א על יונתן בן עוזיאל שבשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף. י: בגמ' בביצה דף כ"א ע"א, נזכר הלשון 'עורבא פרח' כמשל לעירוב ענין שלא באותו ענין. יא: במשנה בסוטה דף ל"א ע"א הוזכר על השומע 'מעוף הפורח' שאשתו נסתרה.

תשובה מעניינת השיב אחד האברכים עם דברי הגמרא בעירובין דף מ"ג ע"א לגבי איסור תחומין, שמוזכר שם אופן של קפיצה בשם וכן הילוכו של אליהו הנביא ויוסף שידא שזה למעלה מעשרה.

אחד האברכים משיב את המשנה בשבועות דף כ"ט ע"א על הנשבע שלא ראיתי גמל פורח. וראש הישיבה שליט"א משיב, כי אדרבה, זהו אופן שאין פריחה באויר.

לאחר תום המנין המרשים, הוסיף ראש

הישיבה שליט"א בדרך צחות שבגמרא בכתובות דף ס"ב ע"א נזכר גם ענין של 'ארחי פרחי'.

[יב] בגמרא בקידושין דף ל"א ע"א כתוב במעשה של דמא בן נתינה שחכמי ישראל ביקשו ממנו אבנים לאפוד, אמר להם דמא בן נתינה יודע אני בכס שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, הנה כי כן, מבואר בדרך אגב, שגם כל ממון שבעולם היו נותנין לו חכמי ישראל בעבור הפרה אדומה, הרי נמצא שלפרה אדומה אין מחיר, אם כן לא שייך בזה אונאה.

[יג] א: בדף ב: יש מאן דאמר שהמזיק מבעה' שהוזכר במשנה היינו אדם המזיק, ולמה נקרא אדם בשם מבעה, על שם הכתוב 'אם תבעיון בעיו'. ב: בדף כ"ג ע"ב, אמר רבי מאיר ששור מועד שריחק נגחותיו חייב, וכל שכן אם קירב נגחותיו, ולומדים הראשונים מכך את הדין שאם אמר מוריד הגשם צ' פעמים ביום

[ח] באמירת ברכו במוצאי חג הסוכות מתחייב בהשבת הקורה, אע"פ שהיא נתונה בסוכתו.

[ט] גמרא ביצה דף ח' ע"א - ביצים במעי אמן, בזמן שהם אינן גמורות, נחשבים כבשר ואסורות באכילה עם חלב, וכשנעשים ביצים

גמורות, פקע מהם שם בשר ונעשים לביצים, וממילא מותרים בחלב.

[י] במשנה ביצה דף ל"ה ע"א, היה אוכל באשכול של טבל שלא נגמרה מלאכתו, שזו אכילה מותרת, ואם השכה עליו השבת באמצע אכילתו, דעת רבי יהושע שלא יגמור אכילתו, מפני שהשבת קובעת.

[יא] א: בגמרא בחגיגה דף י' ע"א 'היתר נדרים פורחין באויר'. ב: בגמרא בעבודה זרה דף י"ח ע"א לגבי שריפת רבי חנינא בן תרדיון עם ס"ת, 'גזילין נשרפין ואותיות פורחות'. ג: במשנה בכתובות דף ק"ט ע"ב לגבי מי שאבדה לו דרך לשדהו בין שדותיו של חבירו, שאינו רשאי לעבור דרך שדותיו של חבירו, אלא יקנה דרך או שיפרה באויר. ד: בגמרא ביבמות דף קט"ז ע"א לגבי גט שכתוב בו שם של אדם שהעידו עליו שבאותו יום היה במקום אחר, חיישינן דלמא בגמלא פרחא אזיל. ה: בגמרא במכות דף ה' ע"א, לגבי עדים

אחד מועיל, כמו שור המועד שיקרב נגחותיו. ג: בפרק החובל הזוכר שהמתפלל על חבירו הוא נענה תחילה. ד: כן הזוכר שם תפלת משה רבנו 'שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו'.

[יד] א: הענין של אב ותולדה. ב: המשנה בסוף פרק שור שנגח את הפרה, 'אחד שור ואחד כל בהמה' בדיני מוזיק ובדין שביתת בהמתו בשבת. ג: בדף ס' ע"א, לגבי מי שמזיק ע"י שזורה ורוח מסייעתו, ובהלכות שבת האופן הזה הוא מלאכת זורה. אחד האברכים מוסיף כי תקנת קריאת התורה של שבת מוזכרת בסוף פרק מרובה.

[טו] ביבמות דף ק"כ ע"א, בדין סימנים, אם דאורייתא או לאו דאורייתא, ונפק"מ מזה אם הסימנים מועילים לומר על פיהם שמת הבעל ולהתיר את אשתו לשוק.

[טז] לאחר דקות של מחשבה ועיון, מציג אחד מן האברכים תשובה, 'שתי הלחם', למאן דאמר שאפשר להביא שתי הלחם בלא כבשים, נמצא שלא עושים בשתי הלחם הללו שום עבודה, והם כשרים.

מרן ראש הישיבה שליט"א מעיר על התשובה מפני שבלחם הפנים יש תנופה, ויש לדון שהתנופה נחשבת עבודה המתירה את הלחם, אבל אנחנו -

אומר מרן ראש הישיבה שליט"א - מדברים על אופן שלא נעשה שום מעשה הקרבה עצמו, ואעפ"כ הוא מותר באכילה.

אחד האברכים מציג כתשובה, 'בן פקועה' - כלומר בהמה שהוקדשה לקרבן ושחטו אותה ומצאו בתוכה עובר, שהדין הוא שהוא גם קרבן, ואף על פי שאין עושין בו שום עבודה, והוא נותר בהקרבת אמו.

מרן ראש הישיבה שליט"א מסכים, אך אומר כי עדיין אין זו תשובה מספקת, מפני שבבן פקועה, סוף סוף כל התורת קרבן של הולד הוא אגב אמו, והשאלה היא איך משכחת לה אופן שהוא קרבן נפרד, שהוקדש בפני עצמו, וקדושתו אינה מחמת אמו, ואף על פי כן, הוא כשר בלא שיעשו בו שום עבודה.

התשובה היא: בגמרא בתמורה דף כ"ה ע"ב מבואר דהמקדיש עובר בפני עצמו, שקדושתו היא מחמת שהקדישוהו, הרי הוא כשר בלא שיעשו בו שום הקרבה.

ומרן ראש הישיבה שליט"א מוסיף ומחדד את עומק גדר הדין, על פי דברי זקינו מרן הגרי"ז בספרו חידושי מרן רי"ז הלוי, ומשא ומתן בפלפולה של תורה מתפתח בין הלומדים, והאולם כולו מתמלא בקול ענות גבורות מלחמתה של תורה כאשר במשך דקות ארוכות הלומדים מתווכחים בעומק גדרי הדברים, ובביאור דברי מרן הגרי"ז, והאולם הופך לבית מדרש דחד יומא.

[יז] על אתר כחץ מקשת יורים האברכים את התשובה: הדין שקרבנות פסולים, אם עלו לא ירדו. מרן ראש הישיבה שליט"א לא מסתפק בכך בטענה שהקרבן נשאר בפסולו, ורק שאין מורידין אותו. התשובה היא: הפיגול הנותר והטמא שהעלה אותן על גבי המזבח, מעת שמשלה בהן האור, פקע פיגולן, ובאופן זה הקרבן נחשב כשר.

אברך נוסף טוען למקרה נוסף, בדין אותו ואת בנו, שביום ששחטו אותו בנו אסור, ולמחר יותר. מרן ראש הישיבה שליט"א מקבל את דבריו, ואברך אחר מוסיף מיניה וביה, כל קרבן שהוא מחוסר זמן, בתחילה הוא פסול,

ואח"כ נהיה כשר.

אופן נוסף הוא במום עובר, שכשעובר המום, הבהמה נכשרת לקרבן.

[יח] התשובה לכך היא רחבה וכוללת מנין רחב של פטורים, כמו שן ורגל הפטורים ברשות הרבים, וכלים שהזקו בבור, וטמון באש, ומוזיק עכו"ם, ומוזיק הקדש, ושור פסולי המוקדשין שפטור בבור.

כשהנקודה אליה כיון מרן הגרי"ז, היא ההבחנה בין מוזיק הקדש למוזיק שור פסולי המוקדשין, שאין זה דין אחד של פטור הקדש במוזיק, אלא הם שתי דינים נפרדים, הקדש מפני שאינו שור רעהו, ופסולי המוקדשין מיעטת התורה 'והמת יהיה לו' יצא זה שאין המת שלו, ועל כן הם נמנים כשתי פטורים נפרדים.

ענייני סיומים ממזן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מזן הוא בכור ולכן מסיים בערב פסח אחר שחרית מסכת, ואומר קטע מסוף המסכת (ומסביר קצת באופן שיבינו את הענין) ואח"כ שותה יין וטועם מעט.

בכל יום מימות השנה לומד מזן שבע או שמונה דפים מתלמוד בבלי, לפי סדר הש"ס, ובערב פסח מסיים כולא ש"ס, ויש להאריך הרבה בהנהגה זו שמעולם לא ביטלה גם כשהיה חולה וגם בימי שמחה וגם כשישב שבעה על הוריו או אשתו הרבנית - מיד כשקם מאבלותו (בבוקר), התיישב בהתמדה עצומה להשלים כל 'חובותיו' (כפי שהוא מכנה את סדריו אלו כחובותיו) כמו כן מסיים בערב פסח גם כל התלמוד ירושלמי, שולחן ערוך, רמב"ם, משנה ברורה, תנ"ך, זוהר (ועוד דברים שמסתייר בהצנע לכת).

כשחל ער"פ בשבת מסיים גם ביום ה' וגם ביום ו'.

עי' שו"ע סי' ת"ע ס"ב, וכן נהג אביו מזן הקה"י זצ"ל שהיה ג"כ בכור לאמו.

בכל סיום מסכת במשך ימות השנה אינו מקבץ עשרה אנשים לקדיש. ואינו מקפיד לומר הדרן עלך "בלי נדר". ואמר לי טעמו מפני שאין זה נדר אלא דרך בקשה.

אומר אח"כ הערב נא וכו' וצאצאינו "וצאצאי צאצאינו" וכו' ואח"כ מתחיל משנה ראשונה ממסכת הבאה, ונוהג בכל סיום לשתות מעט יין. ופעמים אוכל מעט לכבוד המצווה.

ואומר לי טעמו כי אם לא ישתה בכל סיום מסכת לא יוכל לפטור עצמו בסיום של ערב פסח, כי אם פעמים אין עושה סיום מראה בכך שסיום מסכת אינה סעודת מצוה אצלו,

כשלומד אבות דר"נ ומסכתות קטנות אין עושה סיום אחר כל מסכת רק אחרי מסכתא מזוזה (שהיא אחרונה) מסיים על הכל.

במסכת מירושלמי שחסר ואין על כל המסכת (כגון מס' נדה) ועל מסכת תמיד, עושה אח"כ סיום כרגיל.

עי' בספר יומא טבא לרבנן פרק ב' סעיף ח'.

על תנ"ך ומדרשים אינו עושה סיום ולא אומר הדרן, אמנם ראיתי כשגמר ללמוד תורת כהנים, אמר: הדרן עלך ספרא פר' ויקרא (היינו שאמר הדרן אחרי סיום פרשה).

ואמר לי טעמו דבגמ' שבת קי"ט א' מבואר שעשו סיום רק על גמרא, וכן הוא המנהג, ומה שפעמים אמר הדרן עלך וכו' א"ל טעמו כיון שזה רק תפילה מותר לומר זה, אמנם אינו חיוב, לכן לפעמים אומר אבל אבל לא תמיד.

כשמסיים ד' חלקי שו"ע או כל הי"ד החזקה להרמב"ם שותה מעט יין ופעמים אומר הדרן. ואמר לי שפעמים גם בסיום הספרי אומר הדרן, כי הדרן הוא תפילה ואפשר לאומרה מתי שרוצים.

כשלומד גמרא נוהג שלא לעצור בסוף פרק אלא אומר ג' פעמים הדרן עלך וכו' ומיד מתחיל משנה מפרק הבא.

וא"ל מקורו דאיתא בעובדיה (א' י"ד) ואל תעמוד על הפרק, ופירש"י מכאן שאסור להפסיק בק"ש בין פרק לפרק, והיינו שלא יעמוד בסוף ענין. מנהגו של רבינו ללמוד משניות טהרות קודם מסכת נדה, ואינו יודע טעמו. בסדר לימוד ש"ס הבבלי, ראיתי שלומד לפי סדר המשניות, דהיינו שאחרי פסחים שקלים לומד יומא, סוכה ביצה ואח"ז ר"ה.

פעם אחת ראיתי שעשה סיום על מסכת פלונית בבלי וירושלמי יחד (שכידוע כן היה דרכו ללמוד במקביל את הגמרא של בבלי עם ירושלמי) ושאלתי אותו מה טעם אין עושה כל אחד בנפרד וענה כי למד אותם יחד בזה אחר זה לכן גם הסיום עשה בבת אחת בזה אחר זה. שאלו את רבינו מדוע הוא לומד עדיות ומסכתות קטנות אחרי מכות וענה כי זה שייך לזה ולא זכינו להבין טעמו.

(מתוך הספר אלא ד' אמות של הלכה בלבד - הנהגות מזן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א)

מכתבי הקוראים כפי שנשלחו למערכת בענייני סיומים - מזן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

שאלתי פי רבינו לפני כ-15 שנים אם כדי לעשות סיום הש"ס צריך ללמוד גם כל המשניות זרעים ומועד, ואמר לי שאין בכלל דבר כזה סיום הש"ס כי בגמ' מוזכר רק סיום מסכתא, ובעצם סיום הש"ס זה סיום עמ"ס נדה בלבד [וכידוע מנהגו ששותה בכל סיום מסכתא מעט יין]. ומיד הוסיף ואמר לי אבל זה רק לענין סיום אבל מצד חיוב ידיעת כל התורה ודאי חייבים ללמוד כל המשניות וכו'.

ביום כו אב תשע"ב זכיתי לעשות סיום הש"ס בבני ברק בהשתתפות מזן הגר"ח שליט"א והגאב"ד ירושלים שליט"א ולהבחיל"ח הגר"ר שמואל ואזנר זצ"ל והגר"ר ניסים קרליץ זצ"ל. ובקשתי ממזן רבינו שליט"א שיגיד איזה מילים וכך אמר. בסוף הש"ס כתוב "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנאמר הליכות עולם אל תקרי הליכות אלא הלכות". ואמר מזן בשם אביו הסטייפלר זי"ע האיך ילפינן מכאן שכל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא. אלא הפסוק קורין לפנינו ולאחריו כזה. כל השונה הלכות בכל יום היינו הליכות עולם שלומד לעולם כל יום הלכות. מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר עולם לו. שיהא לו עוה"ב.

בידידות נאמנה.

שמואל דוד פרידמן מח"ס שדה צופים על הש"ס בבלי וירושלמי ועוד (ארה"ב)

לפני רבות בשנים שלחתי לרבינו שליט"א, האם נכונה השמועה שזמן סיום מסכת הוא זמן עת רצון לפעול ישועות בתפלות וברכות, כפי שמסופר על כמה גדולים ביניהם על הגאון הצדיק רבי מרדכי מאושמינא. וכן מסופר על מזן הגרי"ז זי"ע"א שהנהגה זו אחת מירושלים, שעברו עליו שנים רבות מאז נישואיהם, והנה הציעו שיבואו להתברך ממנו באותה עת שסיים מסכת זבחים, וכן עשו. מזן הגרי"ז ברכם

ה' יעזור לה' היה זה בחודש חשון ובערב ראש השנה נולד להם בן למזל טוב.

תשובת רבינו הגדול מרן שליט"א בכתובים היתה בזה"ל "לא שמעתי, אבל יתכן שהוא עת רצון".

בסייעתא דשמיא

לפני כשנתיים נכנסתי למרן שליט"א לבקש ברכה לזש"ק, מרן שליט"א בירכני והורה לי לסיים את הש"ס בבלי, מכיון שכבר למדתי את רוב מסכתות הש"ס התחלתי מאותו יום להתמיד יותר בלימוד הש"ס כדי לסיימו במהרה, לקראת סיום סדר מועד נכנסתי ושאלתי למרן אם צריך ללמוד גם מסכת שקלים (שיש עליה רק ירושלמי) ומרן השיב: בודאי! סיימתי את לימוד הש"ס בתחילת חודש אלול תשע"ח, נכנסתי למרן ושאלתי אם לעשות את סעודת סיום הש"ס עכשיו בתחילת זמן אלול שיכול לגרום ביטול תורה לקרובים והידידים שאזמין או שעדיף שאחכה לבין הזמנים (היו לי עוד שני מסכתות קטנות בסדר טהרות שלא למדתי) ואעשה את מעמד הסיום בחוה"מ סוכות ובכך אמנע ביטול תורה. מרן השיב: אם עושה את הסיום בזמן אז מגיע לו (שיבטלו תורה עבור זה) לאחר זמן נכנסתי שוב לרב לקבל ברכה וצינתי בכתב את סיום הש"ס שעשיתי, ומרן שליט"א אמר לי: תלמד גם ירושלמי ותוספתא.

סבי הר"ר חנוך סגל שליט"א הוא ממקורבי מרן שליט"א והוא גם בכור, ובכל שנה בערב פסח הוא מתפלל במנינו של מרן שליט"א, ולאח"כ זוכה להשתתף בסיום שמרן שליט"א עושה ובזה יוצא יד"ח. ובשנה אחת אירע והוא לא התפלל במנינו של מרן שליט"א, אלא במנין וותיקין אחר, ומיד לאחר התפילה הגיע לבית מרן שליט"א, אך הוא כבר פספס את הסיום. ולאחר שהקהל ניגשו לברך ולהתברך ניגש הוא, ואמר לרבינו שהוא הרי בכור ולא שמע את הסיום של רבינו ואינו יכול לשתות לחיים, אומר לו רבינו "אם יש לכם זמן תחכו כחצי שעה ואני אערוך לכם סיום" והוא לא רצה להטריח את רבינו, ומיד אמר שבמנין בו התפלל היה סיום אך לא כיוון לשמוע ולצאת יד"ח, אמר לו רבינו שאם היה בביהכ"נ בסיום, אף שלא כיוון יצא יד"ח ונחשב שהשתתף בסיום.

בברכה י. ג. ירושלים

שו"ת בעניני סיומים מידידינו הרה"ג ר' אהרון פסין שליט"א

סיום ע"י קטן

שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (אייר התש"ע), האם לסעודת סיום שעושה קטן יש דין של סעודת מצוה (נ"מ לפטור גדולים בתענית בכורות ואכילת בשר בתשעת הימים). דאם בתר שמחה לגומרה של תורה אזלינן, נהי דבוודאי איכא שמחה רבה בזה?
וכתב לי הרב שליט"א: "כן".

(מעלות רבקה עה"ת, חלק השו"ת)

כמה פעמים סיים מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א את הש"ס

נכנסתי קמיה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (ניסן התשע"ו) עם בני היקר אליהו נ"י, וביקש לשאול את הרב, כמה פעמים סיים מרן את הש"ס?

והשיב מרן שליט"א: "אני לא עושה חשבונות".

אבל הרב סיים כבר יותר ממאה ואחד פעמים?...

חייך הרב שליט"א וענה: "אני לא זוכר...".

ונראה שבתשובתו יש לימוד גדול לנו, לא להיות עסוקים במספרים והישגים אלא רק לשבת וללמוד ולהשתעשע בדברי תורה כחפץ ה' מעמו!

וזכורני שנכחתי כאשר ילד כבן 8 הגיע אל מרן הגר"ח שליט"א (חורף התשע"ו), כדי לברכו, ואמר: "הרב, אני רוצה להיות צדיקו", חייך אליו מרן שליט"א ואמר לו בהאי לישנא: "אם תרצה - תהיה!".

ובפעם אחרת (סיון התשע"ו), נכנסתי קמיה מרן הגר"ח שליט"א, עם ילד בן 9 שעשה סיום על חמשה חומשי תורה וביקש לדעת אם יש סגולה לזכור את מה שלמד.

והשיב הרב שליט"א: "לחזור".

עוד אזכיר אשר ראיתי (תמוז התשע"ו), המראה הנפלא והנהדר החקוק בתודעתי ובכל נימי נפשי, כאשר נכנסתי קמיה מרן שליט"א, לשוחח עמו בענין מסויים ובקשוני בני הבית לישב לידו. מרן עיין בספר וכתב את חידושיו באותה שעה, והיה כ"כ שקוע בתלמודו, שלא הבחין כלל שהתיישבתי לידו ממש. כל אותה העת בחדרו של מרן הטלפונים צלצלו, כסאות הוזזו, אנשים שהיו בחדרו דיברו אחד עם השני והסתובבו בחדר. ומרן שליט"א?... לומד ולומד וכלל אינו מודע לנעשה סביבו, על אף שראשו נע ימין ושמאל מהספר למחברת בה כתב את חידושי. ודומה שכך הוא הדבר לא מתוך שבחר להתעלם מהסובב, אלא מתוך שהחליט בלבבו הטהור להתמסר בנאמנות לדבר אחד בלבד שחשוב באמת. מצוי הוא בעולם אחר משלו, עולמו שלו, עולם שכולו תורה. גופו כאן איתנו, אך מחשבתו והווייתו אי שם גבוה מעל גבוה, בעולמה של תורה.

1. ובפעם אחרת כשהייתי אצל מרן הגר"ח שליט"א, נכנס אב עם בניו הקטנים וביקש ברכה שיהיו בניו תלמידי חכמים. אמר מרן: "צריכים ללמוד ואז יהיו תלמידי חכמים". והוסיף בחיוך: "קודם שהאבא יהיה תלמיד חכם... אבא צריך זקן גדול, ופאות, והוא ילמד - אז יהיה תלמיד חכם...".

המחזה הנשגב של שקיעות מוחלטת בתורה היה מרומם ונעלה! רק אחרי דקות ארוכות כשסיים לכתוב ענין מסויים, סובב ראשו אלי בפליאה כשלפתע הרגיש באדם היושב על ידו ממש.

וכמדומה שזאת כל התורה כולה על רגל אחת: לשאוף לגדלות בתורה, ללמוד ולחזור, ללמוד ולחזור, בעמלות ושקיעות מוחלטת, מבלי לעשות חשבונות. ולהתפלל לסייעתא דשמיא.

(פותח את ידך, חלק השו"ת)

מתוך הספר 'כל משאלותיך'

אמר רבינו: "בבחרותי כאשר באתי ללשכת גיוס לקבל דחיה, שאלו היכן אתה גר, אמרתי בישיבה, שאלוני מה הכתובת, אמרתי שאני יודע, וכי מנין אדע את הכתובת, כתבו לי: 'עושה רושם מוזר', ופטרוני, סיפרתי זאת להחזו"א, ונהנה מכך".

אמרתי: 'כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ', ומ"מ לצערנו בני הישיבות עדיין צריכים ללכת ללשכת הגיוס כדי לקבל דיחוי, ורבינו קיבל כל כך עול תורה, שפטורוהו גם מזה. **ודאי שזה כך, שאם בני תורה מקבלים עול תורה לחלוטין, אפשר לזכות להיפטר אפילו מזה.**

מה היה עם רבינו בלשכת גיוס? פעם א' באתי וישבתי עם גמרא, ניגש האיש ממונה בצבא ושאל אותי מה שם הרחוב של הישיבה שבה אני לומד עניתי שאני יודע, ובאמת לא ידעתי, ורשם פתק שנראה לו שאני משוגע, ונפטרתי מהם לכמה שנים. ושוב פעם אחרת באתי לשם, וכנראה קראו את שמי ולא שמעתי, וכך ישבתי ולמדתי כמה שעות, עד שבא אחד ואמר לי: 'כולם כבר הלכו, אין אף אחד ולמה תשב כאן...?'

עובדות מחיי התורה של רבינו שר התורה, מהבית פנימה

רבינו מתחיל את הש"ס בערב פסח, במסכת ברכות, ומסיימה בערב ז' דפסח, ואז בז' דפסח מתחיל ח' דפים של משניות 'זרעים', ובמקביל את כל הדפים מהירושלמי השייכים להם. לכן ימים אלו אצל רבינו עמוסים. ואמר לי פעם שצריך ללמוד כל יום 05-06 דף ירושלמי 'זרעים'. וכמדומה שבשמונה ימים גומר את כל סדר זרעים.

בכ"ו ניסן תשס"ט אמר לי, כי בימים אלו אין לו זמן לכתוב חידושי תורה, מחמת ריבוי הדפים שלומד. ולמחרת שאלתי: האם מתקשה בהשלמת הלימוד של החובות? ואמר: "זה קשה". שאלתי, האם קשה לרבינו יותר משנים שעברו? - "יש מקומות יותר קשה יש מקומות יותר קל, במה שיגעתי יותר קל, כלאיים היה יום יותר קל, אבל דמאי יותר קשה".

שאלתי: הרי פעם אחת ראיתי את רבינו (בלימוד מסכת יבמות) שלמד דף אחד כשתי דקות וחצי. וענה: "כי יבמות הוא ממש גירסא דינקותא, כי למדתי עוד בנערותי מאבא, ולפני ששלחני לישיבה בפ"ת אמר לי, שיבמות הוא רוצה שאלמד אצלו כי היא מסכת קשה. וכך היה שלמדתי עמו יבמות ואח"כ שלחני לפ"ת".

למחרת, כ"ח ניסן תשס"ט, שאלתי שוב: איך החובות היום? "זה קשה. אין שום לימוד בלא קושי כלל, היום זה הלימוד של מסכת שביעית".

ה' שמיני, כ"ד ניסן תש"ע. רבינו אמר לי כי "היום אין קבלת קהל, וגם ביטלתי את הטיפול הבריאותי [הלא דחוף] כי בשבוע אחד הזה, כעת אני לומד כל 'זרעים' עם ירושלמי. אמש למדתי 07 דף". וכי זה לוקח כל כך הרבה זמן? הרי פעם אחת ראיתי שרבינו לומד דף ביבמות בכ-3 דקות? וענה: "בשבוע הזה הלימוד לוקח לי את רוב היום, ואין כוחי כמו בימים עברו, ולפעמים אני צריך לעיין שוב, וזה לוקח זמן".

אמרתי: אמש רבינו לא חש בטוב, והיום רבינו נראה טוב יותר מאתמול. תגובה: "כי היום יש לי ללמוד יותר, כי אני בע"ה צריך לסיים היום נדרים, וזה למד של 02 דף ליום, כי נדרים, שזו גמרא קלה, אני לומד כפול כל יום, ושאל"כ לא אסיים את סדרי עד ערב פסח". באחד הימים רבינו היה נראה חלוש, והתעניינתי האם לא חש בטוב, אמר לי: "אני מרגיש קצת חולה". שאלתי: האם זה מפריע ללימוד? והשיב: "זה מגיע ובא מכך, שלא לומדים..."

הווי עובדה, שאחרי שחרית הרבנית ע"ה הכינה והגישה לשולחן, כמו בכל בוקר, מעט רסק מתפוחים וכזית מזונות, אך היה על השולחן דבר מבושל נוסף, שכנראה בישלה אחת הבנות והביאה לרבינו. הראיתים לרב (כמנהג להראות לו, כדי לומר לו איזו ברכה לברך, כי אינו מכיר במאכלים), ומיאן רבינו לאכול שום תוספת ואמר: "הרי היום אין לי סיום, רק מחר יש בעזה"י סיום על מסכת חולין, ואטעם משהו נוסף לכבוד הסיום..."

קבלת עול תורה של רבינו היא בתכלית, עד שנעשה לספר תורה חי, ולא יכול להיפרד מהתורה לרגע אחד. שאלתי את רבינו אם צריך לברך שהחיינו על כובע חדש? "אם יש לך שמחה תברך. אני לא מברך".

שאלה: האם אף על חליפה ובגד? "אני לא מברך שהחיינו כלל על בגד חדש, אין אצלי שום נפק"מ בין חדש לישן..." סיפרתי לרבינו על כלה פלונית, אשת ת"ח צעיר, שאמרה 06 פעם תהילים כנגד 06 מסכתות הש"ס שחתנה החדש יודע את הש"ס. תגובה: "שתגיד תהילים עוד ג' פעמים, כי יש ס"ג מסכתות, אך יש אומרים כי כל ג' ה'בבות' הם אחד".

שמעתי ת"ח גדול אומר לרבינו, על מה שאמרו בש"ס שבת, שצורבא דרבנן שסיים מס' עבידנא יומא טבא לרבנן, ומדוע לשון 'צורבא מרבנן' ולא 'תלמיד חכם', כי 'צורבא' פירש רש"י שהוא צעיר וחרף. ולכן בדרך כלל אינו מסיים את המסכת, וכשמסיים זה יום טוב... תגובת רבינו: "כי תלמיד חכם זה לא חידוש, כי כל יום צריך לגמור מסכת". ואמר רבינו: "בתולדות אדם כתוב שלא אכל שום סעודה, רק אם סיים קודם לכן מסכתא. בערב ראש השנה הייתי עושה סיום על קידושין, והחזון איש ביקשני שאכנס אליו בשעת סיום, כי יש ענין של תענית באותו יום, ואף שאסור לו להתענות אבל מהיות טוב, למה שלא יהיה בסיום".

א' האזינו א' סליחות תש"ס. הבחנתי כי רבינו עומד לסיים את הש"ס בסדר הלימוד עם בנו, ואמרתי לו שזה סיום מיוחד - ש"ס של "ולמדתם אותם את בניכם". ופעם אחת הרב בנגיס זצ"ל עשה שמחה מיוחדת על סיום הש"ס שלו, ושאלוהו מאי האי, ואמר - "זה ש"ס מיוחד, כי בעת שאני ממתין לסנדקאות בברית או לסידור קידושין יש לי סדר של לימוד ש"ס, ועתה הסיום, וזה ש"ס מיוחד". שמעתי זאת. ושמעתי מהחזו"א עצמו שפעם אחת ה'שאגת אריה' עשה שמחה של סיום הש"ס, ושאלוהו מאי האי ואמר: "זה פעם האלף!". והחזו"א ביארציט שהיה לו, היה לוקח גמרא חולין ועובר בהרהור כשעה או שתיים, ועושה סיום. רבים מסתפקים אודות לימודים שונים, האם אפשר לשמוח בסעודת סיום, והאם אפשר לאכול בסיומים אלו בערב פסח ובתשעת הימים? מאות שאלות מגיעות לרבינו בתחומים אלו, חלקם יובאו כאן, לכבודה של תורה. האם גמרא בלא רש"י נחשב סיום?

*** אם הבין מה שלמד, הוי סיום, גם אביי שאמר שעבידנא יומא טבא לרבנן למד בלא רש"י.** רבינו ענה פעם לשאלתי, ואמר כי בגיל 61 (לערך), עשה סיום ש"ס פעם ראשונה, וקצת אח"כ החל לסיים מידי שנה בשנה. חיסר בגמ', האם הוי סיום מסכת?

*** אין זה קריאת התורה, שכל אות מעכבת, אלא א"כ חיסר סוגיה שלימה.** למד מסכת ורוצה לעשות סיום ויש קטע או קטעים שלא הבין, אם סגי לסיום לענין סעודת מצוה עם כל דיניה? *** וכי כל אלו שעושים סיום באמת מבינים הכל? יש שרק חושבים שמבינים, ואפילו הכי עושים סיום, אטו הרמכים רוכבי הרכש האחשתרנים ידעין. וישתדל להבין הכל.** קטן העושה סיום, אם אפשר לבכורות לאכול בו בערב פסח? *** למה לא? זה סיום גמור גם לתשעת הימים.**

סיום סדר או מסכת משניות שאין בהם גמ', כגון בזרעים וטהרות. אם זה כסיום מסכת יש אומרים שכן ויש אומרים שלא. ושוב שאלו, אם סיום סדר אחד משניות אומרים קדיש של סיום?

*** יש אומרים. ויגיד רבי חנניה בן עקשיא אומר וכו' ואז יגיד קדיש של סיום.** רבינו מקפיד לטעום משהו עשרות פעמים בשנה, בכל סיום מסכת שלו. רבינו אמר לי, כי בכל סיום מסכת בסדר לימוד הש"ס שלו, טועם משהו, כדי שהסיום בערב פסח יתירנו, [ומדוע תלוי בזה? כי שמע מאביו זצ"ל שאם אינו טועם בסיום, יש אומרים שזה לא מתירו לאכול בסיום דערב פסח].

כ"ח ניסן תשנ"ז. בחור שואל כי למד בישיבה במחזור אחד חצי בבא קמא, ובמחזור שני בישיבה את החצי השני. אם יעשה סיום בערב פסח להפטר מתענית בכורים?

*** למה לא, זה סיום של מסכת שלימה ומה שהפסיק כמה שנים באמצע לא מגרע לו.** למד בקיץ שעבר קידושין ונשאלו לו שלושים דפים, ועתה לפני פסח רוצה להשלים לסיום בכור, וכבר שכח מה שלמד אם זה מצורף? *** למה לא, יכול ללמוד את הנשאר והווי מסכת שלימה.** אם השאיר קטע קטן בסוף המסכת האם אפשר לעשות סיום אחרי זמן?

*** אין לזה צורה וטעם, עד שבוע שבועיים עוד אפשר להמתין, אבל לא אחרי זמן רב.** וגם אם הטעם שמשאיר את הקטע בסוף המסכת מחמת שיש לו יארציט בעוד תקופה מסוימת, אין לזה טעם, ויסיים קודם לכן, וגם באופן זה יהיה לנפטר לעילוי נשמה לא רק אם מסיים ביארציט עצמו.

אם בכל זאת השאיר קטע לאחר זמן רב, האם כבר אין אפשרות לומר קדיש שאחרי סיום? *** הרי גם אחרי קטע גמרא סתם, אפשר לומר קדיש, ומאי אכפת לו אם מוסיף שם [הדרן].** ויכול לומר קדיש.

מהו שישאיר הסוף ובינתיים יחזור המס' איזה פרק ועדיין עוסק בה? *** בשעת הדחק, אפשר. שאם חוזר על פרק האחרון יכול גם לגמור ויהיה סיום, כי אם עדיין חוזר על תלמוד המסכת עדיין לא גמר.** אבל להשאיר רק מעט גמרא ועליה לחזור, לא.

בסיום מס' נוהגין להתחיל מס' אחרת, מה המנהג כאשר אינו יודע מה ילמד אח"כ? *** יתחיל איזו מסכת שירצה ואח"כ יכול לשנות ללמוד דבר אחר.**

מה שאומרים בסוף המסכת "הדרן עלך והדרך עלך", בפשטות הכוונה אני 'אחזור עלייך ואתה תחזור עלי'. ולכאורה הלשון היתה צריכה להיות "אליך" ולא עליך? וכן מה פי' שאתה תחזור אלי?

*** בפשיטות, הבנת הדבר היא שזו בקשה "והדרך עלך" פירושו - שיהא לי זכות התורה.**

יש משהו מיוחד בקריאת סיפורים אלו של אנשים בני זמננו - זה יותר מחייב, אך מצד שני, קל ונעים יותר להתחבר. כי אכן זה לא מגיע כל כך ממקום גבוה, שאנו לא בסדר. להיפך, תראו ותסתכלו, אנשים שכמונו-כמוכם, קיבלו את ההחלטה הנכונה והצליחו, הצטרפו גם אתם!

במסגרת הניוולטר היומי הפופולארי של 'דרשו', הולכים ומתפרסמים סיפורים ייחודיים המגיעים למערכת מיהודים כמונו המעבירים את סיפורם האישי בעניין לימוד 'הדף היומי', לצד סיפורים מפעמיים על התקדמותם בתורה בעקבות הצטרפותם למסגרות מבחני 'דרשו'. ללא ספק, מיזם זה - המצטרף לעשרות המיזמים המפוארים לקראת מעמדי 'סיומי והתחלות הש"ס' - יביא אחריו גל מצטרפים להתחלה מחודשת שיביאו אחריהם עוד הרבה סיפורים חיים...

מובן, שבמסגרת זו לא נוכל להביא את מלאי הסיפורים ההולכים ונערמים במערכת, אך היות שפטור בלא כלום אי אפשר נביא

סיפורים רק כדוגמא וכמראה מקום.

"טררררר טרררר טרררר", אלו היו הקולות שהייתי שומע כל בוקר בשעה שהייתי מתניע את מכונית הישנה והחבוטה. ושוב, "טרררר טרררר טרררר טרררר", עד שהמכונית הואילה בטובה להניע. מכונית זו שימשה אותי בנאמנות מספר שנים ולא רציתי להיפרד ממנה, עד שבשלב מסוים הגעתי למסקנה כי אכן הגיע הזמן להחליפה במכונית חדישה יותר. גם תלונות ילדיי על כך שהמכונית שלנו היא טרנטה ואינה נוחה כלל לנסיעה, הצטרפו לחישוב. עד שביום מן הימים התחלתי להתעניין ברכישת רכב חדש. היות והמכונית בעיניי אינה סמל למעמד או לתפקיד אלא אך ורק אמצעי להגיע ממקום למקום, החלטתי שאיני משקיע כסף ברכישת רכב חדש אלא ברכישת רכב מיד שניה. כאשר הדגם שמצא חן בעיניי, לפי הצרכים והנסיבות, היה רכב מסוג 'מאזדה אמ-פי-וי', שידידים טובים המליצו לי עליו מכמה סיבות.

התחלתי לברר על עלות רכב שכזה, והמסקנה היתה כי מחיר הרכב מיד שניה עומד על 55 אלף שקלים, זאת בזמן שההחלטה המקורית שלי הייתה להשקיע ברכב לא יותר מ-04 אלף שקלים. המחיר קצת הרתיע אותי, ולפיכך התחלתי לברר על רכבים נוספים. אך עד מהרה התברר לי שרכבים אלו אינם עונים על צרכיי. שבתי לברר על הרכב מהסוג הנ"ל, שכאמור המחירון שלו עמד על 55 אלף שקלים. מבידורים פה ושם התברר לי כי ניתן להשיג רכבים כאלו בעלות של 04 אלף שקלים, אך מטבע הדברים ישנה סיבה לעלות הנמוכה - כנראה שהרכב עבר איזו תאונה או שהוא סובל מבעיה כזו או אחרת.

הצעה אחת מבין ההצעות הנמוכות שהגיעה אלי מתושב 'כפר חרות' שבשרון, הייתה נשמעת לי דווקא בבחינת 'נישט קשה'. ראיתי תמונות של הרכב, אמנם הוא לא היה יפה מדי, אבל יחסית למחיר זה היה נשמע סביר. מי שרוצה מחיר זול צריך לוותר על משהו, לא נורא.

בבוקר שלמחרת קמתי, כשתכנתי לסיים את התפילה ולצאת מביתי שבביתר עילית לאזור השרון, לראות את הרכב במו עיניי, לנסות אותו קצת, ומטבע הדברים לסגור עם המוכר על רכישתו. אני שב לביתי לאחר התפילה, אוכל ארוחת בוקר, ומתארגן בזריזות ליציאה. הרי ככל שאצא מוקדם יותר אסיים מהר יותר, ואוכל לחזור להמשך סדרי היום.

אבל אז מתחיל משהו לדגדג לי במוח: 'פנחס... פנחס... מה יהיה עם הדף היומי. אתה הרי משתדל כל יום לפתוח את היום בלימוד הדף היומי, ומה יהיה עם לימוד זה? אין בעיה, הבטחתי לעצמי, מיד כשאחזור אתיישב ללמוד את הדף כמו בכל יום. בכל מקרה, עד שעת מסירת השיעור כבר אספיק ללמוד ולהתכונן. אבל הקול לא הרפה: 'פנחס... יש לך קביעות, אל תבטל אותה'. כאן כבר הסתבכתי. הרי מצד אחד ככל שאצא מאוחר יותר העניינים יימשכו יותר זמן וכך אשוב מאוחר יותר לסדרי היום. אך מאידך, יש כאן קביעות ומה אעשה עמה. ההתלבטות לא הייתה קלה, אך בסייעתא דשמיא החלטתי להתגבר ולא לוותר על הקביעות. נשארתי ללמוד.

האמת, שמבחינתי הסיפור הסתיים. הודו לה', זכיתי והתגברתי וכך שמרתי על קביעותי בתורה. אך היות שההמשך מפתיע ואולי גם יביא תועלת, אז חבל שלא להשלים את הסיפור. היה זה בהמשך; השעה כבר התאחרה עד שסיימתי את לימוד הדף היומי, ואני מסתפק האם לצאת עכשיו ולאחר את המשך סדרי היום. ובכלל, מתעקש איזה יתוש לנקר לי במוח - האם עשיתי בכלל נכון שהתעכבתי... או אז נפלה לי בראש הרעיון, אולי כדאי לבדוק שוב באותם מקומות הפרסום שבהם חיפשתי בתחילה. חיפשתי ודי מהר אני מגלה מודעה חדשה-חדשה שפורסמה כעת: "מאזדה אמ-פי-וי למכירה".

באצבעות רוטטות אני מתקשר לבעל הרכב, ולפילאיתי מתברר כי מדובר ברכב השייך לחברה לייצור תרופות בבית שמש. הנהג שנהג בו הוא סמנכ"ל הכספים של החברה ששמר עליו מכל משמר, כאשר כל טיפול שצריך לעשות נעשה, כך שהרכב מתוחזק במצב מצוין וממש כמו חדש.

"איפה אני יכול לראות את הרכב?", אני מתעניין, והוא עונה לי: "יש איזה יישוב חרדי בגוש עציון. איך זה נקרא. אה... ביתר... ביתר עילית. שם בכניסה שמנו את הרכב". בביתר עילית, עיר מגוריי, מחכה לי הרכב. לא בשרון ולא בשום מקום אחר. יצאתי לראות את הרכב שאכן היה פשוט מושלם. שאלתם אולי מה המחיר? ובכן... 83 אלף שקלים בלבד... זה מה שהחברה ביקשה על הרכב למרות היותו שמור ומתוחזק ביותר. כך ששוב נראה בחוש שמקביעות עתים לתורה לא הפסדתי; להיפך, בזכות שהתעכבתי ולמדתי את הדף הרווחתי ובגדול. גם בגשמיות, אבל כמובן, בעיקר ובעיקר ברוחניות.

תודה להרה"ג ר' פנחס זלצמן שליט"א, ראש כולל ש"ס באסטאן בעיר ביתר עילית, על העברת הסיפור המפעים לזיכוי וחיזוק רבבות אלפי ישראל.

מה עושה יהודי שהצטרף ללימוד 'הדף היומי', אך לצערו מתברר לו שזה לא קל עבורו להוכיח עקביות בקביעות כל יום? לפניכם 'סיפור יהודי' מרגש ומדהים. מובא לפניכם ככתבו וכלשונו.

ברצוני לשתף אתכם במה שעזר לי הרבה. מאז שהתחלתי ללמוד את 'הדף היומי' היו לי הרבה קשיים להמשיך ברצף ולא לחסר אף יום אחד. ליצר הרע היו הרבה יותר עצות איך להפסיד הלימוד; פעם אומר ללמוד בבוקר ופעם בערב, ופעם לא תפסתי שעבר היום ושכחתי ללמוד, בום...!

קמתי בבוקר והיצר אומר: "היום תלמד אחר התפילה", ואחר התפילה אתה ממחר ל... ושכחתי ללמוד. נזכרתי (או לא נזכרתי) בלילה, עייף ויגע יושב ללמוד ומתנמנם... ומחליט 'חבל, אבל אצטרך להשלים למחר!'. ואם חסרים יום ויומיים וקשה להשלים כמעט ברור שזה יקרה עוד פעם ועוד פעם. בקיצור: היה לי מאוד מאוד קשה לקבוע עתים לתורה בכל יום, כפשוטו.

באמצע סדר נשים במסכת נזיר חנן אותי ה' בדעת. החלטתי שהדבר הראשון בבוקר הוא הלימוד הדף היומי. וכדי להגביל הקבלה שזו תהיה בר-תוקף קיבלתי על עצמי ש"אין טועמים כלום לפני סיום הדף".

האמת שזה לא דבר קל. כל יום; יש יום שאתה מתעורר מאוחר ואתה צריך 'לרוץ' לשחרית, וממתינים לך ב...!

וכל היום הוא גלגל הסובב, ובכלל, תמיד נחמד לשתות את הכוס-קפה לה אנו רגילים כבר ימים ושנים. אבל את זה ידעתי: לא אוכלים ולא שותים 'כלום' לפני לימוד הדף. הרבה פעמים לא הכנסתי כלום לפי עד שעות אחר הצהרים אך ורק בגלל שעדיין לא סיימתי את הדף היומי.

הגיע מוצאי תשעה באב. כלם ממחרים מיד תיכף עם סיום מעריב לאכול. ואני מוצא את עצמי במיצר. אני רעב, כבר חייב לאכול. אבל, ידעתי גם ידעתי שאם רק אטעם 'משהו' אחרי מעריב (בחשבון שתיכף אני הולך ללמוד) עלול אני להפסיד את הדף של היום, וזה כולל בהמשך את כל מעגל הלימוד.

כך בסייעתא דשמיא עמדתי בקבלה - לא טועם כלום לפני הדף!!!

ברוך ה', אנו עומדים לסיים בקרוב את מסכת נדה, ואני יכול לומר ולהעיד: מתחילת מס' סוטה (הערת העורך: ב' טבת תשע"ו - קרוב לארבע שנים!) עד עכשיו לא חיסרתי או דילגתי אף יום על הלימוד!

כעת אני כבר מרגיש בחוש שכל הקשיים שווים, אפילו כאבי הראש שדפקו לי הרבה פעמים בשעת הלימוד כי עדיין לא שיתיתי קפה. עכשיו אני בבחינת "אף חכמתי עמדה לי".

תודה להנהלת 'דרשו' שאפשרו לי לשתף אתכם בהצלחתי. ומאחל לכל אחד מכם הצלחה...

לפני כשנתיים, ב"ז בחשוון תשע"ח, לרגל תחילת מסכת מכות בסדר הדף היומי קיימנו ראיון מיוחד עם הרה"ג ר' עמרם בינעט, מגיד שיעור נודע ב'דף היומי' בעיר בית שמש, הפועל רבות להרחבת מעגל הלומדים בדרכים מגוונות ומקוריות. בין היתר הוא מפיץ מודעות פרסום מפתיעות ומעוצבות בטוב טעם, המתגלגלות במיילים ועוברות מרשימת תפוצה אחת לחברתה, ומזכירות לציבור הרחב כי בימים הקרובים יתחילו ללמוד מסכת חדשה, וזה הזמן להצטרף ללימוד 'הדף היומי'. מאז תחילת המחזור הנוכחי בדף היומי, הספיק הרב בינעט להפיץ למעלה מ-130 פוסטרים מרתקים! אך טבעי היה, שלקראת סיום הש"ס ותחילת המחזור הבא, נזכה גם כן לפוסטר מקורי וייחודי מבית מדרשו. ואכן, בפוסטר החדש שהפיק הרב בינעט בימים אלו, מופיעות 15 עצות נפלאות לכל מי שרוצה להתחיל את המחזור החדש, להמשיך בו בעקביות ולהגיע ליעד בהצלחה.

עצות והדרכה להתחלת הש"ס כראוי וכיאות

בראש ובראשונה זכור להתפלל להקב"ה בכל יום שיהיה בעורך וחפץ ה' בידך יצליח ללמוד מתוך רוגע ושלווה ומתוך נחת והרחבה.

- ❖ קביעת שיעור או חברותא בהתאמה אישית.
- ❖ מקום לימוד קבוע, נוח וידוע מראש.
- ❖ קביעות בזמני הלימוד - זמן התחלה וזמן סיום.
- ❖ מעקב עם לוח אישי ובו תציין את ההספק היומי.
- ❖ עדכון נו"ב וב"ב בזמן הקבוע ללימוד [כך תוכל לכבות את הטלפון].
- ❖ הצטיידות תמידית עם גמרא קטנה המאפשרת לימוד בכל הזמן לחזרה ושינון.
- ❖ הכנת תכנית לסעודת סיום מסכת ברכות: מיקום, רשימת משתתפים, תפריט.
- ❖ תליית רשימת מספרי טלפונים באופן קבוע על המקרה, של 'דרשו' / קול הדף / קול הלשון.
- ❖ קניית ספרי עזר כגון מתיבתא/שוטנשטיין וכדו' שיהיה מוכן לשעת הצורך.
- ❖ קביעת מקום חילופי מראש עם המג"ש או החברותא במקרה של היעדרות משיעור.
- ❖ שיתוף בני ביתך בחוייה ובחדוותא דשמעתתא שהינך שואב מהשיעור, זה יתרום לך ולבני ביתך.
- ❖ הכנת תזכורת כל יום כרבע שעה לפני השיעור או החברותא.
- ❖ ברגע של יאוש - תזכור את יום הסיום ותתחזק.
- ❖ הכנת תוכנית לימוד גם לימי ערש"ק, שב"ק, מוצש"ק ויומא דפגרא.
- ❖ החלטה אחת ונחושה "אני לומד את הדף ויהי מה" - תמנע נפילה בעתיד.

איגרת בלתי ידועה של מרן המהר"מ שפירא זצ"ל, מחולל רעיון "הדף היומי",

שרדה באורח פלאי ונמצאה ע"י הרב אברהם דוד מנדלבוים שליט"א יחד עם עשרות איגרות נוספות של מרן הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל בארכיון בעיירה פולנית קטנה, שהכיל מכתבים בהם חומר תורני והיסטורי רב-ערך. באיגרת נאמר: "הדף היומי אשר הוחלט על הכנסיה על פי הצעתי היא תקנה גדולה וקבועה, וכבר יש לנו רשימה כי יותר ממאתיים אלף חברים בפולין כ"י לומדים השיעור מדי יום ביומו". הוא מציין, כי כ"ק האדמו"ר מגור וצוק"ל בעל "אמרי אמת", אמר כי זכות גדולה היא בהתקנת תקנה חשובה זו, והוא עצמו מוסיף כי ברי לו שזכה לכך אך ורק בזכות עמלו להרבצת התורה ומסירות נפשו עבור בני התורה. וכך נכתב באיגרת: "גם הרבי מגור שליט"א לומד השיעור, ושמעתי כי אמר לאנשי מתי-סודו כי זכיה גדולה זכיתי כי נתגלגל כזאת על ידי. ואני יודע בנפשי פנימה כי עבודתי על שדה החינוך בכלל וחרוף נפשי בעד הבני תורה בפרט, הביאוני עד הלום בעזהשי"ת".

את הדף היומי לומדים יהודים בכל מקום, מכל שכבות הציבור, מכל הגילאים, ואפילו ילדים. בירושלים מתקיימים שיעורים מיוחדים ב"זכרון משה" ובהם גם שיעור לילדים המשכימים מאוד ולומדים את הדף היומי לפני שהם הולכים לחידר. היתה שם קבוצה מיוחדת של ילדים. ילדים מחוננים שהרבי צירף אותם לכיתה מיוחדת. "הם למדו את כל מסכת חולין מתחילתה ועד סופה", מספר הרב ב. "הם נבחנו והוציאו ציונים מצויינים על גמרא, רש"י ותוספות. ומדובר בילדים בני 10-11 שענו על 03 שאלות לא קלות".

גמרא מהצד ההפוך

הרב פנחס גוטפרב, הוא מגיד שיעור העומד מאחורי מפעל מיוחד מאוד של לימוד דף היומי בבית המדרש הירושלמי המוכר לכולם כ"זכרון משה". השיעור בדף היומי נפתח עם שלושה לומדים. היום נמנים על הלומדים שמונה מאות לומדים ויותר. "לפני עשר וחצי שנים, בערך", מספר הרב גוטפרב, "ניגש אלי יהודי מוכר. מוכר מדי, ולא לטובה. הוא היה ידוע כמי שמעורב בכל מיני עסקים אפלים. האיש הזה בא אלי ואמר לי: אני רוצה ללמוד דף יומי.

ידעתי מי הוא ופחדתי ממנו. מה הוא מכין לי שם? איזה טריק הוא רוצה להלביש עלי? אבל לא יכולתי לדחות אותו. הרי אני קורא לכל יהודי לבא וללמוד.

אז נתתי לו גמרא ביד. הוא לא ידע אפילו מאיזה צד מחזיקים את הגמרא והחזיק בה כשהיא הפוכה. אבל הוא באמת רצה ללמוד והתחיל מא'.

היום הוא אחד ממגידי השיעורים המעולים המתחיל את שיעורו לפנות בוקר". בשעה ארבע לפנות בוקר מתאסף בבית המדרש זכרון משה מניין יהודים. מניין זה נפתח לפני כשנתיים ובו לומדים דף יומי לפני תפילת שחרית. "זה פשוט לא יאומן. אנשים מגיעים בכל בוקר, ואני, כמגיד שיעור, איני יכול להפסיד. הגעתי לשיעור גם כשהייתי חולה. מגיעים במכוניות פרטיות, על ווספות".

אחד הלומדים הוא ספר המגיע מדי יום לשיעור. אפשר לראות אותו במספרה שלו. אם אין לו לקוחות, הוא יושב עם הגמרא ולומד בכל רגע פנוי. ויש, כבר אמרנו, גם ילדים. "כשני מנייני ילדים לומדים את הש"ס. היו שהתחילו את הלימוד במחזור הקודם וכבר סיימו. ילדים שעברו על כל הש"ס!"

מתי מגיעים הילדים האלו?

"הילדים מגיעים בשעה שש בבוקר. מגיעים בלי שאף אחד תובע את זה מהם. בלי שוטר ובלי מלמד. הם באים מרצונם ללמוד. כשהם גדלים ולומדים בישיבה קטנה אני מתקשר אליהם. הילד יושב ליד הסטנדר בישיבה עם הגמרא ומקשיב לשיעור של הדף היומי. אחד מהרמ"ם של בחור כזה חשש, בתחילה, שהנוהג הזה יפריע לתלמיד להשתלב בסדרים של הישיבה. היום הוא אומר לי, 'הלואי שהייתם לומדים כך עם כל הילדים'. ללמוד עם ילדים זו חוויה מיוחדת. אינו דומה נייר חלק לנייר מחוק. אכשר דרא, ללא ספק". הלימוד מחולל נפלאות בכל מיני תחומים שלא הייתם חושבים עליהם. "פונות אלי לפעמים נשים ומספרות על קשיים בבית, על שלום בית שאיננו. אני אומר להן 'תעודדו את הבעל ללכת ללמוד. זה קודם כל. התורה תשמור על הבית שלכם'. ואני מקבל את הפיד בק. אותן נשים מבקשות ממני: 'תשמור על הבעל שלי, שילמד כמו שצריך'".

קול התור

מעניין. לקראת כתיבת הכתבה הזו, שוחחנו עם אנשים ממקומות שונים ומשכבות אוכלוסיה שונות. כולם ציינו תופעה מאוד מיוחדת. השיעור בדף היומי פשוט מלכד יהודים. "הלימוד מאחד את כלל ישראל". כך מגדיר את התופעה הרב גוטפרב. "יושבים ביחד אנשים עם כיפה סרוגה ואנשים עם כיפות שחורות גדולות, עם פיאות ובלעדיהן, כולם סביב שולחן אחד וכולם ביחד. אני מכיר את האנשים, יודע מניין באו, ולא מפסיק להתפעל ממה שמתקדם מול עיני. הטבעיות שבה אנשים מגיעים ללמוד, הרגשת האחוה, זה משהו מיוחד". ולפעמים קורים גם דברים מאוד מיוחדים. "אני משתדל מאוד להמחיש כל מה שאפשר בשיעורים שלי. כך הורה לי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. "תשתדל שהלימוד יהיה על בוריו", הוא אמר לי. ואני משתדל. כשלמדנו מסכת חולין עשינו שחיטה. הראינו כל חלק וחלק בנפרד. כך גם כשלמדנו בקודשים על בית המקדש. הבאתי את המזבח, את העזרות, העמדנו כל חלק במקומו וכך הדברים היו חיים.

כאשר למדנו מסכת קנים בה מדובר על "כי יקרא קן ציפור...". ועל קרבן מיוחד. לפני כשנה קניתי יונים והדגמתי בשיעור איך מולקים וכו'. במסכת מדובר על תורים ובני יונה, ויש כמובן הבדל בין תור לבין יונה. אבל תורים לא היו לי.

זה היה באמצע השיעור של שש בבוקר. אמרתי "חבל. לו היה לי תור...". רק יצאו המילים האלו מפי, ואל האולם נכנס תור. ישבו שם 22 ילדים נדהמים שראו את המחזה. התור נכנס, התיישב על הסטנדר לפני, וכל מי שמכיר יונים יודע עד כמה זה בלתי רגיל. הם בורחים כשמתקרבים אליהם, והוא מתיישב כאומר לי: הרי אני לפניך... התרגשתי ממש עד דמעות. אני מבחין בין תור לבין יונה, וכאן נפל ממש מן השמים תור. הראיתי להם מה שהיה מתאים והשתמשתי בו בשיעורים השונים בדף. ואחר כך לקחתי את התור לביתי והכנסתי אותו לכלוב. כשבאתי אחר הצהריים הביתה להאכיל אותו, מצאתי אותו מוטל מת. מילא את תפקידו".

שעת לימוד יקרה

מגדלי התאומים ברמת גן מאכלסים משרדים יוקרתיים ויקרים. "במשרדים אלו", אומר לנו עו"ד וינדרבוים, ממגידי השיעורים של "מאורות הדף היומי", "עובדים אנשים שכל שעת עבודה שלהם שווה 200-300 דולר. יש שם עורכי דין ורואי חשבון ושאר אנשי הצוארון הלבן והם עוזבים את המשרדים בהגיע שעת תפילת המנחה לתפילה וללימוד מדי יום ביומו. זו המהפכה שחולל הרב חיים דוד קובלסקי מבני ברק. הוא ממש שינה את פני הדברים בכל מה שקשור לאנשים שהיו פרווה, שומרי שבת ומסורת, אולי, ואחרים שאפילו לא שמרו תורה ומצוות, ולאחר שהצטרפו ללימוד הדף היומי השתנו חייהם לחלוטין.

"אני יכול לספר על עצמי", אומר ישראל גוטסדינר, "כדוגמא. אני בחור מחוגי המזרחי. למדתי ביב"ע בנחלים. בחוג הזה כשגומרים את מה שנקרא "ישיבה" תיכונית נבחנים על החומר וזהו. נגמר. וגם אני הייתי בכלל זה, עד ששמעתי על הרעיון של הדף היומי".

"הרעיון של הדף היומי", אומר גוטסדינר, "נותן לי ולאחרים מסגרת. אנחנו יושבים, חרדים לצד חילונים ודתיים לשעת לימוד משותפת לכולם. כך הולך ונוצר גם הווי חברתי מיוחד. הלימוד הוא מאהבה ולא מכפיה, וזה רווח נקי. הבוקר שלי, היום כולו, הוא אחר. עושים על הבוקר התעמלות של המוח. הכל, הכל עובד אחרת, בפירוש, לאחר שלומדים. האמת? לא האמנתי, כשהתחלתי ללמוד, שאתמיד בלימוד. חשבתי שאתנסה באפיוזודה חולפת. אבל לימוד הדף היומי שינה את יומי ואת חיי. בעקבות הלימוד, יש תפילה במניין. לפני כן, עלי להודות, איני זוכר מתי התפללתי בבוקר במניין. כך נכנסתי לסדר שאני יכול רק לשמוח עליו.

ומעבר לזה ההווי החברתי הוא רווח משנה. כשראש חודש חל על יומיים, אנחנו מתחלקים, חברי ואני. ביום האחד אני מביא עוגות ללומדים וביום השני הוא. משתתפים זה בשמחות של זה, וכמובן שהעיקר הוא הלימוד עצמו. השיעור הוא חי. שואלים שאלות, מקשים קושיות. כששומעים מהמג"ש שאת הקושיה שלך כבר שאל הרא"ש, מרגישים הרגשה נפלאה".

בין הלומדים אפשר למצוא גם כל מיני ידוענים שאינם שייכים, לפחות לשעה זו, לציבור הלומדים הרגיל. אחד מהם לומד בשיעור של גוטסדינר. "הוא מגיע משכונה מאוד מסויימת בתל אביב", הוא מספר על חברו. "שכונה עם מטען, אבל היה בה גם רב מאוד מיוחד, הרב פרנקל זצ"ל, שפתח את הלבבות, כנראה. בכל אופן החבר הזה מגיע ללימוד הדף היומי, אומר קדיש על אביו, שואל שאלות ומעורב בנלמד".

מהפך בבית

"מה שקורה לאנשים זה מהפך", אומר לנו הרב קובלסקי מ"מאורות הדף היומי". "רבים מהלומדים הם בני תורה שעזבו את הכולל ועובדים כל אחד בתחומו. האוירה שהם מביאים איתם הביתה אינה אוירה של כולל. אם בעבר הם היו מגיעים הביתה ומספרים מה היה בכולל, היום הם מספרים על מה שקורה בעבודה. וזה מחולל שינוי עצום בבית. לא שינוי שאותו הם מברכים. הם רוצים לדעת איך מקנים לילדים את החום, את הקדושה, בבית. כשמדברים אתי על השאלה הזו אני מציע דרך אחת: לקבוע עיתים לתורה. כשהילד רואה שאביו קובע עיתים לתורה, שהוא מתמיד בקביעות הזו, הוא יקבל את המסר. במשפחות האלה ה"עולם הזה" עבר שידרוג. מהווי של חופשות, ארוחות גורמה, ישיבה בטלה עם העיתון עוברים להווי שונה לחלוטין. כשמתחילים לקבל טעם בלימוד וליהנות ממנו, יודעים, שההנאה הזו דוחה את כל האחרות. לאחרונה השתתפתי בסיום הש"ס ברחוב בוגרשוב בתל אביב. שם, במקום הטמא ביותר, מתקיים שיעור בן 25-30 איש הבאים בכל יום. יש בהם גם כמה אנשים צעירים ממש. הם חיים את הגמרא, צוללים לתוך הסוגיה בהדרגה. הייתי עד לריתחא דאורייתא כשלמדו על לווה, מלווה וערב שהסכים לתת את הערבות לאחר שההלוואה סוכמה בין הלווה והמלווה. האם הערב חייב לשלם את הלוואה אותה לא שילם הלווה בתנאים האלה? לא היה מי שלא נסחף לויכוח הער הזה".

בין הלומדים האלה ואחרים, נוכל למצוא צעירים ששערום הארוך אסוף לצד קשישים שלראשם כיפה גדולה, לבנה. "ראיתי שיש כאן מפעל של דף יומי", סיפר היהלומן אבידן. "נכנסתי ונשארתי". הוא לא נשאר בודד. אביו, גם הוא יהלומן, ביקש לראות מה מעניין את בנו, הציץ ונפגע. "בזכות הבן שלי"... בקרית קריניצי ברמת גן משתתף בלימוד הדף היומי פנחס ארנברג, רואה חשבון. יש שיעורים בשוק הכרמל בתל אביב, ושיעורים בבורסת היהלומים ברמת גן. "אני", אמר מוטי זיסר, איש עסקים התומך ב"מאורות הדף היומי", "וחברי, מתחילים את היום עם הדף היומי. הגעתי למסקנה שזו ההשקעה הטובה ביותר שאני עושה, כי אני פשוט משקיע בעצמי". גם בחיספין שברמת הגולן אין מחמיצים את שיעור הדף היומי. כאשר יש חתונה אליה מוזמנים הלומדים, הם "פותחים שולחן" בין החופה ליציאת הזוג מחדר היחוד מניחים עליו את הגמרות ולומדים את הדף.

לומדים גם טהרות

"אני לומד את הדף היומי למעלה משנתיים", מספר לנו עו"ד אלטלף, הנמנה על לומדי "בית התאומים" ברמת גן. "התחלנו במסכת יבמות, עברנו כבר את כל סדר נשים, נזיקין וקודשים.

"לימוד של כארבעים וחמש דקות ביום אינו לימוד מעמיק במיוחד", הוא אומר. "אי אפשר לומר שאנחנו לומדים ברמה ישיבתית. אבל אנחנו מצליחים לקבל מושג גם על המסכתות הפחות נלמדות, כמו קודשים וטהרות, וזה מוסיף לאנשים הרבה מאוד. אני מייצג, פחות או יותר, את הלומד הממוצע ואפילו מוסר שיעורים. ברור לי שהלימוד שהוא למקוטעין, מאחר שבימי שישי ושבט איננו מתקיים, הוא לא האידאלי, אבל גם בתנאים הקיימים הידע של מושגים, ההתמצאות בגמרות חדשות, כל זה אמיתי ורב ערך. זה נותן לנו הרבה. כשלמדנו קודשים, קבלנו אוריינטציה של מבנה בית המקדש וזה חשוב!"

מי ומי בלומדי השיעור שלכם?

"בדרך כלל הלומדים שלנו מגיעים מבתי דתיים, אבל יש גם חילונים שהתקרבו. יש, פה ושם, כמה אנשים החובשים את הכיפה רק כשהם נכנסים לבית הכנסת. לתפילה המקדימה את השיעור, מגיעים מתפללים רבים משני בנייני התאומים, אבל לשיעור נשארים רק כמה עשרות. הם אלה המחזיקים את השיעור. מדי פעם אנחנו עורכים סיום מסכת, וזה נותן ללומדים הרגשה של סיפוק: למדנו משהו". רוב המשתתפים הם עורכי דין. חלקם רואי חשבון, ויש גם איש ביטוח אחד ביניהם. "הוא מאוד מסור ללימוד", מעיד עליו עו"ד אלטלף. הרב י. הוא מגיד שיעור. "בציבור הלומדים שלנו יש, בין השאר, דתיים חלשים המתחזקים והולכים. אחד הלומדים בשיעור הוא יהודי שידע רק משהו על שמירת שבת. מסורתי כזה. יש בין הלומדים בחור צעיר שהיה לגמרי לא דתי. איך הוא הגיע אלינו? שכן שלו הביא אותו. הוא התחיל, המשיך, ועכשיו הוא עומד לבנות בית על טהרת הקודש. השאלות שהוא שואל... היהודי שהביא אותו השתדל לעניין אותו. תבוא, מה אכפת לך? והוא בא".

הרב י. אינו בדיוק טיפוס הרב מגיד השיעור המוכר לנו. "אני עצמי אדם עובד", הוא מספר. "עברתי צבא. מסלול של ישראלי רגיל. זה נתן לי יתרון במה שקשור ללומדים שלי, כי יש לי שפה משותפת איתם. אני מקושר להרבה גורמים לא דתיים בארץ. קל לי להבין את האנשים ולהתייחס אליהם מגובה העיניים לא מלמעלה וגם לא מלמטה. וזה עוזר לי מאוד לקרב אנשים".

בין האנשים האלו מזכיר הרב י. בחור לא דתי שלמד באוניברסיטה. "נדמה לי שהוא למד שם דרמה. חבר שלו הביא אותו לשיעור. הוא שמע שיעורים בדף למעלה משנה, התקרב והתחזק, והיום הוא לומד בישיבה ירושלמית ידועה. רוב הלומדים מתקרבים. חלקם לא היה מעולם "אנטי". אלו הספרדים שומרי המסורת. האשכנזים שבהם היו נטולי שורשים, בלי קשר לדת. אבל גם הם הולכים ומתקרבים,

הולכים ומתחזקים. אני חושב שהקריטריון המבטא יותר מכל דבר אחר את השוני בחייהם זה שהם התחילו להגיע לבית הכנסת בשבת, והם מעדיפים את בית הכנסת על פני דברים אחרים בהם עסקו קודם לכן.

גם לרב י. סיפור מרתק. סיפורו שלו. הוא נולד לבית דתי או חרדי פושר ובשלב מסויים התחזק ואפילו גידל פיאות. "מנסיון, המעבר הזה קשה יותר לבחור דתי. הוא אינו מתנתק מהחברים, לעומת החילוני שעושה את המפנה הגדול וזה לא קל, אבל איננו סופג בקורות כל הזמן... אני, בזמנו, עשיתי הרבה מאוד כסף, ובה השקעתי את ימי ולילותי. בא הקב"ה וגמל אתי חסד: הוא לקח את הכסף שלי, פרי עמל של עשרים שנה.

אחרי שזה קרה עשיתי חשבון והגעתי למסקנה שאין טעם להשקיע, שוב, עשרים שנה במה שעשוי להתפוגג בין יום. החלטתי, אם להשקיע, אז בנכס בר קיימא. התחלתי ללמוד".

והיום הוא מוסר שיעורים לאחרים. "יש לי תלמיד", הוא מספר, "שלא היה דתי. בגלל שותפו הדתי הוא הגיע ללמוד דף יומי. כשהוא עבר לרעננה הוא המשיך להגיע בכל יום לגבעתיים, שם אני מוסר את השיעור. הלימוד הזה גרם לו להשתנות. הוא הכניס את ילדיו לגן דתי והוא ממשיך להתקדם. היום פתחו במקום המגורים שלו שיעור בדף היומי ולכן הוא חדל להגיע לגבעתיים, אבל הוא לא פסק ללמוד".

מאימתי מתחילין

כשהמג"ש מגיע לשיעור הוא סוקר במבט את המשתתפים. מי חסר? "תמיד יש מי שיגיד: 'יוסף לא מגיע היום. יש לו חתונה בירושלים', או כדומה. הם קשורים זה לזה, משתתפים בשמחות או חלילה באל. הלימוד יוצר שייכות. זה שאני משתתף איתם בשמחה או חלילה בצער יוצר מחויבות כלפי, כלומר, כלפי השיעור. כשישב אחד הלומדים שבעה, הלכתי לנחם, כמובן, והוא ביקש ממני להשתתף בשלושים בסעודה שהם עורכים. הם הזמינו קייטרינג כשר למהדרין מבני ברק ואני הגעתי. זה מחייב גם אותם לא להעדר מהשיעור". מתוך שש השנים שהרב י. מוסר את השיעור, הוא החסיר רק פעם אחת. בחתונת בנו. אז הגיע ממלא מקום. "את החופשות שלי עשיתי לפני שהתחלתי ללמוד", הוא אומר.

דרך הלימוד, ובשיעורים רבים התחילו ללמוד גם שתי הלכות ליום, מגלים הלומדים הרבה מאוד דברים שלא היו ידועים להם. "בני חמישים מגלים איך צריך לנהוג. איך מעמידים את האוכל על הפלטה לשבת. מה מותר, ומה אסור. הלימוד פשוט פתח להם את הראש". הרב א. גם הוא מג"ש, אבל בבני ברק. הוא מספר על אנשים שחייהם השתנו בעקבות לימוד הדף היומי. "אנשים לומדים באופן מסודר שבעה ימים בשבוע", הוא אומר. "הם יוצאים מגדרם, ובלבד שלא להפסיד אף שיעור. פעם הלכתי לנחם את אחד הלומדים ושאלתי אותו באיזה דף הוא התחיל את הלימוד שלו.

האיש הוציא יומן מלפני ארבע שנים, פתח אותו והראה לי באיזה דף הוא התחיל, ובאיזו שורה. "אני חייב לדעת מתי אסיים את הש"ס", הוא אמר.

אחד ממשתתפי השיעור, תעשיין, לקה בהתקף לב. הוא החסיר בשל מחלתו שבועות אחדים. כשהחלים הוא התחיל להגיע אלי לשיבה בכל בוקר בשעה 8.30, ללמוד ולהשלים את שהחסיר, לפני שהוא הולך לעבודה. ההשלמה הזו נמשכה כמה חודשים. אחד הבחורים המשתתף בשיעור היה צריך להשתתף באירוסים של בן משפחה בצפת. הבחור הגיע בטיסה, עם 'ארקיע', עד ראש פינה, ומשם טס לשדה דוב ומשם הגיע לשיעור במכונית. הוא לא רצה להפסיד אפילו שיעור אחד. לא כולם כאלה, כמובן".

יהודי אחד מגיע לשיעור בכל יום. סדר היום שלו מאוד צפוף. "הוא גומר את העבודה בשעה 4.30", אומר הרב א. "הוא אוכל ארוחת צהריים, מתקלח, מדבר קצת עם הילדים, ישן קצת, קם, מכין את השיעור ובא מוכן".

ללומדים יש קשר למערכת השלמה. "זה בית המדרש שלהם", אומר הרב א. "אני מקבל לא פעם צלצול טלפון. יש לי תשובה על הקושיה ששאלת היום... המטרה היא לא רק לעבור על הדף. מכינים אותו, שואלים שאלות, מתרצים תירוצים".

כדי לא להפסיד שיעור, עושים הלומדים קומבינציות מעניינות. "בערב פורים, בין מנחה לקריאת המגילה, מתיישרים ללמוד דף. בפורים, אחרי הסעודה, הם מגיעים שתויים למחצה. יום ששי, ליל שבת. יש רעיונות יצירתיים איך לשמור מאוד על המסגרת. שעון קיץ, שעון חורף. העיקר לא להפסיד. אם פעם לא מצליחים - משלימים. איך? עושים משמר במוצאי שבת. לומדים כל הלילה בשבועות. לומדים כמה שעות בהושענה רבה. יש דרכים".

"יש אימרה חכמה בקשר לדף היומי", אומר הרב א. "לא הרי דף ביבמות שהוא קשה ללמוד כדף ממסכת קלה. מישוהו התלונן פעם ואמר, שקשה לו להבין איך קבע רבי מאיר שפירא את אותה קצבת זמן למסכתות השונות.

ר' מאיר לא קבע כמה שעות ילמדו כל דף, אמרו לו. הוא קבע רק את הדף. לוקח שעות ללמוד דף ביבמות? לומדים שעות!" כאשר נערכות חתונות או בר מצוות של משתתפי השיעור, מקדימים את השיעור. "אבל יש בעלי בתים שעומדים על כך שהשיעור יתקיים בזמנו ולא יקוצר. זה יוקף ליזכותם. הם אומרים תבואו בעשר, תרקדו עד אחד עשרה".

יהודים משנים את הבית שלהם בעקבות הלימוד. גם את זה אומרים כל האנשים שעמם שוחחנו. "יהודי אחד הגיע לשיעור בעקבות מודעות שראה", מספר הרב א. "הוא הגיע מרמת גן במשך שלושה חודשים ואז עזב, לאחר שהתחיל ללמוד בשעות הבוקר. ליהודי זה יש בן שאותו רשם לשיבה תיכונית. לאחר לימוד של כמה חודשים השתנה משהו בתפיסת העולם של היהודי הזה. הוא העביר את הבן מהשיבה התיכונית לשיבה קדושה.

לפני כמה שבועות הגיע לבקר אצלי תלמיד. שוחחנו, כרגיל, והתעניינתי מי החברותות שלו. הוא הזכיר שם שהיה מוכר לי. "הוא הבחור הטוב ביותר בשיבה", אמר. ואז נזכרתי. זה הבן. הבן שהיה אמור ללמוד בשיבה תיכונית. היום הוא בין המצויינים ביותר בשיבה קדושה. זהו המאור שבה המחזירים למוטב. יהודים שהיו רגילים לנסוע בקיץ לים, לבריכה, לבלות את הזמן, הולכים במקום כל אלו ללמוד דף יומי. מה זה אם לא המאור שבה?"

(מתוך יתד נאמן)

כאיל תערוג

הליכות חיים ממרן רשכבה"ג זיע"א

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

חידושי מרן הגר"ח קניבסקי

על סדר הש"ס

עם הערות ומילואי שיח יצחק

עצות והדרכות והנהגות בתהלוכות החיים כרך חדש בסדרה כאיל תערוג

אסופות עצות והדרכות עובדות והליכות ממרן רבינו הגדול רשכבה"ג רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זיע"א

הלב רועד בבואנו לכתוב בשבח הספר הנכבד 'כאיל תערוג' שהוא אוסף נדיר והצצה אל חדרי לבו של הארי הגדול רבינו רשכבה"ג מרן הגרא"ל זיע"א, ייחודו של כרך זה שהוא אוצר בתוכו עצות והדרכות והנהגות בהליכות החיים.

עצות והדרכות מהמבין הגדול בתהלוכי החיים, המלאך שידע לנווט את הספינה המטלטלת במשעולי החיים, השרף שבזו לתענוגי עולם, וגיחך כבוד מדומה, ובזו לכל אשר חיי הגשם משקרים.

כל עצותיו והליכותיו בקודש נאספו בעמל רב ויגיעה מופלאה לכרך אחד קרוב ל 1,000 עמ' מלאים מזן אל זן פרי עמלו של תלמידו הרה"ג רבי ישראל גולדברג שליט"א שכבר זכה להוציא לאור עולם כמה כרכים בסדרה מולאה זו, תעודת עולם לעם עולם, יחרט בעת שמיר, כה תעשון לשעה ולדורות.

בין בתרי הספר אנו מוצאים הנהגות בעניינים רבים, ביניהם: פתיחה: חכמי התורה והדבקות בהם. אברכי הכוללים, אמונה ובטחון, אמת ושקר וחנופה, בין אדם לחבירו, מחלוקת ושלום, חסד והכנסת אורחים, התספקות, עושר ועוני, ענוה גאווה וכבוד, יראת ה', לימוד מוסר, גיהנום, נסיונות ויסורים, כעס, עבודת ה', הוראה, חינוך ישיבות, סמינרים, הוראות לקהילות הגולה, קידוש שם שמים, קירוב רחוקים, הנהגת הדור. החזיקו בעץ החיים, והביאו ברכה אל ביתכם ותזכו לאור באור החיים

להשיג את הספר בחנויות הספרים. ובמוקדים.

בירושלים משפ' גולדברג רח' קורדברו 3 02-6516834 0527680034

בבני ברק משפ' גולדברג רח' ירושלים 20

חידושי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א על סדר הש"ס עם מילואים והערות מאת הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א

בראש הספר הקדמה מופלאה והצצה נדירה לנבכי שיטת מרן שליט"א בדרך תשובותיו לרבים בכתב ובעל פה

הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א עמל במשך כעשרים שנה והציע קמיה מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אלפי שאלות ונידונים שהתעוררו עם לימוד הש"ס, ומרן שליט"א כדרכו השיבו בקצירת האומר, שמן זית זך כתית למאור, אלפי שאלות אלו סודרו בספר הנכבד שיצא זה עתה לאור ושמו יקבנו חידושי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

על סדר הש"ס

הספר כאמור הינו אוצר בלום ובלול של הקיף ידיעותיו של מרן שליט"א ועומק עיונו בכל חדרי התורה, וכדרכו מכריע ספיקות שנתחבטו בהם גאוני עולם במילים ספורות היוצאות משולחן ערוך בש"ס ופוסקים ושאר ספרים ובבהירות מופלאה.

חסד גדול עשה המחבר שליט"א כשעיטר את הספר בהערות ומילואים בשם 'שיח יצחק', בהערות אלו מרח המחבר שליט"א להציע מקור וסעד לדברי מרן שליט"א מספרי הגאונים והראשונים עד אחרוני האחרונים, ומלבד עצם הקיף היריעה, יש בזה גם הצצה מופלאה להקיף ידיעותיו ועיונו של מרן שליט"א אשר עיני ישראל אליו בכל עת שאלה בהלכה.

לתועלת לומדי הדף היומי המתחיל מחזור חדש בימים אלו, שמנו עיונינו על שאלה אחת מתחילת מסכתא ברכות, כאמור בתשובה בת כמה מילים מכריע מרן שליט"א בנידון שדנו בו החזקוני והרא"מ, ר"ע מברטנורא בספרו עמר נקר, ובעל הפי' יפה תואר על המדרש רבא, כל אלו ממה שדלינו מהערות 'שיח יצחק', בהם מתגלה הקיף רוחב תורתו של מרן שליט"א. ודאי אור חדש הוא ללומדי הש"ס, וכל מבקש ה' ימצא בו תענוג ובהירות מוזקת, הביאו ברכה אל ביתכם.

את הספר ניתן להשיג במכון 'שערי ציון' ירושלים ת"נ.

מכון שערי ציון ת.ד. 5397 ירושלים

K0527654405@gmail.com

ותולדותיהם מאירים סדרת ספרים על חכמי תימן

ותולדותיהם מאירים עיניים – סדרת הספרים על רבני תימן התרגשות גדולה בקרב היהדות הנאמנה בכלל, ובקרב בני ק"ק תימן בפרט, עם השקת הספרים הנדירים והמופלאים, לזכרם של רבותינו מאורי האומה – פפר' המאור הגדול 'מתולדותיו חייו ופעליו של הגאון הגדול רבי עמרם קורח זצ"ל רבה הראשי האחרון של תימן בו מובאים לראשונה לאחר 70 שנה מאז פטירתו מראות הוד מחייו ופעליו, שביבים עובדות והנהגות מחליכותיו בקודש. ולצד זה, פפר הזכרון' שפתי מלך 'מתולדותיו חייו ופעליו של נכדו חביבו ויד ימינו, הגאון הגדול רבי שלמה קורח זצ"ל רבה של העיר בני ברק קרוב ליוכל שנים, וראש רבני תימן בארה"ק – אשר נודע רבות בגדולתו התורנית המובהקת כאשר זכה בחייו לחבר קרוב לכ-40 ספרים (!) ועוד חיבורים רבים אשר השאיר ברכה בכתיב, ביניהם חיבור מופלא על כל הש"ם כולו.

בספרים נפלאים ונדירים אלו, יובא לראשונה מבט מקיף ומעמיק על כאלף עמוד יוצגו ויובאו לראשונה מתולדותיהם של צדיקים גדולי ומאורי האומה, אשר העניקו חמה בגבהם לארץ ולדורים עליה מזה רבות בשנים, בהגשה מהודרת השווה לכל נפש.

ספרים אלו רואים אור לאחר עמל ויגיעה רבה, על ידי חברי ורבני מערכת מכון המאורות להוצאת כתבי רבותינו חכמי תימן זיע"א, אשר שקדו ויגעו על מנת להוציא תורה מפוארה בכלי מפואר. כאשר מפעל הוצאת כתביהם של חכמי תימן, מצטרף לשרשרת המפעלים להגדיל תורה ולהאדירה ביהדות תימן שע"י המרכז הרוחני העולמי "המאורות", בראשותו של רב הפעלים לתורה ולתעודה, הרה"ג רבי יהורם יפת שליט"א ר"מ מאורות הרש"ש נם ציונה.

לרגל ההוצאה לאור התקבלה תרומה לכמות של 100 סמים להיכלי התורה – בתי כנסת ובתי מדרש בארץ ובעולם. גבאי בתי הכנסת ואוצר הספרים, מוזמנים לשלוח את פרטיהם המלאים למשרדי

במייל sm08830222@gmail.com או: 05331459000 בפקס 15336167808

לתועלת וזיכוי הרבים, מחיר מסובסד לרגל ההוצאה, בחנויות "יפה נוף" ברחבי הארץ.

טהרת ישראל

הלכות נדה עפ"י סדר השו"ע הרה"ג רבי ישראל מאיר אבני שליט"א

דגש מיוחד בסידור ההלכות למנהג בני ספרד מצורף לו קונטרס מיוחד בענייני חינוך מהגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א

זכה דורנו והתברך באלפי עמלי תורה מופלגים הממיתים עצמם באהלה של תורה ובהם בני עלייה רבים מאירים באור תורתם לרבים ע"י חיבורים יקרים העולים לדפוס ומרבים תורה בישראל. וכעת הפציע אור יקר כאשר אחד מטובי האברכים בעיר התורה מודיעין עילית מלומדי בית המדרש שע"י 'אהבת שלום' ה"ה הרה"ג ר' ישראל מאיר אבני שליט"א הניף ידו להעלות את חידושי תורתו בספר אשר בשם 'טהרת ישראל' יכונה בעניינים העמוקים של הלכות נדה עפ"י סדר השו"ע בסימנים קפ"ג ר וביאר בירר וליבן כל הלכה לעומקה ולהקיפה כולל כל מקורות הדינים והדברים העולים הלכה למעשה. ומתייחד הספר בכך שציין וערך את ההלכות לבני ספרד דבר דבור על מקומו. תועלת גדולה יש מתמצית ההלכות הכתובים בפתיחה בשפה בהירה וברורה וכן מסיכום ותמצית הלכות חתן וכלה השזורים בביאורים בסימן קצ"ג.

בסוף הספר הביא המחבר פניני טהרת החינוך; מרגליות נוצצות אשר אוצר רב מונח בהם.

המעלעל בין ההסכמות החשובות יראה עד כמה קלסוהו רבותיו וזה אשר כתב ראש הישיבה הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א "מחזה מרהיב עין ספר מקיף בעומק הסוגיות ובפרטי ההלכות אשר יגעת ומצאת ב"פתחי נדה" אשר הן גופי הלכות" והוסיף וכתב על הרב המחבר שבשקידה ובעמל חפר בארות מים חיים בעניינים העמוקים שטהרת ישראל תלויה בה.

ובמכתבו המיוחד של הגאון רבי יעקב הלל שליט"א המפליג במעלותיו של הרב המחבר והתועלת שבספר זה "ניכר כי דבריו מיוסדים על אדני פז למן דברי חז"ל ורבותנו הראשונים והפוסקים זל"ה ועד עיני העדה אשר בדרא בתראה."

ובמכתב הברכה של הגאון רבי יצחק לוקסנבורג שליט"א המקלם את הרב המחבר וכותב שכתלי חית המדרש מעידים על העמל וביקוש האמת של הרה"מ."

לא נשאר לנו אלא להצטרף לרבותיו הדגולים של הרה"מ"ח שליט"א ולברכו שאכן יזכה להרבות טהרת ישראל ויאיר עיני עם התורה בתורתו מתוך שבתו בבית ה' כל ימיו בברכה והצלחה וכל מילי דמיטב

אצל המחבר שליט"א

יהודה הנשיא 24/13 מודיעין עילית: 052-7625247
בני ברק: 035708314 ירושלים: 052-7128013

חידוש בשדה הדף: מסכת ברכות מהדורת 'באר"ות'

כאן בא חידוש מרנין, הרואה אור בימים אלו: **מסכת ברכות מהדורת "בארות". באר"ת - ראשי תיבות באורי ר"ש"י ותוספות - גמרא בהדפסה נאה, כתבנית דפוס וילנא המקורי, שבצדי הדף מופיעים באורים קצרים לכל מקום קושי ברש"י ובתוספות. הביאורים לוקטו מהמפרשים, ראשונים ואחרונים, וצוטטו בלשונם. על מנת שיתרגלו הלומדים בלשונם הזהב, וגם יהיו הדברים מדויקים. בנוסף - כל מקום שרש"י או תוספות מזכירים גמרא ממקום אחר, צוטט המקור.**

מהדורה זו יוצאת לאור ע"י "מפעל המשניות והתלמוד" הידוע כבר עשרות שנים במשניות המיוחדות: ששה סדרי משנה עם ילקוט באורים. שבהם העיקרון דומה: הבאה נקודתית של

הפירושים, בלשון המפרשים עצמם.

רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א עמד על ערשו של המפעל מאז תחילתו לפני 34 שנים, בעצה עידוד וברכה. ובתמונה למעלה נראה מעיין במסכת בבא קמא מהדורת בארות שיצאה לאור בקיץ האחרון. מרן שליט"א העניק בהזדמנות זו את ברכתו החמה להוצאת מסכת ברכות לתועלת לומדי הדף.

מסכת ברכות מהדורת בארות תופץ לכבוד התחלת הש"ס במסגרת 'הדף היומי' במחיר מוזל במיוחד: 35 ₪ [במקום 60]. עד לגמר המהדורה הראשונה שסובסדה ע"י נדיבי לב.

מגידי שיעור יוכלו לבצע הזמנה מרוכזת ולקבל את הגמרות לביתם. בטלפון 052-7660707-39-38-1.

ברכזים החרדיים יהיו מספר מוקדים לרכישת הגמרות. ניתן לברר בטלפון 052-7660707 בהזדמנות זו ניתן לרכוש גם את המשניות עם "ילקוט באורים" בהנחה מיוחדת למעוניינים ללמוד להשלמת הש"ס.

פרטים נוספים בטלפון 052-7660707.

רבבות אלפי ישראל יסיימו בשבועות הקרובים את הש"ס תלמוד בבלי בלימוד הדף היומי.

בעוד שבעבר היה לימוד ה'דף היומי' בעיקר נחלתם של העובדים לפרנסתם, הרי שבשנים האחרונות רוב רובם של האברכים מוסיפים על סדרי לימודם גם את הדף היומי. וגם בחורי ישיבה

רבים הצטרפו למסגרות לימוד ומבחנים על הדף היומי. במסגרת ארגון "דרשו" ועוד.

בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה מרנינה: מהדורות רבות של הש"ס יוצאים לאור עם באורים נפלאים, המתרגמים ומבארים את הגמרא בשפה

קלה וברורה, ואינם מניחים דבר שאינו ברור. בעקבות זאת נוספו למעגלי הלומדים בעלי בתים רבים שבעבר התקשו בלימוד הגמרא.

אבל, עוררו כבר רבים ממרביצי התורה בהיכלי הישיבות והכוללים שליט"א שזו אליה וקוץ בה. בישיבות ובכוללים, עמלים להצמיח תלמידי חכמים, לגדל את פני הדור הבא, ובלמוד מגמרות אלועלולים להתרגל ל"חיים קלים" בלא עמל התורה. הכל מוגש על מגש של כסף. פעמים שזה גורם גם התקשות אח"כ כשלומדים את הרש"י והתוספות מהגמרא. קורה גם כן, שבחור או אברך כבר בקושי מכיר את צורת הדף [בלימוד הדף היומי] כיון שענינו ולבו תמיד בדף המקביל של הביאורים.

מאידך גיסא - בהספק של דף ליום בפרט במסכתות הקשות ובסוגיות החמורות, מעוניינים הלומדים ללמוד את הדף במהירות ובלא עיכוב, ואין זה כמו הלימוד העיוני הישיבתי הרגיל שמתעכבים בו על כל דף ימים רבים, בלימוד ה'דף' יש הספק תובעני: דף בכל יום!

לרגל סיום הש"ס
 ולתועלת לומדי הגמרא
 ניתן להשיג את הספר "שורתף לדף" במחיר מסובסד
 בטל: 03-5586855
 מינימום 5 ספרים

ותולדותיהם מאירי עינינו!

לראשונה! מבט מקיף ומעמיק אל תולדות חייהם ופועלם של
הגאונים הצדיקים מאורי ישראל, בהגשה מהודרת השווה לכל נפש

♦ המאור הגדול ♦ שפתי מלך ♦

מרן הגאון רבי עמרם קורח זצ"ל רבה הראשי האחרון של תימן
נכדו מרן הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל רבה של בני ברק וראש רבני תימן בארה"ק

♦ תולדותיהם חייהם ופועלם של צדיקים ♦ מראות הוד כתבים ואגרות ♦ תשובות בהלכה ובאגדה

מחיר מיוחד
לרגל ההוצאה:
65 ₪
ב' כרכים

הפצה ראשית בבית היוצר 'המאורות'

המרכז העולמי למורשת יהדות תימן

בית מדרש לעזרה והוראה | הרב רבינו | חזון איש | אגרות | חזון איש | חזון איש | חזון איש

לפרטים ורכישה - 03-30-88-88-5 * דוא"ל: sm08830222@gmail.com

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ירושלים: מלכי ישראל 17 | סופרסטור מאה שערים 17 | צומת בר איילן 1 | גבעת שאול 28 | בית וגן הפסגה 50 | בית הדפוס 32 | מודיעין עילית-קרית
ספר: אבני נזר 26 | שדי חמד 1 | ברקפלד: רבי יהודה הנשיא 14 | בית שמש: חפציבה-בן איש חי 29 | חזון איש 17 | חדש: רמה אי-נחל שורק 31 | מעל שוק
מהדרין | בני ברק: רבי עקיבא 130 | אהרונוביץ 19 | מול מרכז רימונים | ברטנורא 3 | רבי עקיבא 43 | עזרא 45 | אשדוד: ענק הספרים - יוסי בן חלפתא 10
רובע ד' | פתח תקוה: קהילות יעקב 4 | בני דוד | ההסתדרות 2 | פינת רוטשילד | אלעד: רבי יהודה הנשיא 90 | קרית גת: האדמו"ר מחב"ד 1 | פינת נתיבות
שלום (בנין קרעטשניף) | רכסיים: סביון 39 | בנה (ביתר) | אופקים: חפץ חיים מול בית הכנסת אוהל משה.